

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΕ ΘΕΜΑ

**«Η προστασία των δανειστών και της μειοψηφίας στους
εταιρικούς μετασχηματισμούς»**

Όνοματεπώνυμο: ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΤΣΙΧΛΗΣ (Α.Μ.:ΜΔΟ 2150)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΑΡΙΣΤΕΑ ΣΙΝΑΝΙΩΤΗ – ΜΑΡΟΥΔΗ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2024

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο «Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΑΥΕΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΙΟΨΗΦΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΕΓΓΡΑΦΟΜΕΝΟΥΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥΣ» έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριάς

Όνοματεπώνυμο Γεώργιος Αναστάσιος

Ημερομηνία 5/6/2024

Αφιερωμένη στον Άγιο Παΐσιο,
τον οποίο έχω οδηγό και προστάτη

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους Καθηγητές του διατμηματικού μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Δίκαιο και Οικονομία», των οποίων η βαθιά επιστημονική κατάρτιση και η ουσιαστική προσήλωση στο διδακτικό τους έργο διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο στην περαιτέρω καλλιέργεια του ακαδημαϊκού μου επιπέδου. Στο ίδιο πλαίσιο θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές μου, οι οποίοι με συντρόφευσαν σε αυτό το όμορφο ακαδημαϊκό ταξίδι.

Ιδιαίτερη αναφορά θα ήθελα να κάνω στην επιβλέπουσα την παρούσα διπλωματική, κυρία Αριστέα Σινανιώτη – Μαρούδη, για την ουσιαστική της συμβολή στην επιλογή αυτού του πολύ ενδιαφέροντος και επίκαιρου θέματος της εργασίας, όσο και σε κάθε στάδιο εκπόνησης αυτής, μέχρι την ολοκλήρωσή της. Το υψηλό κύρος που απολαμβάνει στους ακαδημαϊκούς κύκλους, αλλά και η εμβρίθεια της στο χώρο του εμπορικού δικαίου από την πολυετή διδακτική και συγγραφική της πείρα αποτέλεσαν για εμένα κίνητρο εντατικής ενασχόλησης και μελέτης.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την ανεξάντλητη αγάπη και συμπαράσταση που μου παρείχαν όλο αυτό το διάστημα.

Περίληψη

Η ενασχόληση με τους εταιρικούς μετασχηματισμούς έρχεται να συμβάλλει στην επιστημονική επεξεργασία ενός δικαϊκού κλάδου, ο οποίος ήταν, και παραμένει εν πολλοίς μέχρι σήμερα, άγνωστος σε μεγάλο μέρος της νομικής κοινότητας. Οι λόγοι για τους οποίους συνέβη αυτό οφείλονται στην απουσία της έννοιας του μετασχηματισμού από τα επιμέρους γνωστά νομοθετήματα του εταιρικού δικαίου της Α.Ε., της Ε.Π.Ε., της Ι.Κ.Ε. και της Ο.Ε., αλλά και στο γεγονός ότι μέχρι την εισαγωγή του ν.4601/2019 το δίκαιο των μετασχηματισμών παρέμενε διαχρονικά κατακερματισμένο σε ένα ευρύ φάσμα νομοθετημάτων εταιρικού και φορολογικού δικαίου, των οποίων οι ρυθμίσεις υπέφεραν από συγκρούσεις, ελλείψεις και ασάφειες, με αποτέλεσμα τα δημιουργούμενα ρυθμιστικά κενά και οι δυσκολίες εφαρμογής να λειτουργούν ως αντικίνητρο συστηματικής τριβής με το αντικείμενο τους σε ακαδημαϊκό και σε επαγγελματικό επίπεδο.

Οι μετασχηματισμοί όμως έχουν πολυδιάστατο χαρακτήρα με ευρύτερες προεκτάσεις, καθώς επιφέρουν δομικές μεταβολές στην υπόσταση του επιχειρηματικού φορέα εγείροντας ζητήματα προστασίας των εμπλεκόμενων κατηγοριών συμφερόντων. Ιδιαίτερα δε αναδεικνύεται το ζήτημα της προστασίας των πιστωτών και των μειωηφούντων εταίρων της μετασχηματιζόμενης εταιρίας, καθώς για τους μεν πρώτους η μεταβολή του προσώπου του οφειλέτη διαφοροποιεί ουσιωδώς τον πιστωτικό κίνδυνο, ενώ για τους δεύτερους ανατρέπεται το καθεστώς των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων τους εντός της εταιρίας.

Με αφορμή την πρόσφατη εκ βαθέως αναμόρφωση του δικαίου των μετασχηματισμών και τη συστηματοποίηση του για πρώτη φορά σε έναν ενιαίο νόμο, επιχειρείται η καταγραφή και ανάλυση των μέσων προστασίας που προβλέπει ο νέος ν.4601/2019 για τη διασφάλιση των συμφερόντων των πιστωτών και της μειωηφίας των μετασχηματιζόμενων φορέων. Παρά τις πολλές ομοιότητες που έχουν μεταξύ τους τα ζητήματα που θα μας απασχολήσουν, ακολουθείται κατά το πλείστον ξεχωριστή αναφορά σε κάθε είδος μετασχηματισμού για λόγους συστηματικής πληρότητας. Ακόμη γίνεται συγκριτική επισκόπηση των ζητημάτων που απασχόλησαν τη νομική επιστήμη και νομολογία υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος θεσμικού πλαισίου, ώστε να καταστούν σαφείς οι διαφορές με το σήμερα και για να αξιοποιηθεί η υπάρχουσα επεξεργασία για την επίλυση επίκαιρων προβληματισμών με δεδομένη και τη μικρή πορεία του νέου νόμου. Η επιλογή αυτή είχε βεβαίως ως τίμημα μια σχετική αύξηση της έκτασης της εργασίας, αντισταθμίζεται όμως πλήρως από την ευκρινή παρουσίαση των μέσων προστασίας σε κάθε είδος μετασχηματισμού και ανταποκρίνεται στο πνεύμα του νομοθέτη για ευχερή εφαρμογή του δικαίου.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	σελ. iv
Περίληψη.....	σελ. v
Περιεχόμενα.....	σελ. vi
Κατάσταση Ακρωνυμίων.....	σελ. ix
Κεφάλαιο 1: Εταιρικοί μετασχηματισμοί και ζητήματα προστασίας	σελ. 11
1.1. Εισαγωγή	σελ. 11
1.2. Η προστασία των πιστωτών μετασχηματιζόμενων φορέων	σελ. 13
1.3 Η προστασία της μειοψηφίας των μετασχηματιζόμενων φορέων	σελ. 17
1.4 Οι εταιρικοί μετασχηματισμοί ως αντικείμενο νομοθετικής ρύθμισης	σελ. 19
1.5 Συμπεράσματα	σελ. 20
1.6. Βιβλιογραφία	σελ. 21
Κεφάλαιο 2: Οι βασικές έννοιες και οι μορφές των μετασχηματισμών	σελ. 23
2.1. Εισαγωγή	σελ. 23
2.2. Η κατάσταση του προϊσχύσαντος δικαίου	σελ. 25
2.3. Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο	σελ. 28
2.3.1. Διάρθρωση του ν. 4601/2019	σελ. 29
2.3.2 Η Συγχώνευση Εταιριών	σελ. 30
2.3.3. Η Διάσπαση Εταιριών	σελ. 33
2.3.4. Η Μετατροπή Εταιριών	σελ. 36
2.4. Συμπεράσματα	σελ. 37
2.5. Βιβλιογραφία	σελ. 38
Κεφάλαιο 3: Η προστασία των δανειστών στους εταιρικούς μετασχηματισμούς	σελ. 40
3.1. Εισαγωγή	σελ. 40
3.2. Παροχή Εγγυήσεων	σελ. 42
3.2.1. Συγχώνευση	σελ. 42
3.2.2. Διάσπαση	σελ. 46
3.2.3. Μετατροπή	σελ. 48

3.3. Η προστασία των ομολογιούχων δανειστών στη Συγχώνευση και τη Διάσπαση	σελ.48
3.4. Η προστασία των κατόχων λοιπών τίτλων στη Συγχώνευση και τη Διάσπαση....	σελ.49
3.5. Η προστασία των εργαζομένων	σελ.52
3.5.1. Συγχώνευση	σελ.52
3.5.2. Διάσπαση	σελ.55
3.5.3. Μετατροπή	σελ.56
3.6. Ακύρωση Μετασχηματισμού	σελ.57
3.6.1. Συγχώνευση	σελ.57
3.6.2. Διάσπαση	σελ.65
3.6.3. Μετατροπή	σελ.67
3.7. Δικαίωμα αποζημίωσης έναντι των μελών Δ.Σ., των διαχειριστών και των εμπειρογνομόνων	σελ.67
3.7.1. Συγχώνευση	σελ.68
3.7.2. Διάσπαση	σελ.71
3.7.3. Μετατροπή	σελ.71
3.8. Προστασία ανάλογα με το είδος του μετασχηματισμού	σελ.71
3.8.1. Συγχώνευση με τη συμμετοχή προσωπικών εταιριών	σελ.71
3.8.2. Συγχώνευση με συμμετοχή Ι.Κ.Ε.	σελ.74
3.8.3. Συγχώνευση με συμμετοχή συνεταιρισμού	σελ.76
3.8.4. Διάσπαση με τη συμμετοχή προσωπικών εταιριών	σελ.76
3.8.5. Διάσπαση με τη συμμετοχή ΙΚΕ	σελ.78
3.8.6. Ειδικά για την περίπτωση της Μερικής Διάσπασης	σελ.81
3.8.7. Μετατροπή Ο.Ε. και ΕΕ σε κεφαλαιουχική εταιρία και μετατροπή Ο.Ε. σε Ε.Ε.	σελ.83
3.8.8. Μετατροπή σε Ι.Κ.Ε.	σελ.87
3.8.9. Μετατροπή σε Συνεταιρισμό	σελ.88
3.9. Συμπεράσματα	σελ.89
3.10. Βιβλιογραφία	σελ.90
Κεφάλαιο 4: Η προστασία της μειοψηφίας στους εταιρικούς μετασχηματισμούς	σελ.92
4.1. Εισαγωγή	σελ.92

4.2. Η σχέση ανταλλαγής των εταιρικών συμμετοχών να είναι δίκαιη και λογική.....σελ.93	
4.3. Δικαίωμα πληροφόρησης	σελ.99
4.3.1. Συγχώνευση	σελ.99
4.3.2. Διάσπαση	σελ.106
4.3.3. Μετατροπή	σελ.106
4.4. Έγκριση της απόφασης για το μετασχηματισμό	σελ.107
4.4.1. Συγχώνευση	σελ.107
4.4.2. Διάσπαση	σελ.116
4.4.3. Μετατροπή	σελ.116
4.5. Δικαιώματα εξόδου, εξαγοράς μετοχών και μεταβίβασης εταιρικών μεριδίων ...	σελ.116
4.5.1. Συγχώνευση	σελ.116
4.5.2. Διάσπαση	σελ.122
4.5.3. Μετατροπή	σελ.124
4.6. Ακύρωση Μετασχηματισμού	σελ.125
4.7. Δικαίωμα αποζημίωσης έναντι των μελών Δ.Σ., των διαχειριστών και των εμπειρογνομόνων	σελ.125
4.8. Συμπεράσματα	σελ.125
4.9. Βιβλιογραφία	σελ.126
Συγκεντρωτική Βιβλιογραφία	σελ.128

Κατάσταση Ακρωνυμίων

Αιτ. Εκθ.	Αιτιολογική Έκθεση
Α.Ε.	Ανώνυμη Εταιρία
Α.Π.	Άρειος Πάγος
άρθρ.	άρθρο
αρ.	αριθμός
Α.Κ.	Αστικός Κώδικας
βλ.	βλέπε
Γ.Ε.ΜΗ.	Γενικό Εμπορικό Μητρώο
Γ.Σ.	Γενική Συνέλευση
ΔΕΕ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών
Δ.Σ.	Διοικητικό Συμβούλιο
εδ.	εδάφιο
ΕΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου
ΕΤραΞΧρΔ	Επιθεώρηση Τραπεζικού Αξιογραφικού Χρηματιστηριακού Δικαίου
επ. ύλ.	επιμέλεια ύλης
επ.	επόμενα
Ε.Π.Ε.	Εταιρία Περιορισμένης Ευθύνης
Ε.Ε.	Ετερόρρυθμη Εταιρεία
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ι.Κ.Ε.	Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία
κ.α.	και άλλα
κλπ.	και τα λοιπά

Κ.Πολ.Δ.	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
κ.ν.	κωδικοποιημένος νόμος
λ.χ.	λόγου χάρη
Νομ.Χρ.	Νομικά Χρονικά
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ν.π.	νομικό πρόσωπο
ν.δ.	νομοθετικό διάταγμα
ν.	νόμος
Ο.Ε.	Ομόρρυθμη Εταιρεία
ο.π.	όπως παραπάνω
ΠΣΕΔ	Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου
παρ.	παράγραφος
π.χ.	παραδείγματος χάρη
π.δ.	προεδρικό διάταγμα
σελ.	σελίδα
στοιχ.	στοιχείο
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣΣΕ	Συλλογική Σύμβαση Εργασίας
ΣχΕμπΚ	Σχέδιο Εμπορικού Κώδικα
ΣΣΣ	Σχέδιο Σύμβασης Συγχώνευσης
τιμ. τομ.	τιμητικός τόμος
τομ.	τόμος
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

Κεφάλαιο 1: Εταιρικοί μετασχηματισμοί και ζητήματα προστασίας

1.1.Εισαγωγή

Οι επιχειρήσεις, ως φορείς με οικονομική αυτοτέλεια, διευθύνουν τους παραγωγικούς συντελεστές τους και διαχειρίζονται τις συναλλαγές τους κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να επιτυγχάνουν το μέγιστο δυνατό κέρδος. Η λειτουργία των επιχειρήσεων δεν είναι αποκομμένη από τις ισχύουσες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της αγοράς. Η οικονομική δραστηριότητα εξαρχής οργανώνεται βάσει του εκάστοτε πολιτικοοικονομικού περιβάλλοντος που επικρατεί και αναπροσαρμόζεται σύμφωνα με τις νέες ανάγκες, ώστε η προσφορά των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών να απαντάται από τη ζήτηση των καταναλωτών.

Οι παράγοντες που καθορίζουν το πλαίσιο δράσης των αγορών δεν είναι παγιωμένοι στο χρόνο. Αντιθέτως, χαρακτηριστικό γνώρισμα της αγοράς είναι η διαρκής μεταβλητότητα των στοιχείων που τη συνθέτουν, η οποία με τη σειρά της επιδρά δραστικά στις ισχύουσες συνθήκες λειτουργίας της. Έτσι, οι επιχειρήσεις ως άλλοι «ζωντανοί οργανισμοί», εφόσον θέλουν να επιβιώσουν και να παραμείνουν ανταγωνιστικές, καλούνται να ανιχνεύουν έγκαιρα τις αλλαγές αυτές και να προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα. Στην πραγματικότητα πρόκειται για άσκηση ισορροπίας σε ένα δυναμικό πεδίο.

Με την πάροδο ικανού χρονικού διαστήματος επέρχεται συσσώρευση πλήθους τέτοιων αλλαγών, γεγονός το οποίο μπορεί, εκτός των άλλων, να σηματοδοτήσει τη ραγδαία μεταβολή των δεδομένων που υπήρχαν κατά το χρόνο σύστασης μιας επιχείρησης και ακολούθως να αναδείξει την αναγκαιότητα για αναδιάρθρωση της^{1,2}. Ένα από τα χρησιμότερα εργαλεία για την

¹ Στην ευρύτερη έννοια της «αναδιάρθρωσης της επιχείρησης» εντάσσεται κάθε μορφή επέμβασης στον τρόπο άσκησης της διοίκησης μια εταιρίας, στην περιουσία της, στις σχέσεις των μετόχων μεταξύ τους ή με τη διοίκηση, στη σύνθεση των συνεταίρων, όπως π.χ. η ανάθεση της διοίκησης σε άλλο φορέα με σύμβαση ανάθεσης του management, η μεταβίβαση (συνήθως πλειοψηφικού) πακέτου μετοχών ή και μειοψηφικού πακέτου με ταυτόχρονο δικαίωμα της μειοψηφίας για συμμετοχή στη διοίκηση, η μίσθωση της επιχείρησης, η ένταξη της εταιρίας σε όμιλο επιχειρήσεων που επιτυγχάνεται με τη σύναψη συμβάσεων εξάρτησης της εταιρίας από άλλη, η κρατικοποίηση, η ιδιωτικοποίηση της εταιρίας. Σχετικά βλ. Αλεπάκο σε Περάκη, Το δίκαιο της ανώνυμης εταιρίας, έκδ. 3^η, τομ. 2^{ος}, 2013, Εισαγωγικές Παρατηρήσεις στα άρθρα 66, 66^α, και 67 αριθ.4, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Χρυσάνθης σε Περάκη, ο.π., Εισαγωγικές Παρατηρήσεις στα άρθρα 68 -89 αριθ.2

² Για ζητήματα εταιρικού δικαίου που ανακύπτουν στο πλαίσιο της «αναδιάρθρωσης» ή της «αναδιοργάνωσης» επιχειρήσεων Αλεξανδροπούλου, Ο ρόλος των εταιρικών οργάνων στην αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων σε Αναδιάρθρωση Επιχειρήσεων, Δημερίδα του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου, 2015, σελ. 115 επ., Κοτσίρη, Κριτήρια και μέθοδοι αναδιοργάνωσης επιχειρήσεων, 19^ο ΠΣΕΔ (Πρακτικά), 2010, σελ. 355 ε.π., Παπακωστοπούλου, Μετασχηματισμοί

αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων με ιδιαίτερη πρακτική αξία είναι οι εταιρικοί μετασχηματισμοί, μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η μεταβολή του επιχειρηματικού φορέα.

Καταρχήν, η επιλογή της εταιρικής μορφής συνιστά επιχειρηματική απόφαση με βαρύνουσα σημασία, καθώς βάσει αυτής συντίθεται το πλέγμα των έννομων σχέσεων που θα δημιουργηθούν από τη λειτουργία της επιχείρησης και οργανώνεται ο τρόπος άσκησης της δραστηριότητας της. Όπως είναι φυσικό η επιλογή της κάθε φορά επιθυμητής εταιρικής μορφής εδράζεται σε προηγούμενη ανάλυση και αξιολόγηση ποικίλων δεδομένων όπως για παράδειγμα είναι ο κλειστός αριθμός των εταιρικών τύπων, η ευθύνη των συμμετεχόντων, η προστασία του επενδύομένου κεφαλαίου, τα μηνιαία κόστη διαχείρισης, η φορολογική αντιμετώπιση κ.α..

Από την άλλη μεριά τα κίνητρα που οδηγούν τις επιχειρήσεις στην πραγματοποίηση ενός εταιρικού μετασχηματισμού σχετίζονται με την ανάγκη ανάπτυξης, ή προσαρμογής της επιχείρησης στο διαρκώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον και τον εξελισσόμενο ανταγωνισμό, την αξιοποίηση οικονομικών ευκαιριών ή ευκαιριών συνεργασίας με άλλες επιχειρήσεις, την αξιοποίηση φορολογικών ευεργετημάτων, την ενίσχυση ορισμένων τομέων δραστηριότητας έναντι άλλων, την αναδιάρθρωση και την ορθολογικότερη οργάνωση.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι οι λόγοι για τους οποίους διενεργείται ένας μετασχηματισμός δεν ταυτίζονται, αλλά είναι πολυδιάστατοι. Οι αιτίες εντοπίζονται στα ειδικότερα αποτελέσματα που επέρχονται στον κύκλο ζωής των φορέων επιχειρηματικής δραστηριότητας από το κάθε είδος μετασχηματισμού³.

Επομένως, αντιπαραβάλλοντας μεταξύ τους τις τρεις μορφές εταιρικού μετασχηματισμού παρατηρούμε ότι η συγχώνευση αποτελεί ένα μηχανισμό συγκέντρωσης επιχειρήσεων με σκοπό τη δημιουργία μεγάλων και ισχυρών οικονομικών μονάδων. Συνήθη κίνητρα πίσω από τη πραγματοποίηση μιας συγχώνευσης είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας με την ανάπτυξη οικονομικών κλίμακας, η απόκτηση καλύτερης πιστοληπτικής ικανότητας, η επέκταση σε νέες εγχώριες, ή διεθνείς αγορές και η μείωση του κόστους συναλλαγών.

Στον αντίποδα με τη διάσπαση επιτυγχάνεται η αποκέντρωση των επιχειρήσεων, δηλαδή ο διαχωρισμός της περιουσίας σε περισσότερα νομικά πρόσωπα. Η λύση αυτή προτιμάται συνήθως

Επιχειρήσεων (Μια πρόταση ορισμού), εις Σύμμεικτα προς τιμήν Ιωάννη Κ. Δρυλλεράκη, 2015, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.227, Ν. Ρόκα, Η αναδιάρθρωση επιχειρήσεων στο πλαίσιο του εταιρικού δικαίου, σε Ερευνητικός Όμιλος Φοιτητών Νομικής, Αναδιάρθρωση επιχειρήσεων, 2001, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, σελ 23 επ..

³ Αλεξανδρίδου Ελ., 2019, Δίκαιο εμπορικών εταιριών, 3η έκδοση, νομική βιβλιοθήκη, σελ. 651

όταν το ζητούμενο είναι ο διαχωρισμός των δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης (π.χ. η παραγωγή από τη διάθεση) για λόγους εξυγίανσης ή ανταγωνιστικότητας ή αναδιοργάνωσης, η περιστολή του επιχειρηματικού κινδύνου, η αντιμετώπιση προβλημάτων εποπτείας ακόμα και η τακτοποίηση ενδοοικογενειακών εκκρεμοτήτων, ιδιαίτερα μετά από κληρονομική διαδοχή⁴.

Τέλος η μετατροπή αποτελεί από πλευράς δικαίου έναν ευέλικτο τρόπο για την απόδοση του κατάλληλου νομικού ενδύματος στην επιχείρηση δίχως την αναγκαιότητα επέλευσης περιουσιακών μεταβολών, προκειμένου να μπορέσει να προσαρμοστεί στις εκάστοτε ανάγκες. Ενίοτε αν και σπανίως η μεταβολή σε άλλο εταιρικό τύπο είναι αποτέλεσμα νομοθετικού καταναγκασμού. Τούτο συμβαίνει ιδίως όταν ο νόμος επιβάλλει συγκεκριμένο νομικό τύπο εταιρίας για την άσκηση ορισμένης δραστηριότητας, όπως αυτή του πιστωτικού ιδρύματος που ασκείται αποκλειστικά από πιστωτικό συνεταιρισμό (ν. 1667/1986 και αρθρ.8§1 ν.4261/2014).

Πέρα όμως από την ύπαρξη λόγων αμιγώς οικονομικής υφής, δεν αποκλείεται να υφίστανται αυτοτελώς και νομικές αιτίες που οδηγούν σε εταιρικούς μετασχηματισμούς. Ειδικότερα η μεταβολή του φορέα επιχειρηματικής δραστηριότητας λ.χ. από προσωπική σε κεφαλαιουχική εταιρεία έχει, εκτός των άλλων, ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της ευθύνης του επιχειρηματία στο ύψος της εισφοράς του και την ευκολότερη μεταβίβαση των εταιρικών μεριδίων του. Παράλληλα δεν αποκλείεται η επιχειρούμενη μεταβολή να αποτελεί μέσο παράκαμψης κανόνων αναγκαστικού δικαίου εκ μέρους της επιχείρησης, όπως συμβαίνει κυρίως με την αποφυγή σύναψης επιχειρησιακής ΣΣΕ ή την απόκτηση μεγαλύτερης εργοδοτικής ευελιξίας κατά την κατάρτιση τους, την αποφυγή εφαρμογής συγκεκριμένης κλαδικής ΣΣΕ για κατηγορία εργαζομένων ορισμένου κλάδου, ή την αποφυγή συγκρότησης συμβουλίων εργαζομένων και κανονισμού εργασίας⁵.

1.2. Η προστασία των πιστωτών μετασχηματιζόμενων φορέων

Τόσο το στάδιο της λειτουργίας, όσο και αυτό του μετασχηματισμού της επιχείρησης, αποτελούν σύνθετα ζητήματα, γιατί και στις δυο αυτές καταστάσεις αλληλοεπιδρούν διαφορετικές κατηγορίες συμφερόντων. Η λειτουργία της επιχείρησης είναι στενά συνδεδεμένη με τον οικονομικό της περίγυρο. Με γνώμονα τη βέλτιστη απόδοση της επιχειρηματικής δράσης

⁴ Schmidt Karsten, 2002, Το δίκαιο των μετασχηματισμών επιχειρήσεων ανάμεσα στα δόγματα και την πολιτική του δικαίου, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 8 τεύχος ΔΕΕ 6/2002, σελ. 559, αναλυτικότερα για τις αιτίες που οδηγούν σε διάσπαση, Γεωργακόπουλο Λ., 1996, Εμπορικό Δίκαιο 1996, Εγχειρίδιο εμπορικού δικαίου, τόμος 2^{ος}, έκδοση 2^η, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα. σελ. 121 επ.

⁵ Λεβέντη Α., 2016, Μεταβίβαση επιχείρησης και Συλλογικές σχέσεις εργασίας, διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, σελ.24 – 26 και τις εκεί υποσημειώσεις 13 – 19

λαμβάνεται καθημερινά πλήθος διευθυντικών αποφάσεων, όπου καθορίζουν, μεταξύ άλλων, τη διάθεση κεφαλαίων στην αγορά, την πραγματοποίηση επενδύσεων ή μη, τη λήψη δανεισμού, την προσφορότερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού κ.α⁶. Επομένως, απ' τη δραστηριότητα της επιχείρησης δημιουργούνται οικονομικές σχέσεις και συμφέροντα που είναι στενά συνδεδεμένα με τη συνέχιση της λειτουργίας της. Η διενέργεια εταιρικού μετασχηματισμού όμως επιφέρει δραστικές μεταβολές στην οργανωτική δομή, τη νομική κατάσταση και τα χρηματοοικονομικά αποτελέσματα της επιχείρησης ανατρέποντας άρδην τα δεδομένα λειτουργίας της που ίσχυαν μέχρι εκείνη τη στιγμή⁷. Επομένως, εγείρονται ζητήματα διασφάλισης και εξισορρόπησης των εμπλεκόμενων συμφερόντων, ούτως ώστε αυτά να προστατεύονται σε κάθε περίπτωση επέλευσης του αποτελέσματος ενός μετασχηματισμού.

Βάσει των ανωτέρω καταλήγουμε να προσδιορίσουμε το κρίσιμο χρονικό σημείο κατά το οποίο οι γεννημένες απαιτήσεις καθίστανται ευπρόσβλητες και ως εκ τούτου χρήζουν ειδικής προστασίας από την έννομη τάξη. Η αποξένωση και η μεταβίβαση της επιχειρηματικής δραστηριότητας από έναν εταιρικό φορέα στον επόμενο μαζί με το σύνολο των υφιστάμενων έννομων σχέσεων, των περιουσιακών δικαιωμάτων, αλλά και των υποχρεώσεων που έχουν δημιουργηθεί μέχρι τη στιγμή εκείνη θέτουν υπό αμφισβήτηση την ουσιαστική ικανοποίηση των αξιώσεων αυτών και προκαλούν ανασφάλεια στους συναλλασσόμενους⁸.

Από την παραπάνω ανάλυση καθίσταται εμφανής η επίδραση του μετασχηματισμού στα δικαιώματα των πιστωτών του επιχειρηματικού φορέα. Πράγματι οι συναλλασσόμενοι όταν παρέχουν πίστη, δεν το κάνουν αφηρημένα, αλλά αποβλέπουν στο πρόσωπο του συγκεκριμένου οφειλέτη, αφού αξιολογήσουν πρώτα τα στοιχεία της φερεγγυότητας και της πιστοληπτικής ικανότητας του. Με λίγα λόγια παρέχουν χρηματοδότηση λαμβάνοντας υπόψιν την εμπορική αξία της εταιρίας, τη νομική της μορφή, το μέγεθος και την κατάσταση της περιουσίας της, την έκταση της ευθύνης των εταίρων για τα χρέη. Η κρίση βασίζεται στην εύλογη πεποίθηση των πιστωτών ότι η οφειλέτρια εταιρεία δεν πρόκειται να μεταβάλλει με μονομερή ενέργεια της το νομικό ή το περιουσιακό καθεστώς υπό το οποίο δραστηριοποιούνταν κατά το χρόνο της σχετικής συναλλαγής. Για τον λόγο αυτό η έννομη τάξη, ακόμη και σε επίπεδο κανόνων του κοινού αστικού δικαίου που απαγορεύουν την αλλαγή του προσώπου του οφειλέτη χωρίς τη συναίνεση του δανειστή (άρθρ. 471 Α.Κ.), αναγνωρίζει καταρχήν τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των δανειστών ως αγαθό άξιο προστασίας θέτοντας όρια στους οφειλέτες και δικλείδες ασφαλείας για τους πιστωτές.

⁶ Περισσότερα για το ζήτημα αυτό Λεονάρδο Κοντό - Μάναλη, (2007), Η φορολογία των επιχειρήσεων, τόμος Α', εκδόσεις Σάκκουλα

⁷ Λιναρίτη Ι., 2021, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών (επ. ύλ. Σωτηρόπουλος Γ.), εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 1028

⁸ Αυγητίδης Δ., 2019, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 21

Εξάλλου, στις μέρες μας η παροχή πιστώσεων αποτελεί τη βάση για όλες τις επενδυτικές, παραγωγικές και καταναλωτικές δραστηριότητες, ώστε να μπορεί χωρίς υπερβολή να χαρακτηριστεί ως κινητήρια δύναμη ολόκληρης της συναλλακτικής οικονομίας⁹. Επομένως καθίσταται σαφές ότι η διαφύλαξη της εμπιστοσύνης των δανειστών με την υιοθέτηση νομικών κανόνων κατάλληλων να προστατεύσουν το κεφάλαιο τους από μεταβολές στο πρόσωπο του φορέα της επιχείρησης κατόπιν μετασχηματισμού αποτελεί δικαιοπολιτικό στόχο της έννομης τάξης, καθώς με τον τρόπο αυτό διαφυλάσσεται η ομαλή λειτουργία των επιχειρήσεων στα πλαίσια λειτουργίας της σύγχρονης οικονομίας.

Για λόγους συστηματικής συνοχής και πληρότητας στο νόμο καθιερώνεται ενιαίο πλέγμα προστασίας και για τις τρεις ρυθμιζόμενες μορφές μετασχηματισμού, δηλαδή τη συγχώνευση, τη διάσπαση και τη μετατροπή, δίχως όμως να εντάσσονται σε αυτό το σύνολο των πιστωτών μιας μετασχηματιζόμενης εταιρίας.

Στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του νόμου εμπίπτουν καταρχήν οι δανειστές των οποίων οι απαιτήσεις είχαν γεννηθεί πριν από το χρόνο ολοκλήρωσης των διατυπώσεων δημοσιότητας του επιχειρούμενου μετασχηματισμού και δεν είχαν καταστεί ληξιπρόθεσμες¹⁰. Επομένως για την υπαγωγή στο πεδίο δράσης της ρύθμισης προϋποτίθεται η σφαιρική διάγνωση των ανωτέρω χαρακτηριστικών της απαίτησης. Επιπλέον το περιεχόμενο της ρύθμισης δεν εξαντλείται στις όποιες χρηματικές μόνο απαιτήσεις των δανειστών, αλλά περιλαμβάνει και κάθε άλλη γεννημένη και μη ληξιπρόθεσμη αξίωση των τελευταίων έναντι των μετασχηματιζόμενων εταιριών με αντικείμενο υποχρέωση προς παροχή, όπως λ.χ. υποχρέωση κατασκευής έργου, ή προμήθειας προϊόντων¹¹. Τούτο συμβαίνει διότι η γραμματική διατύπωση των σχετικών διατάξεων που αναφέρουν τη λέξη «απαιτήσεις» δεν ακριβολογούν, αλλά αναφέρονται στη συνηθέστερη περίπτωση αξιώσεων κατά τη μετάφραση στην ελληνική γλώσσα της σχετικής Οδηγίας¹².

Παράλληλα οι ομολογιούχοι δανειστές εντάσσονται στον προστατευτικό μανδύα του νόμου, ανεξάρτητα από το είδος των ομολογιών που κατέχουν (κοινές, μετατρέψιμες, ανταλλάξιμες, κερδοφόρες ομολογίες), ή τη μορφή του συντελούμενου μετασχηματισμού¹³. Μοναδική προϋπόθεση για την απόδοση προστασίας και στην περίπτωση αυτή είναι οι απαιτήσεις τους να πληρούν τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις.

⁹ Γεωργιάδης Απ., 2008, Η εξασφάλιση των πιστώσεων, έκδοση 2^η, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, σελ. 1

¹⁰ ν.4601/2019 αρθρ. 13 για τη συγχώνευση, αρθρ. 65 για τη διάσπαση, αρθρ. 114 για τη μετατροπή.

¹¹ Λιναρίτη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ.238.

¹² Οδηγία (ΕΕ) 2017/1132 αρθρ.99§1.

¹³ αρθρ.33, 86 και 114, ν.4601/2019, αρθρ.100,146§5 Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, Διακόπουλο Δ., 2019, Εισαγωγή στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών - Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25 τεύχος ΔΕΕ 5/2019. σελ. 688, Μεταλληνό, 2019, εις «Οι αναμορφώσεις του εταιρικού δικαίου 2018-2019» (συλλ. Έργο), σελ. 195 επ.

Ενιαία προστασία παρέχεται ακόμη και στους κομιστές άλλων τίτλων της Α.Ε. ιδίως τίτλων κτήσης μετοχών, ιδρυτικών τίτλων κτλπ εξαιρουμένων των μετοχών, από τους οποίους απορρέουν ειδικά δικαιώματα συμμετοχικής, ή πιστωτικής, ή υβριδικής φύσης¹⁴.

Τέλος εντός του βεληνεκούς των προστατευτικών ρυθμίσεων συγκαταλέγονται και οι εργαζόμενοι ως ειδική κατηγορία πιστωτών των μετασχηματιζόμενων εταιριών. Το πεδίο εφαρμογής του νόμου καταλαμβάνει κάθε μια από τις περιπτώσεις μετασχηματισμού, δίχως ωστόσο να εισάγονται κατ'ιδίαν ρυθμίσεις για την προστασία των εργαζομένων. Ειδικότερα γίνεται παραπομπή στις κείμενες διατάξεις για τη μεταβολή στο πρόσωπο του εργοδότη, καθιστώντας έτσι αναγκαία την ερμηνεία των διατάξεων του εργατικού δικαίου, προκειμένου να καταστεί σαφές το πλαίσιο προστασίας των εργαζομένων¹⁵.

Σύμφωνα με τα όσα ελέγχθησαν παραπάνω συνάγεται ότι υφίστανται περισσότερες κατηγορίες πιστωτών, ορισμένες εκ των οποίων εξαιρούνται από το υποκειμενικό πεδίο του νόμου για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς. Συγκεκριμένα δεν απολαμβάνουν την προστασία που παρέχουν οι διατάξεις του ν.4601/2019: (α) οι πιστωτές των οποίων οι απαιτήσεις κατέληξαν ληξιπρόθεσμες πριν την ολοκλήρωση των διατυπώσεων δημοσιότητας του υπό κρίση μετασχηματισμού, (β) οι πιστωτές των οποίων οι απαιτήσεις γεννήθηκαν μετά την ολοκλήρωση των σχετικών διατυπώσεων δημοσιότητας και (γ) οι πιστωτές που αδράνησαν να ενεργήσουν κατάλληλα για την παροχή προστασίας μέσα στις καθοριζόμενες προθεσμίες της κείμενης νομοθεσίας.

Ο αποκλεισμός της πρώτης κατηγορίας πιστωτών εκφράζει τις αντιλήψεις της θεωρίας υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος δικαίου. Ειδικότερα, ως δικαιοπολιτικός λόγος για το σχετικό αποκλεισμό αναφέρεται ότι οι προαναφερθέντες πιστωτές επέδειξαν αδιαφορία για την εξασφάλιση των απαιτήσεών τους, με αποτέλεσμα να μη κρίνεται ως εύλογη η παροχή προστασίας σε αυτούς. Όπως όμως εύστοχα έχει επισημανθεί¹⁶ το επιχείρημα αυτό δε κρίνεται πειστικό, δεδομένου ότι ο μετασχηματισμός συνιστά ένα νέο και ουσιαστικό γεγονός, το οποίο είναι ικανό να μεταβάλλει ουσιαστικά την υφιστάμενη κατάσταση σε σχέση με το παρελθόν εις βάρος των συμφερόντων του πιστωτή. Ατυχώς λοιπόν η εφαρμογή της ισχύουσας ρύθμισης υποδαυλίζει τον κεντρικό νομοπολιτικό σκοπό διευκόλυνσης των εταιρικών μετασχηματισμών ως εργαλείου ανάπτυξης της οικονομίας όπως θα εξετάσουμε αναλυτικότερα στο επόμενο κεφάλαιο, καθώς θα οδηγήσει τους επιφυλακτικούς πιστωτές αντίστοιχων απαιτήσεων σε εσπευσμένες διαπραγματεύσεις με τις εταιρίες που συμμετέχουν σε μετασχηματισμό έχοντας ως

¹⁴ αρθρ. 34, 87 και 114§1 ν.4601/2019, αρθρ. 101 Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, αναλυτικά Λιναρίτη Ι., εις «Οι αναμορφώσεις του εταιρικού δικαίου ο.π.», σελ.158 – 159.

¹⁵ αρθρ. 12 και 64 ν.4601/2019 σε συνδ' με αρθρ. 6 ν. 2112/1920 και π.δ. 178/2002

¹⁶ Γρηγοριάδη, 2020, Το Δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών μετά τον ν.4601/2019, 1^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 136

αντικείμενο εργασίας την άμεση εξόφληση αυτών, ή τη συναινετική αναδιάρθρωση, ή τη λήψη εξασφαλίσεων, ή ακόμα και το να επιταχύνει την επιδίκαση και την αναγκαστική εκτέλεση των αξιώσεων αυτών σε περίπτωση που οι συνομιλίες δεν καταλήξουν σε συμφωνία των μερών μέχρι την ολοκλήρωση του μετασχηματισμού¹⁷.

Σε ό,τι έχει να κάνει με τη δεύτερη κατηγορία πιστωτών ο αποκλεισμός τους κρίνεται δικαιολογημένος από την έννομη τάξη, για τον λόγο ότι οι συγκεκριμένοι πιστωτές γνώριζαν, ή έστω ήταν σε θέση να γνωρίζουν ότι η εν λόγω εταιρία με την οποία συναλλάσσονται συμμετέχει σε μετασχηματισμό¹⁸. Οι πληροφορίες για τα αναμενόμενα αποτελέσματα του μετασχηματισμού ως προς την οργανωτική δομή και την περιουσιακή κατάσταση της εταιρίας είναι διαθέσιμες προς το συναλλακτικό κοινό, καθώς τόσο η έκθεση του διαχειριστικού οργάνου, όσο και η έκθεση των εμπειρογνομόνων υπόκεινται αμφότερες σε υποχρεωτική δημοσιότητα στον ιστότοπο του Γ.Ε.Μ.Η.¹⁹. Συνεπώς προκύπτει ότι οι συγκεκριμένοι πιστωτές ήσαν σε θέση να αξιολογήσουν τα ενδιαφέροντα για αυτούς αποτελέσματα ως προς την πιστοληπτική ικανότητα της μετασχηματιζόμενης εταιρίας και είχαν τη δυνατότητα να προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους.

Στο σημείο αυτό φαίνεται ότι ο αποκλεισμός των ανωτέρω κατηγοριών πιστωτών από το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του ν.4601/2019 τους καθιστά εντελώς απροστάτευτους μπροστά στα αποτελέσματα ενός μετασχηματισμού. Η παρατήρηση όμως αυτή δεν είναι ακριβής, καθώς όπως θα εξετάσουμε και σε επόμενο κεφάλαιο, θα διαπιστώσουμε ότι έχουν τη δυνατότητα να επιδιώξουν την προστασία των συμφερόντων τους καταφεύγοντας στα μέτρα προστασίας που τους παρέχουν οι διατάξεις του κοινού δικαίου²⁰.

1.3. Η προστασία της μειοψηφίας των μετασχηματιζόμενων φορέων

Η εταιρική σύμβαση αποτελεί τη συστατική πράξη κάθε εταιρίας και διέπει τη λειτουργία της. Η παρατήρηση αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η νομική της φύση της εταιρικής σύμβασης είναι διπλή, αφενός δηλαδή πρόκειται για σύμβαση ενοχικού δικαίου καθόσον δημιουργεί δικαιώματα και υποχρεώσεις μεταξύ των συμβαλλομένων μερών (εταίρων), αφετέρου πρόκειται για σύμβαση «οργανωτική» καθώς με τη σύναψη της δημιουργείται ένας νοητός οργανισμός (εταιρία) που

¹⁷ Αιτ. έκθεση ν.4601/2019, γενικό μέρος παρ.2, Αυγητίδη το νέο δίκαιο ο.π., σελ.12 υποσημ. 24.

¹⁸ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 508

¹⁹ Αρθρ. 8-9, 61-62, 106 ν.4601/2019

²⁰ Παναγιώτου Π., 2019, Η συγχώνευση επιχειρήσεων στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών Νομικό Βήμα, σελ. 1202, Γρηγοριάδης, ΔικΕτΜετ ο.π. σελ. 139. Αντίθετη άποψη υπό το πρίσμα του προϊσχύσαντος αρθρ.70 του κ.ν. 2190/1920 διατύπωσε ο Καραγκουνίδης, 1997, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ανωνύμων εταιριών, 1^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 179 -180.

λειτουργεί κατά το δίκαιο²¹. Με την εταιρική σύμβαση που αποτελεί και το καταστατικό της εταιρίας οι εταίροι διαπλάθουν ελεύθερα τις έννομες σχέσεις τους και τον τρόπο διοίκησης της εταιρίας, εφόσον βέβαια τηρήσουν το υποχρεωτικό κάθε φορά περιεχόμενο που προβλέπει ο νόμος για την κάθε εταιρική μορφή. Συνεπώς, κρίσιμη για τη διαμόρφωση της σύμβασης είναι η βούληση των συμβαλλόμενων εταίρων.

Ειδοποιός διαφορά της εταιρικής σε σχέση με τις συνήθεις αμφοτεροβαρείς συμβάσεις του αστικού δικαίου είναι ότι τα συμφέροντα των συμβαλλομένων δεν αλληλοσυγκρούονται, αλλά βαίνουν παράλληλα προς επιδίωξη του κοινού σκοπού²². Συνδετικός κρίκος για τα μέλη της εταιρίας είναι το γενικό εταιρικό συμφέρον, για την ικανοποίηση του οποίου απαιτείται εταιρική συνεργασία με ανάληψη κοινών κινδύνων από τη λειτουργία της εταιρίας. Για να μπορέσουν επομένως να διαμορφώσουν το περιεχόμενο της εταιρικής σύμβασης οι εταίροι, καλούνται προηγουμένως να συναποφασίσουν για τα μέσα επιδίωξης του κοινού σκοπού, το ύψος της εισφοράς τους, τον κίνδυνο που είναι πρόθυμα να αναλάβουν από τη δραστηριότητα της εταιρίας, τη διαχείριση των εταιρικών υποθέσεων κ.α.. Ως βάση της συναλλαγής τους τίθενται από κοινού οι συμφωνηθείσες παραστάσεις, οι οποίες αποτελούν το δικαιοπρακτικό θεμέλιο της σχετικής συναλλαγής²³.

Ο εταιρικός μετασχηματισμός όμως, λόγω των ριζικών αλλαγών που επιφέρει στη δομή και τη λειτουργία της εταιρίας, ανατρέπει το δικαιοπρακτικό θεμέλιο που υπήρχε κατά το χρόνο σύναψης της εταιρικής σύμβασης. Από την αναθεώρηση των δεδομένων ενδέχεται να θιγούν τα συμφέροντα όχι μόνο των πιστωτών, αλλά και τα συμφέροντα των εταίρων ή μετόχων των εταιριών αυτών.

Σε περίπτωση ομοφωνίας των εταίρων και τυχόν κοιμιστών άλλων τίτλων με δικαίωμα ψήφου για τη διενέργεια μετασχηματισμού δεν υφίσταται προβληματισμός για την προστασίας των δικαιωμάτων τους, καθώς όλοι συναποφασίζουν την επιχειρούμενη αλλαγή. Εφόσον όμως διατυπώνονται αντιρρήσεις, εγείρονται ζητήματα προστασίας των εταίρων ή μετόχων που μειοψήφησαν κατά την έγκριση της σχετικής απόφασης, καθώς υφίστανται μεταβολή στα εταιρικά δικαιώματα τους και γίνονται εταίροι/μέτοχοι μιας άλλης εταιρίας, παρά την εκπεφρασμένη αντίθεση τους²⁴.

²¹ Αλεξανδρίδου, Εταιρίες ο.π., σελ.5

²² Αντωνόπουλος Β., 2016, Δίκαιο προσωπικών εταιριών, 5^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα, σελ 14 επ.

²³ Κλαβανίδου Δ., 2021, Δίκαιο της Δικαιοπραξίας, Δίκαιο της Δικαιοπραξίας, έκδοση 2^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, 2008§ 54 III Β αρ. 32

²⁴ Μιχαλόπουλο Γ., 1985, η τύχη της μειοψηφίας κατά τη συγχώνευση των ανώνυμων εταιριών, Τιμητικός Τόμος Ρόκα, σ. 78 επ.

1.4. Οι εταιρικοί μετασχηματισμοί ως αντικείμενο νομοθετικής ρύθμισης

Κάθε μετασχηματισμός, ως μεταβολή του φορέα άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, αναπτύσσει συνέπειες που ξεπερνούν τα όρια των εμπλεκόμενων νομικών προσώπων. Το δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, λόγω του σύνθετου και πολυδιάστατου χαρακτήρα των αποτελεσμάτων που αναπτύσσει, περιέχει ρυθμίσεις με διαφορετικές δικαιοπολιτικές στοχεύσεις, οι οποίες άλλοτε συγκλίνουν και άλλοτε αποκλίνουν μεταξύ τους. Για τον λόγο αυτό οι μετασχηματισμοί αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος και νομοθετικής ρύθμισης διαφόρων κλάδων του δικαίου.

Πυρήνας του όλου εγχειρήματος είναι το εταιρικό, καθώς ουσιαστικά πρόκειται για μεταβολή του εταιρικού φορέα άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ως οργανωτής το εταιρικό δίκαιο καθιστά καταρχήν δυνατό τον κάθε μετασχηματισμό, καθορίζει τη διαδικασία και τις έννομες συνέπειες του και φροντίζει για την προστασία των εμπλεκόμενων συμφερόντων (εταιρικοί δανειστές, μέτοχοι μειοψηφίας) εξισορροπώντας αυτά με το νομοθετικό σκοπό διευκόλυνσης της όλης διαδικασίας του μετασχηματισμού. Μάλιστα, σύμφωνα με τον K. Schmidt²⁵ το δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών αποτελεί ένα εξαιρετικά σημαντικό τμήμα του εταιρικού δικαίου και προδίδει το βαθμό ωριμότητας του.

Εξαιρετικές ρυθμίσεις για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς εντοπίζονται και στο χώρο του φορολογικού δικαίου, το οποίο διάκειται φιλικά έναντι των μετασχηματισμών προσφέροντας ευεργετήματα προς διευκόλυνση πραγματοποίησής τους με στόχο τη δημιουργία μεγάλων επιχειρηματικών μονάδων, οι οποίες μπορούν να είναι περισσότερο ανταγωνιστικές εκτός συνόρων.

Από την άλλη πλευρά το δίκαιο προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού, τόσο σε εθνικό όσο και σε ενωσιακό επίπεδο έχοντας ως κύρια κατεύθυνση την προστασία του υγιούς ανταγωνισμού και την άρση τυχόν στρεβλώσεων του στην αγορά, αποκλείει την απόλυτη ελευθερία συντέλεσης, καθώς η συγκέντρωση επιχειρήσεων, ιδίως με τη δημιουργία ή ενίσχυση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά, νοθεύει τον ανταγωνισμό προς βλάβη των καταναλωτών. Προς τον σκοπό λοιπόν προστασίας των καταναλωτών θέτει νομικά προσκόμματα στην ολοκλήρωσή τους, κατά κύριο λόγο μέσω προληπτικών ελέγχων²⁶.

²⁵ K. Schmidt, 2002, Το δίκαιο των μετασχηματισμών επιχειρήσεων ανάμεσα στα δόγματα και την πολιτική του δικαίου, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σελ. 559

²⁶ Βλ. αρθρ. 5 επ. ν.3959/2011 και Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 139/2004 για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων

Οι εταιρικοί μετασχηματισμοί θέτουν προκλήσεις και στο εργατικό δίκαιο, λόγω της μεταβολής του προσώπου του εργοδότη και της προκύπτουσας ανάγκης διαφύλαξης των δικαιωμάτων των εργαζομένων²⁷.

Τέλος, εάν κάποια συμμετέχουσα σε μετασχηματισμό επιχείρηση είναι εισηγμένη σε ρυθμιζόμενη αγορά, ο μετασχηματισμός ενδέχεται να ενεργοποιήσει και τις διατάξεις του δικαίου της κεφαλαιαγοράς, το οποίο είναι προσανατολισμένο στην αντιμετώπιση τυχόν μεθοδεύσεων που διασαλεύουν την κανονική λειτουργία της, π.χ. ανακύπτουν ζητήματα έμμεσης εισαγωγής μετοχών σε ρυθμισμένη αγορά.

Παρατηρείται λοιπόν ότι η ύλη των μετασχηματισμών γεννά ένα πράγματι εκρηκτικό μείγμα ζητημάτων που απασχολούν το ρυθμιστικό πεδίο πολλών δικαϊκών κλάδων με επίκεντρο το εταιρικό δίκαιο, όπου η δημοσιότητα, η ενημέρωση των μετόχων, η προστασία της μειοψηφίας και των πιστωτών, καθώς και το κύρος των τελούμενων πράξεων καθίσταται πρωταρχική μέριμνα.

1.4. Συμπεράσματα

Προς τον σκοπό ανάπτυξης, ή και προσαρμογής στο διαρκώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον και τον εξελισσόμενο ανταγωνισμό, την αξιοποίηση οικονομικών ευκαιριών ή φορολογικών ευεργετημάτων, αλλά και την αξιοποίηση δυνατοτήτων συνεργασίας με άλλες επιχειρήσεις ή αναδιάρθρωσης του τρόπου λειτουργίας της, μια επιχείρηση μπορεί να μεταβάλλει το φορέα άσκησης της επιχειρηματικής της δραστηριότητας.

Το ενδιαφέρον για τους μετασχηματισμούς δεν εξαντλείται στα οικονομικά αποτελέσματα τους. Ως σύνθετες διαδικαστικές πράξεις διαθέτουν βαθύτερες προεκτάσεις με καθαρά νομική υφή, όπως για παράδειγμα είναι τα ζητήματα προστασίας των εταιρικών δανειστών και των εταίρων μειοψηφίας.

Η προστασία των εταιρικών πιστωτών έγκειται στην εξασφάλιση των δικαιωμάτων τους έναντι της οφειλέτριας εταιρίας. Η μεταβολή στην περιουσία και τη νομική προσωπικότητα της εταιρίας δεν πρέπει να δυσχεραίνει την ικανοποίηση των αξιώσεών τους. Από την άλλη μεριά και οι εταίροι που διαφώνησαν με τη συμμετοχή της εταιρίας σε μετασχηματισμό χρίζουν προστασίας, καθώς η αναθεώρηση των κανόνων λειτουργίας της εταιρίας επιφέρει ποιοτική μεταβολή των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους.

²⁷ Βλ. Οδηγία 2001/23/ΕΚ και σχετική ανάλυση υπό τα αρθρ. 12 και 64

Το εταιρικό δίκαιο εμπεριέχει τα νομικά εργαλεία που καθιστούν εφικτή τη συντέλεση των μετασχηματισμών. Σημαντικές πτυχές τους όμως ρυθμίζονται και από άλλους κλάδους του δικαίου, όπως το φορολογικό δίκαιο, το δίκαιο προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού, το εργατικό δίκαιο και το δίκαιο της κεφαλαιαγοράς με τις σχετικές ρυθμίσεις να εξυπηρετούν διαφορετικές δικαιοπολιτικές στοχεύσεις, άλλοτε μη σχετιζόμενες μεταξύ τους, άλλοτε συγκλίνουσες και άλλοτε αποκλίνουσες.

Στην ελληνική έννομη τάξη, παρά την πολυθεματική διάσταση των εταιρικών μετασχηματισμών, επικρατούσε διαχρονικά νομοθετική ακαταστασία που προκαλούσε γενικευμένη ανασφάλεια δικαίου στους συναλλασσόμενους και δυσχέραινε τις συναλλαγές. Για το λόγο αυτό ανέκυψε η ανάγκη θέσπισης ενός σύγχρονου πλαισίου για τη ρύθμιση τους.

1.5. Βιβλιογραφία

Αλεξανδρίδου Ελ., 2019, Δίκαιο εμπορικών εταιριών, έκδοση 3^η, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Αλεξανδροπούλου Α./ Γιαννακούρου Στ. (επ. ύλ.), 2015, Αναδιάρθρωση Επιχειρήσεων, έκδοση 1^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Αντωνόπουλος Β, 2016, Δίκαιο προσωπικών εταιριών, έκδοση 5^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Αυγητίδης Δ., 2019, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Γεωργακόπουλος Λ., 1996, Εγχειρίδιο εμπορικού δικαίου, τόμος 2^{ος}, έκδοση 2^η, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα

Γεωργιάδης Απ., 2008, Η εξασφάλιση των πιστώσεων, έκδοση 2^η, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα

Γρηγοριάδης Λ., 2020, Το Δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Καραγκουνίδης Απ., 1997, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ανωνύμων εταιριών, 1^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα

Κοντός – Μάναλης Λ., 2007, Η φορολογία των επιχειρήσεων, τόμος Α΄, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Κοτσίρης Λ., 2010, Κριτήρια και μέθοδοι αναδιοργάνωσης επιχειρήσεων, 19^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου (Πρακτικά)

Λεβέντη Α., 2016, Μεταβίβαση Επιχείρησης και Συλλογικές Σχέσεις Εργασίας διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μεταλληνός Αλ. (επ. ύλ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικολόγων), 2019, «Οι αναμορφώσεις του εταιρικού δικαίου 2018-2019», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Μιχαλόπουλος Γ., 1985, η τύχη της μειοψηφίας κατά τη συγχώνευση των ανώνυμων εταιριών, Τιμητικός Τόμος Ρόκα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Παπακωστόπουλος Κ. (συλλ. έργο), 2015, «Χαριστήριο» Σύμμεικτα προς τιμήν Ιωάννη Κ. Δρυλλεράκη, 1^η έκδοση, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Παπαστερίου Δ./Κλαβανίδου Δ., 2021, Δίκαιο της Δικαιοπραξίας, έκδοση 2^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Περάκης Ευάγγελος, 2013, Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας, έκδοση 3^η, τόμος 2^{ος}, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Ρόκας Ν., 2001, Αναδιάρθρωση Επιχειρήσεων, 1^η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.

Σωτηρόπουλος Γ. (επ. ύλ.), 2021, Δίκαιο εταιρικών μετασχηματισμών, 1^η έκδοση, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Αρθρογραφία

Διακόπουλος Δ., 2019, Εισαγωγή στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών - Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25 τεύχος ΔΕΕ 5/2019

Παναγιώτου Π., 2019, Η συγχώνευση επιχειρήσεων στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, Νομικό Βήμα, τόμος 67^{ος}, τεύχος 6^ο

Schmidt Karsten, 2002, Το δίκαιο των μετασχηματισμών επιχειρήσεων ανάμεσα στα δόγματα και την πολιτική του δικαίου, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 8 τεύχος ΔΕΕ 6/2002

Κεφάλαιο 2: Οι βασικές έννοιες και οι μορφές των μετασχηματισμών

2.1. Εισαγωγή

Η αποτελεσματική εφαρμογή κάθε νομοθετικού κειμένου εξαρτάται από την ευδιάκριτη οριοθέτηση του αντικειμένου το οποίο πραγματεύεται και τη διευκρίνιση των εννοιολογικών όρων που περιέχει. Η θέσπιση ορίων τόσο ως προς το πεδίο εφαρμογής, όσο και ως προς το εννοιολογικό σκέλος καθιστά εύληπτο το περιεχόμενο της νομοθετικής δράσης στους κοινωνούς του δικαίου καθορίζοντας το πεδίο της επιτρεπόμενης δράσης τους.

Εν προκειμένω, οι εταιρικοί μετασχηματισμοί ήταν μέχρι πρόσφατα έννοια άγνωστη και ασαφής ως προς το περιεχόμενο της²⁸. Από τη σκοπιά της οικονομικής θεωρίας, ως μετασχηματισμός νοούνταν η μεταβολή του φορέα άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας καταλείποντας στη νομική επιστήμη το πεδίο για τα εργαλεία και τη διαδικασία ευόδωσης του σκοπού²⁹. Ωστόσο, τα επιμέρους νομοθετικά κείμενα του εταιρικού δικαίου και ειδικότερα αυτά που ρυθμίζουν τις εταιρικές μορφές της Α.Ε., της Ε.Π.Ε., της Ι.Κ.Ε., της Ο.Ε. και της Ε.Ε. αγνοούν τον όρο του μετασχηματισμού, ο οποίος πηγάζει ως έννοια από το χώρο της φορολογικής νομοθεσίας κάνοντας την εμφάνιση του για πρώτη φορά σε νομοθετικό κείμενο με το ν.2166/1993³⁰. Αν μάλιστα κάποιος ήθελε να κάνει ιστορική αναδρομή, θα διαπιστώσει ότι η πρώτη καταγραφή εντοπίζεται στο 1934 και συγκεκριμένα στην ΑΠ 217/1934, η οποία αφορούσε μετασχηματισμό Ο.Ε. σε Ε.Ε.³¹.

Σήμερα, τόσο στη θεωρία, όσο και την πρακτική των συναλλαγών, ο όρος φαίνεται να έχει καθιερωθεί, όχι μόνο εξαιτίας της στενής σχέσης μεταξύ εταιρικού και φορολογικού δικαίου που πάντοτε χαρακτήριζε το σχετικό συναλλακτικό πεδίο, αλλά και λόγω του σημασιολογικού του φορτίου και της ικανότητάς του να αποδίδει με συνθετικό και συνάμα περιληπτικό τρόπο,

²⁸ Σχετικά Τριανταφυλλάκη Γ., 2018, Εισηγήσεις Εμπορικού Δικαίου, έκδοση 2η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 498

²⁹ Παναγιώτου Π., 2021, Το δίκαιο των μετασχηματισμών επιχειρήσεων, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 11

³⁰ Αυγητίδης Δ., 2019, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, ο ν.4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019) Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 2/2019, σελ. 166

³¹ Ο Καραβάς, 1962, Εγχειρίδιο εμπορικού δικαίου, τόμος 1^{ος}, εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 401, εισηγήθηκε τη χρησιμοποίηση του όρου μετασχηματισμός για να δηλωθεί η μεταβολή της νομικής μορφής μιας εταιρίας, αντί του όρου μετατροπή, ώστε να αποφευχθεί η σύγχυση με την έννοια της μετατροπής του αρθρ. 182 Α.Κ.. Η πρόταση αυτή, αν και ακολουθήθηκε από μέρος της θεωρίας (βλ. σχετικά Παμπούκη Κ., Δίκαιο ανώνυμης εταιρίας τομ. 1, 1991, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη σελ 142 επ. και 164 επ.), δεν επικράτησε τελικά, καθώς ο όρος μετασχηματισμός χρησιμοποιείται στα νομοθετικά κείμενα με πολύ ευρύτερη έννοια (βλ. π.χ. ν.2166/1993)

ποικίλες νομικές πράξεις αναδιάρθρωσης ενός φορέα άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας³². Οι διαδικασίες μετασχηματισμού εντάσσονται τυπολογικά σε μια από τις τρεις βασικές κατηγορίες μετασχηματισμών που αναγνωρίζει σήμερα ο νόμος, δηλαδή τη συγχώνευση, της διάσπαση και της μετατροπή.

Επομένως, ως «μετασχηματισμοί επιχειρήσεων» νοούνται οι διεπόμενες από το εταιρικό δίκαιο νομικές πράξεις και διαδικασίες, με τις οποίες μεταβάλλεται η υπόσταση ενός εταιρικού φορέα άσκησης επιχείρησης, χωρίς κατά κανόνα να μεσολαβήσει λύση και εκκαθάρισή του ούτε μεταβίβαση των περιουσιακών του στοιχείων με τους κανόνες της ειδικής διαδοχής³³. Ο Σωτηρόπουλος³⁴ θεωρεί ότι είναι αδύνατη η επεξεργασία ενός επιστημονικού ορισμού που να μην πάσχει από γενικότητα και αοριστία σε βαθμό, που να στερείται κάθε πρακτικής σημασίας, καθότι στη μεν μετατροπή εξασφαλίζεται η συνέχιση της νομικής προσωπικότητας του φορέα της επιχείρησης υπό το μανδύα νέας εταιρικής μορφής, δίχως να λαμβάνει χώρα ειδική ή καθολική διαδοχή, στη δε συγχώνευση και την κοινή διάσπαση μια ή περισσότερες εταιρίες λύνονται και παύουν να υφίστανται³⁵ με την παρουσία τους να μεταβιβάζεται χωρίς εκκαθάριση, με καθολική διαδοχή σε μια ή περισσότερες εταιρίες. Ο ίδιος συνεχίζει λέγοντας ότι στην απόσχιση δε τίγεται η υπόσταση της διασπώμενης εταιρίας ως νομικού προσώπου, αλλά απλά μεταβιβάζεται μέρος της περιουσίας της (κλάδος) σε άλλη εταιρία (επωφελούμενη) έναντι απόκτησης εταιρικών συμμετοχών στην επωφελούμενη εταιρία από τη διασπώμενη.

Σε κάθε περίπτωση οι μετασχηματισμοί συντελούνται με τα μέσα που προβλέπει το εταιρικό δίκαιο, τα δε νομικά αποτελέσματά τους είναι σύνθετα και επέρχονται ταυτοχρόνως και αυτοδικαίως (uno actu) με την καταχώρισή τους στο Γ.Ε.ΜΗ. Στο χρονικό αυτό σημείο οι μετασχηματιζόμενοι εταιρικοί φορείς ενοποιούνται, διαιρούνται ή μεταβάλλουν, κατά περίπτωση, τη νομική μορφή τους, χωρίς να προηγηθούν οι οχληρές διατυπώσεις της λύσης και εκκαθάρισής τους. Οι εταίροι τους καθίστανται αυτομάτως εταίροι των εταιρικών φορέων που προκύπτουν από τον μετασχηματισμό, ενώ η μεταβίβαση της περιουσίας των μετασχηματιζόμενων φορέων πραγματοποιείται χωρίς εκκαθάριση, διανομή και εισφορά, αλλά

³² Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν.4601/2019, Τμήμα Α', Ι παρ.1 και Αυγητίδη Δ.,2019, ΔΕΕ ο.π., σελ. 162 επ.

³³ Αιτιολογική Έκθεση ν.4601/2019, Τμήμα Α', Ι παρ.1. και Αυγητίδη Το νέο δίκαιο ο.π., σελ 6. Η διαδοχή του εταιρικού δικαίου συνήθως αποκαλείται «οιονεί καθολική διαδοχή», ώστε να διακρίνεται από την κοινή καθολική διαδοχή του κληρονομικού δικαίου, καθότι η πρώτη είναι διαδοχή εν ζώη, η δεύτερη αιτία θανάτου, σχετ. Σπυριδάκη Ι., Εγχειρίδιο Κληρονομικού Δικαίου, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1980, σελ.8

³⁴ Σωτηρόπουλο Γ., εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 16

³⁵ Από μερίδα της θεωρίας υποστηρίζεται η μη ορθή άποψη περί «συνέχισης» της νομικής προσωπικότητας στο νέο εταιρικό φορέα, έτσι βλ. σχετικά για τη σχέση οιονεί καθολικής διαδοχής και συνέχιση της νομικής προσωπικότητας Γεωργακόπουλο, Εμπορικό δίκαιο ο.π., σελ. 638, όπου αναφέρει «*Η διαφορά της οιονεί καθολικής διαδοχής και της συνέχισης της νομικής προσωπικότητας είναι θεωρητικές, αν αφορούν ολόκληρη περιουσία. Αν αφορούν τμήμα περιουσίας, η διαφορά είναι ποιοτική. Ποιοτικά όλες οι περιπτώσεις, είτε οιονεί καθολική διαδοχή ονομασθούν, είτε συνέχιση της νομικής προσωπικότητας υπό άλλο εταιρικό τύπο ονομασθούν, καταλήγουν στην ίδια συνέπεια της συλλήβδην και δια μας πράξεως περιέλευση συνόλου περιουσίας σε νέο υποκείμενο δικαίου*».

(πλην της περίπτωσης της μετατροπής) με καθολική διαδοχή, δηλαδή, με μεταβίβαση του συνόλου του ενεργητικού και παθητικού τους στον διάδοχο ή στους διάδοχους εταιρικούς φορείς, χωρίς την ανάγκη μεταβίβασης καθενός περιουσιακού στοιχείου χωριστά³⁶.

2.2. Η κατάσταση του προΐσχυσαντος δικαίου

Η ριζική αναμόρφωση και ο εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς που επέφερε ο ν.4601/2019, αναδεικνύεται κατά τρόπο εναργή μέσα από την παρουσίαση της κατάστασης του προΐσχυσαντος δικαίου.

Οι μετασχηματισμοί δεν αντιμετωπίζονταν ως ξεχωριστός δικαϊκός κλάδος του εταιρικού δικαίου, ούτε ήταν ταξινομημένοι σε ένα αποκλειστικά νομοθετικό κείμενο με ενιαίο δογματικό υπόβαθρο, συνοχή και αρχές. Κατεύθυνση του νομοθέτη ήταν η ρύθμιση ως πτυχή κάθε ξεχωριστής εταιρικής μορφής με προσαρμογή της διαδικασίας του μετασχηματισμού στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εκάστοτε εταιρικού τύπου³⁷. Η νομοθετική πολυδιάσταση οφειλόταν και στο ότι σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου οι όποιες πρωτοβουλίες σχετικά με τη ρύθμιση των μετασχηματισμών είχαν να κάνουν αποκλειστικά με τις κεφαλαιουχικές εταιρίες ως προσφορότερο αντικείμενο εναρμόνισης θέτοντας και για τον Έλληνα νομοθέτη αντίστοιχες προτεραιότητες, οι οποίες αφενός μεν ικανοποιούντο αποσπασματικά, αφετέρου δόθηκε ώθηση στον κατακερματισμό της νομοθετικής ύλης με τους μετασχηματισμούς άλλων εταιρικών τύπων να επαφίονται στην πολιτική βούληση του εθνικού νομοθέτη.

Απότοκο της περιγραφείσας κατάστασης ήταν το προΐσχυσαν δίκαιο να χαρακτηρίζεται από αποσπασματικότητα, πολυδιάσπαση και ελλειμματική κάλυψη περιπτώσεων να καταλείπεται έδαφος για αντικρουόμενες ερμηνείες σε νομολογία, θεωρία και πράξη, σε ένα τομέα όπου η ασφάλεια δικαίου για την προστασία των εμπλεκομένων (μετόχων, πιστωτών, εργαζομένων κλπ.) θα έπρεπε να είναι το πρώτο ζητούμενο³⁸. Με τη σειρά της η έλλειψη συστηματικής συνοχής των επιμέρους διατάξεων έφεραν στην επιφάνεια τρεις κατηγορίες προβλημάτων, τα οποία με

³⁶ Αιτιολογική έκθεση του ν.4601/2019, Τμήμα Α', Ι παρ. 1

³⁷ Διατάξεις για τους μετασχηματισμούς εντοπίζονται στο ν.5261/1931, όπου ρυθμίστηκαν υποτυπωδώς οι τρεις μορφές συγχώνευσης (συγχώνευση με σύσταση, με απορρόφηση και εξαγορά) μόνο όμως μεταξύ Α.Ε. και στους κ.ν. 2190/1920 για τις Α.Ε., ν.3190/1955 για τις Ε.Π.Ε., ν.4072/2012 για τις προσωπικές εταιρίες και τις Ι.Κ.Ε

³⁸ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 υπό αρθρ.5, και Αυγητίδη Δ., Το νέο δίκαιο ο.π. σελ. 13. Για τη σχετική συζήτηση βλ. Καραγκουνίδη, ΔικΠΕ τομ. 1, 2001 §4 αρ.109 επ., σελ 150, του ίδιου Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ανωνύμων εταιριών, 1997, σελ. 411 επ., Λιακόπουλο, Μελέτες προς τιμήν Ν.Α. Δελούκα σελ 587, Μαρίνο, ό.π. σελ 71. Από τη νομολογία ΑΠ 1043/2006 ΝΟΜΟΣ ΧρΙΔ 2005, σελ. 733

την πάροδο του χρόνου συσσωρεύθηκαν με «σειριακό» σχεδόν τρόπο στο δίκαιο των μετασχηματισμών, καθώς η προσπάθεια επίλυσης του ενός προκαλούσε το επόμενο.

Πρώτη κατηγορία προβλημάτων ήταν αρχή της ειδικότητας και του *numerus clausus*, σύμφωνα με την οποία προβλεπόταν η διενέργεια συγκεκριμένης μορφής μετασχηματισμών για συγκεκριμένες κατηγορίες επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να εγείρονται αμφιβολίες ως προς το επιτρεπτό ή μη των μη προβλεπόμενων μετασχηματισμών³⁹. Οι περιπτώσεις που ρυθμιζόνταν στο νόμο αποτελούσαν τους λεγόμενους «γνήσιους» ή «κατά κυριολεξία» μετασχηματισμούς σε αντιδιαστολή με όσους στη συνέχεια θα διακρίνουμε ως «καταχρηστικούς» που αποτελούσαν τη δεύτερη κατηγορία προβλημάτων. Οι γνήσιοι μετασχηματισμοί είχαν τα προσόντα της καθολικής διαδοχής και της συνέχισης της νομικής προσωπικότητας των μετασχηματιζόμενων εταιρικών φορέων, προέβλεπαν δηλαδή λύση της μετασχηματιζόμενης εταιρίας, χωρίς όμως να ακολουθεί το στάδιο της εκκαθάρισης και διανομής της εταιρικής περιουσίας, αλλά με μεταβίβαση στο νέο φορέα με καθολική διαδοχή των επιμέρους περιουσιακών στοιχείων της και διατήρηση της νομικής προσωπικότητας της⁴⁰.

Η μέχρι πρότινος απουσία ενός ολοκληρωμένου κανονιστικού πλαισίου μετασχηματισμών με τα προσόντα της καθολικής διαδοχής και της συνέχισης της νομικής προσωπικότητας σε συνδυασμό με την ύπαρξη στρεβλωτικών ρυθμίσεων του φορολογικού δικαίου και την ανάγκη πραγματοποίησης εταιρικών μετασχηματισμών είχαν οδηγήσει στην ανάπτυξη ενός «παραεταιρικού» δικαίου των εταιρικών μετασχηματισμών, των καλούμενων ως «καταχρηστικών». Ως τέτοιοι νοούνταν αυτοί που κατέληγαν στο ίδιο οικονομικό αποτέλεσμα με τους ρυθμιζόμενους μετασχηματισμούς, στη μεταβολή δηλαδή του μετασχηματιζόμενου εταιρικού φορέα, κάνοντας όμως χρήση των εργαλείων του κοινού και όχι του εταιρικού δικαίου. Έτσι στην περίπτωση κατά την οποία ο επιδιωκόμενος μετασχηματισμός δεν ενέπιπτε σε κάποια από τις προβλεπόμενες περιπτώσεις του «κλειστού αριθμού», οι εταίροι κατέφευγαν σε καταχρηστικό μηχανισμό. Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού έπρεπε να λάβει χώρα η

³⁹ νομοθετικά δυνατή ήταν η διενέργεια των ακόλουθων μετασχηματισμών: 1. μετατροπή Ι.Κ.Ε. σε άλλη εταιρία (αρθρ. 106 ν.4072/2012)2. μετατροπή άλλης εταιρίας σε Ι.Κ.Ε. (αρθρ. 107 ν.4072/2012)3. συγχώνευση μεταξύ Ι.Κ.Ε. (άρ. 108 έως 115 ν.4072/2012)4. μετατροπή Α.Ε. σε Ε.Π.Ε. (άρ. 51 ν.3190/1955)5. μετατροπή Ο.Ε. ή Ε.Ε. σε Ε.Π.Ε. (άρ. 53 ν.3190/1955)6. μετατροπή Ε.Ε. σε Ο.Ε. (αρθρ. 282 ν. 4072/2012)7. μετατροπή Ο.Ε. σε Ε.Ε. (άρ. 282Α ν. 4072/2012)8. μετατροπή Ε.Π.Ε. σε Ο.Ε. ή Ε.Ε. (αρθρ. 283 ν. 4072/2012) 9. μετατροπή Α.Ε. σε Ε.Π.Ε. (αρθρ. 66 κ.ν. 2190/1920)10. μετατροπή Α.Ε. σε Ο.Ε. ή Ε.Ε. (αρθρ.66Α κ.ν. 2190/1920)11. μετατροπή Ε.Π.Ε. σε Α.Ε. (αρθρ.67§1 κ.ν. 2190/1920)12. μετατροπή Ο.Ε. ή Ε.Ε. σε Α.Ε. (αρθρ.67§2 κ.ν. 2190/1920)13. συγχώνευση μεταξύ Α.Ε. (αρ. 68 έως 80 κ.ν. 2190/1920)14. διάσπαση Α.Ε. (αρθρ. 81 έως 89 κ.ν. 2190/1920). Παρά τη φαινομενική πληθώρα της ανωτέρω περιπτώσιολογίας προκύπτει ότι το εταιρικό δίκαιο αγνοούσε μεγάλο αριθμό δυνατών μετασχηματισμών καθιστώντας νομικά έωλη τη δυνατότητα πραγματοποίησής τους. Για παράδειγμα δεν υπήρχε μνεία για συγχωνεύσεις μεταξύ εταιριών διαφορετικού τύπου, δεν υπήρξε πρόβλεψη για συγχωνεύσεις μεταξύ προσωπικών εταιριών, εξέλιπε η δυνατότητα διασπάσεων, με εξαίρεση τη διάσπαση της Α.Ε. με επωφελοόμενες επίσης Α.Ε. και αγνοούνταν παραλλαγές της διάσπασης, όπως η απόσχιση κλάδου ή η μερική διάσπαση κτλ.

⁴⁰ Διακόπουλο, ΔΕΕ ο.π., σελ. 682

διενέργεια μιας πληθώρας ασύνδετων μεταξύ τους νομικών πράξεων, τόσο σε επίπεδο κοινού εταιρικού για τη λύση και εκκαθάριση της εταιρίας, τη διανομή των εναπομεινάντων περιουσιακών στοιχείων, την ίδρυση νέας εταιρίας και εισφορά σε είδος, όσο και σε επίπεδο αστικού δικαίου με την τήρηση της αρχής της ειδικότητας για τη μεταβίβαση των επιμέρους περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης, δίχως να τηρείται ο εταιρικός μηχανισμός για την ταυτόχρονη και αυτοδίκαιη μεταβίβαση της περιουσίας στη νέα εταιρία. Για παράδειγμα μια Α.Ε. και μια Ο.Ε. αντί συγχώνευσης με τα πλεονεκτήματα της καθολικής διαδοχής, αποφάσιζαν τη λύση και εκκαθάριση τους με διανομή της περιουσίας στους εταίρους τους και μετέπειτα ίδρυση νέας εταιρίας, στην οποία εισέφεραν την περιουσία αυτή. Συγκριτικά με τους ρητά προβλεπόμενους στο νόμο μετασχηματισμούς, οι διαδικασίες αυτές είναι σύνθετες και ουδόλως ασφαλείς για τους συναλλασσόμενους⁴¹.

Η ανάμειξη του φορολογικού δικαίου με την εφαρμογή αναπτυξιακών νόμων σε ζητήματα που ανήκουν στην ύλη των εταιρικών μετασχηματισμών αποτέλεσε την τρίτη κατηγορία προβλημάτων του προϊσχύσαντος δικαίου. Η χρήση του φορολογικού δικαίου αποτέλεσε εύλογη δικαιολογική επιλογή για την επίτευξη οικονομικών στόχων, δεν προήγαγε όμως τη συστηματική προσέγγιση καίριων ζητημάτων του δικαίου των μετασχηματισμών. Επιπλέον στην εξεταζόμενη περίπτωση ο φορολογικός νομοθέτης δεν περιορίστηκε στα του οίκου του, αλλά εκμεταλλευόμενος την αδράνεια του εταιρικού νομοθέτη στα ζητήματα των μετασχηματισμών προέβη σε εισπήδηση στο πεδίο του εταιρικού δικαίου με άγαρμπο έως και βίαιο τρόπο. Η δυναμική παρέμβαση του κατέδειξε άγνοια ακόμη και των στοιχειωδών κανόνων του εταιρικού και εν γένει ιδιωτικού δικαίου, και πυροδότησε με τη σειρά της νέα προβλήματα αδυνατίζοντας την ήδη ελλιπή συστηματική συνοχή των μετασχηματισμών. Τα προβλήματα αυτά εκδηλώθηκαν με τέσσερις διαφορετικούς τρόπους: (α) με την αναφορά σε μορφές εταιρικών μετασχηματισμών, που δεν νοούνταν καν από πλευράς εταιρικού και αστικού δικαίου⁴², (β) με την πρόβλεψη εταιρικών μετασχηματισμών που δεν προβλέπονταν στο ισχύον εταιρικό δίκαιο^{43,44}, (γ) με την

⁴¹ Τα Δικαστήρια στην προσπάθειά τους να καλύψουν όσα κενά προστασίας αναφύονταν στην πράξη προέβαιναν συχνά σε αναλογική ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων για τη συγχώνευση μεταξύ Α.Ε. ή μεταξύ Ε.Π.Ε. και στη συγχώνευση μεταξύ εταιριών διαφορετικής μορφής με εφαρμογή του θεσμού της καθολικής διαδοχής, βλ. ενδ. ΑΠ 172/2018 ΤΝΠ QUALEX, ΑΠ 1043/2006 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 433/2005 ΧρίΔ 2005 σελ 733, ΔΕφαΘ 275/2014 ΤΝΠ QUALEX, ΔΕφαΘ 800/2013 ΤΝΠ QUALEX, ΕφΘεσ 2207/2006 ΕπισκΕΔ 2006 σελ 1156, ΕφαΘ 6432/1989 ΝΟΜΟΣ. Επίσης είχε γίνει δεκτή η δυνατότητα μετατροπής Ο.Ε. σε Α.Ε., όταν δεν προβλεπόταν ακόμη στο προϊσχύσαν δίκαιο η δυνατότητα αυτή, ΑΠ 734/1994

⁴² για παράδειγμα τα αρθρ. 1§4 στοιχ. β', γ' ν.δ.1297/1972 και άρθρ.1 στοιχ. α' ν. 2166/1993 προβλέπονταν τη «μετατροπή» ατομικής επιχείρησης σε εταιρία

⁴³ για παράδειγμα η απόσχιση κλάδου (αρθρ.7 ν.δ. 1297/1972, αρθρ. 1 στοιχ. ε' ν.2166/1993, αρθρ. 52 ν.4172/2013) και η μερική διάσπαση (αρθρ. 54§3 στοιχ. β' ν.4172/2013) συνδυάζονταν μόνο με την παροχή φορολογικών κινήτρων, δίχως να προβλέπεται η διαδικασία πραγματοποίησης τους

⁴⁴ Ορισμένα από τα προβλήματα που ανέκυψαν αντιμετώπιστηκαν νομοθετικά, ενώ άλλα νομολογιακά. Για τη νομοθετική αντιμετώπιση, Βλ. αρθρ.4§3 ν.2166/1993 ως ακολούθως: «*Η πράξη με την οποία μια ανώνυμη εταιρία χωρίς να λυθεί εισφέρει το σύνολο ή έναν ή περισσότερους κλάδους της δραστηριότητας της σε μια άλλη ανώνυμη εταιρία έναντι μετοχών της λήπτριας εταιρίας δεν αποτελεί διάσπαση ανώνυμης εταιρίας και δεν διέπεται από τα άρθρα 81 έως 89 κ.ν. 2190/1920*». Για τη νομολογιακή μεταχείριση της απόσχισης

πρόβλεψη της δυνατότητας μετασχηματισμών, που ήταν γνωστοί στο εταιρικό δίκαιο, μεταξύ εταιριών διαφορετικών μορφών, δυνατότητα που δεν προβλεπόταν από το εταιρικό δίκαιο και (δ) με την υιοθέτηση παρεκκλίσεων από κανόνες του εταιρικού δικαίου των μετασχηματισμών, κάποιες από τις οποίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν τουλάχιστον αμφίβολης συμβατότητας με το ενωσιακό δίκαιο⁴⁵.

2.3. Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο

Με το ν. 4601/2019⁴⁶ έγινε ριζική αναμόρφωση του δικαίου και η για πρώτη φορά συστηματοποίηση των μετασχηματισμών σε ένα νέο ενιαίο νομοθετικό κείμενο για την επίλυση όλων των διαγνωσμένων δυσχερειών που ταλάνιζαν το δίκαιο^{47,48}.

σα να επρόκειτο για μετασχηματισμό με καθολική διαδοχή, βλ. ΑΠ 1031/2017 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Για το ότι η απόσχιση του ν.2166/1993 δεν είναι διάσπαση, αλλά μεταβίβαση με ειδική διαδοχή, βλ. Εφαθ 1373/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΠΠραθ 6439/2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Για το ζήτημα του εάν για την απόσχιση αρκεί απόφαση Δ.Σ. ή απαιτείται απόφαση Γ.Σ., βλ. Φράγκο, 2012, η απόσχιση κλάδου, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 16

⁴⁵ Σχετικά Αυγητίδη, 2019, ΔΕΕ ο.π., σελ. 165, όπου στο αρθρ.2§1 ν.2166/1993 ρητά ορίζει ότι οι διεπόμενοι απ'αυτόν μετασχηματισμοί πραγματοποιούνται κατά παρέκκλιση των διατάξεων του προϊσχύσαντος κ.ν. 2190/1920, με ενοποίηση των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού των μετασχηματιζόμενων επιχειρήσεων όπως όπως αυτά εμφανίζονται σε ισολογισμούς αυτών συντασσόμενους για το σκοπό του μετασχηματισμού και μεταφέρονται ως στοιχεία ισολογισμού της νέας εταιρίας. Η ρύθμιση όμως αυτή φαίνεται να αντιβαίνει ενωσιακής προέλευσης δικλείδες ασφαλείας (Αρθρ. 95,96,141,142, Οδηγίας ΕΕ 2017/1132) που προβλέπουν σύνταξη έκθεσης και ενημέρωση του διαχειριστικού οργάνου και εξέταση του σχεδίου από εμπειρογνώμονες

⁴⁶ ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019 «Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων»

⁴⁷ Βασικό νομοθετικό πρότυπο του σχεδίου νόμου αποτέλεσε το υψηλής νομοτεχνικής ποιότητας, σύγχρονο και λεπτομερές γερμανικό δίκαιο των μετασχηματισμών (άνω των 300 άρθρων), όπως ισχύει σήμερα, το οποίο ρυθμίζει όλες τις μορφές μετασχηματισμών για όλους τους εταιρικούς τύπους (Umwandlungsgesetz της 28.10.1994, όπως ισχύει). Επιπλέον, σημαντικό οδηγό για την κατάστρωση της ρυθμιστέας ύλης, αποτέλεσε η Οδηγία (ΕΕ) 2017/1132 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30.6.2017, σχετικά με ορισμένες πτυχές του εταιρικού δικαίου, η οποία κωδικοποίησε σε ενιαίο κείμενο την τρίτη και την έκτη εταιρική Οδηγία για τις συγχωνεύσεις και τις διασπάσεις κεφαλαιουχικών εταιριών, αντίστοιχα, όπως είχαν επανειλημμένα τροποποιηθεί (Αιτ. Έκθεση ν. 4601/2019 Τμήμα Α' ΙΙΙ παρ. 23)

⁴⁸ Από το ελληνικό δίκαιο λήφθηκε υπόψιν η δομή και το περιεχόμενο των διατάξεων του κ.ν. 2190/1920 για τη συγχώνευση και τη διάσπαση των ανωνύμων εταιριών, με τις οποίες, άλλωστε, είχαν ενσωματωθεί σε αυτό οι ανωτέρω ρυθμίσεις της τρίτης και έκτης εταιρικής οδηγίας (αρθρ. 68-80 για τη συγχώνευση και 81-89 για τη διάσπαση). Όπως μάλιστα προαναφέρθηκε, οι διατάξεις αυτές δεν καταργήθηκαν με το ν. 4548/2018 αλλά παρέμειναν σε ισχύ μέχρι την έναρξη εφαρμογής του ν. 4601/2019. Με εκτεταμένες προσαρμογές αξιοποιήθηκαν, τέλος, οι ρυθμίσεις των άρθρων 66, 66Α και 67 του κ.ν. 2190/1920, για τη μετατροπή ΑΕ σε ΕΠΕ και αντίστροφα, ΑΕ σε ΟΕ ή ΕΕ και αντίστροφα, καθώς και οι διατάξεις για τη μετατροπή από και σε ΙΚΕ (αρθρ. 106 και 107 ν.4072) και για τη συγχώνευση μεταξύ ΙΚΕ (αρθρ. 108 έως 115 ν. 4072/2012)

2.3.1. Διάρθρωση του ν. 4601/2019

Ο νόμος αποτελείται από πέντε (5) μέρη, ένα για κάθε μια από τις βασικές μορφές μετασχηματισμών, πλέον το εισαγωγικό μέρος και το μέρος με τις τελικές και μεταβατικές διατάξεις. Κάθε μέρος που αφορά σε μια απ' τις τρεις μορφές μετασχηματισμών χωρίζεται σε κεφάλαια, εκ των οποίων το πρώτο είναι γενικό και αναφέρεται στον οικείο μετασχηματισμό, ανεξάρτητα από τις εταιρικές μορφές που μετέχουν σε αυτόν και τα υπόλοιπα κεφάλαια συγκροτούν το ειδικό μέρος της αντίστοιχης κατηγορίας μετασχηματισμού και εφαρμόζονται σε κάθε συγκεκριμένο εταιρικό τύπο⁴⁹. Με τον τρόπο αυτό στο γενικό μέρος ρυθμίζεται η διαδικασία και τα αποτελέσματα των μετασχηματισμών, στο δε ειδικό εισάγονται οι απαραίτητες αποκλίσεις, όπου αυτό επιβάλλεται από το είδος του εταιρικού τύπου και συμπληρώνονται τυχόν κενά. Η εισαγωγή τριών (3) παράλληλων συστημάτων διευκόλυνε τη σύλληψη της ρυθμιστέας ύλης και την αντιμετώπιση των προβλημάτων με ενιαίο τρόπο.

Η αρχιτεκτονική του νόμου αποτυπώνεται με ευκρίνεια στον ακόλουθο πίνακα (οι αριθμοί είναι των άρθρων του ν.4601/2019).

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ		1-5		
		ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ	ΔΙΑΣΠΑΣΗ	ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ
ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ		6-22	54-75	104-117
Ε Ι Δ Ι Κ Ο Μ Ε Ρ Ο Σ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ	23-29	76 - 82	
	ΑΕ	30-38	83-88	
	ΕΠΕ	39-41	89-91	118-127
	ΙΚΕ	42-45	92-95	128-133
	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ	46	96	134
	ΑΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ	47-52	97-102	135-138
	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ	53	103	139
ΤΕΛΙΚΕΣ & ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ			140-142, 147, 157	

⁴⁹ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019, ΙΙΙ παρ.26 σελ 10 και Αυγητίδη, Το νέο δίκαιο ο.π., σελ. 30

Δεδομένης της εξαντλητικής ρύθμισης της διαδικασίας κάθε μορφής μετασχηματισμού, ο νομοθέτης θέλησε να θωρακίσει το σύστημα του νόμου από ερμηνευτικές παρεμβάσεις που θα αλλοίωσαν τη φιλοσοφία του. Για το λόγο αυτό προσέδωσε ισχύ αναγκαστικού δικαίου στις διατάξεις του νόμου, εκτός εάν ορίζεται σε αυτές το αντίθετο⁵⁰.

2.3.2 Η Συγχώνευση Εταιριών

Συγχώνευση (merger, fusion, Verschmelzung) είναι η διαδικασία, με την οποία επιτυγχάνεται η απόκτηση με καθολική διαδοχή από υφιστάμενη ή νεοϊδρυόμενη εταιρία των περιουσιακών στοιχείων άλλων εταιριών που λύονται, χωρίς να ακολουθήσει εκκαθάριση τους⁵¹. Οι εταιρίες που εξαφανίζονται λόγω της συγχώνευσης καλούνται «απορροφώμενες» ή «συγχωνευόμενες», η δε εταιρία που προκύπτει καλείται «απορροφώσα» ή «νέα» εταιρία, αναλόγως του εάν η συγχώνευση διενεργήθηκε με απορρόφηση ή σύσταση νέας εταιρίας. Σκοπός του συγκεκριμένου μετασχηματισμού είναι η δημιουργία μεγάλων και ισχυρών επιχειρήσεων.

Τα τελευταία χρόνια η συγκέντρωση (ενοποίηση) των επιχειρήσεων έχει αποκτήσει μια διαρκώς αυξανόμενη σημασία στο διεθνές περιβάλλον λόγω των οικονομικών αποτελεσμάτων που επιφέρει. Οι συγχωνεύσεις εταιριών ωφελούν ποικιλοτρόπως τις επιχειρήσεις και τους μετόχους τους επιτυγχάνοντας, μεταξύ άλλων, τη μείωση των εξόδων λειτουργίας, την ορθολογικότερη διοικητική οργάνωση, την καθετοποίηση της παραγωγής σε μια μονάδα αντί δυο ή περισσότερων προς απομείωση του κόστους παραγωγής, την είσοδο σε οργανωμένες χρηματαγορές για την ευκολότερη πρόσβαση σε χρηματοδότηση ή αύξηση του κεφαλαίου, μέχρι και τη φορολογική τους ελάφρυνση⁵². Επομένως η συγχώνευση των εταιριών καταλήγει να παράγει θετικά αποτελέσματα για το σύνολο της οικονομίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε ιδιωτικό επίπεδο, λόγω της αυξημένης βιωσιμότητας και αντοχής που απολαμβάνουν οι μεγάλες επιχειρήσεις στον ανταγωνισμό έναντι μικρότερων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο εσωτερικό και το

⁵⁰ Βλ. αρθρ.5§1 ν.4601/2019

⁵¹ Σινανιώτη – Μαρούδη (2021), Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 457 και ΑΠ 591/2017 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ312/2015 ΝΟΜΟΣ. Σύμφωνα με τον Ρόκα Ν., 2019, Εμπορικές Εταιρίες, έκδοση 9^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 614, « η συγχώνευση είναι μια σύνθετη διαδικασία, με την οποία επέρχεται η συνένωση των περιουσιών δυο ή περισσότερων ανωνύμων εταιριών, κατά τρόπο ώστε τουλάχιστον μια από αυτές να παύει να υφίσταται, οι δε μέτοχοι της εξαφανιζόμενης να μετέχουν εφεξής στις απομένουσες εταιρίες ή στη νέα συσταίνόμενη εταιρία». Παρόμοια ο Ψυχομάνης, 2018, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, έκδοση 3^η, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 452, «συγχώνευση ανωνύμων εταιριών είναι η νομική ένωση τούτων, η συνιστάμενη στην, κατόπιν συμφωνίας, συνένωση των περιουσιών τους, κατά τρόπο, ώστε μια, τουλάχιστον, εκ των συγχωνευόμενων εταιριών να παύει να υπάρχει, οι δε μέτοχοι της να μετέχουν, εφεξής, στις απομένουσες εταιρίες ή στη συσταίνόμενη εταιρία»

⁵² Αλεξανδρίδου, Εταιρίες ο.π., σελ. 659, Λεβέντη Α., Μεταβίβαση Επιχείρησης ο.π., σελ 21 με τις εκεί υποσημειώσεις αριθμούς 4 έως 6, ΠΠρΛαρ 149/2018 ΤΠΝ Νόμος

εξωτερικό. Λαμβάνοντας υπόψιν τα ανωτέρω ο νομοθέτης θέλησε να ενθαρρύνει την πρακτική των συγχωνεύσεων με την παροχή φορολογικών κινήτρων⁵³.

Από την άλλη πλευρά οι συγχωνεύσεις εταιριών ενέχουν τον κίνδυνο στρέβλωσης των συνθηκών ανταγωνισμού της αγοράς. Η συγκέντρωση των επιχειρήσεων δεν γίνεται μόνο μέσω συγχωνεύσεων, αλλά αυτή επιτυγχάνεται και μέσω οικονομικών συμπράξεων (λειτουργικό κριτήριο) όπως είναι τα καρτέλ⁵⁴ και τα κοντσέρν⁵⁵ που είναι κατά κανόνα κρυφές και παράνομες. Προκειμένου να αποτραπεί ο κίνδυνος αυτός, οι συγχωνεύσεις εταιριών υπόκεινται στα συστήματα προληπτικού και κατασταλτικού ελέγχου του εσωτερικού και ενωσιακού δικαίου⁵⁶. Παρόλαυτα, σε σχέση με την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας που παραμένει σε μεγάλο βαθμό μέχρι και σήμερα ατομιστική, η συγκέντρωση των επιχειρήσεων αντιμετωπίζεται θετικά για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την εξυγίανση μικρών ή προβληματικών επιχειρήσεων.

Το δίκαιο της συγχώνευσης έχει ενωσιακή προέλευση⁵⁷. Κύριο μέλημα των σχετικών ρυθμίσεων είναι η προστασία των εταιρικών δανειστών και της μειοψηφίας των εταίρων, ώστε η συγχώνευση να μην έχει δυσμενή αποτελέσματα για τα πρόσωπα αυτά⁵⁸. Το εναρμονισμένο δίκαιο, αναγνωρίζει μονάχα δυο μορφές συγχώνευσης: (α) τη συγχώνευση με απορρόφηση και (β) τη συγχώνευση με τη σύσταση νέας εταιρίας. Από τη γραμματική διατύπωση του αρθρ.6

⁵³ Ιδίως με τις διατάξεις των ν.δ.1297/1972, ν.2166/1993 και του άρθρου 54 ν.4172/2013, σχετικά Δρυλλεράκη Ι.,2002, συγχώνευση ΑΕ με απορρόφηση κατά το ν.2166/1993, χρόνος μεταφοράς συναλλαγών στα βιβλία της απορροφούσας, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΝΓ, τεύχος 2002, σελ. 482

⁵⁴ «Καρτέλ» ονομάζεται η ρητή σύμπραξη (συμφωνία) μεγάλων κυρίως επιχειρήσεων εταιρικής μορφής δραστηριοποιούμενων στον ίδιο κλάδο, δηλαδή ανταγωνιστικών, με σκοπό την αποφυγή του μεταξύ τους ανταγωνισμού δια κοινής διαμόρφωσης ενιαίας τιμής των προσφερόμενων υπηρεσιών ή των προϊόντων τους, ή και με πολύ ελάχιστες μεταξύ τους διαφορές τιμών. Τα καρτέλ αποτελούν τη χειρότερη μορφή αγοράς πιο επιβλαβή ακόμα και από το μονοπώλιο, αφού δε δημιουργούνται οικονομίες μεγέθους όπως όταν υπάρχει μία μόνον επιχείρηση

⁵⁵ Τα «κοντσέρν» ή «κονζέρν» αποτελούν υποπερίπτωση των συνδεδεμένων επιχειρήσεων. Κύριο χαρακτηριστικό στοιχείο τους είναι η συγκέντρωση μίας ή περισσότερων εξαρτημένων εταιρειών υπό την ενιαία διοίκηση της κυρίαρχης επιχείρησης. Κοντσέρν δημιουργείται και όταν νομικά αυτοτελείς επιχειρήσεις συγκεντρώνονται υπό ενιαία διοίκηση, χωρίς να υφίσταται μεταξύ τους σχέση εξάρτησης. Το κοντσέρν αποτελεί επιχείρηση χωρίς ίδιο νομικό τύπο. Νομικά εξετάζεται ως πολλαπλότητα, οικονομικά ως ενότητα

⁵⁶ Σε ό,τι έχει να κάνει με τον προληπτικό έλεγχο η διενεργούμενη συγχώνευση γνωστοποιείται υποχρεωτικά στην Επιτροπή Ανταγωνισμού, η οποία, αν διαπιστώσει κίνδυνο περιορισμού του ανταγωνισμού στο σύνολο της εθνικής αγοράς ή έστω σημαντικού μέρους αυτής με τη δημιουργία ή ενίσχυση δεσπόζουσας θέσης, απαγορεύει τη συνέχιση της (αρθρ.6, 8 παρ.6 εδ.1 σε συνδυασμό με αρθρ.7 ν.3959/2011). Ο κατασταλτικός έλεγχος συνίσταται στον έλεγχο της καταχρηστικής εκμετάλλευσης της δεσπόζουσας θέσης που ενδεχομένως έχει αποκτήσει η απορροφώσα ή νέα εταιρία που προέκυψε από τη συγχώνευση. Ανάλογου περιεχομένου διατάξεις εντοπίζονται και στο ενωσιακό δίκαιο (αρθρ.101 και 102 ΣΛΕΕ, αρθρ.,3,4 και 8 του Κανονισμού (ΕΚ) με αριθ. 139/2004

⁵⁷ Η Οδηγία 78/855/ΕΟΚ καταργήθηκε από την Οδηγία 2011/35/ΕΕ, η οποία και αυτή καταργήθηκε από την ισχύουσα κωδικοποιητική Οδηγία (ΕΕ) 2017/1132, στην οποία ενσωματώθηκε η Οδηγία 82/891/ΕΟΚ για τη διάσπαση. Σχετικά, Ιωακειμίδα Απ., 1980, Η εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου της συγχωνεύσεως ανωνύμων εταιριών προς το ευρωπαϊκό δίκαιο, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΛΑ, τεύχος 1980, σελ. 25

⁵⁸ Ρόκας, Εμπορικές Εταιρίες ο.π., σελ. 614

ν.4601/2019⁵⁹ δεν καταλείπεται περιθώριο στην ιδιωτική αυτονομία για τη δημιουργία άλλης μορφής συγχώνευσης που να διέπεται από τις διατάξεις του νόμου ως εταιρικός μετασχηματισμός.

Ειδικότερα, «συγχώνευση με απορρόφηση» είναι η διαδικασία κατά την οποία μια ή περισσότερες εταιρίες (απορροφώμενες) μεταβιβάζουν σε μια άλλη υφιστάμενη εταιρία (απορροφώσα) την περιουσία τους ως σύνολο (ενεργητικό και παθητικό), αφού προηγουμένως λυθούν χωρίς όμως να τεθούν υπό εκκαθάριση. Σε αντάλλαγμα οι μέτοχοι ή εταίροι των απορροφώμενων εταιριών λαμβάνουν συμμετοχές της απορροφώσας εταιρίας, ενδεχομένως δε και χρηματικό ποσό, το οποίο όμως δε γίνεται να υπερβαίνει το δέκα τοις εκατό (10%) της ονομαστικής ή λογιστικής αξίας των διατιθέμενων εταιρικών συμμετοχών. Ως εκ τούτου οι απορροφώμενες εξαφανίζονται, οι εταίροι της καθίστανται εταίροι της απορροφώσας εταιρίας με την παραχώρηση συμμετοχών σε αυτούς και η απορροφώσα συνεχίζει να υπάρχει.

Στην περίπτωση της «συγχώνευσης με σύσταση νέας εταιρίας» δυο ή περισσότερες εταιρίες (συγχωνευόμενες), οι οποίες λύνονται χωρίς να ακολουθήσει εκκαθάριση, παύουν να υπάρχουν αυτοτελώς και ενώνονται σε μια νέα εταιρία που ιδρύουν. Στη νεοϊδρυόμενη εταιρία εισφέρεται το άθροισμα των περιουσιών των επιμέρους συγχωνευόμενων εταιριών και απαρτίζεται από τους εταίρους τους, στους οποίους παρέχονται ως αντάλλαγμα για τη συμμετοχή που έχασαν μερίδια της νέας εταιρίας. Παράλληλα προβλέπεται η δυνατότητα συμπληρωματικής καταβολής χρημάτων σε αυτούς έως δέκα τοις εκατό (10%) της ονομαστικής ή λογιστικής αξίας των διατιθέμενων εταιρικών συμμετοχών⁶⁰.

Τα βασικά εννοιολογικά της συγχώνευσης, ανεξάρτητα από την ειδικότερη μορφή που αυτή προσλαμβάνει, είναι τρία⁶¹: (α) Η καθολική διαδοχή, στο πλαίσιο της οποίας το σύνολο της περιουσίας (δικαιώματα, υποχρεώσεις, έννομες σχέσεις) των απορροφώμενων ή συγχωνευόμενων εταιριών μεταβιβάζεται στην απορροφώσα ή νέα εταιρία, (β) η απόκτηση της ιδιότητας του εταίρου στην απορροφώσα ή νέα εταιρία με την απόδοση εταιρικών συμμετοχών ενδεχομένως και μετρητών ως αντιστάθμισμα της συμμετοχής που είχαν στις απορροφώμενες συγχωνευόμενες εταιρίες⁶² και (γ) η εξαφάνιση των απορροφώμενων ή συγχωνευόμενων εταιριών από το χρονικό σημείο καταχώρησης της συμβάσεως συγχώνευσης στο Γ.Ε.Μ.Η⁶³.

⁵⁹ Ακολουθεί τη δομή του προϊσχύσαντος αρθρ.68 κ.ν. 2190/1920

⁶⁰ Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021, Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες, Νομική Βιβλιοθήκη, 4^η έκδοση, σελ. 457.

⁶¹ Αλεξανδρίδου, Εταιρίες ο.π., σελ 660

⁶² Το ποσό του 10% δε μπορεί να αυξηθεί με συμφωνία των μερών, ούτε είναι δυνατή η καταβολή άλλης παροχής σε χρήμα (αρθρ. 1§5 ν.4601/2019), βλ. και Γρηγοριάδη, Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 56.

⁶³ Από το συνδυασμό των διατάξεων των αρθρ.6 και 18§1-2 ν.4601/2019, καθώς από τη ρητή πρόβλεψη στην αιτ. έκθεση επί του αρθρ.6, ότι από λογιστικής πλευράς η συγχώνευση ισοδυναμεί με εισφορά της καθαρής θέσης στην προκύπτουσα από τη συγχώνευση εταιρία τερματίζουν στο ισχύον καθεστώς τη σχετική συζήτηση για το εάν η νομική προσωπικότητα των απορροφώμενων ή συγχωνευόμενων εταιριών περατώνεται, ή συνεχίζει στην εταιρία που προκύπτει απ' τη συγχώνευση, βλ. για το προϊσχύσαν δίκαιο επί

Διευκρινίζεται ότι η εξαγορά Α.Ε. δε καθίσταται ειδική μορφή συγχώνευσης, αλλά πράξη που εξομοιώνεται με συγχώνευση με απορρόφηση⁶⁴. Ειδοποιός διαφορά μεταξύ εξαγοράς Α.Ε. και συγχώνευσης με απορρόφηση, είναι ότι οι μέτοχοι των εξαγοραζόμενων εταιρών δε λαμβάνουν συμμετοχές, αλλά άλλου είδους ανταλλάγματα που είναι κατά κανόνα χρήματα προερχόμενα από το τίμημα της εξαγοράς⁶⁵. Αντίθετη άποψη εκφράζεται από μερίδα της θεωρίας που θεωρεί την εξαγορά ΑΕ ως ξεχωριστό είδος συγχώνευσης⁶⁶.

2.3.3. Η Διάσπαση Εταιριών

Στον αντίποδα της συγχώνευσης, η διάσπαση (division, scission, spaltung) προωθεί την αποκέντρωση των επιχειρήσεων. Ως ρυθμισμένο είδος εταιρικού μετασχηματισμού η διάσπαση επιλέγεται για αμιγώς οικονομικούς, αλλά και για οικονομικοκοινωνικούς λόγους. Ως προς τους οικονομικούς λόγους η διάσπαση επιλύει προβλήματα εποπτείας και ευθυνών διαχείρισης, ζητήματα ευέλικτης λειτουργίας μέσω της δημιουργίας αυτόνομων παραγωγικών μονάδων, μπορεί να λειτουργήσει ως προπαρασκευαστικό στάδιο για τη μετέπειτα συγχώνευση ή πώληση κλάδου δραστηριότητας, ως εργαλείο απομόνωσης του επιχειρηματικού κινδύνου ή ακόμη και ως εργαλείο διόρθωσης προγενέστερων επιχειρηματικών σφαλμάτων⁶⁷. Αναφορικά με τους οικονομικοκοινωνικούς λόγους που οδηγούν σε διάσπαση εταιριών, αυτοί έχουν σχετίζονται με την αποφυγή σύναψης επιχειρησιακής ΣΣΕ ή την απόκτηση μεγαλύτερης ευελιξίας κατά την κατάρτιση τους, την αποφυγή εφαρμογής συγκεκριμένης κλαδικής ΣΣΕ για κατηγορία εργαζομένων ορισμένου κλάδου, ή την αποφυγή συγκρότησης συμβουλίων εργαζομένων και κανονισμού εργασίας⁶⁸.

ΑΕ Γεωργακόπουλο, Εμπορικό Δίκαιο ο.π., σελ 632 και 638. Αντίθετος ο Παμπούκης, Δίκαιο ανώνυμης εταιρίας ο.π., σελ.185 επ., ο ίδιος,1996, Τύχη της μίσθωσης στη συγχώνευση της μισθώτριας εταιρίας, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος Β, τεύχος 1996, 81 επ., επίσης παλαιότερα υποστηρίχθηκε η άποψη περί εφαρμογής της 479 ΑΚ ως προς την περιορισμένη ευθύνη συγχωνεύουσας ή απορροφούσας εταιρίας για τα χρέη που αναδέχεται μέσω της συγχώνευσης μέχρι της αξίας των αποκτωμένων βλ. Κριμπά Δ., 1961, Η συγχώνευση εμπορικών εταιριών, σ.160

⁶⁴ Βλ. Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ό.π., σελ. 630.

⁶⁵ Υποστηρίζεται η άποψη ότι το αντάλλαγμα μπορεί να είναι μετοχές εταιρίας άλλης από την εξαγοράζουσα βλ. Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ό.π., σελ. 630, Γρηγοριάδης, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 297. Αντίθετος ο Χρυσάνθης, 2013, εις ΔικΑΕ αρθρ.79 αρ.3, ο οποίος δέχεται ότι το αντάλλαγμα μπορεί να αποτελείται και από μετοχές της εξαγοράζουσας και από χρήματα, αρκεί το χρηματικό ποσό που θα καταβληθεί να υπερβαίνει το 10% που θέτει ως όριο το αρθρ. 68 κ.ν. 2190/1920, ήδη το αρθρ. 6 ν.4601/2019, αλλιώς αν δε το υπερβαίνει πρόκειται για συγχώνευση

⁶⁶ Σινανιώτη, Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες ο.π., σελ. 457

⁶⁷ Αλεξανδρίδου, Εταιρίες ο.π., σελ. 670, Λεβέντη, Μεταβίβαση Επιχείρησης ο.π., σελ. 22 -23 με τις εκεί υποσημειώσεις

⁶⁸ Λεβέντη, Μεταβίβαση Επιχείρησης ο.π., σελ.24 – 26 και τις εκεί υποσημειώσεις

Εξάλλου, όπως και στις συγχωνεύσεις, έτσι και οι διασπάσεις εταιριών κινητροδοτούνται από το νομοθέτη με την παροχή φορολογικών ενεργημάτων, καθώς επιφέρουν ευνοϊκά αποτελέσματα στην εθνική οικονομία.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίδεται στην Αιτιολογική Έκθεση του ν.4601/2019 ως διάσπαση νοείται η πράξη μεταβίβασης, με καθολική διαδοχή, της περιουσίας μιας εταιρίας που λύεται χωρίς εκκαθάριση, σε δυο τουλάχιστον υφιστάμενες ή νεοϊδρυόμενες εταιρίες. Η εταιρία της οποίας η περιουσία μεταβιβάζεται καλείται «διασπώμενη εταιρία», ενώ οι εταιρίες (υφιστάμενες ή νεοϊδρυόμενες) που αποκτούν την περιουσία της διασπώμενης καλούνται «επωφελούμενες». Ο παραπάνω ορισμός αποδίδει τη μοναδική μορφή διάσπασης που ήταν δυνατή μέχρι τη θέση του ν.4601/2019, τη λεγόμενη «κοινή διάσπαση». Με τις διατάξεις του ν.4601/2019 η «μερική διάσπαση» και η «απόσχιση κλάδου» που επίσης αποτελούσαν μορφές μετασχηματισμών ήδη γνωστές στο ελληνικό δίκαιο, συστηματοποιούνται ως ειδικότερες μορφές της διάσπασης και ρυθμίζονται ενιαία τουλάχιστον κατά το γενικό τους μέρος.

Στην κοινή διάσπαση (split up, Aufsplattung) η διασπώμενη εταιρία λύεται, χωρίς να τεθεί σε εκκαθάριση και μεταβιβάζει την περιουσία της ως σύνολο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων σε δυο ή περισσότερες επωφελούμενες εταιρίες (υφιστάμενες ή νέες). Ως αντάλλαγμα για τη διάθεση της περιουσίας οι μέτοχοι ή εταίροι της διασπώμενης λαμβάνουν εταιρικές συμμετοχές των επωφελούμενων εταιριών και ενδεχομένως χρηματικό ποσό, το οποίο όμως δεν υπερβαίνει σε αξία το 10% της ονομαστικής ή λογιστικής αξίας των διατιθέμενων εταιρικών συμμετοχών.

Με τη μερική διάσπαση (spin off, Abspaltung) η διασπώμενη εταιρία δεν αποχωρίζεται το σύνολο της περιουσίας της, παρά μόνο μεταβιβάζει έναν ή περισσότερους κλάδους δραστηριότητας στις επωφελούμενες. Κατά συνέπεια η εταιρία δε λύεται αλλά διατηρεί τη νομική προσωπικότητα της και συνεχίζει τη λειτουργία της με τα εναπομείναντα περιουσιακά στοιχεία της, χωρίς τον ή τους μεταβιβαζόμενους κλάδους⁶⁹. Επομένως οι μέτοχοι της μερικώς διασπώμενης εταιρίας παραμένουν μέτοχοι αυτής, παράλληλα δε προσφέρονται σε αυτούς εταιρικές συμμετοχές των επωφελούμενων εταιριών, ύστερα από αύξηση του κεφαλαίου τους, ως αντάλλαγμα για την απώλεια της εταιρικής τους συμμετοχής στη διασπώμενη και πιθανόν ποσό σε μετρητά που δεν υπερβαίνει το 10% της ονομαστικής ή λογιστικής αξίας των διατιθέμενων εταιρικών συμμετοχών. Για να καταστεί δυνατή η ανταλλαγή αυτή προϋποτίθεται ο μεταβιβαζόμενος κλάδος δραστηριότητας να έχει θετική καθαρή αξία, καθώς σε διαφορετική περίπτωση η εισφορά στην επωφελούμενη εταιρία δε μπορεί να προκαλέσει την έκδοση νέων μετοχών ή εταιρικών μεριδίων από την τελευταία⁷⁰.

⁶⁹ ΟΛΑΠ 26/1998, ΑΠ 1353/1997 ΝΟΜΟΣ

⁷⁰ Ψαρουδάκη Γ., 2019, Η τυπολογία της διάσπασης στο ν.4601/2019, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 7/2019, σελ. 944

Εκ των ως άνω συνάγεται ότι στη μερική διάσπαση η διασπώμενη εταιρία «χάνει» χωρίς αντάλλαγμα περιουσιακά της στοιχεία επ'ωφελεία των μετόχων της που λαμβάνουν μετοχές της επωφελούμενης, με αποτέλεσμα την επιδείνωση των στοιχείων της καθαρής θέσης της διασπώμενης εταιρίας⁷¹. Η περιουσιακή μεταβολή, όσο και εάν φαίνεται παράταιρη από πλευράς περιουσιακού δικαίου, επιτυγχάνει την απευθείας επέλευση του επιδιωκόμενου αποτελέσματος, χωρίς την ανάγκη τέλεσης επιμέρους οχληρών και φορολογικά δαπανηρών ενεργειών. Συνεπώς, επέρχονται τα ίδια οικονομικά αποτελέσματα που θα προέκυπταν σε περίπτωση που η διασπώμενη απέδιδε περιουσία στους μετόχους της και εκείνοι στη συνέχεια εισέφεραν την περιουσία αυτή σε άλλη εταιρία λαμβάνοντας μετοχές της. Εν ολίγοις με τη μερική διάσπαση διενεργούνται πολλαπλές περιουσιακές μετακινήσεις ταυτόχρονα.

Η απόσχιση κλάδου (hive down, ausgliederung) παρουσιάζει τις ίδιες αποκλίσεις έναντι της κοινής διάσπασης, όπως και η μερική διάσπαση. Ειδικότερα, και στην περίπτωση της απόσχισης κλάδου η διασπώμενη εταιρία μεταβιβάζει με καθολική διαδοχή, κλάδο ή κλάδους δραστηριότητας σε μια ή περισσότερες επωφελούμενες εταιρίες, δίχως να λύεται. Ωστόσο, η ειδοποιός διαφορά της απόσχισης έναντι της μερικής διάσπασης είναι ότι οι νεοεκδιδόμενες μετοχές των επωφελούμενων εταιριών αποδίδονται στη διασπώμενη, και όχι στους μετόχους της, των οποίων η εταιρική σχέση ως προς τη διασπώμενη δε μεταβάλλεται⁷².

Και οι τρεις μορφές διάσπασης μπορούν να πραγματοποιηθούν είτε με σύσταση μιας ή περισσότερων εταιριών, είτε με απορρόφηση, είτε με απορρόφηση και σύσταση μιας ή περισσότερων εταιριών, αναλόγως του εάν οι επωφελούμενες ιδρύονται στο πλαίσιο της διάσπασης (διάσπαση με σύσταση νέας εταιρίας), προϋπήρχαν της διάσπασης (διάσπαση με απορρόφηση) ή τουλάχιστον εάν έστω μια απ'αυτές προϋπήρχε και μια ιδρύεται στο πλαίσιο της διάσπασης (διάσπαση με απορρόφηση και σύσταση εταιρίας). Ως προς την περίπτωση της κοινής διάσπασης ειδικότερα, όταν σε αυτή μετέχουν μόνο Α.Ε., μπορεί να συντελεστεί και με εξαγορά κατ'ανάλογη εφαρμογή όσων ισχύουν στις συγχωνεύσεις μεταξύ Α.Ε.⁷³.

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η έννοια του κλάδου δραστηριότητας, στο πλαίσιο διεξαγωγής της μερικής διάσπασης, όσο και της απόσχισης κλάδου δραστηριότητας, καθώς και στις δυο αυτές περιπτώσεις καθίσταται εφικτή η διατήρηση της νομικής προσωπικότητας της διασπώμενης εταιρίας με την εκ μέρους της μεταβίβαση ενός μόνο ή περισσότερων κλάδων δραστηριότητας. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίδεται στο άρθρο 54§3 του ν.4601/2019 ως κλάδος δραστηριότητας λογίζεται «το σύνολο των στοιχείων τόσο του ενεργητικού όσο και του παθητικού, τα οποία συνιστούν, από οργανωτική άποψη, αυτόνομη εκμετάλλευση, δηλαδή σύνολο ικανό να

⁷¹ Σινανιώτη, Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες ο.π., σελ.467

⁷² Σινανιώτη, Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες ο.π., σελ.468.

⁷³ Αρθρ. 83§3 ν.4601/2019

λειτουργήσει αυτοδύναμα». Στην αιτιολογική έκθεση μάλιστα αναφέρεται ότι ο εν λόγω ορισμός εναρμονίζεται με τον αντίστοιχο της Οδηγίας 2009/133/EK σχετικά με το κοινό φορολογικό καθεστώς στις συγχωνεύσεις και τις διασπάσεις⁷⁴. Σε πρακτικό επίπεδο θα μπορούσε να ειπωθεί ότι κάθε κλάδος έχει τις δικές του ενσώματες και ασώματες ακινητοποιήσεις, τη δική του πελατεία, διακριτή εμπορική φήμη, ξεχωριστά αποθέματα, απαιτήσεις, διαθέσιμα, υποχρεώσεις, δικούς του λογαριασμούς τάξεως, τη δική του εκμετάλλευση⁷⁵.

2.3.4. Η Μετατροπή Εταιριών

Ως «μετατροπή» (conversion, transformation, Umwandlung) ορίζεται η πράξη μεταβολής της νομικής μορφής μιας εταιρίας, δίχως να μεσολαβήσει λύση, ή εκκαθάριση της. Πρόκειται για είδος μετασχηματισμού στον οποίο μετέχει μονάχα ένας εταιρικός φορέας που διατηρεί τη νομική του προσωπικότητα αλλάζοντας μονάχα το νομικό του ένδυμα σε έναν από τους προβλεπόμενους στο νόμο εταιρικούς τύπους, δίχως έτσι να λαμβάνει χώρα διαδοχή (καθολική ή ειδική) περιουσιακών στοιχείων⁷⁶. Λόγω της διαφοροποίησης που παρουσιάζει η μετατροπή, σε σχέση με τη συγχώνευση και τη διάσπαση στα πλαίσια των οποίων λαμβάνει χώρα υποκατάσταση μιας ή περισσότερων εταιριών ως διαδόχων (καθολικών ή ειδικών) στην περιουσία τους, καλείται και «μη μεταβιβαστικός μετασχηματισμός»⁷⁷.

Η μετατροπή αποτελεί έναν ενδεδειγμένο τρόπο προσαρμογής μιας εταιρίας στο διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον με κύρια πλεονεκτήματα της την αδιάκοπη συνέχιση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, την εξοικονόμηση χρόνου και την αποφυγή εξόδων μεταβιβάσεων⁷⁸.

Τα αποτελέσματα της μετατροπής δεν περιορίζονται στην τροποποίηση του καταστατικού της μετατρεπόμενης εταιρίας, αλλά σηματοδοτεί την αλλαγή του συστήματος κανόνων που ρυθμίζουν την λειτουργία της, αλλά και τις έννομες σχέσεις μεταξύ των εταίρων της και έναντι των τρίτων. Η μετάβαση στο νέο νομοθετικό καθεστώς αποκτά βαρύνουσα σημασία, όταν οι διατάξεις που διέπουν την ίδρυση της εταιρίας με τη νέα νομική της μορφή προβλέπουν αυστηρότερες προϋποθέσεις σε σχέση με τις διατάξεις που διέπουν την ίδρυση με την παλαιά

⁷⁴ Αιτιολογική Έκθεση του ν.4601/2019 επί του άρθρου 54 και αρθρ.2 στοιχ. 1 Οδηγίας 2009/133/EK

⁷⁵ Αληφαντή, 2020, Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου, Η Ναυτεμπορική, σελ. 11

⁷⁶ Αλεξανδρίδου, Εταιρίες ο.π., σελ. 672

⁷⁷ Καραγκουνίδης, 2019, εισήγηση στην ημερίδα με θέμα « Το νέο Δίκαιο της ΑΕ και των εταιρικών μετασχηματισμών», η οποία διοργανώθηκε από την Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος και τη Μακεδονική Ένωση Εμπορικού Δικαίου τον Απρίλιο του 2019

⁷⁸ ΣτΕ 341/87, ΕΕμπΔ, επί μετατροπής δεν επιβάλλεται φόρος μεταβιβάσεων

μορφή, καθώς υφίσταται κίνδυνος παράκαμψής τους⁷⁹. Η εφαρμογή του άρθρου 105 στεγανοποιεί το πλαίσιο τήρησης των διατάξεων που διέπουν την ίδρυση του νέου εταιρικού τύπου που λαμβάνει το μετατραπέν νομικό πρόσωπο⁸⁰.

2.4. Συμπεράσματα

Η απουσία συστημικής ενότητας μεταξύ των διατάξεων για τους μετασχηματισμούς προκαλούσε διαρκή σύγχυση και γενικευμένη αβεβαιότητα. Κύρια χαρακτηριστικά του δικαίου ήταν η αποσπασματική νομοθέτηση, η πολυδιάσπαση της ύλης, καθώς και η ελλειμματική κάλυψη περιπτώσεων⁸¹. Απόρροια της έλλειψης δικαιοπολιτικής συνέπειας και της συστηματικής συνοχής στη ρύθμιση των μετασχηματισμών αποτέλεσαν προβλήματα σχετικά με τον περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων επιτρεπτών μετασχηματισμών, τη νόθευση του δικαίου από νομοθετήματα φορολογικού περιεχομένου και την εμφάνιση καταχρηστικών μετασχηματισμών.

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων οι μετασχηματισμοί αναμορφώθηκαν και συστηματοποιήθηκαν για πρώτη φορά σε ενιαίο, συμπαγές και πλήρες νομοθετικό πλαίσιο. Ο ν.4601/2019 αποτελεί σημείο καμπής, καθώς περιλαμβάνει ρυθμίσεις που καλύπτουν όλες τις πτυχές του εταιρικού δικαίου με πληρότητα, συνέπεια και συμβατότητα με το ενωσιακό δίκαιο. Παρέχει νέες δυνατότητες στους φορείς επιχειρηματικής δραστηριότητας εξασφαλίζοντας συνάμα πρόνοιες για την προστασία των πιστωτών και των εταίρων μειοψηφίας⁸².

Η σφυρηλάτηση του ενιαίου δογματικού υποβάθρου που επέτυχε ο νόμος γίνεται εμφανής ακόμη και στο ειδικό μέρος κάθε μετασχηματισμού, στο οποίο οι ρυθμιστικές ιδιαιτερότητες κάθε εταιρικού τύπου βρίσκονται σε ρυθμιστική παραλληλία μεταξύ και των τριών ειδών μετασχηματισμών. Με τον τρόπο αυτό θωρακίζονται οι γνήσιοι μετασχηματισμοί από παρεμβάσεις ή πρακτικές που θα αλλοίωναν τη φιλοσοφία των ρυθμίσεων τους και τίθενται οι απαραίτητες δικλείδες ασφαλείας για την προστασία των συμφερόντων των πιστωτών και της μειοψηφίας του μετασχηματιζόμενου φορέα.

⁷⁹ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 105

⁸⁰ Σινανιώτη, Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες ο.π., σελ. 469

⁸¹ Αιτ. Έκθεση του ν.4601/2019 Τμήμα Α υπό Ι και Αυγητίδη, ΔΕΕ ο.π., σελ. 164

⁸² Αιτ. Έκθεση του ν.4601/2019, τμήμα Α υπό Ι αρ.12 και Αυγητίδη, ΔΕΕ ο.π., σελ. 164

Όλα αυτά φανερώνουν ότι ο ν. 4601/2019 αποτελεί ένα έξοχο παράδειγμα νομοθέτησης, καθώς δεν αποτελεί τόπο απλής συγκέντρωσης ρυθμίσεων, αλλά οικοδόμησε για το δίκαιο των μετασχηματισμών ένα δικαϊκό κλάδο με εσωτερική συνοχή και αρχές⁸³.

2.5. Βιβλιογραφία

Αντωνόπουλος Β., 2016, Δίκαιο προσωπικών εταιριών, έκδοση 5^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Αλεξανδρίδου Ελ., 2019, Δίκαιο εμπορικών εταιριών, Προσωπικές, έκδοση 3^η, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Αυγητίδης Δ., 2019, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Γεωργακόπουλος Λ., 1996, Εγχειρίδιο εμπορικού δικαίου, τομ. 2^{ος}, έκδοση 2^η, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα

Γρηγοριάδης Λ., 2020, Το Δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Θεοδόσης Γ./Φράγκος Ν., 2012, Η απόσχιση κλάδου, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Καραβάς Κ., 1962, Εγχειρίδιο εμπορικού δικαίου, έκδοση 2^η, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη

Καραγκουνίδης Απ., 1997, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ανωνύμων εταιριών, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Κριμπάς Δ., 1961, Η συγχώνευσις εμπορικών εταιριών, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη

Λεβέντη Α., 2016, Μεταβίβαση Επιχείρησης και Συλλογικές Σχέσεις Εργασίας διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

⁸³ Με το ν.4601/2019 ολοκληρώθηκε ένας κύκλος εκ βάρων αναμόρφωσης και εκσυγχρονισμού συνολικά του εταιρικού δικαίου, πράγμα που αποτελούσε μνημονιακή υποχρέωση. Ο κύκλος άνοιξε με το ν.4072/2012 για τις προσωπικές εταιρίες, συνεχίστηκε με το ν.4548/2018 με τον οποίο αναμορφώθηκε το δίκαιο για τις Α.Ε. και έκλεισε με το ν.4601/2019 για τους μετασχηματισμούς. Για την υιοθέτηση ενός ενιαίου διεταιρικού νομοθετήματος για τους μετασχηματισμούς έπρεπε προηγουμένως να προηγηθεί ο νομοθετικός εκσυγχρονισμός των επιμέρους εταιρικών τύπων

Λιακόπουλος Θ., 1989, Μελέτες προς τιμήν Ν.Α. Δελούκα: η μετατροπή ομόρρυθμης ή ετερόρρυθμης εταιρίας σε ανώνυμη εταιρία, αφιερωματικές έκδοση Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Μαρίνος Θεόδωρος – Μιχάλης / Τριανταφυλλάκης Γ., 2017, Δίκαιο προσωπικών εταιριών, 1^η έκδοση, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Παμπούκης Κ., 1991, Δίκαιο ανώνυμης εταιρίας, έκδοση 1^η, τόμος 1^{ος}, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Παναγιώτου Π, 2021, Το δίκαιο των μετασχηματισμών επιχειρήσεων, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Περάκης Ε. (επ. ύλ.), 2010 - 2013, Το δίκαιο της ανώνυμης εταιρίας, έκδοση 2^η, τόμοι 11, έκδοση 3^η, τόμοι 2, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Ρόκας Ν., 2019, Εμπορικές Εταιρίες, έκδοση 9^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Σινανιώτη – Μαρούδη Α., 2021, Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες, έκδοση 4^η, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Σπυριδάκη Ι., 1980, Εγχειρίδιο Κληρονομικού Δικαίου, έκδοση 5^η, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα

Σωτηρόπουλος Γ. (επ. ύλ.), 2021, Δίκαιο εταιρικών μετασχηματισμών, 1^η έκδοση, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Τριανταφυλλάκης Γ., 2018, Εισηγήσεις Εμπορικού Δικαίου, έκδοση 2^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Ψυχομάνης Σ., 2018, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, έκδοση 3^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Αρθρογραφία

Αληφαντής Γ., 2020, Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου, Η Ναυτεμπορική

Αυγητίδης Δ., 2019, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, ο ν.4601/2019 (ΦΕΚ Α'44/9.3.2019) Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 2/2019

Βερβεσός Ν., 2020, Το σχέδιο Mauracher για τον εκσυγχρονισμό του γερμανικού δικαίου των προσωπικών εταιριών – Βασικά γνωρίσματα του σχεδίου και συμπεράσματα για το ελληνικό δίκαιο των προσωπικών εταιριών, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΚΣΤ, τεύχος Δ/2020

Διακόπουλος Δ., 2019, Εισαγωγή στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών - Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25 τεύχος ΔΕΕ 5/2019

Δρυλλεράκης Ι., 2002, συγχώνευση ΑΕ με απορρόφηση κατά το ν.2166/1993, χρόνος μεταφοράς συναλλαγών στα βιβλία της απορροφούσας, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΝΓ, τεύχος 2002

Ιωακειμίδης Απ., 1980, Η εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου της συγχωνεύσεως ανωνύμων εταιριών προς το ευρωπαϊκό δίκαιον, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΛΑ, τεύχος 1980

Καραγκουνίδης, 2019, εισήγηση στην ημερίδα με θέμα « Το νέο Δίκαιο της ΑΕ και των εταιρικών μετασχηματισμών», η οποία διοργανώθηκε από την Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος και τη Μακεδονική Ένωση Εμπορικού Δικαίου τον Απρίλιο του 2019

Παμπούκης Κ., 1996, Τύχη της μίσθωσης στη συγχώνευση της μισθώτριας εταιρίας, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος Β, τεύχος 1996

Φαρουδάκης Γ., 2019, Η τυπολογία της διάσπασης στο ν.4601/2019, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 7/2019

Κεφάλαιο 3: Η προστασία των δανειστών στους εταιρικούς μετασχηματισμούς

3.1. Εισαγωγή

Τα θεσπιζόμενα μέτρα προστασίας των πιστωτών αποσκοπούν στην πληρέστερη διασφάλιση των οικονομικών τους συμφερόντων, ενόψει των ριζικών αποτελεσμάτων νομικής και οικονομικής φύσης που επιφέρει κάθε μια μορφή μετασχηματισμού στην εκάστοτε οφειλέτρια μετασχηματιζόμενη εταιρία.

Κατεξοχήν αποτέλεσμα της συγχώνευσης με απορρόφηση είναι η υποκατάσταση που λαμβάνει χώρα από την απορροφώσα εταιρία ως καθολική διαδόχου στο σύνολο των δικαιωμάτων, των υποχρεώσεων και γενικά των εννόμων σχέσεων της απορροφώμενης ή των απορροφώμενων

εταιριών⁸⁴. Τούτο σημαίνει ότι από τη συντέλεση της συγχώνευσης για τα χρέη καθεμίας εκ των απορροφώμενων εταιριών πλέον ευθύνεται αποκλειστικά η απορροφώσα εταιρία. Ήδη η μεταβολή στο πρόσωπο του οφειλέτη αποτελεί λόγο για την καθιέρωση μηχανισμού προστασίας των πιστωτών. Επιπρόσθετα, η ανάληψη του παθητικού της απορροφώμενης εταιρίας επιφέρει αλλοίωση στην πιστοληπτική ικανότητα και τη φερεγγυότητα της απορροφώσας. Ακόμη, σε περίπτωση που η οικονομική κατάσταση της απορροφώσας εταιρίας είναι καλύτερη από την οικονομική κατάσταση κάποιας ή κάποιων εκ των απορροφώμενων εταιριών, η συγχώνευση εγκυμονεί κινδύνους για τα συμφέροντα των πιστωτών της⁸⁵. Αντιστοίχως, όταν η οικονομική κατάσταση της απορροφώσας είναι χειρότερη, επιτείνεται ο κίνδυνος για τα συμφέροντα των πιστωτών των απορροφώμενων εταιριών.

Στην βάση όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω, στη διάσπαση με απορρόφηση η επωφελούμενη ή επωφελούμενες εταιρίες υποκαθίστανται ως καθολικοί διάδοχοι στο σύνολο της μεταβιβαζόμενης περιουσίας⁸⁶. Στην κοινή διάσπαση, η καθολική διαδοχή περιλαμβάνει το σύνολο των στοιχείων παθητικού της διασπώμενης εταιρίας, ενώ στη μερική διάσπαση και την απόσχιση κλάδου η καθολική διαδοχή καταλαμβάνει τις υποχρεώσεις που εμπίπτουν στον κλάδο ή τους κλάδους δραστηριότητας που καθορίζονται στη σύμβαση της διάσπασης⁸⁷. Συνεπώς από τη διενέργεια της διάσπασης οφειλέτες πλέον καθίστανται οι επωφελούμενες εταιρίες. Ως εκ τούτου και στη διάσπαση η μεταβολή του οφειλέτη ως προς μέρος ή το σύνολο των χρεών των διασπώμενων εταιριών αποτελεί εύλογο δικαιολογητικό λόγο για την προστασία των πιστωτών των εμπλεκόμενων εταιριών. Μάλιστα, τα συμφέροντα των πιστωτών της διασπώμενης εταιρίας εκτίθενται σε ακόμα μεγαλύτερο κίνδυνο, αν αναλογιστεί κανείς ότι στη διάσπαση τα μέρη έχουν μεγαλύτερη ελευθερία ανακατανομής περιουσιακών στοιχείων, έτσι ώστε η υπέγγρα για τα χρέη της διασπώμενης περιουσία να μη συνδέεται πλέον στενά μαζί της, αλλά αυτή να κατανέμεται μεταξύ δύο ή περισσότερων εταιριών⁸⁸.

Παρά το γεγονός ότι η μετατροπή δεν επιφέρει μεταβολή στην ευθύνη του νομικού προσώπου της μετατραπέυσας εταιρίας για τα χρέη της, εντούτοις δεν αποκλείεται να προκύπτουν κίνδυνοι

⁸⁴ Άρθρ. 18§2 στο παρόν κεφάλαιο, όπου αναφέρονται άρθρα και διατάξεις άρθρων χωρίς προσδιορισμό του οικείου νόμου, νοούνται ως άρθρα και διατάξεις του ν.4601/2019, ΑΠ 1324/2008 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 568/2005 ΕΕμπΔ.

⁸⁵ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 135

⁸⁶ Άρθρ.70 και Μαρίνο Μ.-Θ.,2020, Ενοχικές συμβάσεις στη συγχώνευση και τη διάσπαση εταιριών κατά το νέο δίκαιο των μετασχηματισμών (ν.4601/2019) – Συγχρόνως διερεύνηση των ορίων της ελευθερίας διασπάσεως, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Κ, τεύχος 2020, σελ.88

⁸⁷ Ψαρουδάκη, 2019, ΔΕΕ ο.π., σελ. 946 επ., Βύζα Β., 2019, Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου: δύο ενδιαφέρουσες προσθήκες στο νέο δίκαιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς, Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 25 τεύχος ΔΕΕ 6/2019, σελ. 824., ΜΕΦΑΘ 1470/2020 Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών τεύχος 2020

⁸⁸ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 389, Ψαρουδάκη Γ., 2021, εταιρικοί μετασχηματισμοί, παυλιανή αγωγή και πτωχευτική ανάκληση: με αφορμή την απόφαση Ι.Γ.Ι. του ΔικΕΕ, Αρμενόπουλος, τόμος ΟΕ, τεύχος 2/2021, σελ. 289

για τους πιστωτές σε ορισμένες περιπτώσεις. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στα χαρακτηριστικά της νομικής μορφής της υπό μετατροπής εταιρίας και στη σημασία που απέδωσαν οι πιστωτές σε αυτά, σε συνδυασμό με τα δεδομένα της εκάστοτε μετατροπής. Για παράδειγμα η μετατροπή Α.Ε. σε Ο.Ε. εγκυμονεί κινδύνους για τα συμφέροντα των πιστωτών σε περίπτωση που οι εταίροι είναι πρόσωπα με μικρή ατομική περιουσία, λαμβάνοντας υπόψιν ότι στην Ο.Ε. δεν υφίσταται κεφάλαιο, το οποίο χρησιμεύει ως μέσο προστασίας των δανειστών κεφαλαιουχικών εταιριών⁸⁹. Αντίστροφα, αν οι εταίροι διαθέτουν μεγάλη ατομική περιουσία, κίνδυνος προκύπτει για τα συμφέροντα των πιστωτών σε περίπτωση που το κεφάλαιο της εταιρίας με τη νέα νομική της μορφή ορίζεται στο κατώτατο νόμιμο των 25.000 Ευρώ⁹⁰, δεδομένου ότι ο ν.4601/2019 καθιερώνει πενταετή παραγραφή για αξιώσεις κατά πρώην ομόρρυθμων εταίρων για τα γεννηθέντα χρέη μέχρι τη συντέλεση της μετατροπής⁹¹.

Ενόψει των κινδύνων που εγκυμονεί για τα εμπλεκόμενα συμφέροντα η διενέργεια ενός μετασχηματισμού, στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε τα μέσα άμυνας που θέσπισε ο νομοθέτης για την προστασία των συμφερόντων των πιστωτών των μετασχηματιζόμενων φορέων.

3.2. Παροχή Εγγυήσεων

3.2.1. Συγχώνευση

Οι δανειστές των αξιώσεων που υπάγονται στο προστατευτικό πεδίο του νόμου έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν κατάλληλες εγγυήσεις για την ικανοποίηση των μη ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων τους⁹². Ο όρος «εγγυήσεις» και «μέτρα» θεωρούνται συνώνυμοι και περιλαμβάνουν οποιουδήποτε είδος εξασφάλιση των δικαιωμάτων των πιστωτών στην προστασία των οποίων αποβλέπουν οι διατάξεις του άρθρου 13.

⁸⁹ Αποστόλου Π., 2008, Μετασχηματισμοί προσωπικών εταιριών υπό το πρίσμα της προστασίας των εταιρικών δανειστών και των συμφερόντων της μειοψηφίας, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Η, τεύχος 2008, σελ. 183 επ.. Σχετικά με την αμφισβήτηση και υποβάθμιση της λειτουργίας του κεφαλαίου στη νομολογία του ΔΕΚ βλ. Μπεχλιβάνη Αχ., 1999, Η απαγόρευση επιστροφής της εταιρικής περιουσίας στους μετόχους, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος Ε, τεύχος Γ/1999, σελ 673

⁹⁰ Αρ 15§2 ν. 4548/2018

⁹¹ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 506

⁹² Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του αρθρ.13 όπου, η διάταξη του άρθρου 13 αντιστοιχεί στο άρθρο 70 του κ.ν. 2190/1920 με της εξής διαφοροποιήσεις: (α) θέτει ως εναρκτήριο χρονικό σημείο για την άσκηση των δικαιωμάτων την ολοκλήρωση των διατυπώσεων δημοσιότητας του άρθρου 8, (β) προβλέπει χρονικό διάστημα άσκησης του δικαιώματος 20 ημερών, (γ) κατανέμει με ξεκάθαρο πλέον τρόπο το βάρος απόδειξης στους ίδιους τους πιστωτές

Η αίτηση για την παροχή εξασφαλίσεων αποτελεί μονομερή δήλωση βούλησης του εκάστοτε πιστωτή της συγχωνεύουσας εταιρίας που περιέχει τις αντιρρήσεις του έναντι του δρομολογούμενου μετασχηματισμού⁹³. Από το περιεχόμενο της διάταξης δεν προκύπτει νόμιμος τύπος της αίτησης. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψιν ότι το πνεύμα του νόμου είναι η ασφάλεια των συναλλαγών, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η αίτηση δύναται να υποβληθεί εγγράφως ή με ηλεκτρονικό μέσο, αρκεί να προκύπτει ευχερώς το πρόσωπο του δηλούντος και να γίνεται με ορισμένο τρόπο μνεία της απαίτησης του δανειστή έναντι της εταιρίας που μετέχει στη συγχώνευση, να συνάγεται το ληξιπρόθεσμο αυτής και να ζητείται η λήψη συγκεκριμένων ή άλλων κατάλληλων εξασφαλίσεων⁹⁴.

Η προθεσμία για την υποβολή της αίτησης εγγυήσεων είναι 30 ημέρες από τη δημοσίευση του σχεδίου συγχώνευσης στο διαδικτυακό τόπο του Γ.Ε.ΜΗ. ή στον ιστότοπο που διατηρεί η εταιρία, αρκεί να έλθει εις γνώση της εταιρίας εντός της οριζόμενης προθεσμίας. Η αίτηση μπορεί να ανακληθεί οποτεδήποτε, ακόμη και στο στάδιο της δικαστικής διάγνωσης, οπότε στην περίπτωση αυτή καταργείται η σχετική δίκη⁹⁵.

Σε ό,τι έχει να κάνει με την αποδεικτική διαδικασία οι εταιρικοί πιστωτές οφείλουν να αποδείξουν, ήδη ακόμη από το στάδιο της εξωδικαστικής προβολής των αντιρρήσεων τους, ότι υφίστανται ανάγκη προστασίας τους και ότι για το λόγο αυτό πρέπει να τους χορηγηθούν κατάλληλες εγγυήσεις⁹⁶.

Για την ουσιαστική βασιμότητα του αιτήματος απαιτείται η επίταση του υπάρχοντος πιστωτικού κινδύνου λόγω της συγχώνευσης. Η αύξηση του κινδύνου μπορεί να οφείλεται είτε σε αμιγώς οικονομικούς παράγοντες όπως είναι η μελλοντική χρηματοοικονομική θέση και διάρθρωση της απορροφώσας, είτε σε νομικές αιτίες που έχουν να κάνουν με την εταιρική μορφή της απορροφώσας εταιρίας. Παράλληλα αυξημένος κίνδυνος υφίσταται σε περίπτωση έλλειψης ικανών εξασφαλίσεων για την ικανοποίηση της αξίωσης του αιτούντος δανειστή μετά την ολοκλήρωση της συγχώνευσης. Δηλαδή, ο δανειστής αξιολογεί εκ των προτέρων την επιδείνωση των προοπτικές εκούσιας εκπλήρωσης ή αναγκαστικής εκτέλεσης εναντίον της οφειλέτριας εταιρίας, εξαιτίας της επιχειρούμενης συγχώνευσης. Επομένως, η απαιτούμενη επίταση του πιστωτικού κινδύνου ορισμένου αιτούντος πιστωτή προσεγγίζεται μέσω συνδυαστικής σύγκρισης και πρόγνωσης της χρηματοοικονομικής θέσης, της φερεγγυότητας και της ρευστότητας της οφειλέτριας της συγκεκριμένης αξίωσης, πριν και μετά την ολοκλήρωση της

⁹³ Δούβλη Β., 1986, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 70 επ.

⁹⁴ Λιναρίτη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 239

⁹⁵ Λιναρίτη, 2020, εις Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρίας (Σωτηρόπουλος Γ. επ. ύλ.), έκδοση 1^η, τόμοι 1^{ος} και 2^{ος}, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, αρθρ.30, αρ.18

⁹⁶ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 13 όπου αναφέρεται «εφόσον οι πιστωτές αποδεικνύουν κατά αξιόπιστο τρόπο»

συγχώνευσης⁹⁷. Για την εφαρμογή της διάταξης αρκεί να προβλέπεται ως ενδεχόμενη η αύξηση του κινδύνου λαμβάνοντας υπόψιν τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, τη σύνθεση της περιουσίας και τη χρηματοοικονομική διάρθρωση της απορροφώσας εταιρίας.

Υπεύθυνη για την παροχή των εγγυήσεων είναι καταρχήν η οφειλέτρια εταιρία. Υποστηρίζεται συναφώς ότι οι εταιρικοί πιστωτές δε δικαιούνται να ζητήσουν παροχή εξασφαλίσεων από άλλη συμμετέχουσα στη συγχώνευση εταιρία⁹⁸. Παρά τούτα, το γράμμα τόσο της εθνικής όσο και της ενωσιακής ρύθμισης καταλείπει έδαφος για αντίθετη ερμηνευτική προσέγγιση, τουλάχιστον ως προς τη δυνατότητα αντιπροσφοράς εξασφαλίσεων από άλλη συμμετέχουσα εταιρία, τους εταίρους των συγχωνευόμενων εταιριών ή τρίτους που φέρονται να έχουν συμφέρον για την υλοποίηση του μετασχηματισμού προς το συγκεκριμένο αιτούντα, η οποία δύναται να συνεκτιμηθεί υπέρ της διενέργειας του μετασχηματισμού σε περίπτωση δικαστικού αγώνα⁹⁹, δίχως ασφαλώς το δικαστήριο να μπορεί να επιβάλλει σε εταίρους ή τρίτους την υποχρέωση να παράσχουν τέτοιου είδους εγγυήσεις. Ειδικότερα η ενωσιακή ρύθμιση καταστρώνεται με αναφορά «εγγυήσεων» από εταιρίες που μετέχουν στη συγχώνευση¹⁰⁰.

Ως προς το περιεχόμενο τους οι παρεχόμενες εγγυήσεις δύνανται να περιλαμβάνουν κάθε μορφή ασφάλειας, ενοχικού ή εμπράγματος χαρακτήρα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η συναινετική εγγραφή προσημείωσης υποθήκης επί ακινήτων, το ενέχυρο κινητών, τίτλων ή απαιτήσεων, η εγγυοδοσία κλπ¹⁰¹. Επικουρικά υποστηρίζεται ότι στην έννοια των εγγυήσεων μπορούν να συμπεριληφθούν συμφωνίες με χρηματοδοτικά ιδρύματα και τρίτους που αυξάνουν τις προοπτικές ικανοποίησης των επίμαχων μη ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων των ενδιαφερομένων δανειστών όπως λ.χ. με αξιόγραφο, εγγυητική επιστολή, μεταφορά κεφαλαίων σε δεσμευμένο λογαριασμό¹⁰². Στο ίδιο πλαίσιο, παρότι η παροχή εγγυήσεων δε μπορεί να ζητηθεί από τους εταίρους της οφειλέτριας εταιρίας, ακόμη και εάν οι τελευταίοι φέρουν ευθύνη για τα χρέη της δε μπορεί να αποκλειστεί η δυνατότητα τους να υποβάλλουν αντιπροσφορά εξασφαλίσεων.

Κατά τα οριζόμενα στις παραγράφους 1 και 3 του άρθρου 13 οι εξασφαλίσεις πρέπει να είναι κατάλληλες, υπό την έννοια ότι πρέπει να βρίσκονται σε σχέση αναλογίας με τις ασφαλιστέες απαιτήσεις λαμβάνοντας υπόψιν τις ιδιαίτερες συνθήκες της συγκεκριμένης περίπτωσης («οικονομική κατάσταση των εταιριών εξαιτίας της συγχώνευσης»). Η διαφοροποίηση στη

⁹⁷ Περάκη Ε., 2017, εις το δίκαιο της Λογιστικής, έκδοση 1^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 242 επ.

⁹⁸ Μούζουλα, 2010, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 70, αρ. 8-9

⁹⁹ Λιναρίτη εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 246

¹⁰⁰ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 13 και πρβλ. αρθρ.30 ν.4548/2018 για τον αντίστοιχο μηχανισμό παροχής ασφαλειών προς τους πιστωτές μη ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων έναντι Α.Ε. που αποφασίζει τη μείωση του εταιρικού κεφαλαίου)

¹⁰¹ Για τις δυνατές μορφές παρεχόμενης ασφάλειας Γεωργιάδης, 2008, Η εξασφάλιση των πιστώσεων, ο.π.

¹⁰² Λιναρίτη, 2020, εις ΔΑΕ ο.π., αρθρ. 30, αρ. 24 επ.

χορήγηση ορισμένης ασφάλειας δύναται να συνδέεται αιτιωδώς με την πιστοληπτική ικανότητα και τα περιουσιακά στοιχεία της απορροφώσας εταιρίας μετά τη συγχώνευση, τα χρηματικά διαθέσιμα, τα χαρακτηριστικά της απαίτησης, το ύψος των ιδίων κεφαλαίων¹⁰³.

Σημειώνεται ότι είναι δυνατό να χορηγηθούν στους δανειστές της απορροφώσας εταιρίας διαφορετικές εγγυήσεις από εκείνες που χορηγούνται στους εταιρικούς πιστωτές της απορροφώμενης ή των απορροφώμενων εταιριών¹⁰⁴.

Σε περίπτωση ασυμφωνίας επί των υποβληθεισών αιτήσεων για την παροχή εγγυήσεων προβλέπεται δικαστική επίλυση των αναφερόμενων διαφορών, κατόπιν αξιολόγησης των αντικρουόμενων συμφερόντων. Κάθε διαφορά που προκύπτει από την εφαρμογή της παραγράφου 1 επιλύεται από το μονομελές πρωτοδικείο της έδρας οποιασδήποτε από τις μετέχουσες στη συγχώνευση εταιρίες, το οποίο δικάζει στην περίπτωση αυτή κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, ύστερα από αίτηση του ενδιαφερόμενου πιστωτή (άρθρο 13§3). Διαφορές είναι δυνατόν να ανακύψουν είτε σε περίπτωση εξολοκλήρου άρνησης για τη χορήγηση εξασφαλίσεων επειδή λόγου χάρη αμφισβητείται η ιδιότητα του φερόμενου ως πιστωτή, είτε όταν προσφερόμενες εξασφαλίσεις κρίνονται ανεπαρκείς από το δανειστή για την ικανοποίηση της αξίωσης του, ενόψει και των ιδιαίτερων συνθηκών του μετασχηματισμού.

Η αίτηση δικαστικής διάγνωσης της διαφοράς υποβάλλεται εντός 30 ημερών από την ολοκλήρωση των διατυπώσεων δημοσιότητας, δηλαδή εντός του χρονικού περιθωρίου που μπορεί να ζητηθεί εξωδίκως η παροχή κατάλληλων εγγυήσεων σύμφωνα με την παράγραφο 1. Συνεπώς παρατηρείται ότι ο χρόνος κυλά εις βάρος των πιστωτών, καθότι σε περίπτωση κωλυσιεργίας στην παροχή των εγγυήσεων και το πέρας της προθεσμίας, αυτοί δε θα μπορούν να αιτηθούν τη δικαστική προστασία της παραγράφου 3. Πάντως δεδομένης της εμπειρίας του προϊσχύσαντος δικαίου, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, εάν η εταιρία απαντήσει στο αίτημα για την παροχή εγγυήσεων μετά την εκπνοή της προθεσμίας των τριάντα ημερών από την ολοκλήρωση των διατυπώσεων δημοσιότητας του άρθρου 8, τότε η συμπλήρωση της προθεσμίας αυτής αναστέλλεται, για λόγους ανωτέρας βίας, μέχρι να συμπληρωθεί εύλογος χρόνος για την υποβολή της αίτησης του άρθρου 13, διαφορετικά οι πιστωτές θα υποχρεούνταν στα αδύνατα¹⁰⁵. Η θέση θα μπορούσε να γίνει δεκτή και για την περίπτωση που η εταιρία παραλείψει να απαντήσει στο αίτημα για την παροχή εγγυήσεων μέχρι την εκπνοή της προθεσμίας των τριάντα ημερών από την ολοκλήρωση των διατυπώσεων δημοσιότητας¹⁰⁶.

¹⁰³ ΜΠρΘεσ 4710/2013, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, σελ. 132

¹⁰⁴ Αρθρ. 13§2 και αρθρ.99§2 Οδηγίας ΕΕ 2017/1132

¹⁰⁵ Αντωνόπουλο Β., 2002, Ειδικές Μέθοδοι Εξαγορών Επιχειρήσεων, Αρμενόπουλος, τόμος ΝΣΤ, τεύχος 3^ο, σελ. 349, 354

¹⁰⁶ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 137 υποσημείωση 313

Τα διατασσόμενα ασφαλιστικά μέτρα πρέπει να βρίσκονται σε αναλογική σχέση με τη ληξιπρόθεσμη απαίτηση και την οικονομική κατάσταση των μετασχηματιζόμενων εταιριών.

Από τη γραμματική διατύπωση της παραγράφου 1 («εφόσον αποδεικνύουν επαρκώς») συνάγεται ερμηνευτικά ότι για την αποδοχή της αίτησης απαιτείται ο σχηματισμός πλήρους δικανικής πεποίθησης από το δικαστήριο, καθόσον επιπλέον δεν πρόκειται για γνήσια ασφαλιστικά μέτρα και ότι ακολούθως η απόφαση μπορεί να προσβληθεί με ένδικα μέσα¹⁰⁷. Σημειώνεται ωστόσο ότι υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος δικαίου η απόφαση του δικαστηρίου επί της αντίστοιχης αίτησης του άρθρου 70§3 του κ.ν. 2190/1920 δεν υπόκειται σε τακτικά ή έκτακτα ένδικα μέσα.

Το δικαστήριο αποφαινεται για την ουσιαστική βασιμότητα της αίτησης, αφού προηγουμένως εκτιμήσει την οικονομική κατάσταση των εταιριών που μετέχουν στη συγχώνευση και το βάσιμο ή μη των ένδικων απαιτήσεων, προσδιορίζοντας την ασφαλιστέα απαίτηση, το μέσο και την έκταση της παρεχόμενης εξασφάλισης. Η εκδιδόμενη απόφαση με τα εξασφαλιστικά μέτρα που τυχόν περιέχει διαμορφώνει τελικά το πλαίσιο για τη συνέχιση της συγχώνευσης. Δεν αποκλείεται όμως αν η εταιρία κρίνει ότι οι παρεχόμενες εξασφαλίσεις καθιστούν ασύμφορο το μετασχηματισμό να αποφασίσει τη ματαίωση του¹⁰⁸. Την ίδια απόφαση δύναται να λάβει και κάποια άλλη από τις συμμετέχουσες εταιρίες, ακόμα και εάν δεν πρόκειται για αυτή που θα παράσχει τις εξασφαλίσεις.

Από συστημικής άποψης θα ήταν προτιμότερο να προβλέπεται η έκδοση μιας ενιαίας δικαστικής απόφασης για όλες τις αιτήσεις πιστωτών μη ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων που θα συνεκδικάζονταν, καθότι υφίσταται κίνδυνος διαφορετικών εκτιμήσεων της ανάγκης εξασφάλισης των φερόμενων υφιστάμενων απαιτήσεων περισσότερων δανειστών εναντίον των εταιριών που συγχωνεύονται. Δεδομένου μάλιστα ότι η δικαστική διάγνωση εμπραγμάτων ασφαλίσεων υπερ ορισμένου πιστωτή για τις μη ληξιπρόθεσμες απαιτήσεις του συνεπάγεται την απομείωση των προοπτικών ικανοποίησης των λοιπών μη εμπραγμάτως εξασφαλισμένων πιστωτών ληξιπρόθεσμων ή και μη ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων από την ίδια εταιρία και τελικώς την απορροφώσα εταιρία, καθίσταται σαφές ότι η διεξαγωγή αυτοτελών σχετικών δικών εμπεριέχει κίνδυνο διαδοχικών μεταβολών πραγματικού και έκδοσης αντιφατικών ή εσφαλμένων αποφάσεων¹⁰⁹.

3.2.2. Διάσπαση

¹⁰⁷ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ.137-138

¹⁰⁸ Μούζουλα, 2010, εις ΔικΑΕ ο.π., αρθρ.70, αρ.18

¹⁰⁹ Σωτηρόπουλο, 2008, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, σελ. 431 και Λιναρίτη, 2020, εις ΔΑΕ ο.π., άρθρο 30, αρ. 22 επ.

Η παροχή κατάλληλων «εγγυήσεων» για τους πιστωτές σε περίπτωση διάσπασης προβλέπεται στο άρθρο 65, το οποίο αντιστοιχεί κατά περιεχόμενο στο άρθρο 13 για τη συγχώνευση. Συνεπώς ισχύουν όσα αναφέρθηκαν παραπάνω¹¹⁰.

Ειδική αναφορά χρήζει για τον αυξημένο κίνδυνο που διατρέχουν οι πιστωτές στην περίπτωση της μερικής διάσπασης, διότι η διασπώμενη συνεχίζει να λειτουργεί με μειωμένη την περιουσία της¹¹¹. Σημειωτέον μάλιστα ότι ο μεταβιβαζόμενος κλάδος δραστηριότητας έχει πάντοτε θετική αξία, διαφορετικά δε θα ήταν δυνατή η εισφορά του στην επωφελούμενη εταιρία έναντι έκδοσης νέων μετοχών από την τελευταία. Επομένως είναι βέβαιο ότι η περιουσία της διασπώμενης μειώνεται, εξαιτίας της περιουσιακής μετακίνησης από αυτήν στους μετόχους της¹¹². Για το λόγο αυτό δεν αποκλείεται ορισμένη μερική διάσπαση να χαρακτηριστεί ως καταχρηστική βάσει του άρθρου 281 Α.Κ., εφόσον κριθεί ότι η μεταβίβαση του κλάδου δραστηριότητας δεν έχει κανένα νόημα που θα τη δικαιολογούσε, παρά μόνο αποσκοπεί στη βλάβη των πιστωτών¹¹³.

Όσον αφορά την απόσχιση κλάδου, η αξία της περιουσίας της διασπώμενης φαίνεται καταρχήν να διατηρείται στα ίδια επίπεδα, καθώς ως αντάλλαγμα για τη μεταβίβαση του κλάδου παρέχεται ίσης αξίας συμμετοχή στην επωφελούμενη. Πρόκειται δηλαδή για απλή αλλαγή σύνθεσης¹¹⁴. Πάντως δεν αποκλείεται η εταιρική συμμετοχή να φέρει τελικά μικρότερη πραγματική αξία από τον κλάδο. Αυτό το ανεπιθύμητο αποτέλεσμα μπορεί να επέλθει έναντι των πιστωτών, εφόσον η αξία της ρευστοποίησης της εταιρικής συμμετοχής αποδειχθεί μικρότερη από την αξία ρευστοποίησης των στοιχείων ενεργητικού του μεταβιβαζόμενου κλάδου. Η εξέλιξη αυτή μπορεί να οφείλεται π.χ. στην ισχύουσα κατάσταση της αγοράς ή τα αναγκαία έξοδα της αναγκαστικής εκτέλεσης. Το ίδιο εξάλλου μπορεί να συμβεί στην περίπτωση που η αποδιδόμενη εταιρική συμμετοχή είναι μειωνητική και δεν επιτρέπει τον έλεγχο της επωφελούμενης.

Ερμηνευτικά συνάγεται ότι δεν είναι δυνατή η καταγγελία για σπουδαίο λόγο ορισμένης συμβάσεως από πιστωτή, με την αιτιολογία ότι η συνέχιση της καθίσταται επαχθής για τον ίδιο εξαιτίας της μειωμένης αφερεγγυότητας ή ρευστότητας της επωφελούμενης ή διασπώμενης εταιρίας, αλλά για την εξασφάλιση του θα πρέπει να ασκηθεί το δικαίωμα του άρθρ.13. Αν όμως οι συμμετέχουσες στη διάσπαση εταιρίες αρνηθούν να τις παράσχουν, τότε η καταγγελία για σπουδαίο λόγο παρίσταται επιτρεπτή, μετά τη συντέλεση της διάσπασης¹¹⁵.

Εφόσον δεν ικανοποιήθηκε απαίτηση πιστωτή της διασπώμενης εταιρίας που αναλήφθηκε από επωφελούμενη εταιρία, ιδίως σε περίπτωση άκαρπης αναγκαστικής εκτέλεσης ή κήρυξης σε

¹¹⁰ Αιτ. Έκθεση ν4601/2019 όπου « Η διάταξη ενσωματώνει στο ελληνικό δίκαιο το άρθρο 146 της Οδηγίας. Η ρυθμιστική ύλη του άρθρου αντιστοιχεί σε αυτήν του άρθρου 83 του κ.ν. 2190/1920

¹¹¹ Ψαρουδάκη, 2019, ΔΕΕ ο.π., σελ. 948

¹¹² Σινανιώτη, Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες, ο.π., σελ.467

¹¹³ Ψαρουδάκη, 2019, ΔΕΕ ο.π., σελ. 949

¹¹⁴ Βύζα, 2019, ΔΕΕ ο.π., σελ. 824

¹¹⁵ Μαρίνο Μ.-Θ.,2020, ΧρΙΔ ο.π., σελ.89

πτώχευση, για την απαίτηση αυτή ευθύνονται εις ολόκληρον και οι λοιπές επωφελούμενες εταιρίες, μέχρι του ύψους της καθαρής θέσης της περιουσίας που εισφέρθηκε από τη διασπώμενη εταιρία σε κάθε μια από τις εταιρίες αυτές, ή στις περιπτώσεις μερικής διάσπασης και απόσχισης κλάδου και η ίδια η διασπώμενη εταιρία¹¹⁶. Η πρόβλεψη επικουρικής ευθύνης της μερικώς διασπώμενης δε δυσχαιράνει την προστασία του άρθρου 65§1-3 για τους δανειστές των απαιτήσεων των επωφελούμενων εταιριών, καθώς η εν λόγω ευθύνη στοιχειοθετείται μόνο εξαιρετικά, ενώ η προστασία των διατάξεων των παραγράφων 1-3 αναπτύσσει προληπτική ενέργεια¹¹⁷.

3.2.3. Μετατροπή

Το άρθρο 114 προβλέπει για όλες τις περιπτώσεις μετατροπής ρύθμιση, η οποία αντιστοιχεί κατά περιεχόμενο στα άρθρα 13 και 34 του ίδιου νόμου, συνεπώς ισχύουν και εδώ αναλογικά όσα αναλύθηκαν παραπάνω και όσα θα αναφερθούν στο πλαίσιο του άρθρου 34¹¹⁸.

3.3. Η προστασία ομολογιούχων δανειστών στη Συγχώνευση και τη Διάσπαση

Εφόσον υπάρχουν ομολογιούχοι δανειστές, εφαρμόζονται και σε αυτούς η ρύθμιση των άρθρων 13 και 65, εκτός και εάν εγκρίνουν το μετασχηματισμό είτε ατομικά, είτε εάν είναι οργανωμένοι σε ομάδα, με απόφαση που λαμβάνεται από τη συνέλευση των ομολογιούχων της κάθε ομάδας¹¹⁹. Σε περίπτωση έγκρισης ο νομοθέτης εκλαμβάνει την παροχή προστασίας ως περιττή και δεν την αποδίδει.

Στο βεληγκεές προστασίας του νόμου εντάσσονται όλοι οι ομολογιακοί δανειστές, ανεξαρτήτως από το είδος των ομολογιών που κατέχουν (κοινές, μετατρέψιμες, ανταλλάξιμες ή κερδοφόρες ομολογίες)¹²⁰, αρκεί οι απαιτήσεις τους να πληρούν τις προϋποθέσεις των διατάξεων των άρθρων

¹¹⁶ Άρθρ. 65§4

¹¹⁷ Βύζα, 2019, ΔΕΕ ο.π., σελ.824

¹¹⁸ Η θεσπιζόμενη διάταξη αφίσταται σημαντικά της ρύθμισης του καταργούμενου πλέον άρθρου 107§3 ν.4072/2012, σχετικά Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 114

¹¹⁹ Άρθρ. 33 για τη συγχώνευση και 86 για τη διάσπαση. Ενσωματώνει τη ρύθμιση του άρθρου 100 της Οδηγίας ΕΕ 2017/1132

¹²⁰ Μεταλληνό, εις «Οι αναμορφώσεις του εταιρικού δικαίου ο.π.», σελ. 195 επ.

13§1 και 65§1¹²¹. Επίσης, του νόμου μη διακρίνοντας για την εφαρμογή της ρύθμισης δεν ενδιαφέρει η ειδικότερη μορφή που θα προσλάβει η επιχειρούμενη συγχώνευση ή διάσπαση.

Παρατηρείται ότι η παροχή χρηματοδότησης Α.Ε. από ομολογιακό δάνειο διευκολύνει τη διενέργεια μετασχηματισμού, καθώς παρέχει μεγαλύτερη ευελιξία στην εταιρία για την αξιοποίηση ρητρών συλλογικής δράσης. Με τις ρήτρες αυτές και σε σχέση και με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για τη δικαστική προστασία των πιστωτών, απλοποιούνται οι τυχόν διαφωνίες για τη λήψη επαρκών εξασφαλίσεων, με αποτέλεσμα την αποφυγή πληθώρας δικών, οι οποίες όπως διαπιστώθηκε εγκυμονούν τον κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών ή ανεφάρμοστων αποφάσεων ή θέτουν περαιτέρω εμπόδια στην υλοποίηση του μετασχηματισμού. Τούτο συμβαίνει διότι η σύγκληση της συνέλευσης των ομολογιούχων για να εγκρίνουν το μετασχηματισμό ή να συμφωνήσουν στην απαιτούμενες εξασφαλίσεις αποτελεί ενδεδειγμένη ενέργεια για την εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεων του εκπροσώπου των ομολογιούχων, δίχως η ενέργεια αυτή να απαιτείται από το ν.4601/2019¹²². Σε ό,τι έχει να κάνει με τον τύπο η έγκριση ακολουθεί το πρότυπο του άρθρου 238 Α.Κ. και συνεπώς τοποθετείται χρονικά μετά τη λήψη της απόφασης για τη συγχώνευση ή τη διάσπαση της εταιρίας. Όσον αφορά δε την ατομική έγκριση δεν απαιτείται νόμιμος τύπος, ως εκ τούτου αρκεί άτυπη απευθυντέα δήλωση του δανειστή προς το Δ.Σ. της μετασχηματιζόμενης εταιρίας.

Εάν συντρέχουν λόγοι ακυρότητας της απόφασης, με την οποία οι ομολογιούχοι δανειστές παρείχαν την έγκριση τους για τη συμμετοχή της εταιρίας στο μετασχηματισμό μπορεί να προταθούν σε αποκλειστική προθεσμία 6 μηνών από τη λήψη της, οπότε και αναβιώνει για τους ομολογιούχους η προστασία των άρθρων 13 και 65 (άρθρ. 63§6 ν. 4548/2018). Άλλωστε, η συναίνεση των ομολογιούχων δανειστών αποτελεί εξαίρεση από τον κανόνα παροχής εξασφαλίσεων, ούτως ώστε, εάν τελικά δεν υπάρξει, να ενεργοποιείται το δικαιώματα που πηγάζει από τα άρθρα 13 και 65 για κάθε έναν ξεχωριστά.

3.4. Η προστασία των κατόχων λοιπών τίτλων στη Συγχώνευση και τη Διάσπαση

Στο νόμο ρυθμίζεται το ζήτημα της προστασίας των κατόχων άλλων τίτλων, εκτός μετοχών, από τους οποίους απορρέουν ειδικά δικαιώματα. Σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις, στους κατόχους

¹²¹ Μαστρομανώλη Ε./Γεωργιάδη Ι.,2021, Νομοθεσία των εταιρικών μετασχηματισμών (Ν 4601/2019) και προστατευτέα συμφέροντα ενδιαφερόμενων τρίτων (stakeholders), ιδίως στο παράδειγμα της συγχώνευσης εταιριών, Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 27 τεύχος 4/2021,σελ.473

¹²² Για την ακολουθούμενη διαδικασία έγκρισης από την ομάδα των ομολογιούχων βλ. αρθρ.63 ν.4548/2018

άλλων τίτλων παρέχονται από την απορροφώσα ή από την επωφελούμενη (ή επωφελούμενες) εταιρίες, αναλόγως εάν πρόκειται για συγχώνευση ή διάσπαση, δικαιώματα ισοδύναμα τουλάχιστον με εκείνα που είχαν στην απορροφώμενη ή διασπώμενη εταιρία, εκτός αν κάθε κάτοχος άλλων τίτλων συγκατατίθεται στην τροποποίηση των δικαιωμάτων του¹²³.

Η ρύθμιση καλύπτει όλες τις δυνατές μορφές συγχώνευσης και διάσπασης¹²⁴, ενώ ρητά εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της κάθε είδους μετοχές.

Ως «άλλοι τίτλοι» νοούνται οι ιδρυτικοί τίτλοι, οι κοινοί και εξαιρετικοί¹²⁵, οι τίτλοι κτήσης μετοχών (warrants)¹²⁶, οι μετατρέψιμες ομολογίες ως προς το δικαίωμα μετατροπής των ομολογιών σε μετοχές¹²⁷, οι ομολογίες με δικαίωμα συμμετοχής στα κέρδη της εταιρίας ως προς το δικαίωμα προς λήψη ορισμένου ποσοστού επί των κερδών της εταιρίας¹²⁸ και τυχόν άλλοι τίτλοι που έχουν εκδοθεί από την απορροφώμενη ή διασπώμενη εταιρία δυνάμει ειδικών διατάξεων εκτός του πλαισίου του ν.4548/2018¹²⁹. Από την παραπάνω καταγραφή συνάγεται ότι η διάταξη εφαρμόζεται όταν η μετασχηματιζόμενη εταιρία είναι Α.Ε.

Κατ' αναλογία με ότι ίσχυε υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος άρθρου 70§4-5 κ.ν.2190/1920, το πλαίσιο προστασίας των ομολογιούχων δανειστών με μετατρέψιμες ομολογίες ή με δικαίωμα συμμετοχής στα κέρδη είναι διττό, δηλαδή αφενός μέσω της ρύθμισης του άρθρου 34 ή 87, αφετέρου μέσω των διατάξεων των άρθρων 33 και 13 ή 86 και 65 αντίστοιχα¹³⁰.

Για την απόδοση των ισοδύναμων δικαιωμάτων το σχέδιο της σύμβασης συγχώνευσης ή διάσπασης πρέπει να αναφέρει τα δικαιώματα που παρέχονται από την απορροφώσα ή τη διασπώμενη (κοινώς ή μερικώς) εταιρία στους δικαιούχους¹³¹. Η ισοδυναμία των δικαιωμάτων προκαλεί ερμηνευτικά ζητήματα, γιατί είναι δύσκολο να διαπιστωθεί με αντικειμενικά κριτήρια¹³². Για το λόγο αυτό θα πρέπει να αναφέρονται υποχρεωτικά από την έκθεση του Δ.Σ. τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν για την ανεύρεση της.

¹²³ Άρθρα 34 για τη συγχώνευση και 87 για τη διάσπαση. Το μεν άρθρο 34 ενσωματώνει στο ελληνικό δίκαιο τη διάταξη του άρθρου 101 της Οδηγίας ΕΕ 2017/1132 και το ρυθμιστικό περιεχόμενο του αντιστοιχεί στο προϊσχύσαν άρθρο 70§5 του κ.ν. 2190/1920, αφετέρου το άρθρο 87 μεταφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη τη διάταξη του άρθρου 147 της ίδιας Οδηγίας (όχι το άρθρο 101 όπως γράφεται εσφαλμένα στην αιτ. έκθεση) και αντιστοιχεί και αυτό στο προϊσχύσαν άρθρο 70§5 του κ.ν. 2190/1920, το οποίο εφαρμοζόταν και στη διάσπαση (κατά παραπομπή του προϊσχύσαντος αρθρ.83§1 κ.ν. 2190/1920)

¹²⁴ Η εφαρμογή της διάταξης στην απόσχιση κλάδου είναι εν τοις πράγμασι άνευ αντικειμένου κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 59§2 περ. στ´

¹²⁵ Άρθρα 75 και 76 ν.4548/2018

¹²⁶ Άρθρα 56 -58 ν.4548/2018

¹²⁷ Άρθρο 71 ν.4548/2018

¹²⁸ Άρθρο 72 ν.4548/2018

¹²⁹ Άρθρο 33§1 περίπτ. ε´ ν.4548/2018

¹³⁰ Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρο 70, αρ.12

¹³¹ Άρθρα 7§2 περίπτ. στ´ για τη συγχώνευση και 59§2 περίπτ. στ´ για τη διάσπαση

¹³² Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 172

Για το ισοδύναμο λαμβάνεται υπόψιν το εύρος του περιεχομένου των δικαιωμάτων που υπήρχαν στους τίτλους της απορροφώμενης ή της διασπώμενης και που θα απορρέουν από τους τίτλους στην απορροφώσα ή επωφελούμενη, οπότε απόλειψη τυχόν περιορισμών που υπήρχαν στα δικαιώματα πριν το μετασχηματισμό μπορεί να αντισταθμίζονται λόγω της αφαίρεσης ωφελειών, τις οποίες οι κάτοχοι των τίτλων απολάμβαναν στην απορροφώμενη ή τη διασπώμενη¹³³. Για παράδειγμα σε περίπτωση έκδοσης συνδεδεμένων τίτλων κατά το άρθρο 33§3 ν. 4548/2018, οι οποίοι μπορούσαν να εκποιηθούν μόνο από κοινού ή είχε προβλεφθεί ότι η άσκηση του δικαιώματος προαίρεσης των warrants προς απόκτηση νέων μετοχών είναι εφικτή υπό την προϋπόθεση διακράτησης έως εκείνη τη στιγμή των παλαιών μετοχών, πιθανή άρση των περιορισμών σύνδεσης και διακράτησης στην απορροφώσα ή την επωφελούμενη μπορεί να δικαιολογεί τον περιορισμό άλλων ωφελειών.

Σε περίπτωση ύπαρξης μόνο κινητών αξιών, οι οποίες αποφέρουν στους κατόχους τους αποκλειστικά περιουσιακά οφέληματα, αυτά πρέπει να διατηρούνται και στην απορροφώσα/επωφελούμενη μέσω π.χ. διάθεσης κερδών. Εφόσον υπάρχουν κοινοί και εξαιρετικοί τίτλοι που απονέμουν δικαίωμα προνομαϊκής απόληξης ορισμένων ποσών από τα κέρδη της Α.Ε. βάσει πρόβλεψης στο αρχικό καταστατικό ή απόφασης της καταστατικής Γ.Σ. και οι τίτλοι αυτοί είναι εξαγοράσιμοι από την εταιρία μετά το πέρας ορισμένου χρονικού διαστήματος, τότε θα πρέπει να χορηγείται αντίστοιχη διασφάλιση και στην απορροφώσα/επωφελούμενη εταιρία. Στην περίπτωση που έχουν χορηγηθεί τίτλοι κτήσης μετοχών (warrants επί μετοχών) θα πρέπει στους κατόχους αυτών να χορηγείται και στην απορροφώσα/επωφελούμενη εταιρία δικαίωμα προαίρεσης με αντικείμενο την απόκτηση μετοχών της απορροφώσας/επωφελούμενης εταιρίας κατά την απόλυτη διακριτική ευχέρεια του δικαιούχου, εντός ανάλογης προθεσμίας υπό ανάλογους και ισοδύναμους οικονομικούς όρους¹³⁴.

Δυνατότητα απόκλισης από την υποχρέωση παροχής ισοδυνάμων ειδικών δικαιωμάτων μπορεί να υπάρξει εφόσον ο δικαιούχος των ειδικών δικαιωμάτων συγκατατεθεί στην τροποποίηση των δικαιωμάτων του. Νοηματικά ο όρος συγκατάθεση εμπεριέχει στο περιεχόμενο του την εκ των προτέρων συναίνεση του άρθρου 236 Α.Κ., δηλαδή μετά τη λήψη της απόφασης της Γ.Σ. για το μετασχηματισμό, αφετέρου την εκ των υστέρων έγκριση του άρθρου 238 Α.Κ.. Ελλείψει ειδικού τύπου η συγκατάθεση του δικαιούχου παρέχεται με μονομερή, άτυπη, απευθυντέα δήλωση βούλησης προς το Δ.Σ. της απορροφώσας/διασπώμενης Α.Ε.

Επισημαίνεται ότι, αν δε τηρηθούν οι πρόνοιες των άρθρων 34 και 87 και τα ειδικά δικαιώματα των κατόχων άλλων τίτλων τροποποιηθούν χωρίς τη συγκατάθεση τους, οι κάτοχοι αυτοί έχουν μόνο αγωγή αξίωση κατά της απορροφώμενης/επωφελούμενης εταιρίας, δίχως να μπορούν να

¹³³ Βαρελά, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 417

¹³⁴ Βαρελά, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 417

επιδιώξουν την ακύρωση του μετασχηματισμού επικαλούμενοι την αντίθεση στο νόμο της απόφασης, με την οποία εγκρίθηκε η συμμετοχή της εταιρίας που εξέδωσε τους εν λόγω τίτλους στο μετασχηματισμό. Ο λόγος είναι ότι η συγκατάθεση των κατόχων δεν τίθεται ως όρος του ενεργού της απόφασης για το μετασχηματισμό¹³⁵, ούτε ακόμη οι κάτοχοι αυτοί συμπεριλαμβάνονται στα πρόσωπα που μπορούν να αιτηθούν την κήρυξη ακυρότητας του μετασχηματισμού¹³⁶. Αντικείμενο της αξίωσης τους είναι η παροχή σε αυτούς ισοδυνάμων κατ'είδος και έκταση δικαιωμάτων, ενώ δεν αποκλείεται να καταστεί και δευτερογενής για την αποζημίωση τους στο βαθμό που η σχετική ζημιά μπορεί να υπολογιστεί.

3.5. Η προστασία των εργαζομένων

3.5.1. Συγχώνευση

Με το ν.4601/2019 εισάγονται ρυθμίσεις του εργατικού δικαίου στους μετασχηματισμούς που κατατείνουν στην προστασία των εργαζομένων. Ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο 12, σε κάθε περίπτωση συγχώνευσης που διέπεται από το ν.4601/2019, οι εργαζόμενοι προστατεύονται σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις για τη μεταβολή στο πρόσωπο του εργοδότη.

Καταρχάς παρατηρείται ότι το ρυθμιστικό αντικείμενο της διάταξης δεν περιορίζεται στη συγχώνευση, αλλά καταλαμβάνει όλες τις δυνατές μορφές μετασχηματισμού. Παράλληλα, δεν εισάγονται κατ'ιδίαν ρυθμίσεις για την προστασία των εργαζομένων, αλλά γίνεται παραπομπή στις κείμενες διατάξεις για τη μεταβολή στο πρόσωπο του εργοδότη¹³⁷. Επομένως για να καταστεί σαφές το πλαίσιο προστασίας των εργαζομένων απαιτείται να γίνει ερμηνεία των αντίστοιχων διατάξεων του εργατικού δικαίου. Οι σχετικές με την προστασία των εργαζομένων διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας σε περίπτωση μεταβολής του προσώπου του εργοδότη εντοπίζονται στο άρθρο 6 ν.2112/1920 και στο π.δ. 178/2002.

Υπό το πρίσμα του άρθρου 6§1 του ν.2112/1920 σε περίπτωση μεταβολής του προσώπου του εργοδότη για οποιαδήποτε αιτία, συμπεριλαμβανομένης της συγχώνευσης, ο εργαζόμενος εξακολουθούσε να έχει έναντι του νέου εργοδότη όλα τα δικαιώματα που είχε από την εργασιακή

¹³⁵ Καραγκουνίδη, *Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ο.π.*, σελ. 267

¹³⁶ Άρθρ. 20§3 για τη συγχώνευση και άρθρο 72§3 για τη διάσπαση

¹³⁷ Στην αιτ. έκθεση επί του άρθρου 12 αναφέρεται ότι: «με το άρθρο αυτό γίνεται παραπομπή στις ρυθμίσεις του εργατικού δικαίου που ούτως ή άλλως θα ίσχυαν ακόμη και χωρίς αυτή την παραπομπή και κατατείνουν στην προστασία των εργαζομένων των συγχωνευόμενων εταιριών

σύμβαση¹³⁸. Μάλιστα από τη νομολογιακή επεξεργασία του εν λόγω άρθρου είχε διαμορφωθεί ο ευρύτερος ερμηνευτικός κανόνας ότι οι εργασιακές σχέσεις αναλαμβάνονται αυτοδικαίως από το νέο εργοδότη που διαδέχεται ή υποκαθιστά τον προηγούμενο εργοδότη ή συνεχίζει την επιχείρηση του καθ' οινδήποτε τρόπο, δίχως δηλαδή να απαιτείται συναίνεση του εργαζομένου¹³⁹. Βάσει του κανόνα αυτού, ακόμα και ο χρόνος απασχόλησης του εργαζομένου στον παλιό εργοδότη συνυπολογίζεται στο χρόνο απασχόλησης του στο νέο εργοδότη, ώστε να θεμελιωθούν όλα τα εξαρτώμενα από το χρόνο εργασίας δικαιώματα αυτού όπως είναι το ποσό της αποζημίωσης σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης εργασίας του¹⁴⁰, οι ημέρες άδειας, το επίδομα πολυετίας κτλπ.. Αναφέρεται ακόμη ότι η εν λόγω ρύθμιση επεκτάθηκε και στους ανειδίκευτους εργατοτεχνίτες με το άρθρο 9 του β.δ. 16/18.7.1920.

Πλέον το καθεστώς των εργασιακών σχέσεων σε περίπτωση μεταβολής του προσώπου του εργοδότη ρυθμίζεται εξαντλητικά στο ενωσιακό δίκαιο και συγκεκριμένα από την αναθεωρημένη Οδηγία 98/50 που ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το ισχύον π.δ. 178/2002. Ειδικότερα τα μέτρα προστασίας των εργαζομένων που προβλέπονται στο π.δ. 178/2002¹⁴¹ είναι τα ακόλουθα:

(α) Διατήρηση των θέσεων εργασίας και μετά τη συγχώνευση με τους ίδιους όρους από οποιαδήποτε πηγή εργατικού δικαίου και εάν διέπονται¹⁴². Επιπλέον ρητώς ορίζεται αλληλέγγυα ευθύνη της απορροφώσας ή νεοσυσταθείσας εταιρίας με την απορροφώμενη αναφορικά με τα δικαιώματα των εργαζομένων που προέκυψαν μέχρι και τη συγχώνευση. Προσεγγίζοντας το ζήτημα αυτό η ελληνική νομολογία έκρινε ότι δεν εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 479 Α.Κ., με αποτέλεσμα ο διάδοχος να ευθύνεται απεριόριστα και όχι μόνο μέχρι την αξία των μεταβιβαζόμενων στοιχείων¹⁴³. Επισημαίνεται ότι σε περίπτωση εφαρμογής διαφορετικών όρων εργασίας σε εργαζόμενους που ανήκουν πλέον στον ίδιο εργοδότη μετά τη συγχώνευση (ένα καθεστώς για τους εργαζόμενους της απορροφώσας και ένα διαφορετικό για τους εργαζόμενους της απορροφώμενης) δεν υφίσταται περιθώριο για εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης,

¹³⁸ Σχετικά Λεβέντη Γ./Παπαδημητρίου Κ, 2011, Ατομικό Εργατικό Δίκαιο, έκδοση 8^η, εκδόσεις Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας, Αθήνα, σελ. 772 και Ζερδελη Δ, 2019, Εργατικό Δίκαιο, έκδοση 4^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 1526

¹³⁹ ΑΠ 988/1996 ΕλλΔνη, ΕφΑθ 3445/2004 ΕΕργΔ 2005, ΕφΘεσ 1006/2003 Αρμενόπουλος 2003, σελ. 673

¹⁴⁰ ΑΠ 1181/1995 ΕλλΔνη 1997, σελ. 817, ΕφΔωδ 1/2002 ΔωδΝομ 2003, σελ. 177

¹⁴¹ Η γραμματική διατύπωση των διατάξεων αναφέρονται σε μεταβίβαση, αλλά οι ίδιες έννομες συνέπειες ισχύουν και στη συγχώνευση

¹⁴² Άρθρο 4§1 π.δ. 178/2002 όπου: «Δια της μεταβίβασης και από την ημερομηνία αυτής, όλα τα υφιστάμενα δικαιώματα και υποχρεώσεις που έχει ο μεταβιβάζων από σύμβαση ή σχέση εργασίας μεταβιβάζονται στο διάδοχο. Ο μεταβιβάζων και μετά τη μεταβίβαση ευθύνεται αλληλεγγύως και εις ολόκληρον με τον διάδοχο για τις υποχρεώσεις που προέκυψαν από τη σύμβαση ή σχέση εργασίας μέχρι το χρόνο που αναλαμβάνει ο διάδοχος.»

¹⁴³ ΑΠ 647/2003, ΕλλΔνη 2004, σελ. 1399

καθώς η διαφοροποίηση των όρων εργασίας οφείλεται εν προκειμένω σε τήρηση νομικής υποχρέωσης του εργοδότη¹⁴⁴.

(β) Απαγόρευση απολύσεων που οφείλονται στη συγχώνευση¹⁴⁵. Η διάταξη ωστόσο δεν εμποδίζει απολύσεις που οφείλονται σε οικονομικούς, τεχνικούς, ή οργανωτικούς λόγους εξαιτίας μεταβολών του εργατικού δυναμικού. Η απαγόρευση καταλαμβάνει όλες τις απολύσεις που συνδέονται αιτιωδώς με τη συγχώνευση, είτε αυτές γίνονται πριν, είτε μετά την ολοκλήρωση της. Η διάκριση μεταξύ απαγορευμένων και επιτρεπόμενων απολύσεων είναι ιδιαίτερα δυσχερής στην πράξη, γεγονός το οποίο οδήγησε ακόμη και τον Άρειο Πάγο στην έκδοση δυο εν μέρει αντιφατικών αποφάσεων για την ίδια περίπτωση συγχώνευσης¹⁴⁶. Για την αξιολόγηση της νομιμότητας της καταγγελίας συμβάσεως εργασίας στο πλαίσιο διενεργούμενης συγχώνευσης, κρίσιμης σημασίας αναδεικνύεται ο λόγος της απόλυσεως. Έτσι, κατά κανόνα αντιμετωπίζονται με καχυποψία μειώσεις προσωπικού που γίνονται απλώς και μόνο για τη μείωση του κόστους μισθοδοσίας ή προκειμένου να καταστεί περισσότερο θελκτική προς μετασχηματισμό η συγκεκριμένη εταιρία, καθώς οι εν λόγω απολύσεις αντίκειται στο άρθρο 5§1 εδ. α΄ του π.δ. 178/2002 ως ευθέως συνδεόμενες με τη συγχώνευση ή τη μεταβίβαση¹⁴⁷. Αντιθέτως ενδεχόμενες οργανωτικές αλλαγές στην απορροφώσα εταιρία όπως π.χ. κατάργηση τμημάτων ή αναδιάρθρωση αυτών είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε νόμιμες απολύσεις του εργατικού δυναμικού στο πλαίσιο του άρθρου 5§1 εδ. β΄ του π.δ. 178/2002. Όμως, ακόμη και σε περίπτωση καταρχήν επιτρεπόμενων απολύσεων, θα πρέπει να τηρηθούν τα αντικειμενικά κριτήρια επιλογής των απολυτών, καθώς ο έλεγχος καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος (281 Α.Κ.) διατρέχει ολόκληρη την έννομη τάξη αποτελώντας ακόμα μια γραμμή άμυνας του εργαζομένου για τη διάσωση της θέσης εργασίας του.

(γ) Οι εργοδότες υποχρεούνται να παράσχουν την αναγκαία πληροφόρηση στους εκπροσώπους των εργαζομένων για τα κυριότερα ζητήματα που αφορούν τη συγχώνευση, όπως αυτά αναφέρονται στο άρθρο 8§1 π.δ. 178/2002, δηλαδή: (i) την ημερομηνία ή την προτεινόμενη ημερομηνία της συγχώνευσης, (ii) τους λόγους συγχώνευσης, (iii) τις νομικές, οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες για τους εργαζόμενους, (iv) τα προβλεπόμενα μέτρα για τους

¹⁴⁴ Ζερδελή, ο.π., σελ. 1575-1576

¹⁴⁵ Άρθρο 5§1 π.δ. 178/2002, όπου: «Η μεταβίβαση μιας επιχείρησης, εγκατάστασης ή τμήματος επιχείρησης ή εγκατάστασης δεν συνιστά αυτή καθ' αυτή λόγο απόλυσης εργαζομένων. Η διάταξη του προηγούμενου εδαφίου δεν εμποδίζει, τηρουμένων των σχετικών περί απολύσεων διατάξεων, απολύσεις που είναι δυνατόν να επέλθουν για λόγους οικονομικούς, τεχνικούς ή οργανώσεως που συνεπάγονται μεταβολές του εργατικού δυναμικού.»

¹⁴⁶ Με την υπ' αριθμόν 226/2011 ΑΠ οι κρινόμενες απολύσεις κρίθηκαν άκυρες επειδή δε συνέτρεχαν οικονομοτεχνικοί ή παραγωγικοί λόγοι που να τις δικαιολογούν. Αντιθέτως, σε άλλη περίπτωση απόλυσης που ανέκυψε στο πλαίσιο της ίδιας συγχώνευσης η ΑΠ 795/2011 έκρινε ανεπαρκείς και αντιφατικές αιτιολογίες ως προς το συμπέρασμα ότι η απόλυση έγινε εξαιτίας της συγχώνευσης χωρίς να συνδέεται με οικονομοτεχνικές αλλαγές στη διάρθρωση αυτών

¹⁴⁷ Σκανδάλη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 231

εργαζόμενους. Εφόσον δε η συγχώνευση επιφέρει αλλαγή του καθεστώτος των εργαζομένων απαιτείται να υπάρξει, πέραν της ενημέρωσης, και διαβούλευση με τους εκπροσώπους των εργαζομένων σε χρονικό πλαίσιο ικανό για την επίτευξη συμφωνίας πριν τη μονομερή υιοθέτηση τους¹⁴⁸. Διευκρινίζεται ότι η προβλεπόμενη υποχρέωση του εργοδότη εξαντλείται στην καλόπιστη διεξαγωγή των διαβουλεύσεων, ενώ τυχόν μη επίτευξη συμφωνίας δε συνιστά παραβίαση των διατάξεων της νομοθεσίας, ούτε θίγει το κύρος των υιοθετούμενων μέτρων¹⁴⁹. Το κύρος των εν λόγω μέτρων μπορεί να αμφισβητηθεί μόνο εφόσον παραβιάζουν άλλες διατάξεις της νομοθεσίας όπως π.χ. το άρθρο 4 π.δ.178/2002 που επιβάλλει τη διατήρηση των ίδιων όρων εργασίας στη συγχώνευση.

Οι εργαζόμενοι έχουν μόνο αγωγής αξιώσεις έναντι της απορροφώσας εταιρίας, η οποία σύμφωνα με το άρθρο 18 ν.4601/201 υποκαθίσταται ως καθολική διάδοχος στο σύνολο των εννόμων σχέσεων της απορροφώμενης ή των απορροφώμενων εταιριών. Επομένως οι εργαζόμενοι δε μπορούν να ζητήσουν ακύρωση του μετασχηματισμού ισχυριζόμενοι αντίθεση της απόφασης για συγχώνευση με διατάξεις του εργατικού δικαίου. Εξάλλου επισημαίνεται ότι οι εργαζόμενοι δε συμπεριλαμβάνονται στα πρόσωπα που μπορούν να υποβάλλουν αίτηση για την κήρυξη της ακυρότητας της συγχώνευσης¹⁵⁰.

Οι έννομες συνέπειες που προκύπτουν σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε κάποια από τις εταιρίες που μετέχουν στη συγχώνευση εξαρτώνται από την κατ'ιδίαν διάταξη που παραβιάζεται. Έτσι σε περίπτωση καταγγελίας λόγω συγχώνευσης, αυτή θα είναι άκυρη ως αντιβαίνουσα σε απαγορευτική διάταξη νόμου (άρθρο 174 Α.Κ.), ενώ ενδεχόμενη μονομερής τροποποίηση των όρων εργασίας από το διάδοχο εργοδότη θα συνιστά μονομερή βλαπτική μεταβολή παρέχοντας στο θιγόμενο εργαζόμενο τα αντίστοιχα δικαιώματα¹⁵¹.

3.5.2. Διάσπαση

Το άρθρο 64, παρά τη λεκτική διαφοροποίηση του σε σχέση με το άρθρο 12, επαναλαμβάνει τις ρυθμίσεις του ενσωματώνοντας στο εθνικό δίκαιο το άρθρο 145 της Οδηγίας ΕΕ 1132/2017¹⁵².

¹⁴⁸ Άρθρο 8§2 π.δ. 178/2002

¹⁴⁹ Εφαθ 3263/2013 ΕΕργΔ 2013, σελ. 1243

¹⁵⁰ Άρθρο 20§3

¹⁵¹ Σχετικά Παπαδημητρίου, ο.π., σελ. 386-399, ΑΠ 682/2017 ΤΝΠ QUALEX

¹⁵² Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 64

Επομένως, το άρθρο 64 παραπέμπει στην εφαρμογή του π.δ. 178/2002 στην περίπτωση της διάσπασης.

Αρχικά η περίπτωση της διάσπασης φαινόταν να αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής του εν λόγω π.δ., το οποίο αναφερόταν σε «εκ του νόμου μεταβίβαση ή συγχώνευση»¹⁵³. Ωστόσο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσεγγίζοντας το ζήτημα αυτό υιοθέτησε μια ευρεία τελεολογική ερμηνεία του πεδίου εφαρμογής της Οδηγίας κρίνοντας ότι μπορεί καταρχήν να εφαρμοστεί σε όλες τις μορφές μεταβίβασης¹⁵⁴. Επομένως η μεταβίβαση μπορεί να είναι αποτέλεσμα απόσχισης κλάδου ή τμήματος επιχείρησης, εξαγοράς, εκποίησης κτλπ. Η ως άνω προσέγγιση του ΔΕΕ υιοθετήθηκε και από την ελληνική νομολογία¹⁵⁵, με αποτέλεσμα να μην καταλείπεται αμφιβολία εφαρμογής του π.δ. 178/2002 και στην περίπτωση της διάσπασης.

Ειδικά για τη μερική διάσπαση και την απόσχιση κλάδου επισημαίνεται ότι στο βαθμό που δεν οδηγούν σε λύση της διασπώμενης εταιρίας, μπορεί να ανακύψει ζήτημα ως προς το καθεστώς των εργαζομένων, οι οποίοι απασχολούνται σε περισσότερους κλάδους της επιχείρησης, και όχι αποκλειστικά στο μεταβιβαζόμενο. Στην περίπτωση αυτή θεωρείται ότι οι εργαζόμενοι είναι ενταγμένοι στον κλάδο της επιχείρησης που παρέχουν κατά κύριο λόγο τις υπηρεσίες τους¹⁵⁶. Σχετικώς ζήτημα μπορεί να ανακύψει σε περίπτωση άρνησης του εργαζομένου που ανήκει στο διασπώμενο κλάδο να συνεχίσει την εργασία του σύμφωνα στην επωφελούμενη εταιρία. Άλλωστε δυνάμει των διατάξεων του π.δ. 178/2002 η εν λόγω μεταβίβαση συμβαίνει ανεξαρτήτως της βούλησης των συμβαλλομένων εταιριών και εργαζομένων. Το ΔΕΕ ευνοήτως έκρινε¹⁵⁷ ότι οι εργαζόμενοι διαθέτουν το δικαίωμα να αρνηθούν να παράσχουν την εργασία τους στο νέο εργοδότη, καθώς διαφορετικά θα υπήρχε έμμεση μορφή καταναγκαστικής εργασίας. Βεβαίως, ενδεχόμενη άρνηση παροχής υπηρεσιών εκ μέρους των εργαζομένων συνιστά ουσιαστικά παραίτηση τους από τη θέση εργασίας, όπως ακριβώς θα ίσχυε και σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση άρνησης παροχής υπηρεσιών σε εργοδότη. Το συμπέρασμα αυτό επιρρωνύεται από το γεγονός ότι στο ισχύον θεσμικό πλαίσιο το δικαίωμα εναντίωσης των εργαζομένων, όπου αυτό προβλέπεται, αναφέρεται ρητά¹⁵⁸.

3.5.3. Μετατροπή

¹⁵³ Άρθρο 2§1 εδ. α' π.δ. 178/2002 κατ'αντιστοιχία με το άρθρο 1 της Οδηγίας 2001/23

¹⁵⁴ Σκανδάλη Ι., 2019, Η ανάλυση της νομολογίας του ΔΕΕ για το "outsourcing": Με αφορμή την υπόθεση C-60/17 (Somozá Hermo), Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 3/2019, σελ. 312 επ.

¹⁵⁵ ΑΠ 14/12012, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου 2013, σελ. 446

¹⁵⁶ Ζερδελή, ο.π., σελ. 1573.

¹⁵⁷ C-132/91 Katsikas [1992] ECR I-6577

¹⁵⁸ Έτσι π.χ. άρθρ. 4§6 ν.3139/2003 όπου: «όλο το προσωπικό ... μεταφέρεται αυτοδικαίως ... εκτός από όσους εργαζόμενους δηλώσουν εγγράφως και μέσα σε αποκλειστική προθεσμία 1 μήνα προς ... ότι επιθυμούν να παραμείνουν σε αυτήν», σχετικά Σκανδάλη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 706

Από το περιεχόμενο του άρθρου 12 εύκολα κανείς μπορεί να σχηματίσει την εντύπωση ότι το πεδίο εφαρμογής του καταλαμβάνει και την περίπτωση της μετατροπής ως δυνατής μορφής μετασχηματισμού¹⁵⁹. Η εφαρμογή όμως των «κείμενων διατάξεων» και συγκεκριμένα του π.δ.178/2002 προϋποθέτει μεταβολή στο πρόσωπο του εργοδότη, κάτι το οποίο δε συμβαίνει στον εν λόγω μετασχηματισμό. Ειδικότερα, με τη μετατροπή αλλάζει μονάχα η νομική μορφή της μετασχηματιζόμενης εταιρίας διατηρώντας την υπάρχουσα νομική προσωπικότητα, δίχως να λαμβάνει χώρα λύση ή εκκαθάριση αυτής¹⁶⁰. Πρόκειται επομένως για έναν μη μεταβιβαστικό μετασχηματισμό, στο πλαίσιο του οποίου οι εργασιακές σχέσεις συνεχίζονται ως είχαν υπό τη νέα νομική μορφή της εταιρίας. Για παράδειγμα ακόμα και εάν πωληθεί το σύνολο ή έστω το πλειοψηφικό πακέτο μετοχών μιας εταιρίας, παρότι πρακτικά «μεταβιβάζεται» η επιχείρηση, και πάλι δεν εφαρμόζεται η εργατική νομοθεσία γιατί δεν επήλθε αλλαγή της νομικής προσωπικότητας του εργοδότη.

Υπό το πρίσμα αυτό η διατύπωση του άρθρου 12 υπερβαίνει το πεδίο εφαρμογής του. Επομένως στο πλαίσιο διορθωτικής ερμηνείας θα πρέπει να αντικατασταθεί ο όρος «μετασχηματισμού» από τους όρους «συγχώνευσης ή διάσπασης», ώστε να καθίσταται ευκρινές το πραγματικό εύρος του βεληνεκούς του.

3.6. Ακύρωση Μετασχηματισμού

4.7.1. Συγχώνευση

Στα υφιστάμενα εργαλεία προστασίας των δανειστών ο νομοθέτης συγκαταλέγει τη δυνατότητα τους να επιδιώξουν την ακύρωση του μετασχηματισμού, όταν η απόφαση έγκρισης του, εν προκειμένω της συγχώνευσης, παραλείφθηκε ή είναι ανυπόστατη ή άκυρη. Η ακυρότητα ή ακριβέστερα η ακυρωσία¹⁶¹ της συγχώνευσης απαγγέλλεται από το δικαστήριο, όταν διαπιστώνεται η συνδρομή των νόμιμων προϋποθέσεων. Συνεπώς η άσκηση του δικαιώματος των

¹⁵⁹ Κατά τη γνώμη του γράφοντος η φράση «που διέπεται από τον παρόντα» αποτελεί λεκτική υπερβολή δίχως ουσιαστικό αντίκρισμα, καθώς όπως ήδη έχει αναλυθεί μετασχηματισμοί είναι δυνατόν να γίνουν μόνο στο πλαίσιο του ν.4601/2019

¹⁶⁰ Άρθρο 104

¹⁶¹ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 20

πιστωτών για ακύρωση της συγχώνευσης εξαρτάται από τη διάγνωση των προϋποθέσεων του άρθρου 20, οι οποίες αναλύονται ευθύς κατωτέρω.

Εισαγωγικά επισημαίνεται ότι οι διατάξεις του άρθρου 20 ενισχύουν, σε σχέση με το προϋφιστάμενο δίκαιο¹⁶², το κύρος της δημοσιευθείσας συγχώνευσης αποσκοπώντας στην ενίσχυση της ασφάλειας δικαίου, δίχως ωστόσο να καταλήγουν σε απόλυτη θεραπευτική ενέργεια της δημοσίευσης. Επίσης παρατηρείται ότι οι λόγοι ακύρωσης αναφέρονται στη συντελεσθείσα συγχώνευση, δηλαδή τη συγχώνευση που έχει καταχωρηθεί στο Γ.Ε.ΜΗ. κατά τις πρόνοιες του άρθρου 18. Διαφορετικά η διενεργούμενη συγχώνευση είναι ανυπόστατη και προσβάλλεται με αναγνωριστική αγωγή, χωρίς τους περιορισμούς των εξεταζόμενων διατάξεων¹⁶³. Σχετικώς αναφέρεται ότι το υποστατό της συγχώνευσης δεν προϋποθέτει το υποστατό των αποφάσεων των συνελεύσεων, καθώς αποτελεί διαφορετική νομική πράξη. Το υποστατό ή μη των αποφάσεων της συνέλευσης προβλέπεται ως ρητά ως λόγος ακύρωσης της υποστατής επομένως συντελεσθείσας συγχώνευσης. Ομοίως το υποστατό της συγχώνευσης δεν εξαρτάται από έγκριση της διοίκησης ακόμη και όπου αυτή προβλέπεται από το άρθρο 17, διότι σε αντίθεση με το προηγούμενο δίκαιο κατά το οποίο η συγχώνευση συντελούνταν με την καταχώριση της εγκριτικής απόφασης στο Γ.Ε.ΜΗ.¹⁶⁴, υπό το ισχύον άρθρο 18 η συγχώνευση συντελείται με μόνη την καταχώριση της σύμβασης συγχώνευσης ως προς την απορροφώσα εταιρία στο Γ.Ε.ΜΗ¹⁶⁵. Μάλιστα σε αντίθεση με το προγενέστερο δίκαιο, τυχόν έλλειψη της εγκριτικής απόφασης δεν προβλέπεται σήμερα ούτε ως λόγος ακύρωσης¹⁶⁶.

Οι λόγοι ακύρωσης της συγχώνευσης συνοψίζονται σε μια από τις εξής δυο περιπτώσεις: έστω σε μια από τις συμμετέχουσες εταιρίες η συγχώνευση δεν εγκρίθηκε ή ελήφθη ελλαττωματική απόφαση της συνέλευσης ή των εταίρων. Παρότι δεν υπάρχει εδώ αναφορά στην ιδιαίτερη συνέλευση του άρθρου 14§2, ενώ τέτοια αναφορά υπάρχει στις αντίστοιχες διατάξεις για τη διάσπαση και τη μετατροπή (άρθρ. 72§1, άρθρ. 116§1), πρέπει να γίνει δεκτό για λόγους συστηματικής συνοχής ότι η ύπαρξη τυχόν ελαττωμάτων της απόφασης της ιδιαίτερης συνέλευσης αποτελούν λόγο ακύρωσης της συγχώνευσης, διότι δε συντρέχει λόγος διαφοροποίησης από τα προβλεπόμενα στις λοιπές μορφές μετασχηματισμών¹⁶⁷. Συναφώς με όσα ειπώθηκαν για την κοινή, τα ελαττώματα αυτά πρέπει να επιφέρουν είτε το ανυπόστατο είτε το άκυρο, είτε το ακυρώσιμο της απόφασης της ιδιαίτερης συνέλευσης.

¹⁶² Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 20

¹⁶³ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 210

¹⁶⁴ Άρθρ. 75§1 κ.ν. 2190/1920

¹⁶⁵ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 209-210

¹⁶⁶ Αντίθετα απ'ότι συνέβαινε υπό το καθεστώς των άρθρ. 77§1 περ. α' κ.ν. 2190/1920 όπου προβλεπόταν ακυρότητα και άρθρ. 114§1 ν.4072/2012 όπου προβλεπόταν ακυρωσία

¹⁶⁷ Ψαρουδάκη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 325

Το εύρος των λόγων ακύρωσης περιλαμβάνει, αφενός την πιστή τήρηση των διαδικαστικών προϋποθέσεων του γενικού εταιρικού δικαίου για τη λήψη αποφάσεων συνελεύσεων όπως για παράδειγμα είναι οι κανόνες σύγκλησης και συγκρότησης της συνέλευσης, η νομιμοποίηση ή μη συμμετοχής σε αυτές κλπ., αφετέρου τις ειδικότερες πτυχές της συγχώνευσης που είναι ταυτοχρόνως και πτυχές των αποφάσεων των συνελεύσεων. Έτσι εάν εντάσσονται και στη διαδικασία της συνέλευσης τότε δε μπορεί εξ'αυτών να προκληθεί ελάττωμα της συγχώνευσης, καθώς τα λοιπά πέρα των αναγόμενων στις συνελεύσεις σφάλματα εξετάζονται στο πλαίσιο του ελέγχου νομιμότητας του άρθρου 17 και εάν δεν εντοπιστούν και γίνει η δημοσίευση, δεν αποτελούν λόγους ακύρωσης της συντελεσθείσας συνέλευσης. Αν εντάσσονται και στη διαδικασία της συνέλευσης, τότε κατά τις γενικές διατάξεις ασκούν επιρροή στο κύρος της απόφασης της συνέλευσης, από τις οποίες δεν εισάγεται απόκλιση. Έτσι κατά αποτέλεσμα ασκούν επιρροή στο κύρος της συγχώνευσης¹⁶⁸.

Εκ των ως άνω συμπεραίνεται ότι στο εύρος των λόγων ακύρωσης περιλαμβάνονται οι διατυπώσεις των άρθρων 7 έως 11 που προβλέπουν τις διατυπώσεις πληροφόρησης των μετόχων ή εταίρων για τις συνθήκες της συγχώνευσης και συνδέονται χρονικά κατά το άρθρο 8§1 με τη συνέλευση, επί της οποίας καλούνται να αποφασίσουν. Για το λόγο αυτό η καθόλου ή ελλιπής τήρηση κάποιας από τις διατυπώσεις αυτές εμπίπτει στους λόγους ακύρωσης εφόσον κρίνεται ουσιώδης, διότι η συνέλευση αποφασίζει χωρίς να έχει την κατά νόμο προβλεπόμενη πληροφόρηση¹⁶⁹. Ως επουσιώδης δε δύναται να θεωρηθεί η πληροφόρηση στο βαθμό που πρόκειται για δημοσιευμένα έγγραφα κατά τα άρθρα 7-10 και ήταν αυτά εις γνώση των εταίρων. Η παραδοχή αυτή δεν ισχύει για τη λογιστική κατάσταση του άρθρου 11§1 στοιχ.γ', της οποίας δεν προβλέπεται άλλη δημοσιότητα και που η διάθεση έχει σημασία για την επίκαιρη εκτίμηση της περιουσιακής κατάστασης της εταιρίας, με αποτέλεσμα τυχόν έλλειψη της να πλήττει καίρια την πληροφόρηση των εταίρων προκαλώντας ελάττωμα της απόφασης και εν τέλει λόγο ακύρωσης. Πάντως ως ένα μεγάλο βαθμό υφίσταται επικάλυψη των τρόπων πληροφόρησης των εταίρων μέσω της δημοσίευσης και της διαθεσιμότητας του υλικού στους εταίρους συνδυαστικά με τη γνώση τους για τη συνέλευση. Για το λόγο αυτό η παροχή ικανοποιητικής πληροφόρησης των εταίρων έστω από μια διαθέσιμη πηγή να αποκλείει την ακύρωση που συνδέεται με έτερη πηγή πληροφοριών. Οι ίδιες διατυπώσεις αφορούν και την πληροφόρηση των δανειστών, όπως τούτο προκύπτει από τη σύνδεση της προθεσμίας του άρθρου 13§1 με τις διατυπώσεις του άρθρου 8. Αντίθετα, όπως προαναφέρθηκε, η παραβίαση της διαδικασίας του άρθρου 13 για τη χορήγηση εξασφαλίσεων στους δανειστές των συμμετεχουσών εταιριών δε συνδέεται με τη

¹⁶⁸ Ψαρουδάκη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασηματισμών ο.π., σελ. 326

¹⁶⁹ Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., αρθρ. 77 αρ.8, Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 211

συνέλευση ούτε εννοιολογικώς, ούτε κατά νόμο¹⁷⁰, δεν επιδρά στο κύρος της απόφασης ούτε κατ'επέκταση μπορεί να οδηγήσει σε ακύρωση της συγχώνευσης.

Στο σημείο αυτό διευκρινίζεται ότι καταρχήν εσφαλμένος προσδιορισμός της σχέσης ανταλλαγής δε συνιστά ελάττωμα της συντελεσθείσας συγχώνευσης, παρά θεμελιώνει αξίωση αποζημίωσης του άρθρου 21¹⁷¹. Παρόλαυτα, επειδή η σχέση ανταλλαγής δε θεμελιώνει λόγο ακύρωσης δε σημαίνει ότι οι εναπομείναντες λόγοι αφορούν μονάχα τη διαδικασία. Καταρχάς δεν αποκλείεται η απόφαση της συνέλευσης να υποκρύπτει καταχρηστικότητα και έτσι να προκύπτει ακύρωση της συγχώνευσης. Τούτο συμβαίνει όταν ο μετασηματισμός γίνεται προς παραγκωνισμό της μειοψηφίας στο ευρύτερο μετοχικό σχήμα που θα προκύψει¹⁷². Επίσης η απόφαση της συνέλευσης είναι καταχρηστική όταν με τη συγχώνευση επιδιώκεται η βλάβη των δανειστών¹⁷³. Παράλληλα, λόγος ακύρωσης μπορεί να υπάρξει όταν οι εταίροι της απορροφώμενης εταιρίας αποκτήσουν μετοχές της απορροφώσας ενώ δεν θα έπρεπε, επειδή η καθαρή θέση της απορροφώμενης είναι αρνητική. Τότε η απόφαση της συνέλευσης παραβιάζει το νόμο, γιατί σε αύξηση κεφαλαίου χωρίς θετική εισφορά δεν τηρείται ο κανόνας της συγκέντρωσης κεφαλαίου¹⁷⁴ τουλάχιστον στις κεφαλαιουχικές εταιρίες, ενώ στις προσωπικές, παρότι και πάλι απαιτείται εισφορά, δεν αποκλείεται η ανάληψη προσωπικής ευθύνης να επιτελεί αυτή τη λειτουργία. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις η απόφαση είναι ελαττωματική, με αποτέλεσμα να θεμελιώνεται λόγος ακύρωσης της συγχώνευσης.

Η ακύρωση της συγχώνευσης ενεργεί αναδρομικά. Μολονότι αυτός ο κανόνας δεν αναφέρεται ρητά στο πλαίσιο του άρθρου 20, εντούτοις συνάγεται από την παρ.8 του άρθρου αυτού, κατά την οποία οι συναλλαγές της απορροφώσας εταιρίας μεταξύ συντέλεσης της συγχώνευσης και της δημοσίευσης της ακύρωσης στο Γ.Ε.ΜΗ. παραμένουν ισχυρές. Η εις ολόκληρον ευθύνη που θεμελιώνεται μεταξύ απορροφώσας και απορροφώμενων καλύπτει όλες τις υποχρεώσεις που ανέλαβε η απορροφώσα στο μεσοδιάστημα αυτό. Η έλλειψη διάκρισης λειτουργεί ως δικλείδα ασφαλείας των συναλλασσόμενων (άρα και των τυχόν δανειστών) με την απορροφώσα και φανερώνει ότι η πραγματική ένωση των περιουσιών που επιτεύχθηκε διατηρεί τη σημασία της, παρά τη μετέπειτα ακύρωση της συγχώνευσης. Η διαπίστωση ότι για την κήρυξη της ακυρότητας απαιτείται διαπλαστική απόφαση σε συνδυασμό με τα αναδρομικά αποτελέσματα που αυτή

¹⁷⁰ Αιτ. Έκθεση επί του άρθρου 14 όπου: «Απαλείφεται οποιαδήποτε αναφορά στην τήρηση των διατυπώσεων που κατατείνουν στην προστασία των πιστωτών των συγχωνευόμενων εταιριών ...»

¹⁷¹ ΜΠρΘεσ 2041/2014, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου 2015, σελ. 555

¹⁷² Καραγκουνίδη, 2010, εις ΔικΑΕ ο.π., αρθρ. 77 αρ.64

¹⁷³ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 263-264

¹⁷⁴ Ψαρουδάκη, 2021, Αρμενόπουλος, σελ. 289-290

επιφέρει οδηγεί στη θέση ότι είναι δικαιοπολιτικά ορθό να γίνεται λόγος για ακυρωσία της συγχώνευσης με την έννοια του άρθρου 184 Α.Κ., και όχι για ακυρότητα¹⁷⁵.

Ο έλεγχος για την ακύρωση της συγχώνευσης γίνεται στο πλαίσιο της εκούσιας δικαιοδοσίας, ύστερα από κατάθεση σχετικής αίτησης. Η νομοθετική αυτή επιλογή οφείλεται κυρίως στην ελαστικότητα, την απλότητα, την ταχύτητα και την εκτεταμένη διακριτική εξουσία που έχει ο δικαστής στη διαδικασία αυτή. Καθ' ύλην αρμόδιο για την εκδίκαση της διαφοράς είναι το μονομελές πρωτοδικείο σύμφωνα με το άρθρο 5, ενώ για την τοπική αρμοδιότητα ο αιτών έχει διακριτική ευχέρεια να επιλέξει ανάμεσα στο δικαστήριο της έδρας της απορροφώσας ή οποιονδήποτε απορροφώμενων εταιριών. Για την άσκηση της αίτησης έχει τεθεί αποσβεστική προθεσμία 3 μηνών από τη δημοσίευση της συγχώνευσης στο Γ.Ε.ΜΗ. ως προς την απορροφώσα εταιρία¹⁷⁶. Έχει υποστηριχθεί¹⁷⁷ ότι για την άσκηση της αίτησης απαιτείται εκτός από κατάθεση και επίδοση, λόγω της φύσης της υποθέσεως ως μη γνήσιας εκούσιας δικαιοδοσίας. Υπό την εκδοχή αυτή η επίδοση της αίτησης πρέπει να γίνει εντός της τρίμηνης προθεσμίας. Σύμφωνα με άλλη άποψη¹⁷⁸ η άσκηση της αίτησης ολοκληρώνεται με την κατάθεση κατά το άρθρο 747§1 Κ.Πολ.Δ., καθώς ο τρόπος άσκησης αποτελεί κομβικό στοιχείο της επιλεγόμενης διαδικασίας και έτσι δε μπορεί να θιγεί από τη νομοθετική απόφαση για την υπαγωγή της συγκεκριμένης διαφοράς στην εκούσια δικαιοδοσία. Σε κάθε περίπτωση, ενόψει των βαρυσήμαντων συνεπειών της δίκης, το δικαστήριο διατάσσει την κλήτευση της απορροφώσας εταιρίας κατ' άρθρο 748§3 Κ.Πολ.Δ., έστω και εάν η υποχρέωση αυτή δεν προβλέπεται ρητά όπως συμβαίνει με άλλες διατάξεις¹⁷⁹. Περαιτέρω συνέπεια είναι ότι η απορροφώσα εταιρία αποκτά από το νόμο την ιδιότητα του διαδίκου στην ανοιγόμενη δίκη¹⁸⁰. Για το παραδεκτό της συζήτησης πρέπει να τηρηθεί η τιθέμενη κατά το άρθρο 478§4 Κ.Πολ.Δ. προθεσμία της κλήσης ή η συναγόμενη ερμηνευτικώς από το άρθρο 78§5 ν.4738/2020 προθεσμία των 15 ημερών. Επίσης πρέπει να γίνει δεκτό ότι η κρινόμενη αίτηση οφείλει να δημοσιευθεί στο Γ.Ε.ΜΗ. αμελλητί εντός προθεσμίας

¹⁷⁵ Ο παραλληλισμός αυτός ευνοείται και από την Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 όπου αναφέρεται: «ορθότερα, ακυρωσία». Περαιτέρω γεγονότα που συνηγορούν στη θέση αυτή είναι ότι κατά την κοινοβουλευτική συζήτηση τροποποιήθηκε ο τίτλος του άρθρου από «ακυρότητα» σε «ακυρωσία» (κατά τρόπο ατελή βέβαια διότι στο κείμενο του άρθρου παραμένει η διατύπωση ότι κηρύσσεται ακυρότητα της συγχώνευσης, και όχι ότι ακυρώνεται αυτή). Συγκριτικά το προϊσχύσαν άρθρ. 77 κ.ν. 2190/1920 τιτλοφορούνταν «ακυρότητα της συγχώνευσης»

¹⁷⁶ Ως μέγιστο όριο για την ακύρωση μετασχηματισμού που οφείλει να μην εξαντλήσει το εθνικό δίκαιο έχει τεθεί η εξάμηνη (6) προθεσμία που προβλέπεται στο άρθρο 108§1 της Οδηγίας 2017/1132.

¹⁷⁷ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 223, Καραγκουνίδη 2010, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 77 αρ.82.

¹⁷⁸ Ψαρουδάκη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 334 με τις εκεί παραπομπές ΕφΛαρ 287/2010, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου 2010, σελ. 845 με σημ. Παμπούκη, ΕφΠατρ 163/2019 ΤΠΝ Νόμος

¹⁷⁹ Σχετικά βλ. άρθρ. 165§2 και 166§3 ν. 4518/2018, άρθρ. 49§2 και 78§5 ν.4738/2020

¹⁸⁰ Σωτηρόπουλο, 2018, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σελ. 160, Καραμανάκου, 2020, εις ΔΑΕ ο.π., άρθρ. 165, αρ. 22-24

όχι μεγαλύτερης των 5 ημερών κατά αναλογία με τη ρύθμιση του αρθρ.49§3 ν.4738/2020, λόγω των erga omnes αποτελεσμάτων της απόφασης που ακυρώνει το μετασχηματισμό¹⁸¹.

Ενεργητικώς νομιμοποιούμενοι για την ακυρότητα της συγχώνευσης είναι οι εταίροι και οι πιστωτές της εταιρίας, στη συνέλευση της οποίας εμφίλοχώρησε το προς διερεύνηση σφάλμα, εφόσον έχουν έννομο συμφέρον. Η αναγνώριση ή μη εννόμου συμφέροντος στους πιστωτές δεν είναι απλή. Παραδείγματος χάρη η έλλειψη σύγκλησης δε φαίνεται να θεμελιώνει έννομο συμφέρον στους πιστωτές για ακύρωση του μετασχηματισμού. Τουναντίον έλλειψη απόφασης ενδεικνύει ότι δεν έγινε στάθμιση της ωφέλειας και της βλάβης ενόψει της κατάστασης των συμμετεχουσών εταιριών, με πιθανό αποτέλεσμα τη χειροτέρευση της θέσης των δανειστών. Σε κάθε περίπτωση για τη διάγνωση του συμφέροντος των δανειστών ως κριτήριο κομβικής σημασίας αναδεικνύεται η επίταση του κινδύνου που διατρέχουν, η οποία όπως αναλύθηκε παραπάνω σχετίζεται με τη φερεγγυότητα της οφειλέτριας εταιρίας μετά τη συγχώνευση. Διευκρινίζεται ότι οι «νεότεροι» δανειστές που συναλλάσσονται μετά τη συγχώνευση προστατεύονται από ενδεχόμενη ακύρωση της με την παρ.8.

Σε ό,τι έχει να κάνει με τα χαρακτηριστικά της εξεταζόμενης δίκης παρατηρείται ότι η ρύθμιση του άρθρου 20 ευνοεί τη διατήρηση του κύρους της συγχώνευσης ή τουλάχιστον τον περιορισμό των συνεπειών της ακυρότητας της¹⁸². Η θέση αυτή εκκινεί από τις ευρείες διαπλαστικές δυνατότητες που έχεις στη διάθεση του το Δικαστήριο, στο πλαίσιο της εκούσιας δικαιοδοσίας, προκειμένου να τάξει προθεσμία με μη οριστική απόφαση σύμφωνα με τη παρ.2 για τη θεραπεία του ελαττώματος της συγχώνευσης¹⁸³. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η παρ.6 εδ. γ' που παρέχει στο δικαστήριο τη δυνατότητα, να μεριμνήσει για την προστασία των συμφερόντων που κινδυνεύουν, σε περίπτωση αποδοχής της αίτησης. Μάλιστα η απόφαση που ακυρώνει το μετασχηματισμό, λόγω των εκτεταμένων συνεπειών της, επιφέρει τα αποτελέσματα της το πρώτον ως τελεσίδικη κατ'εξάιρεση του άρθρου 763 Κ.Πολ.Δ., ώστε να αποτραπεί ο κίνδυνος ανατροπής των αποτελεσμάτων της πρωτόδικης απόφασης. Για τους ίδιους λόγους φαίνεται ότι δε χωρεί αίτηση ανάκλησης ή μεταρρύθμισης της απόφασης που θα εκδοθεί¹⁸⁴. Για την προστασία των συναλλασσόμενων τόσο η αίτηση όσο και η απόφαση που ακυρώνει τελικά τη συγχώνευση δημοσιεύεται στο Γ.Ε.ΜΗ.. Η δημοσιότητα έχει δηλωτικό χαρακτήρα, καθώς η ανατροπή των αποτελεσμάτων της συγχώνευσης επέρχεται με την τελεσιδικία της απόφασης. Ως εκ τούτου η απορροφώμενη εταιρία ευθύνεται εις ολόκληρον για όλες τις συναλλαγές που συνάπτονται από

¹⁸¹ Καραμανάκου, 2020, εις ΔΑΕ ο.π., αρθρ.165 αρ.18, άρθρ. 166 αρ. 24, όμοια ως προς την αίτηση δικαστικής λύσης Α.Ε. ΠΠρΘεσ 18051/2017 ΤΠΝ Νόμος

¹⁸² Αυγητίδη, 2019, ΔΕΕ ο.π., σελ.172

¹⁸³ Η αξία της δυνατότητας αυτής είναι μικρή, λόγω του περιορισμένου αριθμού των λόγων ακύρωσης των αποφάσεων. Επίσης πρακτικά είναι αδύνατη η εκ νέου λήψη της σχετικής απόφασης, χωρίς το ελάττωμά, καθότι μετά τη συντέλεση της συγχώνευσης οι συνελεύσεις είτε δεν υφίστανται, είτε υφίστανται με διαφορετική σύνθεση

¹⁸⁴ Σχετικά Ψαρουδάκη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 339

την απορροφώσα εταιρία από την τελεσιδικία της απόφασης μέχρι τη δημοσίευση της στο Γ.Ε.ΜΗ., πράγμα που σημαίνει ότι κατεξοχήν αυτή πρέπει να ενδιαφέρεται για τη δημοσίευση, χωρίς βέβαια να αποκλείεται από την ενέργεια αυτή όποιος άλλος έχει έννομο συμφέρον όπως π.χ. ένας πιστωτής της απορροφώμενης. Τέλος, με την παρ.7 παρέχεται η δυνατότητα σε μέρη που δικαιολογούν έννομο συμφέρον, αλλά δεν κατέστησαν έγκαιρα διάδικοι με κλήτευση από το δικαστήριο ή άσκηση παρέμβασης, να ασκήσουν κατά της απόφασης που ακυρώνει τη συγχώνευση τριτανακοπή εντός τριμήνου, από το χρόνο δημοσίευσης της απόφασης στο Γ.Ε.ΜΗ.

Ειδικότερα για τη σχέση μεταξύ ελαττώματος της απόφασης και ακύρωσης της συγχώνευσης υφίσταται προβληματισμός αναφορικά με το εάν πρέπει η ύπαρξη των ελαττωμάτων αυτών να διαγνωσθεί καταρχάς με τη διαδικασία του γενικού εταιρικού δικαίου και κατόπιν να εξεταστεί η ακύρωση του μετασχηματισμού, ή εάν το ζήτημα του ελαττώματος και της ακύρωσης μπορεί να κριθεί ενιαία στη δίκη της παρούσας διάταξης. Η πρώτη εκδοχή βρίσκει έρεισμα στη νομολογία του προγενέστερου δικαίου¹⁸⁵, σημαίνει δε ότι απαιτούνται δυο ξεχωριστές δίκες: η πρώτη επί του ελαττώματος της απόφασης και η δεύτερη επί του κύρους της συγχώνευσης. Με τη δεύτερη εκδοχή αρκεί μια δίκη, στο πλαίσιο της οποίας το δικαστήριο της παρούσας διάταξης κρίνει το ελάττωμα της απόφασης και εξετάζει την ακύρωση της συγχώνευσης. Το ζήτημα αυτό τίθεται με έντονο τρόπο όταν το ελάττωμα συνίσταται σε ακυρωσία, καθώς η ακυρώσιμη δικαιοπραξία αναπτύσσει τα αποτελέσματα της μέχρι να ακυρωθεί, ενώ η ανυπόστατη ή η άκυρη απόφαση λαμβάνεται υπόψιν αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο της παρούσας διάταξης. Υπό το πρίσμα αυτό η απόφαση για το κύρος της συγχώνευσης αναστέλλεται μέχρι να εκδοθεί απόφαση σχετικά με την ακύρωση ή μη της απόφασης της συνέλευσης. Για να απαντήσει κανείς στον προβληματισμό αυτό θα πρέπει να ανατρέξει στα πρακτικά της Βουλής, όπου θα διαπιστώσει ότι η αρχικώς προτεινόμενη παρ.4 με την οποία καθιερωνόταν ρητώς το σύστημα της μιας δίκης απαλείφθηκε ως «περιττή», διότι καλυπτόταν από τις υπόλοιπες. Η παρατήρηση αυτή σε συνδυασμό με το γράμμα της παρ.1 όπου περιλαμβάνεται η ακυρώσιμη απόφαση στους λόγους ακύρωσης της συγχώνευσης μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δικαιοπολιτικά συνεπέστερη είναι η θέση πως το δικαστήριο που κρίνει επί της αίτησης προς ακύρωση της συγχώνευσης μπορεί να εξετάσει και το ίδιο το ελάττωμα της απόφασης, χωρίς να απαιτείται το ζήτημα αυτό να έχει κριθεί προηγουμένως από το αρμόδιο κατά τις διατάξεις των ελαττωματικών αποφάσεων δικαστήριο¹⁸⁶. Τούτο σημαίνει ότι η ως άνω απόφαση μπορεί να προσβληθεί αυτοτελώς πριν τη συντέλεση της συγχώνευσης, αλλά προσβολή της ίδιας απόφασης μετά τη συντέλεση της συγχώνευσης δε χωρεί λόγω ελλείψεως εννόμου συμφέροντος του ενάγοντος, καθώς τίθεται σε ισχύ διαφορετικό σύστημα ελέγχου των ελαττωμάτων της διαδικασίας, αυτό της παρούσας

¹⁸⁵ ΜΠρΑθ 256/2009, ΕΕμπΔ 2010 με αντίθ. παρ. Ψαρουδάκη

¹⁸⁶ Ψαρουδάκη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 341

διάταξης¹⁸⁷. Για τον ίδιο λόγο, ακόμη και εάν είχε ασκηθεί αγωγή ακύρωσης της απόφασης, αλλά η ισχύς της απόφασης δεν ανεστάλη και η συγχώνευση πράγματι συντελέστηκε, εκλείπει το έννομο συμφέρον του ενάγοντος.

Κλείνοντας αξίζει να σημειωθεί ότι η διαπίστωση κάποιου από τους προβλεπόμενους λόγους ακύρωσης δεν οδηγεί πάντοτε σε ακύρωση της συγχώνευσης. Για όλες τις περιπτώσεις όπου διαφυλάσσεται το κύρος της συγχώνευσης παρά την ύπαρξη σχετικού λόγου ο νομοθέτης απονέμει στους δικαιούχους δανειστές (και εταίρους) αποζημιωτική προστασία. Ειδικότερα πρόκειται για τις εξής τέσσερις (4) αποκλειστικά αναφερόμενες περιπτώσεις:

α) Όταν η ακύρωση κρίνεται δυσανάλογη σε σχέση με το ελάττωμα κατ'εφαρμογή της παρ.4 εδ.α'. Για την εκτίμηση του στοιχείου του δυσαναλόγου εξετάζονται δυο παράμετροι¹⁸⁸. Η πρώτη εξ'αυτών είναι οι πραγματικές συνέπειες της ακύρωσης στις συναλλαγές, δηλαδή η αναστάτωση που θα προκληθεί από την ακύρωση του μετασχηματισμού και η δυσμενής θέση στην οποία θα περιέλθουν οι συμμετέχουσες εταιρίες, οι εταίροι και οι συναλλασσόμενοι με αυτές. Αν έπαυχε κάποιος ένα ασφαλές κριτήριο για την αξιολόγηση των συνεπειών αυτό θα ήταν η λειτουργική και οικονομική ενοποίηση των επιχειρήσεων υπό την απορροφώμενη εταιρία, όσο πιο προχωρημένη η ενοποίηση τόσο βαρύτερες είναι οι συνέπειες που μας αποτρέπουν απ'την ακύρωση. Η δεύτερη παράμετρος έχει να κάνει με την ένταση του ελαττώματος. Ήδη από το γράμμα του νόμου δε διασώζεται ο μετασχηματισμός, αν η απόφαση της συνέλευσης λείπει εντελώς ή είναι ανυπόστατη. Στο ίδιο πλαίσιο μπορεί να λεχθεί ότι η ακυρότητα της απόφασης της συνέλευσης δικαιολογεί ευκολότερα την ακύρωση της συγχώνευσης ως βαρύτερη μορφή πλημμέλειας σε σχέση με την ακυρωσία. Σε κάθε περίπτωση η ένταση του ελαττώματος πρέπει να συνδέεται με τη διαδικασία της παρούσας διάταξης. Έτσι, η έλλειψη π.χ. έκθεσης του Δ.Σ. ή σύνταξη προσχηματικής έκθεσης συνιστά βαρύ ελάττωμα διότι πλήττει καίρια το δικαίωμα πληροφόρησης των εταίρων, ενώ ο αποκλεισμός από τη συνέλευση ενός μετόχου με άνευ αξίας συμμετοχή στο κεφάλαιο της εταιρίας συνιστά μεν λόγο ακυρωσίας της απόφασης, αλλά όχι τόσο σημαντικό που να δικαιολογεί την ακύρωση της συγχώνευσης¹⁸⁹. Περαιτέρω από την παρ.4 εδ. β' συνάγεται ότι αξίωση αποζημίωσης μπορεί να ασκήσει μόνο όποιος πιστωτής (ή εταίρος) υπέβαλλε προηγουμένως αίτηση ακύρωσης της συγχώνευσης, η οποία απορρίφθηκε επειδή το δικαστήριο έκρινε την ακύρωση δυσανάλογη. Λοιποί πιστωτές (ή εταίροι) που δεν επεδίωξαν την ακύρωση του μετασχηματισμού δε νομιμοποιούνται σε αποζημίωση, άλλωστε η απόφαση που

¹⁸⁷ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ.221

¹⁸⁸ Ψαρουδάκη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 342

¹⁸⁹ Περισσότερες λεπτομέρειες για τη βαρύτητα του ελαττώματος, τη διατάραξη των συναλλαγών και τις περιστάσεις που λαμβάνονται υπόψη για την αξιολόγηση του δυσαναλόγου αναφέρονται στην αιτ. έκθεση ν4601/2019 επί του άρθρου 20

απορρίπτει την αίτηση λόγω του δυσαναλόγου ενεργεί inter partes. Επομένως, η απόφαση του εδ. α' δε μεταβάλλει τη θέση των λοιπών πιστωτών ή εταιρών πέραν των αιτούντων¹⁹⁰.

β) Όταν η απορροφώσα είναι Α.Ε. με μετοχές εισηγμένες σε ρυθμισμένη αγορά ή Πολυμερή Μηχανισμό Διαπραγμάτευσης. Η ακύρωση της συγχώνευσης στην περίπτωση αυτή τυποποιείται στο νόμο ως δυσανάλογη και έτσι αποκλείεται κατά γενικό τρόπο. Το πεδίο εφαρμογής της διάταξης καλύπτει την υποστατή (άκυρης ή ακυρώσιμης) απόφαση κατ'ακολουθίαν όσων αναφέρθηκαν παραπάνω για το εδ. α'. Έτσι, ενώ εάν δεν έχει ληφθεί καθόλου απόφαση ή αυτή είναι ανυπόστατη η συγχώνευση ακυρώνεται. Επίσης κρίσιμο είναι εάν η απορροφώσα εταιρία έχει εισηγμένες μετοχές, όχι εάν το ελάττωμα της συνέλευσης αφορά την ίδια. Δηλαδή, ακόμα και εάν το ελάττωμα αφορά την απορροφώμενη εταιρία που δεν έχει εισηγμένες μετοχές η διάταξη της παρ.4 εδ. δ' εφαρμόζεται κανονικά, καθότι ζητούμενο εδώ δεν είναι η απόφαση καθεαυτή, αλλά η αναστάτωση που θα προκληθεί στην κεφαλαιαγορά από την ανατροπή της συγχώνευσης¹⁹¹.

γ) Όταν οι εταίροι ή μέτοχοι δε μπορούν να προβάλλουν την ακυρωσία της απόφασης της συνέλευσης, επειδή δε συγκεντρώνουν το απαιτούμενο ποσοστό συμμετοχής στο κεφαλαίο (παρ.4 εδ. γ').

δ) Όταν η εγκριτική πράξη για τη συντελεσθείσα συγχώνευση ακυρώνεται, εξέλιξη που δε θίγει το κύρος της όπως προαναφέρθηκε.

Για την επιδίκαση ποσού αποζημίωσης στις παραπάνω περιπτώσεις πρέπει οι πιστωτές να αποδεικνύουν ζημιά που να συνδέεται πρόσφορα με την ακυρότητα της απόφασης της συνέλευσης, ζήτημα διόλου ευχερές.

3.6.2. Διάσπαση

Το άρθρο 72 προβλέπει τη διαδικασία ακύρωσης που ακολουθείται για όλες τις μορφές διάσπασης. Οι ρυθμίσεις του εν λόγω άρθρου αντιστοιχούν στο περιεχόμενο του άρθρου 20. Συνεπώς οι εταίροι και οι πιστωτές των εταιριών που συμμετέχουν σε διάσπαση μπορούν να επιδιώξουν την ακύρωση του μετασχηματισμού και να προστατευθούν με τους ίδιους όρους που αναλύθηκαν παραπάνω¹⁹².

¹⁹⁰ Ψαρουδάκη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 344

¹⁹¹ Ψαρουδάκη Γ., 2020, Η θέση του εταίρου στην εξυγίανση, έκδοση 1^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 266

¹⁹² Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 72

Παρόλαυτα είναι αναγκαίο να γίνουν ορισμένες διευκρινήσεις ενόψει των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει η διάσπαση σε σχέση με τη συγχώνευση. Ειδικότερα μετά τη διάσπαση εξακολουθούν να υφίστανται τουλάχιστον δυο εταιρίες, αντί μιας που απομένει μετά τη συγχώνευση. Ακόμη στην απόσχιση κλάδου δε λαμβάνει χώρα ανταλλαγή εταιρικών συμμετοχών, καθότι εταίρος της επωφελούμενης εταιρίας γίνεται η ίδια η διασπώμενη και όχι οι εταίροι της.

Η πρώτη παρατήρηση αφορά την παρ.3 σχετικά με το εύρος των ενεργητικά νομιμοποιούμενων προς προβολή λόγου ακύρωσης της διάσπασης. Η διατύπωση «εταιρία που διασπάστηκε» αντανακλά εκείνη του άρθρου 20 («εταιρία που συγχωνεύθηκε») και ως τέτοια νοείται κάθε εταιρία που συμμετείχε στη διάσπαση, δηλαδή κατά κύριο λόγο η διασπώμενη που μεταβιβάζει τον κλάδο. Όμως πρέπει να γίνει δεκτό ότι δικαίωμα να ακυρώσουν το μετασχηματισμό έχουν και οι πιστωτές και εταίροι της επωφελούμενης επειδή συμμετέχει στη διάσπαση, έστω και εάν η ίδια δε «διασπάται». Επίσης, έστω και εάν η απόσχιση κλάδου δεν επηρεάζει άμεσα τη νομική θέση των εταίρων, λόγω της ομοιότητας της με τους υπόλοιπους μετασχηματισμούς (ενοδεταιρική διαδικασία, καθολική διαδοχή) υπάγεται και αυτή στην εφαρμογή της παρ.3, στην οποία δε γίνεται διάκριση μεταξύ απόσχισης κλάδου και των λοιπών μορφών διάσπασης, όπως και σε άλλες θέσεις του παρόντος άρθρου¹⁹³.

Δεύτερον στη δίκη επί αίτησης ακύρωσης κλητεύονται και θεωρούνται από το νόμο διάδικοι όλες οι συμμετέχουσες στη διάσπαση εταιρίες, δηλαδή όλες οι επωφελούμενες και η διασπώμενη (εφόσον έγινε μερική διάσπαση ή απόσχιση κλάδου). Τούτο συμβαίνει διότι ενδεχόμενη ακύρωση της διάσπασης ανατρέπει τα αποτελέσματα του μετασχηματισμού για όλες τις συμμετέχουσες. Μάλιστα, στη σχετική δίκη οι συμμετέχουσες εταιρίες θα έχουν σχέση αναγκαίας ομοδικίας μεταξύ τους με την έννοια του άρθρου 76 Κ.Πολ.Δ., γιατί «η ισχύς της απόφασης που θα εκδοθεί εκτείνεται σε όλους τους ομοδίκους¹⁹⁴».

Ακολούθως αποζημιωτική προστασία αναγνωρίζεται στους πιστωτές και εταίρους εταιρίας που διασπάστηκε μερικώς ή κοινώς. Αυτό αφορά περιπτώσεις της μη ακύρωσης λόγω δυσαναλόγου (παρ.4 εδ. β'), της μη ακύρωσης επειδή η επωφελούμενη Α.Ε. έχει εισηγμένες μετοχές (παρ.5) και του ανεπαρκούς ποσοστού συμμετοχής προς υποβολή αίτησης ακύρωσης (παρ.4 εδ. γ'). Στην απόσχιση κλάδου δεν υφίσταται ζήτημα αποζημίωσης των πιστωτών ή των εταίρων, καθότι οι νεοεκδιδόμενες συμμετοχές των επωφελούμενων εταιριών αποδίδονται στη διασπώμενη. Αντιθέτως δε μπορεί να αποκλειστεί ζημιά των εταίρων της επωφελούμενης εταιρίας, καθώς με το μετασχηματισμό μειώνεται η δική τους συμμετοχή στην εταιρία τους έναντι της διασπώμενης που αποκτά συμμετοχές. Ωστόσο ο νόμος δεν τους αναγνωρίζει αξίωση αποζημίωσης. Το ζήτημα

¹⁹³ Ψαρουδάκη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 792
Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 438

μένει να επιλυθεί βάσει της ενδεχόμενης αξίωσης που μπορεί να έχει η ίδια η επωφελούμενη κατά της διασπώμενης κατά την παρ.6 και η οποία έμμεσα ωφελεί τους εταίρους της πρώτης¹⁹⁵.

3.6.3. Μετατροπή

Το άρθρο 116 προβλέπει, για όλες τις περιπτώσεις μετατροπής, ρύθμιση κατά περιεχόμενο αντίστοιχο με εκείνη του άρθρου 20. Επομένως ισχύουν και εδώ αναλογικά όσα σχολιάστηκαν παραπάνω¹⁹⁶.

Βεβαίως στην προκείμενη περίπτωση μεταβάλλεται μονάχα η νομική μορφή της εταιρίας δίχως να σημειώνεται περιουσιακή μετακίνηση, γεγονός που απλοποιεί τα πράγματα. Έτσι, αυτονόητη παρουσιάζεται η ρύθμιση της παρ.8 για τη διατήρηση του κύρους των συναλλαγών της εταιρίας πριν από τη δημοσίευση της απόφασης που ακυρώνει το μετασχηματισμό, δεδομένου ότι πρόκειται για το ίδιο νομικό πρόσωπο. Επίσης δεν υφίσταται περίπτωση μετατροπής με έκδοση νέων μετοχών από εισηγμένη Α.Ε.¹⁹⁷, και επομένως δεν υφίσταται διάταξη όμοια με εκείνη των άρθρ.20§4 εδ. δ' και 72§5. Περαιτέρω η πιθανότητα να ακυρωθεί συντελεσθείσα μετατροπή ως δυσανάλογη είναι εξαιρετικά περιορισμένη, παρότι η περίπτωση αυτή βρίσκεται σε συστηματική παραλληλία με τις αντίστοιχες διατάξεις των αρθρ. 20 και 72, επειδή ο φορέας της περιουσίας και το υποκείμενο των συναλλαγών παραμένει πάντοτε το ίδιο πρόσωπο.

Σύμφωνα με το άρθρο 116, λόγοι ακύρωσης της μετατροπής είναι μόνο η ακυρότητα ή η ακυρωσία της απόφασης της συνέλευσης και όχι το ανυπόστατο αυτής, όπως είδαμε στις άλλες δυο κατηγορίες μετασχηματισμού. Τούτο συμβαίνει διότι η μετατροπή συντελείται με δημοσίευση της απόφασης στο Γ.Ε.ΜΗ., ενώ η συγχώνευση και η διάσπαση απαιτούν τουλάχιστον δυο αποφάσεις συνελεύσεων. Έτσι, χωρίς υποστατή απόφαση για τη μετατροπή της εταιρίας δεν παράγονται καθόλου έννομα αποτελέσματα. Ακόμη και όταν εφαρμόζεται το άρθρο 113§2, η σύναψη του καταστατικού ανατρέχει στην ίδια την απόφαση της συνέλευσης, η οποία πρέπει να είναι υποστατή, όπως συνάγεται και από το άρθρ. 109 στοιχ. γ'.

3.7. Δικαίωμα αποζημίωσης έναντι των μελών Δ.Σ., των διαχειριστών και των εμπειρογνομόνων

¹⁹⁵ Ψαρουδάκη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 793

¹⁹⁶ Αιτ. Έκθεση επί του άρθρου 116

¹⁹⁷ Εν προκειμένω υφίστανται δυο εκδοχές: είτε θα πρόκειται για μετατροπή εταιρίας σε Α.Ε. που προφανώς δεν είναι ήδη εισηγμένη, είτε μετατροπή Α.Ε. σε άλλη εταιρική μορφή

3.7.1. Συγχώνευση

Η διάταξη του άρθρου 19§3 ρυθμίζει το ζήτημα της ευθύνης αφενός των μελών του Δ.Σ. ή των διαχειριστών των εταιριών που λαμβάνουν μέρος σε συγχώνευση είτε ως απορροφώσα, είτε ως απορροφώμενη και αφετέρου του εμπειρογνώμονα του άρθρου 10 έναντι των τρίτων. Ως «τρίτοι» εν προκειμένω νοούνται κυρίως οι πιστωτές, ενδεχομένως και οι εργαζόμενοι της συγχωνευόμενης εταιρίας.

Στο προγενέστερο δίκαιο προβλεπόταν ευθύνη των μελών Δ.Σ. και της επιτροπής εμπειρογνομόνων μονάχα των απορροφώμενων εταιριών έναντι των τρίτων¹⁹⁸. Επομένως με την ισχύουσα διάταξη επεκτείνεται η ευθύνη αυτή και έναντι των δανειστών της απορροφώσας εταιρίας. Επίσης, εφαρμόζεται σε κάθε εταιρικό τύπο, σε αντίθεση με το άρθρο 87§1 της Οδηγίας 2017/1132/ΕΕ που αφορά μόνο Α.Ε.

Η ευθύνη που θεμελιώνεται έναντι των δανειστών είναι αδικοπρακτικής φύσης¹⁹⁹. Επομένως για να στοιχειοθετηθεί ευθύνη της διοίκησης της εταιρίας ή των εμπειρογνομόνων έναντι των δανειστών θα πρέπει να συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 914 Α.Κ., δηλαδή θα πρέπει σωρευτικά να διαπιστώνεται παράνομη πράξη ή παράλειψη, υπαιτιότητα, ζημιά και αιτιώδης σύνδεσμος. Επιπρόσθετα για την απόδοση ευθύνης κατά το άρθρο 19 απαιτείται η συγχώνευση να έχει συντελεσθεί κατά το άρθρο 18, ανεξαρτήτως του αν αυτή μπορεί εκ των υστέρων να ακυρωθεί, καθώς επί μη συντελεσθείσας συγχώνευσης διατηρούνται τα όργανα της εταιρίας και τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του κοινού δικαίου²⁰⁰.

Η ύπαρξη υπαιτιότητας στους εταιρικούς διοικητές αναφέρεται στην παράβαση των καθηκόντων τους «κατά την προετοιμασία και την πραγματοποίηση της συγχώνευσης». Η ευρεία διατύπωση του νόμου καταλαμβάνει το σύνολο των ενεργειών της διοίκησης που συνδέονται με τη συγχώνευση, ακόμα και των προπαρασκευαστικών ενεργειών. Ειδικότερα, στην «προετοιμασία της συγχώνευσης» περιλαμβάνονται οι ενέργειες των εταιρικών διοικητών μέχρι τη λήψη της απόφασης για τη συγχώνευση κατά το άρθρο 14 και ιδίως οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των διοικήσεων των εταιριών που θα μετάσχουν στη συγχώνευση, η σύνταξη του σχεδίου σύμβασης συγχώνευσης, η σύνταξη της έκθεσης του άρθρου 9§1, η διάθεση εγγράφων προς χρήση των εταίρων κατά το άρθρο 11 κλπ²⁰¹. Στο στάδιο «πραγματοποίησης» περιλαμβάνονται όλες οι

¹⁹⁸ Άρθρ. 76 κ.ν. 2190/1920)

¹⁹⁹ Μικρουλέα, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., αρθρ. 76 αρ.19 επ.

²⁰⁰ Καραγκουνίδη, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ο.π., σελ. 386 και 399, Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 183, Τζάκα, 2019, εις Αγωγές και Αιτήσεις Α.Ε. (Μασούρος Π. επ. ύλ.), έκδοση 2^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 458

²⁰¹ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 173 και 176

ενέργειες μετά την παροχή έγκρισης της συγχώνευσης κατά το άρθρο 14 με εξέχουσα την κατάρτιση και υπογραφή της σύμβασης κατά το άρθρο 15 μαζί με τις συνοδευτικές ενέργειες για την ολοκλήρωση της. Εφόσον στη συγχώνευση λαμβάνει μέρος λυθείσα εταιρία, την ευθύνη της παρ.1 έχουν οι εκκαθαριστές της

Για τη θεμελίωση υπαιτιότητας στο πρόσωπο των εμπειρογνομόνων, εξετάζονται τυχόν πλημμέλειες αυτών κατά τη διαμόρφωση της γνώμης ότι υφίσταται σχέση ανταλλαγής δίκαιη και λογική, παρότι διαπιστώνεται «αδικαιολόγητα χαμηλή»²⁰² σχέση ανταλλαγής, η οποία ασφαλώς εδράζεται σε εκτίμηση της αξίας των εισφερόμενων περιουσιακών στοιχείων²⁰³. Σύμφωνα με τη νομολογία ζήτημα ευθύνης των εμπειρογνομόνων μπορεί να εγερθεί αν αυτοί προβούν μόνο σε λογιστική και όχι πραγματική αποτίμηση των εισφερόμενων περιουσιακών στοιχείων²⁰⁴. Ευθύνη τους ακόμη μπορεί να υπάρξει εάν η έκθεση τους δεν περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία που απαιτεί ο νόμος στο άρθρο 10§5. Διευκρινίζεται ότι η επιλογή της συγκεκριμένης συναλλαγής αποτελεί κατεξοχήν επιχειρηματική απόφαση και δεν αποτελεί περιεχόμενο της κατά το άρθρο 10§5 έκθεσης των εμπειρογνομόνων, οπότε δε μπορεί να τεθεί ζήτημα ευθύνης τους, αν ο μετασχηματισμός αποδεχθεί επιχειρηματικά ασύμφορος²⁰⁵.

Για τη θεμελίωση αποζημιωτικής ευθύνης αρκεί η διάγνωση ελαφράς αμέλειας τους. Παρότι εν προκειμένω δεν εφαρμόζεται ο κανόνας της επιχειρηματικής κρίσης²⁰⁶ καθότι αφορά την εσωτερική ευθύνη, προκύπτει ότι ορισμένες από τις ενέργειες των εταιρικών διοικητών όπως π.χ. η διαπραγμάτευση για τους οικονομικούς όρους της συγχώνευσης έχουν το χαρακτήρα επιχειρηματικών αποφάσεων. Στο πλαίσιο αυτό αξιολογείται η επιμέλεια που επέδειξαν σχετικά με τις πληροφορίες που είχαν κατά την προετοιμασία της συγχώνευσης για την έτερη επιχείρηση²⁰⁷. Έχει υποστηριχθεί ότι το βάρος απόδειξης της έλλειψης υπαιτιότητας το φέρουν οι εναγόμενοι κατά αναλογία με όσα κρατούν στην εσωτερική ευθύνη²⁰⁸. Λόγω όμως της αδικοπρακτικής φύσης της ευθύνης του άρθρου 19 και ελλείψει διάταξης ανάλογη με αυτή που διέπει την εσωτερική ευθύνη, είναι δικαιολογητικά συνεπέστερο να γίνει δεκτό ότι το βάρος απόδειξης το φέρουν οι ενάγοντες, αρκεί δηλαδή να αποδείξουν την ύπαρξη έστω ελαφράς αμέλειας των εταιρικών διοικητών ή πραγματογνομόνων²⁰⁹.

Από τις διατάξεις των παρ.1 και 2 του άρθρου 19 προκύπτει ότι το παράνομο συνίσταται στην παράβαση των καθηκόντων των εταιρικών διοικητών κατά το στάδιο της προετοιμασίας ή της

²⁰² ΜΠρΘεσ 12260/2017 ΤΠΝ Νόμος

²⁰³ Άρθρο 10§5 και Αιτ. Έκθεση v.4601/2019 επί του άρθρου 10

²⁰⁴ ΑΠ 2176/2013 ΕΕμπΔ 2014, σελ.617

²⁰⁵ Μικρουλέα, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 76, αρ.28

²⁰⁶ Άρθρ. 102§4 v.4548/2018

²⁰⁷ Τζάκα, 2019, εις Αγωγές και Αιτήσεις Α.Ε. (Μασούρος Π. επ. ύλ.), έκδοση 2^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 459

²⁰⁸ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 177

²⁰⁹ Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 313

πραγματοποίησης της συγχώνευσης ή την παράβαση των καθηκόντων των εμπειρογνομόνων. Επομένως εν προκειμένω υφίσταται περίπτωση αδικοπρακτικής ευθύνης ex lege.

Ζημιά για τους εταιρικούς δανειστές υπάρχει όταν εξαιτίας της συγχώνευσης επιτείνεται ο πιστωτικός κίνδυνος με αποτέλεσμα να καθίσταται επισφαλής η ικανοποίηση των αξιώσεων τους, ενώ για τους εργαζόμενους όταν τίθενται σε επισφαλέστερο εργασιακό περιβάλλον διακινδυνεύοντας την εκπλήρωση των έναντι αυτών υποχρεώσεων. Για την ευδόωση της αξίωσης θα πρέπει η ζημιά να αποδίδεται αιτιωδώς σε υπαίτια πράξη των εταιρικών διοικητών ή εμπειρογνομόνων που ήταν ικανή και πρόσφορη να επιφέρει την επελθούσα ζημιά στους δανειστές (ή εργαζόμενους)²¹⁰. Αυτό θα συμβαίνει, εφόσον η αποδιδόμενη πλημμέλεια συνδέεται αιτιωδώς με τους οικονομικούς όρους της συναλλαγής και τη διαδικασία καθορισμού τους. Έτσι για παράδειγμα τυχόν αποσιώπηση πτυχών της συγχώνευσης κατά παράβαση των σχετικών κανόνων συνδέεται με τη ζημιά, αν εκτιμάται ότι οι δανειστές χωρίς την αποσιώπηση αυτή θα είχαν κινητοποιηθεί ενάντια στην πραγματοποίηση της συγχώνευσης²¹¹.

Δεδομένου ότι οι διατάξεις του άρθρου 19 θεμελιώνουν αυτοτελές αδικοπρακτικό γεγονός, εφαρμόζονται οι γενικές περί αδικοπραξιών διατάξεις για την ευθύνη εις ολόκληρον και την παραγραφή. Δηλαδή, οι περισσότεροι εταιρικοί διοικητές ή εμπειρογνώμονες, οι οποίοι με κοινή πράξη ή παράλειψη ζημίωσαν τους δανειστές ενέχονται εις ολόκληρον σε αποζημίωση κατά τις πρόνοιες του άρθρου 926 Α.Κ. Οι αξιώσεις αυτές ασκούνται στα χρονικά όρια του άρθρου 937 Α.Κ. Σχετικώς σημειώνεται ότι οι διατάξεις του άρθρου 19 είναι αναγκαστικής εφαρμογής κατά το άρθρο 1§5, με αποτέλεσμα να μη μπορεί να περιοριστεί η εφαρμογή τους με εκ των προτέρων καταστατική πρόβλεψη ή συμφωνία. Βεβαίως, μετά τη γέννηση της αξίωσης χωρεί παραίτηση απ' αυτήν.

Παράλληλη με την εδώ ευθύνη έναντι των πιστωτών είναι η παρεχόμενη δια του άρθρου 13 προστασία²¹². Βέβαια, η αδράνεια των δανειστών για προστασία από το άρθρο 13, παρότι συντρέχουν οι περιστάσεις που θα τη δικαιολογούσαν, μπορεί να θεμελιώσει συντρέχον πταίσμα που περιορίζει το εύρος της αξίωσης τους (άρθρ. 300 Α.Κ.). Επίσης διατηρείται η ευθύνη έναντι των πιστωτών δυνάμει των προβλέψεων του άρθρου 127 ν.4738/2020 που μετουσίωσε τη ρύθμιση του άρθρου 98 ΠτΚ²¹³.

Από το περιεχόμενο του άρθρ. 19§3 προκύπτει ότι οι αξιώσεις των τρίτων δε ρυθμίζονται πρωτογενώς στο ν.4601/2019, αλλά με παραπομπή στις γενικές διατάξεις. Επομένως, η καθ' ύλην

²¹⁰ Γεωργιάδη Απ., 2023, Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, έκδοση 2^η, τόμος 2^{ος}, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, αρθρ.914 αρ.57

²¹¹ Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., αρθρ. 76 αρ.8

²¹² Λιακόπουλο Θ., 1993, Η άρση της αυτοτέλειας του νομικού προσώπου στη νομολογία, έκδοση 2^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, σελ.121

²¹³ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 Τμήμα Α', υπό IV Δ

αρμοδιότητα καθορίζεται ανάλογα με το ύψος της εγειρόμενης αποζημιωτικής αξίωσης, ενώ η κατά τόπον αρμοδιότητα βάσει της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας των εναγομένων (αρθρ. 22 Κ.Πολ.Δ.) και της συντρέχουσας δικαιοδοσίας του αδικήματος (αρθρ. 35 Κ.Πολ.Δ.).

3.7.2. Διάσπαση

Στο άρθρο 71 προβλέπεται για την κοινή και τη μερική διάσπαση η έναντι των εταίρων και τρίτων ευθύνη των εταιρικών διοικητών και των εμπειρογνομόνων. Η ρύθμιση αντιστοιχεί κατά περιεχόμενο στο άρθρο 19 και επομένως για το δικαίωμα αποζημίωσης των εταιρικών δανειστών ισχύουν αναλογικά όσα σχολιάσθηκαν παραπάνω²¹⁴. Την εξαίρεση της απόσχισης κλάδου από το πεδίο εφαρμογής του νόμου θα την αναλύσουμε στο οικείο κεφάλαιο για την προστασία των εταίρων από το μετασχηματισμό.

3.7.3. Μετατροπή

Στο άρθρο 115 θεσπίζεται διάταξη για την ευθύνη των μελών του Δ.Σ. και των διαχειριστών της υπό μετατροπής εταιρίας έναντι των εταίρων και των τρίτων για κάθε πταίσμα τους κατά την προετοιμασία και την πραγματοποίηση της μετατροπής. Η ρύθμιση του εν λόγω άρθρου αντιστοιχεί στο περιεχόμενο του άρθρου 19, επομένως για την προστασία των πιστωτών ισχύουν αναλογικά όσα ήδη αναλύθηκαν για το ζήτημα αυτό.

3.8. Προστασία ανάλογα με το είδος του μετασχηματισμού

3.8.1. Συγχώνευση με τη συμμετοχή προσωπικών εταιριών

Το άρθρο 25 ρυθμίζει δυο ζητήματα που άπτονται της προστασίας των πιστωτών οφειλέτριας προσωπικής εταιρίας που μετέχει σε συγχώνευση. Ρυθμίζει αφενός το ζήτημα της προσωπικής

²¹⁴ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 71

ευθύνης των εταίρων για τα χρέη της απορροφώσας, όταν τόσο η απορροφώσα όσο και η απορροφώμενη είναι προσωπικές εταιρίες, αφετέρου το ζήτημα της ευθύνης των εταίρων μιας εταιρίας που απορροφάται από προσωπική εταιρία, όταν οι εν λόγω εταίροι δεν ευθύνονται προσωπικά για τα χρέη της απορροφώμενης εταιρίας²¹⁵.

Καταρχάς, από το γράμμα της διάταξης προκύπτει ότι στο σχέδιο της σύμβασης συγχώνευσης θα πρέπει να αναφέρεται ρητά ποιος ή ποιοι εταίροι θα ευθύνονται για τα χρέη της απορροφώσας εταιρίας. Για παράδειγμα, αν η Ο.Ε. Α απορροφά την Ο.Ε. Β, στο σχέδιο της σύμβασης συγχώνευσης θα απαριθμούνται οι εταίροι της Β, οι οποίοι μετά τη συγχώνευση, ως εταίροι πλέον της Α, θα έχουν προσωπική ευθύνη για τα υπάρχοντα μέχρι τη συγχώνευση χρέη της Α. Κατά κανόνα θα απαριθμούνται όλοι οι εταίροι της απορροφώμενης εταιρίας, εκτός εάν κάποιος απ' αυτούς συμφωνηθεί να λάβει θέση ετερόρρυθμου εταίρου ή εξέλθει της εταιρίας (αρθρ.27§2-3). Επίσης είναι δυνατόν το σχέδιο να αναφέρει όλους τους εταίρους, αλλά εν συνεχεία στο στάδιο της έγκρισης από τη συνέλευση των εταίρων, κάποιος απ' αυτούς να ζητήσει να λάβει θέση ετερόρρυθμου εταίρου ή να εξέλθει της εταιρίας²¹⁶. Εφόσον όμως ο ομόρρυθμος εταίρος της απορροφώμενης εταιρίας καταστεί ετερόρρυθμος εταίρος της απορροφώσας εταιρίας ή εξέλθει απ' αυτήν κατόπιν άσκησης των δικαιωμάτων του άρθρου 27§2-3, εγείρεται το ζήτημα της συνέχισης της ευθύνης του για τα χρέη της απορροφώμενης εταιρίας.

Δευτερευόντως θα πρέπει να αναφέρεται στο σχέδιο της σύμβασης το προτεινόμενο ποσοστό συμμετοχής των εταίρων της απορροφώμενης προσωπικής εταιρίας στην απορροφώσα εταιρία, καθώς βάσει αυτού διανέμονται τα κέρδη και υπολογίζεται η συμμετοχή στις ζημιές, πλην αντίθετης συμφωνίας²¹⁷. Διευκρινίζεται ότι η εταιρική συμμετοχή στις προσωπικές εταιρίες είναι ενιαία και αναφέρεται γενικότερα στη νομική θέση ενός προσώπου μέσα στην εταιρία, στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του. Ενόψει τούτου καταδεικνύεται η ιδιαίτερα μεγάλη πρακτική σημασία της αναφοράς στο ποσοστό συμμετοχής.

Υπό το πρίσμα του άρθρου 25§2 μη ευθυνόμενοι προσωπικά για τα χρέη της απορροφώμενης εταιρίας μπορεί να είναι ετερόρρυθμοι εταίροι Ε.Ε. ή Ε.Ε. κατά μετοχές, εταίροι Ε.Π.Ε. ή μέτοχοι κεφαλαιουχικών εταιριών. Οι τελευταίοι λαμβάνουν θέση ετερόρρυθμου εταίρου στην απορροφώσα εταιρία. Παρέκκλιση από τον κανόνα επιτρέπεται σύμφωνα με το β' εδάφιο της παρ.2 μόνο με τη ρητή συγκατάθεση των εταίρων αυτών, η οποία παρέχεται κατά το χρόνο λήψης της απόφασης για την έγκριση της συγχώνευσης (αρθρ.14).

²¹⁵ Στην αιτ. έκθεση ν.4601/2019 αναφέρεται εκ παραδρομής «για τα χρέη της απορροφώμενης» αντί του ορθού απορροφώσας. Το ότι η αναφορά αυτή συνιστά παραδρομή επιβεβαιώνεται και από την αιτ. έκθεση επί του άρθρου 78. Εξάλλου, μετά τη συγχώνευση η απορροφώμενη παύει να υπάρχει, τα χρέη της τα αναλαμβάνει η απορροφώσα, τυχόν δε ευθύνη των εταίρων της απορροφώμενης εταιρίας διατηρείται υπό τους όρους του άρθρου 29

²¹⁶ Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 372

²¹⁷ Αρθρ. 255 ν.4072/2012

Σύμφωνα με το άρθρο 29 η προθεσμία παραγραφής των εν λόγω αξιώσεων ορίζεται πενταετής από το χρόνο συντέλεσης της συγχώνευσης κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 18, εφόσον η αξίωση του δανειστή κατά της απορροφώμενης εταιρίας δεν υπόκειται σε βραχύτερη παραγραφή. Ειδικότερα η προθεσμία εκκινεί από την επομένη ημέρα κατ'άρθρο 241 Α.Κ., ενώ κατά νομολογιακή παραδοχή η διάταξη του άρθρου 253 Α.Κ. δεν εφαρμόζεται²¹⁸. Εφόσον η αξίωση του εταιρικού δανειστή δεν έχει καταστεί ληξιπρόθεσμη κατά το χρόνο συντέλεσης της συγχώνευσης, η πενταετής παραγραφή ξεκινά από τότε που η αξίωση καταστεί ληξιπρόθεσμη. Όσον αφορά την περίπτωση των διαρκών συμβάσεων με περιοδικές παροχές όπως π.χ. η μίσθωση πράγματος ενδέχεται να προκύψουν ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις πηγάζουσες από την αρχική σύμβαση ύστερα από χρόνο που ενδέχεται να υπερβαίνει την πενταετία. Για το λόγο αυτό, στο πλαίσιο του προΐσχυσαντος δικαίου για τις Ο.Ε., είχε υποστηριχθεί για λόγους επιείκειας προς τον πρώην ομόρρυθμο εταίρο ότι αυτός δε θα πρέπει να ευθύνεται για τον μετέπειτα της πενταετίας χρόνο από τον οποίο απώλεσε την ιδιότητα του εταίρου²¹⁹. Παρεμφερής είναι και η περίπτωση του αλληλόχρεου λογαριασμού, καθώς το κλείσιμο του λογαριασμού ενδέχεται να συμβεί ύστερα από μεγάλο χρονικό διάστημα από τη συντέλεση της συγχώνευσης. Σύμφωνα λοιπόν με την κρατούσα νομολογία που διαμορφώθηκε για την περίπτωση αποχώρησης εταίρου από Ο.Ε., ο εταίρος ευθύνεται για τις δημιουργούμενες από το κλείσιμο του λογαριασμού υποχρεώσεις έχοντας ως ανώτατο όριο ευθύνης το υπόλοιπο που υπήρχε κατά το χρόνο που έπαυσε η ιδιότητα του ως ομόρρυθμου εταίρου²²⁰.

Εξαιρέση από το πεδίο προστασίας του άρθρου 29 υφίσταται μόνο επί έγγραφης συγκατάθεσης δανειστή της απορροφώμενης εταιρίας σχετικά με τη συγχώνευση. Στην περίπτωση αυτή η ευθύνη των εταίρων της απορροφώμενης εταιρίας αποκλείεται μόνο ως προς τους δανειστές που συγκατατέθηκαν στη συγχώνευση. Η συγκατάθεση απευθύνεται στην εταιρία ή τον εταίρο που την εκπροσωπεί και μπορεί να παρασχεθεί και μετά τη συντέλεση της συγχώνευσης, οπότε λαμβάνει το χαρακτήρα της έγκρισης²²¹. Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσε να γίνει δεκτή συγκατάθεση δανειστή για την απαλλαγή ορισμένου ομόρρυθμου εταίρου από την ευθύνη²²². Διευκρινίζεται ότι η συγκατάθεση του άρθρου 29 είναι ανεξάρτητη από την παροχή τυχόν εγγυήσεων που θα δοθούν στους δανειστές στο πλαίσιο του άρθρου 13. Κατά τα λοιπά οι διατάξεις του άρθρου 29 είναι αναγκαστικού δικαίου (άρθρ. 1§5), με αποτέλεσμα οποιαδήποτε

²¹⁸ ΑΠ 1454/1995 ΕΕμπΔ 1996, σελ. 310

²¹⁹ Λιακόπουλο Θ., 1986, Η ρύθμιση των εμπορικών προσωπικών εταιριών στο ΣχΕμπΚ, Νομικό Βήμα, τόμος 34, τεύχος 7-8/1986, σελ. 796, Κοκκίνη, 2001, εις Το δίκαιο των προσωπικών εταιριών (Ρόκας Ν. επ. ύλ.), έκδοση 1^η, τόμος 2^{ος}, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, αρ.112§7, σελ. 127

²²⁰ ΟΛΑΠ 31/1997 ΝοΒ 1998, σελ. 193 με παρατ. Δωρή, ΑΠ1733/2008 Νόμος

²²¹ Μαρίνο, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., αρθρ. 67, αρ.14

²²² Σπυρίδωνος Α., 2020, Δίκαιο ΙΚΕ και ΕΠΕ, έκδοση 4^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 1192

συμφωνία για τον περιορισμό της ευθύνης των εταίρων της απορροφώμενης εταιρίας να μην αναπτύσσει ενέργεια έναντι των τρίτων, δίχως όμως να αποκλείεται να έχει προς τα έξω ισχύ²²³.

Σχετικά με τα ζητήματα αναστολής και διακοπής της παραγραφής εφαρμοστέες τυγχάνουν οι γενικές διατάξεις του Α.Κ. (άρθρ. 29§3), ενώ με βάση τη νομολογία του προϊσχύσαντος δικαίου οι λόγοι αναστολής ή διακοπής της παραγραφής πρέπει να συντρέχουν στο πρόσωπο του εταίρου της απορροφώμενης εταιρίας²²⁴. Αντικείμενο της ρύθμισης του άρθρου 29 είναι αποκλειστικά η ευθύνη των εταίρων για τα εταιρικά χρέη και όχι η ευθύνη τους από άλλη αιτία ή εξ αναγωγής²²⁵.

Ο ίδιος χρόνος παραγραφής ισχύει και για τις αξιώσεις δανειστών κατά των ομόρρυθμων εταίρων απορροφώμενης προσωπικής εταιρίας, σε περίπτωση απορρόφησης της από άλλη εταιρία, της οποίας οι εταίροι ή μέτοχοι δεν ευθύνονται προσωπικά για τα χρέη της. Για την εφαρμογή της διάταξης η απορροφώσα θα πρέπει να είναι κεφαλαιουχική εταιρία ή όταν κατά αναλογία προς τα ανωτέρω ο ομόρρυθμος εταίρος της απορροφώμενης εταιρίας καθίσταται ετερόρρυθμος της απορροφώσας δυνάμει άσκησης του δικαιώματος του άρθρου 27§2. Μάλιστα δεν αποκλείεται στο πλαίσιο του άρθρου 269 ν.4072/2012 η διάταξη να εφαρμοστεί και στην περίπτωση ετερόρρυθμου εταίρου που ευθύνεται περιορισμένα αν δεν έχει καταβάλλει την εισφορά του ή απειρίωστα υπό τους όρους των άρθρων 272§2 και 278§2²²⁶.

3.8.2. Συγχώνευση με συμμετοχή Ι.Κ.Ε.

Στο άρθρο 45 ρυθμίζεται το ζήτημα της προστασίας των αξιώσεων των δανειστών της απορροφώμενης Ι.Κ.Ε. έναντι των εταίρων αυτής που είχαν καταβάλλει εγγυητικές εισφορές. Έτσι, εφόσον σε απορροφώμενη Ι.Κ.Ε. υπάρχουν μερίδια που αντιστοιχούν σε εγγυητικές εισφορές και οι εταίροι που κατέχουν τα μερίδια αυτά δεν ευθύνονται προσωπικά για τα χρέη της απορροφώσας εταιρίας, οι αξιώσεις κατά των εταίρων αυτών για τα χρέη της Ι.Κ.Ε. παραγράφονται ύστερα από 3 έτη από τη συντέλεση της συγχώνευσης, εκτός εάν η αξίωση κατά της εταιρίας υπόκειται σε βραχύτερη παραγραφή.

Σύμφωνα με το γράμμα του νόμου προϋποθέσεις εφαρμογής του νόμου είναι αφενός η ύπαρξη εγγυητικών εισφορών στην απορροφώμενη Ι.Κ.Ε., αφετέρου η απουσία προσωπικής ευθύνης των εταίρων που κατέχουν τα μερίδια αυτά για τα χρέη της απορροφώσας εταιρίας. Επομένως σε

²²³ ΕφΘεσ 1096/2005 ΕπισκεΔ 2005, σελ 795

²²⁴ ΟΛΑΠ 889/1983 ΝοΒ 1984, 483, ΑΠ 542/2012 ΔΕΕ, 2013, ΣΕΛ. 473

²²⁵ ΕφΘεσ 2400/2005 ΕπισκεΔ 2006, σελ. 490 με παρατ. Μπεχλιβάνη.

²²⁶ Καραμανάκου, 2017, εις Δίκαιο Προσωπικών Εταιριών (Μαρίνος Μ.–Θ./ Τριανταφυλλάκης Γ. επ. ύλ.), έκδοση 2017, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, αρθρ 269, αρ.9

περίπτωση που οι εταίροι της απορροφώμενης Ι.Κ.Ε. με μερίδια αντιστοιχούντα σε εγγυητικές εισφορές αποκτούν σε απορροφώσα Ι.Κ.Ε. μερίδια που επίσης αντιστοιχούν σε εγγυητικές εισφορές, ή γίνονται ομόρρυθμοί έτεροι σε Ο.Ε. ή Ε.Ε., πράγμα που απαιτεί την κατά το άρθρο 25§2 ρητή συγκατάθεση τους και συμπεριλαμβάνεται στο σχέδιο συγχώνευσης, δεν εφαρμόζεται η ρύθμιση του άρθρου 45. Αντίθετα σε όλες τις άλλες περιπτώσεις η διάταξη εφαρμόζεται, αφού όλοι οι άλλοι τύποι εταίρων δεν ευθύνονται προσωπικά για τα χρέη της απορροφώσας εταιρίας. Ευνοήτως σε περίπτωση εξόφλησης του σχετικού χρέους της απορροφώμενης Ι.Κ.Ε. πριν τη συντέλεση της συγχώνευσης η διάταξη του άρθρου 45§1 δεν εφαρμόζεται, ενώ σε περίπτωση μερικής καταβολής η παραγραφή εφαρμόζεται για το υπολειπόμενο ληξιπρόθεσμο χρέος.

Η ευθύνη των εταίρων για τα χρέη της απορροφώμενης εταιρίας μέχρι τη συντέλεση της συγχώνευσης είναι παράλληλη με αυτή του νομικού προσώπου της απορροφώσας εταιρίας, στην οποία μεταβίβαστηκαν οι οφειλές της απορροφώμενης Ι.Κ.Ε. και έχει παρακολουθηματικό χαρακτήρα, με την έννοια ότι σε περίπτωση ικανοποίησης των πιστωτών της απορροφώμενης από την απορροφώσα εταιρία, η τελευταία δεν έχει δικαίωμα να στραφεί αναγωγικά κατά των εταίρων που αναφέρονται στο άρθρο 45²²⁷. Επίσης η ευθύνη είναι άμεση, δηλαδή οι εταίροι ευθύνονται ευθέως έναντι των πιστωτών της απορροφώμενης Ι.Κ.Ε. και όχι έναντι της απορροφώσας εταιρίας για την καταβολή συμπληρωματικών εισφορών. Τέλος η ως άνω ευθύνη είναι πρωτογενής και όχι επικουρική²²⁸, δηλαδή οι πιστωτές της απορροφώμενης Ι.Κ.Ε. μπορούν να ενάγουν οποιονδήποτε από τους εταίρους που μερίδια αντιστοιχούντα σε εγγυητικές εισφορές, χωρίς να απαιτείται να στραφούν πρώτα κατά της απορροφώσας εταιρίας.

Για την εφαρμογή της διάταξης κρίσιμο είναι οι απαιτήσεις να έχουν γεννηθεί πριν τη συντέλεση της συγχώνευσης δίχως να είναι απαραίτητο να έχουν καταστεί και ληξιπρόθεσμες, ενώ δεν ασκεί επιρροή η γενεσιουργός αιτία ή το είδος της ενοχής.

Σύμφωνα με την παρ.2 προβλέπεται δυνατότητα απαλλαγής του εταίρου της απορροφώμενης Ι.Κ.Ε. με μερίδια αντιστοιχούντα σε εγγυητικές εισφορές από την ευθύνη του άρθρου 45 έναντι του δανειστή που συγκατατέθηκε εγγράφως στη συγχώνευση. Η συγκατάθεση των δανειστών της απορροφώμενης Ι.Κ.Ε. χορηγείται στο πλαίσιο των ρυθμίσεων του άρθρου 13 και περιλαμβάνει την έννοια της συναίνεσης και της έγκρισης, με αποτέλεσμα να μπορεί να δοθεί γραπτώς τόσο πριν, όσο και μετά τη συγχώνευση²²⁹.

Η εφαρμογή των γενικών διατάξεων του Α.Κ. περί αναστολής και διακοπής της παραγραφής κατά παραπομπή της παρ.3 γίνεται υπό το πρίσμα των διατάξεων του άρθρ. 79§3 ν.4072/2012 και του άρθρου 486 Α.Κ., αφού οι περισσότεροι εταίροι Ι.Κ.Ε. με μερίδια αντιστοιχούντα σε εγγυητικές

²²⁷ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 149

²²⁸ Όπως συνάγεται από το άρθρο 79§3 ν.4072/2012

²²⁹ Αλεπάκο, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., αρθρ. 67, αρ.31

εισφορές και η Ι.Κ.Ε. ευθύνονται εις ολόκληρον²³⁰. Συνεπώς, η έγερση αγωγής κατά ενός εκ των εταίρων αυτών ενεργεί υποκειμενικά κατά την έννοια του άρθρου 486 Α.Κ. και η παραγραφή διακόπτεται μονάχα ως προς τον εκάστοτε εναγόμενο. Τέλος κατά την παρ.3, σε περίπτωση που η αξίωση έχει γεννηθεί μεν πριν τη συντέλεση της συγχώνευσης, αλλά καθίσταται ληξιπρόθεσμη μετά απ' αυτήν, η παραγραφή εκκινεί από το χρόνο που κατέστη απαιτητή.

3.8.3. Συγχώνευση με συμμετοχή συνεταιρισμού

Σύμφωνα με το άρθρο 52, σε περίπτωση απορρόφησης συνεταιρισμού από εταιρία της οποίας οι εταίροι δεν ευθύνονται προσωπικά για τα χρέη της, οι αξιώσεις κατά των συνεταίρων για τα χρέη του συνεταιρισμού παραγράφονται ύστερα από 1 έτος, εκτός εάν η αξίωση κατά του συνεταιρισμού υπόκεινται σε βραχύτερη παραγραφή.

Η διάταξη ακολουθεί το περιεχόμενο της ρύθμισης του άρθρου 29 και εφαρμόζεται όταν ο συνεταιρισμός απορροφάται από κεφαλαιουχική εταιρία ή ακόμη και από ετερόρρυθμη εταιρία σε περίπτωση συνεταίρου που καθίσταται ετερόρρυθμος εταίρος. Η συντομότερη προθεσμία παραγραφής που θεσπίζεται εν προκειμένω αντιστοιχεί στην εκτίμηση του νομοθέτη ότι η προσωπική ευθύνη του συνεταίρου είναι μικρότερη συγκριτικά με την περίπτωση της προσωπικής εταιρίας. Πάντως επ' αυτής εφαρμόζονται οι ειδικότερες προβλέψεις που ανευρίσκονται και στο άρθρο 29. Δηλαδή, η παροχή έγγραφης συγκατάθεσης στη συγχώνευση εκ μέρους του δανειστή επιφέρει την απαλλαγή του συνεταίρου από την προσωπική του ευθύνη έναντι του συγκατατεθειμένου δανειστή και εφαρμόζονται οι γενικές διατάξεις του Α.Κ. σχετικά με την έναρξη, αναστολή και διακοπή της παραγραφής²³¹.

3.8.4. Διάσπαση με τη συμμετοχή προσωπικών εταιριών

Στο πλαίσιο διάσπασης μιας προσωπικής εταιρίας με απορρόφηση της από άλλη προσωπική εταιρία δεν τίθενται κατά κανόνα ιδιαίτερα ζητήματα προστασίας των εταιρικών πιστωτών, καθότι οι ομόρρυθμοι εταίροι της διασπώμενης εταιρίας καθίστανται ομόρρυθμοι εταίροι της

²³⁰ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 150

²³¹ Για την ταυτότητα του νομικού λόγου ισχύει και εδώ η εικοσαετής παραγραφή του άρθρου 268 Α.Κ., αν η αξίωση βεβαιωθεί κατά του συνεταίρου με τους όρους του άρθρου αυτού, πριν συμπληρωθεί η ενιαύσια παραγραφή, ΑΠ 32/2010, ΕΕμπΔ 2010 με παρατ. Ψαρουδάκη

επωφελούμενης εταιρίας κατ'εφαρμογή του άρθρου 78 και εξακολουθούν να ευθύνονται για τις υποχρεώσεις τις τελευταίας. Ευνόητως στις υποχρεώσεις της επωφελούμενης προστίθενται και αυτές που προήλθαν από τη διασπώμενη εταιρία (άρθρ. 70§2 περ. α').

Σε περίπτωση όμως που ο ομόρρυθμος εταίρος της διασπώμενης εταιρίας καταστεί ετερόρρυθμος εταίρος της επωφελούμενης εταιρίας ή εξέλθει απ'αυτήν κατ'εφαρμογή των δικαιωμάτων του άρθρου 80§2-3, γεννάται το ζήτημα ως προς το καθεστώς της ευθύνης του για τα χρέη της διασπώμενης εταιρίας όταν η επωφελούμενη δε διαθέτει εταίρους προσωπικά ευθυνόμενους για τα χρέη της, δηλαδή ομόρρυθμους εταίρους. Το ίδιο ζήτημα συναντάται γενικότερα το δίκαιο της Ο.Ε., σε περίπτωση λύσης της Ο.Ε. η αποχώρησης απ'αυτήν ομόρρυθμου εταίρου (λόγω εξόδου ή αποκλεισμού).

Πρώτη προϋπόθεση εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 82 που αντιμετωπίζει το ζήτημα αυτό είναι η διασπώμενη εταιρία να είναι προσωπική. Έτσι, εάν πρόκειται για Ο.Ε. η διάταξη εφαρμόζεται για κάθε εταίρο της, ενώ σε περίπτωση που η διασπώμενη εταιρία είναι Ε.Ε. ή Ε.Ε. κατά μετοχές καταλαμβάνει τους ομόρρυθμους εταίρους αυτής που καθίστανται εταίροι σε εταιρία που δε διαθέτει εταίρους προσωπικά ευθυνόμενους για τα χρέη της. Επιπλέον, κατ'αναλογία με ό,τι ισχύει στο άρθρου 269 ν.4072/2012, η διάταξη τυγχάνει εφαρμογής και στην περίπτωση ετερόρρυθμου εταίρου που ευθύνεται περιορισμένα αν δεν έχει καταβάλλει την εισφορά του ή απειρίοριστα υπό τους όρους των άρθρων 272§2 και 278§2 του ίδιου νόμου²³².

Η δεύτερη προϋπόθεση της διάταξης αφορά την επωφελούμενη που πρέπει να έχει τη μορφή εταιρίας, της οποίας οι μέτοχοι ή εταίροι δεν ευθύνονται προσωπικά για τα χρέη της. Πρακτικά, η επωφελούμενη πρέπει να είναι κεφαλαιουχική εταιρία. Επίσης, η διάταξη εφαρμόζεται και στον ομόρρυθμο εταίρο της διασπώμενης εταιρίας που καθίσταται ετερόρρυθμος εταίρος της επωφελούμενης ή εξήλθε αυτής, δυνάμει άσκησης του δικαιώματος του άρθρου 80§2-3, καθώς και σε αυτή την περίπτωση πρόκειται για εταίρο που δεν ευθύνεται προσωπικά για τα χρέη της επωφελούμενης εταιρίας. Για την εφαρμογή της διάταξης δεν απαιτείται η επωφελούμενη εταιρία να υφίσταται ήδη, αλλά μπορεί να συστήνεται ταυτόχρονα με τη διάσπαση.

Σημειώνεται ότι, σε περίπτωση μερικής διάσπασης, η διάταξη εφαρμόζεται ως προς τους ομόρρυθμους εταίρους για τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει η διασπώμενη εταιρία βάσει του σχεδίου της σύμβασης (άρθρ.70§2 περίπτ. α'). Οι λοιπές υποχρεώσεις εξακολουθούν να βαρύνουν τη διασπώμενη εταιρία, ενώ οι ομόρρυθμοι εταίροι της τελευταίας διατηρούν την κατ'άρθρο 249§1 ν.4072/2012 ευθύνη. Αντίθετα, στην απόσχιση κλάδου οι εταίροι της διασπώμενης εταιρίας διατηρούν την ιδιότητα τους αυτή και δε καθίστανται εταίροι της επωφελούμενης εταιρίας, συνεπώς δεν καταλείπεται πεδίο εφαρμογής της ρύθμισης του άρθρου

²³² Καραμανάκου, 2017, εις ΔικΠροσΕτ ο.π., αρ.269 αρ.9

82. Διευκρινίζεται, ότι ενδεχόμενη παράλληλη ευθύνη της διασπώμενης εταιρίας και των εταίρων της υπό τους όρους του άρθρου 65§4 για τις υποχρεώσεις που αναλήφθηκαν από την επωφελούμενη εταιρία αποτελεί διακριτό ζήτημα.

Σύμφωνα με την παρ.1, οι αξιώσεις κατά των εταίρων που ευθύνονται προσωπικά για τα χρέη της διασπώμενης εταιρίας παραγράφονται ύστερα από 5 έτη από το χρόνο συντέλεσης της διάσπασης κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 70§1, ακριβέστερα δε από την επομένη ημέρα (άρθρο 241 Α.Κ.)²³³, ενώ ως προς τα ζητήματα αναστολής και διακοπής της παραγραφής εφαρμοστέες τυγχάνουν οι γενικές διατάξεις του Α.Κ., δηλαδή οι διατάξεις των άρθρων 255-257 και 260-270. Οι λόγοι αναστολής και διακοπής της παραγραφής πρέπει να συντρέχουν στο πρόσωπο των εταίρων της διασπώμενης εταιρίας²³⁴. Εφόσον η αξίωση του εταιρικού δανειστή δεν έχει καταστεί ληξιπρόθεσμη κατά το χρόνο συντέλεσης της διάσπασης, η πενταετής παραγραφή εκκινεί από το χρόνο που η αξίωση καταστεί ληξιπρόθεσμη, όπως συμβαίνει και στη ρύθμιση του άρθρου 269§2 ν.4072/2012²³⁵. Προϋποτίθεται βεβαίως ότι το χρέος κατά της διασπώμενης εταιρίας είχε γεννηθεί κατά το χρόνο συντέλεσης της διάσπασης²³⁶.

Η ευθύνη της παρ.1 δεν ισχύει έναντι του δανειστή της διασπώμενης εταιρίας, εφόσον αυτός συγκατατέθηκε εγγράφως στη διάσπαση. Η συγκατάθεση του άρθρου 82§2 είναι ανεξάρτητη των τυχόν εγγυήσεων που λαμβάνουν οι δανειστές δυνάμει του άρθρου 65.

Η ρύθμιση του άρθρου 82 έχει αναγκαστική εφαρμογή (άρθρ. 1§5). Έτσι, οποιαδήποτε συμφωνία για περιορισμό της ευθύνης των εταίρων της διασπώμενης εταιρίας δεν έχει ισχύ έναντι τρίτων, δίχως ωστόσο να μπορεί να αποκλειστεί η προς τα έσω ισχύς των συμφωνιών αυτών²³⁷ ή άλλες ιδιαίτερες συμφωνίες με επιμέρους ή όλους τους δανειστές²³⁸.

3.8.5. Διάσπαση με τη συμμετοχή ΙΚΕ

Το άρθρο 95 ρυθμίζει το ζήτημα της παραγραφής των αξιώσεων έναντι εταίρων διασπώμενης Ι.Κ.Ε. που κατέχουν μερίδια σε εγγυητικές εισφορές. Η εν λόγω διάταξη αντιστοιχεί κατά περιεχόμενο στη ρύθμιση του άρθρου 45 για τη συγχώνευση με συμμετοχή Ι.Κ.Ε.²³⁹. Αντίθετα όμως με τη διάταξη του άρθρου 45, της οποίας το πεδίο εφαρμογής καταλαμβάνει κάθε Ι.Κ.Ε.

²³³ Αντιθέτως η διάταξη του άρθρου 253 Α.Κ. δεν εφαρμόζεται ΑΠ1454/1995 ΕΕμπΔ 1996, σελ. 310

²³⁴ Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 829

²³⁵ Ρόκα εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 830

²³⁶ Αλεξανδρίδου, Εταιρίες ο.π., §23 αρ. 23-24

²³⁷ Εφθεσ 1096/2005, ΕπισκΕΔ, σελ. 795

²³⁸ Κοκκίνη, 2001, ΔικΠροΕτ, §7 αρ.12

²³⁹ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 95

που λύεται με τον εταιρικό μετασχηματισμό, δηλαδή τόσο τη συγχώνευση με απορρόφηση, όσο και τη συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρίας, η ρύθμιση του άρθρου 95 δεν τυγχάνει εφαρμογής σε όλες τις μορφές της διάσπασης. Τούτο συμβαίνει διότι η διάταξη του άρθρου 95 ρυθμίζει τις περιπτώσεις που ο εταίρος της διασπώμενης εταιρίας παύει να είναι εταίρος της τελευταίας και καθίσταται εταίρος της επωφελούμενης εταιρίας για λόγους που άπτονται της διάσπασης, και άρα του δικαίου των μετασχηματισμών²⁴⁰. Όπως όμως διαπιστώθηκε στο οικείο κεφάλαιο, απ' όλες τις ρυθμιζόμενες στο νόμο μορφές διάσπασης μόνο επί κοινής διάσπασης υφίσταται απώλεια της εταιρικής ιδιότητας από τους εταίρους της διασπώμενης, οι οποίοι ταυτόχρονα καθίστανται εταίροι αποκλειστικά της επωφελούμενης.

Ειδικότερα στην απόσχιση κλάδου δεν υφίσταται περιθώριο εφαρμογής της διάταξης, καθώς εταιρική συμμετοχή στην επωφελούμενη εταιρία αποκτά η ίδια η διασπώμενη εταιρία και όχι οι εταίροι της. Συνεπώς, ακόμα και εάν η διασπώμενη Ι.Κ.Ε. ευθύνεται προσωπικά ή ως εταίρος επωφελούμενης Ι.Κ.Ε. με μερίδια αντιστοιχούντα σε εγγυητικές εισφορές στην επωφελούμενη Ι.Κ.Ε., η ευθύνη του εταίρου της διασπώμενης Ι.Κ.Ε. θα εξακολουθεί να υφίσταται λόγω συνέχισης του νομικού προσώπου της διασπώμενης Ι.Κ.Ε. καθοριζόμενη η ευθύνη του από τις γενικές διατάξεις. Επί μερικής διάσπασης δε, οι εταίροι της διασπώμενης καθίστανται ταυτόχρονα και εταίροι της επωφελούμενης, διατηρώντας δηλαδή την εταιρική τους συμμετοχή στη διασπώμενη που δε λύεται. Επομένως, για τα χρέη της διασπώμενης Ι.Κ.Ε. θα ευθύνονται οι εταίροι της με μερίδια που αντιστοιχούν σε εγγυητικές εισφορές σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις, οι οποίες ρυθμίζουν και το ζήτημα της παραγραφής των αξιώσεων των εταιρικών δανειστών κατά των εταίρων αυτών. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι εταίροι επί μερικής διάσπασης ή απόσχισης κλάδου εξακολουθούν να ευθύνονται για τα χρέη της διασπώμενης εταιρίας στον ίδιο βαθμό που ευθύνονταν και πριν το μετασχηματισμό, καθώς εξακολουθούν να είναι εταίροι της διασπώμενης εταιρίας μετά τη συντέλεση της διάσπασης.

Σε περίπτωση που οι εταίροι της διασπώμενης εταιρίας επιλέξουν να αποχωρήσουν πριν τη συντέλεση της διάσπασης για οποιονδήποτε λόγο, τότε θα συνεχίσουν να ευθύνονται για τα χρέη της διασπώμενης με βάση τις γενικές διατάξεις του δικαίου της Ι.Κ.Ε.²⁴¹, καθώς νομική αιτία συνέχισης της ευθύνης τους μετά την απεμπόληση της ιδιότητάς τους δεν είναι ο διενεργούμενος μετασχηματισμός, αλλά η αποχώρηση τους από την Ι.Κ.Ε.

Βάσει των ανωτέρω για την εφαρμογή της διάταξης στην κοινή διάσπαση απαιτείται, αφενός η ύπαρξη εγγυητικών εισφορών στη διασπώμενη Ι.Κ.Ε., αφετέρου η έλλειψη προσωπικής ευθύνης των εταίρων με μερίδια αντιστοιχούντα σε εγγυητικές εισφορές στη διασπώμενη Ι.Κ.Ε. για τα χρέη της επωφελούμενης εταιρίας. Επομένως η διάταξη δεν εφαρμόζεται όταν οι εν θέματι

²⁴⁰ Κλαμαρή εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 911

²⁴¹ Ν. 4072/2012

εταίροι γίνονται ομόρρυθμοι εταίροι σε Ο.Ε. ή Ε.Ε., πράγμα το οποίο για να συμβεί απαιτεί την κατ'άρθρο 78§2 ρητή συγκατάθεση τους, η οποία μάλιστα πρέπει να συμπεριληφθεί στο σχέδιο σύμβασης διάσπασης, ή αποκτήσουν σε επωφελούμενη Ι.Κ.Ε. μερίδια που αντιστοιχούν σε εγγυητικές εισφορές. Σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις η διάταξη θα εφαρμόζεται, καθώς όλοι οι άλλοι εταίροι δεν ευθύνονται προσωπικά για τα χρέη της επωφελούμενης.

Η προσωπική ευθύνη κατά την έννοια του άρθρου 95 πρέπει να πηγάζει από την εταιρική σχέση του εταίρου της Ι.Κ.Ε. με την επωφελούμενη εταιρία. Με τη σχέση αυτή δε μπορεί να εξισωθεί τυχόν προσωπική ευθύνη των παραπάνω εταίρων από την ύπαρξη λ.χ. σύμβασης εγγυήσεως ή σωρευτικής αναδοχής χρέους, καθώς υφίσταται ουσιώδης διαφοροποίηση της ευθύνης που προκύπτει από συμβάσεις συγκριτικά με την ευθύνη που πηγάζει από την ίδια την εταιρική σχέση. Έτσι, ο εταίρος με εγγυητικές εισφορές ευθύνεται για τα χρέη της εταιρίας εκτός από προσωπικά και άμεσα και πρωτογενώς, με αποτέλεσμα ο εκάστοτε πιστωτής να μπορεί να στραφεί απευθείας εναντίον του για την ικανοποίηση της αξιώσεως του, δίχως δηλαδή να μπορεί να προβληθεί ένσταση διζήσεως²⁴². Επίσης η ευθύνη από εγγυητικές εισφορές εκτείνεται γενικώς στα χρέη της Ι.Κ.Ε., ενώ η ευθύνη από σύμβαση εξαρτάται από το κύρος της σύμβασης και αφορά συγκεκριμένο χρέος ή συγκεκριμένο δανειστή, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της εγγύησης και της αναδοχής χρέους.

Στην παρ.1 προβλέπεται ειδική παραγραφή 3 ετών για τις αξιώσεις των δανειστών της διασπώμενης Ι.Κ.Ε. έναντι των εταίρων αυτής που είχαν καταβάλλει εγγυητικές εισφορές, εκτός και εάν η σχετική αξίωση υπόκειται σε βραχύτερη παραγραφή.

Οι απαιτήσεις κατά των παραπάνω εταίρων καταλαμβάνουν τα χρέη της Ι.Κ.Ε. μέχρι τη στιγμή της συντέλεσης της διάσπασης. Επομένως σε περίπτωση εξόφλησης του σχετικού χρέους της διασπώμενης Ι.Κ.Ε. πριν τη συντέλεση της διάσπασης η διάταξη του άρθρου 95 δεν εφαρμόζεται, ενώ επί μερικής καταβολής εφαρμόζεται η προβλεπόμενη παραγραφή για το υπολειπόμενο χρέος. Στο βεληνεκές της διάταξης δεν περιλαμβάνονται απαιτήσεις των δανειστών κατά της διασπώμενης Ι.Κ.Ε. ως προς τις οποίες ευθύνεται η επωφελούμενη εταιρία δυνάμει του άρθρου 70§2, ούτε απαιτήσεις της διασπώμενης ή των άλλων εταίρων έναντι εκείνων των εταίρων με μερίδια αντιστοιχούντα σε εγγυητικές εισφορές²⁴³. Η διάταξη εφαρμόζεται και σε περίπτωση που η αξίωση κατά της διασπώμενης Ι.Κ.Ε. βεβαιώθηκε με τελεσίδικη απόφαση. Εάν όμως εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση κατά εταίρου της διασπώμενης Ι.Κ.Ε. με μερίδια αντιστοιχούντα σε

²⁴² Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 403

²⁴³ Για την εφαρμογή του άρθρου 269 ν.4072/2012 Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ό.π., σελ. 142 επ., Καραμανάκου, 2017, εις ΔικΠροσΕτ ο.π., αρθρ. 269 αρ.2

εγγυητικές εισφορές μέσα σε διάστημα τριών ετών από τη συντέλεση της διάσπασης, εφαρμόζονται οι γενικές διατάξεις περί παραγραφής²⁴⁴.

Κρίσιμο στοιχείο για την ουσιαστική βασιμότητα της αξίωσης του δανειστή είναι η σχετική απαίτηση να έχει γεννηθεί πριν τη καταχώριση της σύμβασης διάσπασης στο Γ.Ε.ΜΗ. που συνιστά το χρόνο συντέλεσης της κατά το άρθρο 70§1, δίχως να ενδιαφέρει το είδος της, εάν δηλαδή αυτή πρόκειται για αξίωση από σύμβαση ή το νόμο, εάν είναι ενοχική, διαρκής κλπ. Εφόσον η αξίωση καθίσταται ληξιπρόθεσμη μετά τη συντέλεση της διάσπασης, τότε η παραγραφή εκκινεί από το χρονικό σημείο εκείνο (95§1).

Η διάταξη αποσκοπώντας στην προστασία των δανειστών της διασπώμενης Ι.Κ.Ε. απαιτεί τη ρητή και μάλιστα γραπτή συγκατάθεση τους για την απαλλαγή των εταίρων που κατέχουν εγγυητικές εισφορές στη διασπώμενη Ι.Κ.Ε. από την ευθύνη τους έναντι αυτών. Η συγκατάθεση των δανειστών περικλείει την έννοια και της συναίνεσης και της έγκρισης, με αποτέλεσμα να μπορεί να δοθεί τόσο πριν όσο και μετά την κοινή διάσπαση, συνήθως όμως θα χορηγείται στο πλαίσιο των ρυθμίσεων του άρθρου 65²⁴⁵.

Τέλος, κατά παραπομπή της παρ.3 εφαρμοστέες τυγχάνουν οι γενικές διατάξεις του Α.Κ. για την αναστολή και την παραγραφή. Η εφαρμογή των διατάξεων αυτών γίνεται υπό το πρίσμα των διατάξεων του άρθρου 79§3 ν. 4072/2012 και του άρθρου 486 Α.Κ., αφού οι περισσότεροι εταίροι Ι.Κ.Ε. με μερίδια αντιστοιχούντα σε εγγυητικές εισφορές και η Ι.Κ.Ε. ευθύνονται εις ολόκληρον²⁴⁶. Συνεπώς η έγερση αγωγής κατά ενός εκ των περισσοτέρων εταίρων της Ι.Κ.Ε. ενεργεί υποκειμενικά κατά την έννοια του άρθρου 486 Α.Κ. και η παραγραφή θα διακοπεί μόνο ως προς τον εκάστοτε εναγόμενο εταίρο Ι.Κ.Ε. με μερίδια αντιστοιχούντα σε εγγυητικές εισφορές²⁴⁷.

3.8.6. Ειδικά για την περίπτωση της Μερικής Διάσπασης

Αρχέτυπο γνώρισμα της μερικής διάσπασης είναι ότι η διασπώμενη εταιρία στερείται περιουσιακών της στοιχείων της, ενώ την ίδια στιγμή με βάση την κατανομή που προβλέπει η σύμβαση διάσπασης οι επωφελούμενες διοχετεύουν τις συμμετοχές τους απευθείας είτε σε έναν, είτε σε περισσότερους ή και σε όλους τους εταίρους της διασπώμενης. Φυσική εξέλιξη του μετασχηματισμού είναι η περιουσιακή σμίκρυνση της διασπώμενης εταιρίας, καθότι η τελευταία

²⁴⁴ Καραμανάκου, 2017, εις ΔικΠροσΕτ ο.π., αρθρ. 269, αρ.7

²⁴⁵ Αλεπάκο, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., αρθρ. 67, αρ. 31

²⁴⁶ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 150

²⁴⁷ Κλαμαρή, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 917

μεταβιβάζει οριστικά έναν ή περισσότερους κλάδους δραστηριότητας με αποτέλεσμα την ισόποση συρρίκνωση του ισολογισμού της. Εξάλλου κατά κανόνα ο μεταβιβαζόμενος κλάδος έχει θετική καθαρή θέση, αφού μόνο έτσι μπορεί να δικαιολογηθεί η σχέση ανταλλαγής με την απόδοση συμμετοχών της επωφελούμενης στους εταίρους της μερικώς διασπώμενης. Ως εκ τούτου αναπόφευκτη καθίσταται η αντίστοιχη συρρίκνωση των ιδίων κεφαλαίων της διασπώμενης²⁴⁸. Μάλιστα ελλείπει συγκεκριμένου περιορισμού στο νόμο, ο βαθμός της απόσπασης μπορεί λάβει τόσο μεγάλες διαστάσεις, ώστε η διασπώμενη να βρεθεί κατ'ουσίαν με ελάχιστη ή ασήμαντη εταιρική περιουσία.

Έτσι, η εκροή περιουσίας ενδέχεται να επιφέρει καίριο πλήγμα στη χρηματοοικονομική θέση της διασπώμενης, με αποτέλεσμα να εγείρονται ζητήματα προστασίας των δανειστών της από μελλοντική αφερεγγυότητα της τελευταίας. Σύμφωνα με τις πρόνοιες του άρθρου 56§5, σε περίπτωση μερικής διάσπασης, η διασπώμενη εταιρεία οφείλει να συμμορφώνεται με τις διατάξεις της νομοθεσίας που διέπουν τα στοιχεία της καθαρής θέσης της. Εφόσον, ως αποτέλεσμα της μεταβίβασης ενός ή περισσότερων κλάδων της διασπώμενης εταιρείας, η καθαρή της θέση δεν απεικονίζεται πλέον σύμφωνα με τις ανωτέρω διατάξεις ή, κατά περίπτωση γίνεται κατώτερη από το όριο του νόμου, η απόφαση της συνέλευσης ή των εταίρων της διασπώμενης εταιρείας σύμφωνα με το άρθρο 66 περιλαμβάνει και τα απαιτούμενα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των απαραίτητων τροποποιήσεων του καταστατικού της, για την πραγματοποίηση της μερικής διάσπασης. Στα μέτρα αυτά μπορεί να περιλαμβάνεται και η μείωση του κεφαλαίου της διασπώμενης εταιρείας, η οποία γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις που διέπουν την οικεία εταιρική μορφή και με την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 65.

Το αποτύπωμα της διάθεσης στη φερεγγυότητα και τα ίδια κεφάλαια της διασπώμενης δε ρυθμίζεται ειδικότερα στο νόμο, ούτε επιβάλλονται συγκεκριμένες ενέργειες. Το άρθρο 56§5 αρκείται απλώς να υπομνήσει, ότι η μερικώς διασπώμενη οφείλει να συμμορφώνεται με τις διατάξεις του εταιρικού δικαίου περί προστασίας των εταιρικών πιστωτών και της καθαρής θέσης της λαμβάνοντας προς εξασφάλιση τούτου τα απαιτούμενα μέτρα, μεταξύ των οποίων είναι η μείωση κεφαλαίου²⁴⁹.

Ειδικότερα με βάση το άρθρο 56§5, η διασπώμενη υποχρεούται το αργότερο στην ίδια Γ.Σ. ή συνέλευση εταίρων που θα εγκρίνει τη μερική διάσπαση να συναποφασίσει τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των εταιρικών πιστωτών, στα οποία μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται ονομαστική μείωση κεφαλαίου σε συνδυασμό με πραγματική αύξηση, ονομαστική αύξηση κεφαλαίου με κεφαλαιοποίηση υποχρεώσεων κλπ.²⁵⁰. Εφόσον μάλιστα κάποια από τα μέτρα αυτά

²⁴⁸ Βύζα, 2019, ΔΕΕ ο.π., σελ. 827

²⁴⁹ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 56

²⁵⁰ Ψαρουδάκη, 2019, ΔΕΕ ο.π., σελ. 949

συνεπάγονται τροποποίηση του καταστατικού, οι μεταβολές της διασπώμενης θα πρέπει να αποτελούν μέρος της έγκρισης της διάσπασης κατ'άρθρο 69, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ενότητα του μετασχηματισμού²⁵¹.

Συμπερασματικά, στο πλαίσιο της μερικής διάσπασης η διασπώμενη εταιρία καλείται να προβεί σε επιπρόσθετες και αυτοτελείς διορθωτικές ενέργειες που προέρχονται από το γενικό εταιρικό δίκαιο για την προστασία των εταιρικών πιστωτών και της καθαρής της θέσης²⁵². Οι ενέργειες αυτές είναι ανεξάρτητες και συμπληρώνουν το ειδικοπροληπτικό πλαίσιο προστασίας των πιστωτών της μερικής διασπώμενης εταιρίας όπως αυτό προβλέπεται στο άρθρο 65. Διευκρινίζεται ότι στην προκείμενη περίπτωση δεν τυγχάνουν εφαρμογής για την προστασία των εταιρικών πιστωτών οι διατάξεις για την πραγματική μείωση του κεφαλαίου ή της διανομής εταιρικής περιουσίας που προβλέπονται σε επιμέρους νομοθετήματα του εταιρικού δικαίου²⁵³, καθότι όπως προαναφέρθηκε η αξία που αποκτούν οι εταίροι δεν έρχεται απευθείας από την περιουσιακή σφαίρα της διασπώμενης, αλλά παραδίδεται σε αυτούς άμεσα και αυτοτελώς από την επωφελούμενη ως αυτόθροη συνέπεια της ενιαίας οργανωτικής πράξης του μετασχηματισμού²⁵⁴.

3.8.7. Μετατροπή Ο.Ε. και ΕΕ σε κεφαλαιουχική εταιρία και μετατροπή Ο.Ε. σε Ε.Ε.

Σύμφωνα με την παρ.1 του άρθρου 127, οι προσωπικά ευθυνόμενοι εταίροι Ο.Ε. ή Ε.Ε, εξακολουθούν να ευθύνονται για χρονικό διάστημα 5 ετών για τα γεννηθέντα μέχρι τη συντέλεση του μετασχηματισμού χρέη της της μετατραπείσας Ο.Ε. ή Ε.Ε. σε κεφαλαιουχική εταιρία²⁵⁵. Την ίδια ευθύνη φέρει και ο ομόρρυθμος εταίρος που μετατράπηκε σε ετερόρρυθμο σε περίπτωση αυτοδίκαιης μετατροπής Ο.Ε. σε Ε.Ε. (αρθρ. 127§2 σε συνδ' με αρθρ. 126§1 β').

²⁵¹ Φράγκο, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 576

²⁵² Για την επιτακτική ανάγκη προστασίας των πιστωτών επί μερικής διάσπασης βλ. Βύζα, 2019, ΔΕΕ ο.π., σελ. 823

²⁵³ αρ. 30 και 159§1 ν.4548/2018 και αντίστοιχα αρ. 42 ν.3190/1955 περί Ε.Π.Ε. και αρ. 91§2 ν.4072/2012 για τις Ι.Κ.Ε.

²⁵⁴ Σωφρονά Λ.-Ε., 2019, Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών - Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 5/2019, σελ. 706

²⁵⁵ Αιτ. Έκθεση ν4601/2019, με την παρούσα ρύθμιση διατηρείται κατ'ουσία σε ισχύ το περιεχόμενο των καταργούμενων πλέον με το άρθρο 147 διατάξεων των άρθρων 67§2 εδ. θ' κ.ν. 2190/1920 (για τη μετατροπή Ο.Ε. ή Ε.Ε. σε Α.Ε. , 53§4 ν.3190/1955 για τη μετατροπή Ο.Ε. ή Ε.Ε. σε Ε.Π.Ε., και 107§5 ν.4072/2012 για τη μετατροπή Ο.Ε. ή Ε.Ε. σε Ι.Κ.Ε., 282^α§3 ν.4072/2012 μετατροπή Ο.Ε. σε Ε.Ε.. Το εδάφιο β της παρ.4 διατυπώνεται κατά το πρότυπο του άρθρου 269§2 ν.4072/2012

Οι παραπάνω διατάξεις ανήκουν στο πλέγμα προστασίας των εταιρικών δανειστών. Ειδικότερα, αν δεν προβλεπόταν η συνέχιση της ευθύνης των πρώην προσωπικά ευθυνόμενων εταίρων μετά τη συντέλεση της μετατροπής, τότε η μετατροπή θα μπορούσε να αποτελέσει για αυτούς εργαλείο απεμπλοκής από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων της υπό μετατροπής εταιρίας, για τις οποίες ευθύνονταν πριν τη μετατροπή²⁵⁶.

Η διατήρηση της προσωπικής ευθύνης των εταίρων Ο.Ε. ή Ε.Ε. αφορά καταρχήν τους πρώην ομόρρυθμους εταίρους της μετατραπέισης εταιρίας. Παρόλαυτα η ίδια ευθύνη βαρύνει και τους ομόρρυθμους εταίρους που εισήλθαν στην υπό μετατροπή εταιρία μετά τη σύσταση της, καθώς σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθρου 258§3 ν.4072/2012 οι νεοεισερχόμενοι ομόρρυθμοι εταίροι ευθύνονται προσωπικά, απεριόριστα και εις ολόκληρον για τα ήδη υπάρχοντα εταιρικά χρέη. Η εξακολούθηση της ευθύνης αφορά και τους ετερόρρυθμους εταίρους, οι οποίοι ενόσω ήταν μέλη της υπό μετατροπή Ε.Ε. ευθύνονταν περιορισμένα ή απεριόριστα προσωπικά για τα εταιρικά χρέη. Ειδικότερα στη ρύθμιση του νόμου εμπίπτουν οι εξής κατηγορίες ετερόρρυθμων εταίρων: (α) όσοι δεν κατέβαλλαν την εισφορά τους ευθυνόμενοι έναντι των εταιρικών δανειστών μέχρι το ύψος της οφειλόμενης εισφοράς τους (άρθρ.279§1 ν.4072/2012), (β) όσοι βάσει της εταιρικής σύμβασης στην υπό μετατροπή Ε.Ε. ευθύνονταν προσωπικά για τα εταιρικά χρέη για ποσό που υπερέβαινε το ύψος της εισφοράς τους²⁵⁷, (γ) όσοι είχαν θέσει το όνομα τους στην επωνυμία της υπό μετατροπή Ε.Ε. ευθύνονται προσωπικά έναντι των καλόπιστων τρίτων που συναλλάχθηκαν με την εταιρία δίχως να γνωρίζουν ότι οι εταίροι αυτοί ήταν ετερόρρυθμοι, (δ) όσοι από την εταιρική σύμβαση είχαν επιφορτιστεί με τη διενέργεια πράξεων εκπροσώπησης για τα χρέη της εταιρίας που γεννήθηκαν από τις πράξεις αυτές απέναντι στους καλόπιστους τρίτους με τους οποίους συναλλάχθηκαν (άρθρο 278§2 ν. 4072/2012), (ε) όσοι, παρότι δεν προβλεπόταν σχετική υποχρέωση στην εταιρική σύμβαση, ανέλαβαν με δική τους πρωτοβουλία και με την ανοχή των ομόρρυθμων εταίρων τη διενέργεια πράξεων εκπροσώπησης, οπότε και υπείχαν προσωπική ευθύνη για τις πράξεις τους αυτές²⁵⁸.

Εφόσον οι προσωπικά ευθυνόμενοι ομόρρυθμοι ή ετερόρρυθμοι εταίροι ασκήσουν το δικαίωμα που προβλέπεται στο άρθρο 121§3 και εξέλθουν από την υπό μετατροπή εταιρία πριν τη συντέλεση του μετασηματισμού, δεν υπόκεινται στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της ως άνω διάταξης, αλλά για αυτούς θα ισχύσει η ειδική πενταετής παραγραφή του άρθρου 269 ν.4072/2012.

Σε περίπτωση που ο προσωπικά ευθυνόμενος ετερόρρυθμος εταίρος εξοφλήσει πριν τη συντέλεση της μετατροπής τα εταιρικά χρέη παύει να ευθύνεται, ενώ επί μερικής καταβολής

²⁵⁶ Παμπούκη παρατ. σε ΕφΘες 1260/1997, ΕπισκΕΔ 1998, σελ. 216

²⁵⁷ Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ο.π., σελ. 166 και ΕφΛαρ 211/2005 ΕπισκΕΔ 2005, σελ. 689 με παρατ. Παμπούκη, ΕφΠειρ 2731/2011 ΕΕμπΔ 2012, σελ. 625, Ψυχομάνη, 2018, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών ο.π., σελ.179

²⁵⁸ Καραμανάκου, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασηματισμών ο.π., σελ. 1104

εξακολουθεί να ευθύνεται μετά τη συντέλεση της μετατροπής για το υπολειπόμενο ποσό στο οποίο περιορίζεται πλέον η ευθύνη του. Επίσης, εφόσον όφειλε στην μετατροπή Ε.Ε. την εισφορά του και τελικώς την κατέβαλε την εταιρία με τη νέα νομική της μορφή, απελευθερώνεται από την προβλεπόμενη στο άρθρο 127 ευθύνη του, καθότι η νέα εταιρία καθίσταται δικαιούχος της αξιώσεων που είχε η μετατροπή εταιρία έναντι των πρώην εταίρων της²⁵⁹.

Η ευθύνη των προσωπικά ευθυνόμενων εταίρων έχει όλα τα χαρακτηριστικά της ευθύνης των ομόρρυθμων εταίρων του άρθρου 249§1 ν.4072/2012²⁶⁰, δηλαδή είναι ευθύνη εκ του νόμου, προσωπική, απεριόριστη (ή περιορισμένη στην περίπτωση ετερόρρυθμου εταίρου που δεν κατέβαλε την εισφορά του), άμεση, εξωτερική, πρωτογενής, αυτοτελής και έχει παρακολουθηματικό χαρακτήρα²⁶¹. Ενόψει του παρακολουθηματικού χαρακτήρα της ενοχής ο ευθυνόμενος εταίρος έχει τη δυνατότητα προβολής, πέραν των προσωπικών ενστάσεων, τους ισχυρισμούς και τις ενστάσεις που έχει η εταιρία έναντι του δανειστή²⁶² και δεν ευθύνεται αναγωγικά έναντι της εταιρίας, σε περίπτωση που η τελευταία ικανοποιήσει τους δανειστές.

Η εσωτερική σχέση μεταξύ των προσωπικά ευθυνόμενων εταίρων διαμορφώνεται ως γνήσια παθητική ενοχή εις ολόκληρον υπό την έννοια του άρθρου 481 Α.Κ., και έτσι κάθε εταίρος ευθύνεται καταρχήν για ολόκληρο το χρέος. Από την πλευρά τους οι πιστωτές δύνανται να στραφούν κατά οποιουδήποτε από τους προσωπικά ευθυνόμενους εταίρους, χωρίς να υποχρεούνται να τηρήσουν κάποια σειρά. Όποιος εταίρος καταβάλλει την οφειλή υποκαθίσταται στα δικαιώματα του δανειστή και μπορεί να στραφεί αναγωγικά έναντι των υπολοίπων εταίρων που ευθύνονται προσωπικά και κατά της μετατροπής εταιρίας (αρθρ.487, 488 Α.Κ.). Ωστόσο, από την υποχρέωση πίστης προκύπτει δέσμευση των εταίρων να στραφούν αναγωγικά πρώτα κατά της εταιρίας ζητώντας απ' αυτήν το σύνολο του καταβληθέντος ποσού και εφόσον δεν ικανοποιηθούν από την εταιρική περιουσία να στραφούν έπειτα κατά των λοιπών ευθυνόμενων εταίρων²⁶³. Ειδικότερα, σε περίπτωση αναγωγής έναντι των λοιπών εταίρων έχουν υποστηριχθεί δυο απόψεις ως προς το ζήτημα επιμερισμού του καταβληθέντος ποσού. Σύμφωνα με την πρώτη άποψη²⁶⁴ η κατανομή θα γίνει με βάση τα ποσοστά συμμετοχής των εταίρων στις εταιρικές ζημιές. Η άποψη αυτή κατά τη γνώμη του γράφοντος είναι και η ορθότερη καθώς οι έννομες σχέσεις στο εταιρικό δίκαιο ρυθμίζονται από την εταιρική σύμβαση που οριοθετεί το πλαίσιο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μεταξύ των εταίρων και ερείδεται στο νόμο (άρθρο 255 ν.4072/2012). Σύμφωνα με τη δεύτερη άποψη²⁶⁵ η κατανομή θα γίνει κατά ίσα μέρη, εκτός εάν

²⁵⁹ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 142

²⁶⁰ Μαρίνο/Κατσά, 2017, εις ΔικΠροσΕτ ο.π., αρθρ. 258 αρ.24-32

²⁶¹ Καραμανάκου, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 1105

²⁶² Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ό.π., σελ.139- 140

²⁶³ Καραμανάκου, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 1107

²⁶⁴ Ψυχομάνη, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών ο.π., σελ. σελ. 149 επ., Κοκκίνη, 2003, ΔΕΕ, σελ. 1037

²⁶⁵ Μαρίνο/Κατσά, 2017, εις ΔικΠροσΕτ ο.π., αρθρ 258 αρ.22, 57-58

προβλέπεται σχετική απόκλιση στην εταιρική σύμβαση. Σε κάθε περίπτωση ο ετερόρρυθμος εταίρος έχει αγωγικές αξιώσεις για ολόκληρο το ποσό που κατέβαλλε.

Μεταξύ της μετατραπέιας εταιρίας και των πρώην προσωπικά ευθυνόμενων εταίρων γίνεται δεκτή η ύπαρξη εις ολόκληρον ευθύνης²⁶⁶, αν και βάσιμα υποστηρίζεται²⁶⁷ ότι εις ολόκληρον ευθύνη υφίσταται μόνο ανάμεσα στους εταίρους.

Προϋπόθεση για την εφαρμογή του άρθρου 127, παρότι δεν προκύπτει σαφώς από το γράμμα του νόμου, είναι ότι οι προαναφερθέντες εταίροι δε φέρουν προσωπική ευθύνη για τα χρέη της εταιρίας με τη νέα νομική της μορφή²⁶⁸.

Κατά τα λοιπά ισχύουν *mutandis mutandis* τα εκτεθέντα στο πλαίσιο ανάλυσης του άρθρου 29 με την παρέκκλιση βέβαια ότι στη μετατροπή δε λαμβάνει χώρα καθολική διαδοχή. Ειδικότερα, αδιάφορος παραμένει ο γενεσιουργός λόγος της αξίωσης, αρκεί να τοποθετείται χρονικά την συντέλεση της μετατροπής κατά τα άρθρα 113§1-2, ακόμα και εάν η αξίωση κατέστη απαιτητή μετά τη μετατροπή²⁶⁹. Επιπλέον η διάταξη της παρ. 3 απορρέουσα από τη γενική δικαιοσύνη αρχί ότι κανείς δε μπορεί να απαλλαγεί μονομερώς από τις οφειλές του (άρθρ. 454 Α.Κ.) προβλέπει απαλλαγή από την ευθύνη των προσωπικά ευθυνόμενων εταίρων έναντι των δανειστών που συγκατατέθηκαν εγγράφως στη μετατροπή. Η συγκατάθεση των δανειστών δίδεται εγγράφως χωρίς όμως να απαιτείται συμβολαιογραφικός τύπος και περιλαμβάνει τις έννοιες της συναίνεσης και της έγκρισης, οπότε μπορεί να δοθεί είτε πριν, είτε μετά τη συντέλεση του μετασχηματισμού (άρθρ.236,238Α.Κ.)²⁷⁰. Εάν υπάρχουν περισσότεροι δανειστές και συγκατατέθηκαν στο μετασχηματισμό μόνο ορισμένοι εξ' αυτών, τότε οι εταίροι εξακολουθούν να ευθύνονται για τις απαιτήσεις των υπολοίπων²⁷¹. Η συγκατάθεση των εταιρικών δανειστών δεν απαλλάσσει αυτομάτως τους εταίρους από τυχόν διασφαλίσεις (π.χ. εγγύηση, υποθήκη) που είχαν παράσχει οι ίδιοι ατομικά για την αποπληρωμή των εταιρικών χρεών²⁷².

Παράλληλα η προβλεπόμενη παραγραφή δεν αφορά τις αξιώσεις κατά των εταίρων που δεν απορρέουν από την εταιρική τους ιδιότητα (π.χ. ευθύνη τους από σύμβαση αναδοχής χρέους ή εγγύησης), ούτε εφαρμόζεται στις αξιώσεις της εταιρίας έναντι των εταίρων ή στις αξιώσεις των εταίρων από τις μεταξύ τους σχέσεις. Επομένως, η αξίωση του εταίρου που κατέβαλλε το

²⁶⁶ Καραγκουνίδη, 2017, εις ΔικΠροσΕτ ο.π., αρθρ. 249 αρ. 10

²⁶⁷ Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ό.π., σελ. 138

²⁶⁸ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 512

²⁶⁹ ΕφΘεσ 180/1194 με παρατ. Καραγκουνίδη, ΕπισκΕΔ 1995, σελ. 135, Μαρίνο, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., αρθρ. 67 αρ.14

²⁷⁰ Μάζη Π., 1971, Τίνα περί μετατροπής εταιριών, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΚΒ, τεύχος 1971, σελ. 499

²⁷¹ Μαρίνο, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., αρθρ.67 αρ.14

²⁷² Καραμανάκου, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 1105

εταιρικό χρέος από αναγωγή (άρθρ. 487, 488 Α.Κ.) υπόκειται στην εικοσαετή παραγραφή του άρθρου 249 Α.Κ.²⁷³.

Διευκρινίζεται ότι οι αξιώσεις των εταιρικών δανειστών κατά μετατραπείσας εταιρίας υπόκειται στη γενική παραγραφή του άρθρου 249 Α.Κ. καθότι πρόκειται κατ'ουσίαν για το ίδιο νομικό πρόσωπο υπό διαφορετική νομική μορφή δίχως μάλιστα η μετατροπή να αποτελεί γεγονός διακοπτικό ή ανασταλτικό της παραγραφής. Ακόμα, τυχόν διακοπή ή αναστολή της παραγραφής των αξιώσεων κατά των προσωπικώς ευθυνόμενων εταίρων επέρχεται για λόγους που αφορούν στο πρόσωπο τους και δεν επιδρούν στην ευθύνη της εταιρίας έναντι των δανειστών (486 Α.Κ.)²⁷⁴.

Όπως γίνεται δεκτό και στο πλαίσιο του άρθρου 269 ν. 4072/2012²⁷⁵, η ειδική πενταετής παραγραφή του άρθρου 127 ισχύει και στην περίπτωση που η αξίωση κατά της Ο.Ε. ή Ε.Ε. βεβαιώθηκε με τελεσίδικη δικαστική απόφαση, με συνέπεια ο κανόνας της εικοσαετούς παραγραφής του άρθρου 268§1 Α.Κ. να ισχύει μόνο ως προς την εταιρία. Αν ωστόσο εκδοθεί τελεσίδικη δικαστική απόφαση και κατά του προσωπικώς ευθυνόμενου εταίρου μέσα σε χρονικό διάστημα πέντε ετών από τη συντέλεση της μετατροπής, οπότε ισχύει και ως προς τον εταίρο αυτό η εικοσαετής παραγραφή του άρθρου 268§1 Α.Κ.

Μετά την παρέλευση της πενταετούς παραγραφής οι εταίροι παύουν να ευθύνονται για τα χρέη της μετατραπείσας εταιρίας. Ο χρόνος της παραγραφής αρχίζει κατά το χρόνο ολοκλήρωσης της δημοσιότητας των παρ. 1 ή 2 του άρθρου 113, εκτός εάν η αξίωση καταστεί ληξιπρόθεσμη μετά τη συντέλεση της μετατροπής οπότε η παραγραφή ξεκινάει από το χρονικό σημείο αυτό. Αν η αξίωση κατά Ο.Ε. ή Ε.Ε. υπόκειται σε βραχύτερη παραγραφή ισχύει η συντομότερη προθεσμία. Σημειώνεται, ότι η προβλεπόμενη πενταετία δε συνιστά αποσβεστική προθεσμία, ώστε σε περίπτωση που δε προβληθεί ως ένσταση η παρέλευση της να μη λαμβάνεται υπόψιν αυτεπαγγέλτως από το Δικαστήριο (άρθρο 277 Α.Κ.)²⁷⁶. Ως προς τα ζητήματα αναστολής και διακοπής της προθεσμίας παραγραφής εφαρμοστέες τυγχάνουν οι γενικές διατάξεις του Α.Κ. (άρθρο 127§4).

3.8.8. Μετατροπή σε Ι.Κ.Ε.

²⁷³ Καραμανάκου, 2017, εις ΔικΠροσΕτ ο.π., αρθρ. 269, αρ.6

²⁷⁴ Καραμανάκου, 2017, εις ΔικΠροσΕτ ο.π., αρθρ. 269 αρ. 6, 10 για τα αναλόγως ισχύοντα επί της ειδικής παραγραφής του άρθρου 269 ν. 4072/2012, Μάζη, ΕΕμπΔ 1971, σελ. 499 υποσ. 44

²⁷⁵ Ψαρουδάκη, 2010, παρατ. σε ΑΠ 32/2010, ΕΕμπΔ 2010, σελ. 888, Καραμανάκου, 2017, εις ΔικΠροσΕτ ο.π., άρθρο 269 αρ.7 με τις εκεί νομολογιακές παραπομπές

²⁷⁶ Σχετικά Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 152

Το άρθρο 133 ρυθμίζει το ζήτημα της παραγραφής αξιώσεων έναντι εταίρων υπό μετατροπής Ι.Κ.Ε. με μερίδια αντιστοιχούντα σε εγγυητικές εισφορές²⁷⁷. Σύμφωνα λοιπόν με τις διατάξεις του νόμου, σε περίπτωση μετατροπής ιδιωτικής κεφαλαιουχικής εταιρείας, εφόσον υπάρχουν μερίδια που αντιστοιχούν σε εγγυητικές εισφορές και οι εταίροι που κατέχουν τα μερίδια αυτά δεν ευθύνονται προσωπικά για τα χρέη της εταιρείας που γεννώνται μετά τη μετατροπή της, οι αξιώσεις κατά των εταίρων αυτών για τα χρέη της ιδιωτικής κεφαλαιουχικής εταιρείας παραγράφονται ύστερα από 3 έτη από τη συντέλεση της μετατροπής σύμφωνα με τις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 113, κατά περίπτωση, εκτός αν η αξίωση κατά της ιδιωτικής κεφαλαιουχικής εταιρείας υπόκειται σε βραχύτερη παραγραφή.

Η προβλεπόμενη ευθύνη του εταίρου της υπό μετατροπή Ι.Κ.Ε. με μερίδια αντιστοιχούντα σε εγγυητικές εισφορές δεν υφίσταται έναντι του δανειστή της μετατραπέυσας Ι.Κ.Ε. που συγκατατέθηκε εγγράφως στη συντέλεση του μετασχηματισμού (133§2). Σε ό,τι έχει να κάνει με τα ζητήματα αναστολής και διακοπής της προβλεπόμενης προθεσμίας παραγραφής εφαρμόζονται οι γενικές διατάξεις του Α.Κ. κατά παραπομπή του άρθρου 133§3.

Όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική έκθεση του ν.4601/2019 επί του άρθρου 133, η ρύθμιση αντιστοιχεί κατά περιεχόμενο εν μέρει στην καταργούμενη πλέον διάταξη του άρθρου 106§4 ν. 4072/2012²⁷⁸ ως προς το χρόνο διατήρησης της ευθύνης και εν μέρει στο άρθρο 127 του ν.4601/2019 ως προς τις προβλέψεις των παρ.2 και 3. Από την παρατήρηση αυτή καθίσταται εμφανές ότι η ευθύνη των εταίρων Ι.Κ.Ε. με εγγυητικές εισφορές θεμελιώνεται από τη διάταξη του άρθρου 79 ν.4072/2012 και επομένως η ρύθμιση του άρθρου 133 έχει επιβεβαιωτικό χαρακτήρα επαναλαμβάνοντας το δικαιοπολιτικά αυτόνοτο, δηλαδή ότι η απώλεια της ιδιότητας του προσωπικός ευθυνόμενου εταίρου Ι.Κ.Ε. δε συνεπάγεται και την αυτόματη άρση της ευθύνης του για τις υφιστάμενες οφειλές της εταιρείας²⁷⁹.

Κατά τα λοιπά ως προς τις προϋποθέσεις και τις λεπτομέρειες εφαρμογής του άρθρου 133 ισχύουν αναλογικά όσα αναλύθηκαν για το άρθρο 45, καθώς πρόκειται για παρόμοια ρύθμιση, με την παρέκκλιση βέβαια ότι στο πλαίσιο της μετατροπής δε λαμβάνει χώρα καθολική διαδοχή.

3.8.9. Μετατροπή σε Συνεταιρισμό

²⁷⁷ Αυγητίδη, 2019, ΔΕΕ ο.π., σελ. 174

²⁷⁸ Η κατάργηση επήλθε δυνάμει του άρθρου 147 του ν.4601/2019

²⁷⁹ Αντίθετος προς την παραπάνω παρατήρηση ο Γρηγοριάδης, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 513 ο οποίος κάνει λόγο για «ευθύνη του άρθρου 133»

Σε περίπτωση μετατροπής συνεταιρισμού σε εταιρία, της οποίας οι μέτοχοι ή εταίροι δεν ευθύνονται προσωπικά για τα χρέη της, οι αξιώσεις κατά των συνεταίρων για τα χρέη του συνεταιρισμού παραγράφονται ύστερα από ένα 1 έτος από τη συντέλεση της μετατροπής σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 113, εκτός αν η αξίωση κατά του συνεταιρισμού υπόκειται σε βραχύτερη παραγραφή (138§1). Η κατά την παρ.1 ευθύνη δεν υφίσταται έναντι δανειστή του συνεταιρισμού που συγκατατέθηκε εγγράφως στη μετατροπή εφαρμοζόμενων για την προθεσμία της παραγραφής των διατάξεων του Α.Κ. για την αναστολή και διακοπή της παραγραφής (138§2-3).

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση²⁸⁰ η ρύθμιση του άρθρου 138 ακολουθεί τον κανόνα της ενιαύσιας παραγραφής του άρθρου 4§4 του ν.1667/1986.

Κατά τα λοιπά η ρύθμιση του άρθρου 138 αντιστοιχεί κατά περιεχόμενο σε εκείνη του άρθρου 52. Επομένως ισχύουν αναλογικά όσα εκτέθηκαν στην οικεία ενότητα, με τη διαφορά ότι η μετατραπέισα εταιρία δεν αναλαμβάνει χρέη καθώς στο πλαίσιο της μετατροπής αλλάζει μονάχα η νομική μορφή της εταιρίας που συνεχίζει να υπάρχει, δίχως να λαμβάνει χώρα μεταβίβαση περιουσίας.

3.9. Συμπεράσματα

Η μεταβολή του προσώπου του οφειλέτη που επέρχεται με τη συντέλεση ενός μετασχηματισμού καθιστά αναγκαία την προστασία των πιστωτών των εταιριών που μετέχουν σε αυτόν.

Από τη μακροσκοπική θεώρηση του νόμου προκύπτει ότι οι διατάξεις για την προστασία των εταιρικών δανειστών και στις τρεις κατηγορίες μετασχηματισμού δεν αποκλίνουν ουσιωδώς μεταξύ τους, παρά τις δομικές διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στη συγχώνευση, τη διάσπαση και τη μετατροπή. Η ρυθμιστική παραλληλία μεταξύ των τριών ειδών μετασχηματισμών δικαιολογείται από την ύπαρξη ενός κοινού παρονομαστή στο νόμο, ο οποίος δεν είναι άλλος από τη διατήρηση της επιχείρησης που θέτει ανάλογα ζητήματα προστασίας σε κάθε μορφή μετασχηματισμού. Η ενοποίηση της ρύθμισης για την προστασία των εταιρικών πιστωτών ενισχύει το επίπεδο προστασίας των συμφερόντων τους ανάγοντας συνάμα το δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών σε δικαϊκό κλάδο με ενιαίο δογματικό υπόβαθρο, συνοχή και αρχές.

²⁸⁰ Αιτ. έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 138

3.10. Βιβλιογραφία

- Αλεξανδρίδου Ελ., 2019, Δίκαιο εμπορικών εταιριών, έκδοση 3^η, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Γεωργιάδης Απ., 2023, Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, έκδοση 2^η, τόμος 2^{ος}, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα
- Γεωργιάδης Απ., 2008, Η εξασφάλιση των πιστώσεων, έκδοση 2^η, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Γρηγοριάδης Λ., 2020, Το Δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών μετά τον ν.4601/2019, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Δρίτσας Σ./ Λιβαδά Χ./ Περάκης Ε./ Σωτηρόπουλος Γ., 2017, Το δίκαιο της λογιστικής, έκδοση 1^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Δούβλης Β., 1986, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Ζερδελής Δ, 2019, Εργατικό Δίκαιο, έκδοση 4^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Καραγκουνίδης Απ., 1997, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ανωνύμων εταιριών, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Λεβέντης Γ./Παπαδημητρίου Κ, 2011, Ατομικό Εργατικό Δίκαιο, έκδοση 8^η, εκδόσεις Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας, Αθήνα
- Λιακόπουλος Θ., 1993, Η άρση της αυτοτέλειας του νομικού προσώπου στη νομολογία, έκδοση 2^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Μαρίνος Μ.–Θ./ Τριανταφυλλάκης Γ. (επ. ύλ.), 2017, Δίκαιο Προσωπικών Εταιριών, έκδοση 2017, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Μασούρος Π. (επ. ύλ.), 2019, Αγωγές και Αιτήσεις Ανώνυμης Εταιρίας, έκδοση 2^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Μεταλληνός Αλ. (επ. ύλ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων), 2019, «Οι αναμορφώσεις του εταιρικού δικαίου 2018-2019», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Περάκης Ε. (επ. ύλ.), 2010, Το δίκαιο της ανώνυμης εταιρίας, έκδοση 2^η, τόμοι 11, έκδοση 3^η, τόμοι 2, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Ρόκας Ν., 2019, Εμπορικές Εταιρίες, έκδοση 9^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Ρόκας Ν. (επ. ύλ.), 2001, Το δίκαιο των προσωπικών εταιριών, έκδοση 1^η, τόμος 2^{ος}, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Σινανιώτη – Μαρούδη Α., 2021, Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες, έκδοση 4^η, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Σπυρίδωνος Α., 2020, Δίκαιο ΙΚΕ και ΕΠΕ, έκδοση 4^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Σωτηρόπουλος Γ. (επ. ύλ.), 2021, Δίκαιο εταιρικών μετασχηματισμών, 1^η έκδοση, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Σωτηρόπουλος Γ. (επ. ύλ.), 2020, Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρίας, έκδοση 1^η, τόμοι 1^{ος} και 2^{ος}, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Ψαρουδάκης Γ., 2020, Η θέση του εταίρου στην εξυγίανση, έκδοση 1^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Ψυχομάνης Σ., 2018, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, έκδοση 3^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Αρθρογραφία

Αντωνόπουλος Β., 2002, Ειδικές Μέθοδοι Εξαγορών Επιχειρήσεων, Αρμενόπουλος, τόμος ΝΣΤ, τεύχος 3ο

Αποστόλου Π., 2008, Μετασχηματισμοί προσωπικών εταιριών υπό το πρίσμα της προστασίας των εταιρικών δανειστών και των συμφερόντων της μειοψηφίας, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Η, τεύχος 2008

Αυγητίδης Δ., 2019, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, ο ν.4601/2019 (ΦΕΚ Α'44/9.3.2019) Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 2/2019

Βύζα Β., 2019, Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου: δύο ενδιαφέρουσες προσθήκες στο νέο δίκαιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς, Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 25 τεύχος ΔΕΕ 6/2019

Λιακόπουλος Θ., 1986, Η ρύθμιση των εμπορικών προσωπικών εταιριών στο ΣχΕμπΚ, Νομικό Βήμα, τόμος 34, τεύχος 7-8/1986

Μαρίνος Μ.-Θ., 2020, Ενοχικές συμβάσεις στη συγχώνευση και τη διάσπαση εταιριών κατά το νέο δίκαιο των μετασχηματισμών (ν.4601/2019) – Συγχρόνως διερεύνηση των ορίων της ελευθερίας διασπάσεως, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Κ, τεύχος 2020

Μαστρομανώλη Ε./Γεωργιάδη Ι., 2021, Νομοθεσία των εταιρικών μετασχηματισμών (Ν 4601/2019) και προστατευτέα συμφέροντα ενδιαφερόμενων τρίτων (stakeholders), ιδίως στο παράδειγμα της συγχώνευσης εταιριών, Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 27, τεύχος 4/2021

Μάζης Π., 1971, Τίνα περί μετατροπής εταιριών, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΚΒ, τεύχος 1971

Μπεχλιβάνης Αχ., 1999, Η απαγόρευση επιστροφής της εταιρικής περιουσίας στους μετόχους, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος Ε, τεύχος Γ/1999

Σκανδάλης Ι., 2019, Η ανάλυση της νομολογίας του ΔΕΕ για το “outsourcing”: Με αφορμή την υπόθεση C-60/17 (Somoza Hermo), Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 3/2019

Σωτηρόπουλος Γ., 2008, Οι νέες ρυθμίσεις του δικαίου της ανώνυμης εταιρίας σχετικά με την αύξηση και τη μείωση του μετοχικού κεφαλαίου μετά το Ν. 3604/2007, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΙΔ, τεύχος 2008

Σωφρονά Α.-Ε., 2019, Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών - Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 5/2019

Ψαρουδάκη Γ., 2021, εταιρικοί μετασχηματισμοί, παυλιανή αγωγή και πτωχευτική ανάκληση: με αφορμή την απόφαση Ι.Γ.Ι. του ΔικΕΕ, Αρμενόπουλος, τόμος ΟΕ , τεύχος 2/2021

Ψαρουδάκης Γ., 2019, Η τυπολογία της διάσπασης στο ν.4601/2019, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 7/2019

Κεφάλαιο 4: Η προστασία της μειοψηφίας στους εταιρικούς μετασχηματισμούς

4.1. Εισαγωγή

Κάθε μετασχηματισμός, ως άθροισμα επιμέρους νομικών πράξεων και διαδικασιών, επιφέρει δομικές αλλαγές στον εταιρικό φορέα άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας μεταβάλλοντας κατ' ουσίαν την υπόσταση του. Υπό το πρίσμα αυτό όλες οι μορφές μετασχηματισμών δύνανται να επιδράσουν βλαπτικά στην εταιρική συμμετοχή των εταίρων, ιδιαίτερα μάλιστα κατά εκείνων που μειοψήφησαν κατά την έγκριση της συμμετοχής της εταιρίας τους στο μετασχηματισμό. Για

το λόγο αυτό οι νομοθετικές ρυθμίσεις ν.4601/2019²⁸¹ εμπεριέχουν προστατευτικές διατάξεις των δικαιωμάτων των εταίρων και ειδικά της μειοψηφίας, χωρίς όμως να καθιστούν το μετασχηματισμό υπέρμετρα δυσχερή²⁸². Στο πεδίο αυτό διακρίνεται η προσπάθεια του Έλληνα νομοθέτη να συγκεράσει το διακύβευμα της προώθησης της επιχειρηματικότητας και ευρύτερα της οικονομικής ελευθερίας με τα εξίσου προστατευτέα έννομα συμφέροντα των τυχόν διαφωνούντων μειοψηφούντων εταίρων.

4.2. Η σχέση ανταλλαγής των εταιρικών συμμετοχών να είναι δίκαιη και λογική

Η σχέση ανταλλαγής των εταιρικών συμμετοχών στις μετασχηματιζόμενες εταιρίες προς τις εταιρικές συμμετοχές όπως ήταν διαμορφωμένες πριν το μετασχηματισμό καθορίζεται καταρχήν ελεύθερα βάσει της αγοραίας αξίας τους. Όμως η σχέση αυτή πρέπει επιπλέον να είναι δίκαιη και λογική. Η απαίτηση αυτή απορρέει μέσα από τις επιμέρους διατάξεις του ν.4601/2019. Ειδικότερα, στην έκθεση που συντάχθηκε σύμφωνα με το άρθρο 9§1 πρέπει η σχέση ανταλλαγής να επεξηγείται και να δικαιολογείται από νομική και οικονομική άποψη, στην έκθεση του άρθρου 10§1 οι εμπειρογνώμονες πρέπει να δηλώνουν αν, κατά την εκτίμησή τους, η προτεινόμενη σχέση ανταλλαγής είναι δίκαιη και λογική²⁸³, ενώ εφόσον στο μετασχηματισμό μετέχει Ι.Κ.Ε. πρέπει το σχέδιο μετασχηματισμού να περιλαμβάνει ειδική αιτιολόγηση ότι η προτεινόμενη σχέση ανταλλαγής είναι δίκαιη και εύλογη²⁸⁴.

Πάντως, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η σχέση ανταλλαγής που δεν είναι δίκαιη και λογική δεν αποτελεί λόγο ακύρωσης του μετασχηματισμού, αλλά θεμελιώνει αποζημιωτική αξίωση του θιγόμενου εταίρου ή μετόχου κατά της εταιρίας που ευθύνεται κάθε φορά ανάλογα με το είδος του μετασχηματισμού. Έτσι, στις περιπτώσεις της συγχώνευσης και της μετατροπής η αξίωση για την καταβολή αποζημίωσης στρέφεται κατά της απορροφώσας και της μετατραπείσας εταιρίας αντίστοιχα, ενώ στη διάσπαση τα πράγματα είναι πιο σύνθετα. Ειδικότερα, εφόσον πρόκειται για διάσπαση, η αξίωση αποζημίωσης για μη δίκαιη σχέση ανταλλαγής προβλέπεται μόνο για την κοινή και τη μερική διάσπαση. Σχετικώς σημειώνεται ότι σε κοινή ή μερική διάσπαση που γίνεται μόνο με σύσταση νέας ή νέων εταιριών, η σχέση ανταλλαγής ταυτίζεται με την αναλογία των συμμετοχών στη διασπώμενη, δίχως να υπάρχουν

²⁸¹ Στο παρόν κεφάλαιο, όπου αναφέρονται άρθρα και διατάξεις άρθρων χωρίς προσδιορισμό του οικείου νόμου, νοούνται ως άρθρα και διατάξεις του ν.4601/2019

²⁸² Το γερμανικό συνταγματικό δικαστήριο κλήθηκε να αποφασίσει αν αντίκειται στη συνταγματική προστασία της ιδιοκτησίας ο μετασχηματισμός, ο οποίος έχει εκ του νόμου ως συνέπεια την αποχώρηση από την εταιρία του μειοψηφούντος εταίρου, BverfG 14, 263, υπόθ. Feldmule.

²⁸³ Η προαναφερθείσα γνώμη είναι απλώς ενδεικτική ή καθοδηγητική, όχι δεσμευτική.

²⁸⁴ Αρθρ. 43 για τη συγχώνευση, αρθρ. 93 για τη διάσπαση, αρθρ. 129 για τη μετατροπή

προϋφιστάμενοι εταίροι της επωφελούμενης που θα ωφελούνταν ή θα βλάπτονταν από τον υπολογισμό της, με αποτέλεσμα να μη μπορεί να εγερθεί ζήτημα εσφαλμένου καθορισμού της σχέσης ανταλλαγής στη συγκεκριμένη περίπτωση. Όσον αφορά τον οφειλέτη της αξίωσης, δεδομένου ότι μετά τη συντέλεση της διάσπασης υφίστανται περισσότερες εταιρίες, προβλέπεται ότι υπόλογη είναι η εταιρία, της οποίας οι εταίροι ωφελούνται από τη μη δίκαιη σχέση ανταλλαγής. Πράγματι με την καταβολή αποζημίωσης γίνεται περιουσιακή μετακίνηση από τους ωφελούμενους στους βλαπτόμενους εταίρους, η περιουσία της καταβάλλουσας εταιρίας μειώνεται συμπαρασύροντας προς τα κάτω και την εσωτερική αξία των συμμετοχών των πρώτων με την αξία αυτή να μεταφέρεται να μεταφέρεται ως χρηματική παροχή στους δεύτερους. Για παράδειγμα επί κοινής διάσπασης με απορρόφηση, στην οποία οι εταίροι της διασπώμενης αποκτούν χαμηλότερη συμμετοχή απ'ότι θα έπρεπε σε μια επωφελούμενη, η αξίωση στρέφεται κατά αυτής της επωφελούμενης. Στο πλαίσιο της ίδιας διάσπασης οι προϋφιστάμενοι εταίροι άλλης επωφελούμενης εταιρίας ως προς τους οποίους η σχέση ανταλλαγής καθορίστηκε σωστά δεν έχουν επωφεληθεί από το σφάλμα, με αποτέλεσμα η αξίωση αποζημίωσης να μη μπορεί να στραφεί και κατά της άλλης επωφελούμενης. Στην απόσχιση κλάδου για την οποία δε προβλέπεται αποζημίωση στο άρθρο 73§2, πράγματι δε μπορεί να προκύψει ζημιά των εταίρων της διασπώμενης εταιρίας, καθότι, ακόμα και εάν αυτή αποκτά μικρότερη συμμετοχή απ'ότι θα έπρεπε ενόψει της αξίας του μεταβιβαζόμενου κλάδου, μειώνεται η δική της περιουσία με τη ζημιά των εταίρων να είναι αντανακλαστική. Αντιθέτως, σε περίπτωση κατά την οποία η διασπώμενη εταιρία αποκτά μεγαλύτερη συμμετοχή απ'ότι θα έπρεπε, μπορεί να προκύψει ζημιά των εταίρων της επωφελούμενης εταιρίας, κατά τον λόγο αδικαιολόγητης μείωσης του ποσοστού συμμετοχής τους και τελικώς της εσωτερικής αξίας των συμμετοχών τους²⁸⁵. Βάσει όσων ειπώθηκαν στην περίπτωση αυτή θα ήταν δικαιιοπολιτικά εύλογο να αναγνωρίζεται δικαίωμα αποζημίωσης στους εταίρους της επωφελούμενης. Τότε όμως θα ανέκυπτε ζήτημα ασυμμετρίας στη ρύθμιση, καθώς ο εσφαλμένος καθορισμός του ύψους συμμετοχής της διασπώμενης στην επωφελούμενη θα ήταν βάση αξιώσεων αποζημίωσης από εταίρους μόνο αν το σφάλμα είχε γίνει υπερ της διασπώμενης και όχι εάν είχε γίνει κατά αυτής. Στις παραπάνω περιπτώσεις η εσωτερική αξία των συμμετοχών μειώνεται, είτε η ζημιά των εταίρων είναι άμεση, είτε αντανακλαστική. Για το λόγο αυτό η απόσχιση κλάδου εκλαμβάνεται από το άρθρο 73§3 ως συναλλαγή μεταξύ διασπώμενης και επωφελούμενης εταιρίας, επί της οποίας εφαρμόζονται αξιώσεις κατά το κοινό δίκαιο. Επομένως, εάν για παράδειγμα η αξία του εισφερθέντος κλάδου δεν ανταποκρίνεται στη συμμετοχή που απέκτησε η διασπώμενη εταιρία στην επωφελούμενη Α.Ε., εφαρμοστέο τυγχάνει το άρθρο 20§5 ν.4548/2018 λόγω μη καταβολής του κεφαλαίου με αυτή σε εισφορά σε είδος.

²⁸⁵ Ψαρουδάκη, 2020, εις ΔΑΕ ο.π., άρθρ. 107 αρ.19, όπου αναλύει αφενός τη διαφορά μεταξύ αντανακλαστικής επιρροής στη συμμετοχή από τη μείωση της αξίας της εταιρικής περιουσίας της και αφετέρου της κατά κυριολεξία ζημιάς του εταίρου που μπορεί να προκύψει από την αδικαιολόγητη μείωση του ποσοστού συμμετοχής του.

Ως προς το ζήτημα της αξιολόγησης της σχέσης ανταλλαγής κρίσιμο στοιχείο είναι η εσωτερική αξία των συμμετοχών, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί πριν το μετασχηματισμό και όπως αυτή διαμορφώνεται ακριβώς μετά τη συντέλεση του. Ζητούμενο είναι ο κάθε εταίρος να διατηρεί μετά το μετασχηματισμό συμμετοχή αντίστοιχης εσωτερικής αξίας με αυτή που είχε προηγουμένως²⁸⁶. Η αναφορά σε δίκαιη και λογική σχέση ανταλλαγής υποδηλώνει ότι υπάρχει ένα περιθώριο εκτίμησης των μερών και ότι δεν αναζητείται μια μοναδική ορθή σχέση ανταλλαγής, πράγμα που συνάδει με τα δυναμικά αποτελέσματα του μετασχηματισμού στον εταιρικό φορέα²⁸⁷. Κριτήρια με ιδιαίτερη βαρύτητα για την αξιολόγησης της σχέσης ανταλλαγής κατά τη νομολογία αποτελούν η στάση της μειοψηφίας των εταίρων που δεν άσκησαν αποφασιστική επιρροή στο περιεχόμενο της σύμβασης του μετασχηματισμού²⁸⁸ κατά την έγκριση του και η ορθή πληροφόρηση των εταίρων²⁸⁹. Περαιτέρω η νομολογία κάνει χρήση κριτηρίων επιχειρηματικής σκοπιμότητας για την εκτίμηση της σχέσης ανταλλαγής και απαιτεί να συντρέχει «προφανής» και «ουσιώδης» απόκλιση από την ορθή σχέση ανταλλαγής για να εφαρμοστεί το σημερινό άρθρο 21²⁹⁰.

Η άσκηση της αξίωσης αποζημίωσης λειτουργεί ως αποκαταστατικά για τον εταίρο που ζημιώθηκε από την εσφαλμένη σχέση ανταλλαγής. Για το παραδεκτό της αξίωσης αποζημίωσης ο νόμος δεν απαιτεί καταρχήν την προηγούμενη καταψήφιση του μετασχηματισμού από τον ενάγοντα εταίρο. Διαφορετική άποψη με ερείσματα στη νομολογία αναγνωρίζει δικαίωμα αποζημίωσης μόνο σε εκείνους τους εταίρους που αντιτάχθηκαν ή επιφυλάχθηκαν κατά τη διαδικασία ψήφισης του μετασχηματισμού, ενώ για όσους εταίρους ανεπιφύλακτα έδωσαν θετική ψήφο κατά τη λήψη της απόφασης μετασχηματισμού κρίνει την αξίωση τους καταχρηστική ως αντιβαίνουσα στο άρθρο 281 Α.Κ²⁹¹.

Η ρύθμιση του νόμου για την προστασία των εταίρων της μειοψηφίας από τη μη δίκαιη και λογική σχέση ανταλλαγής δεν κατευθύνεται στην προστασία της ίδιας της συμμετοχής, αλλά μόνο της αξίας της. Τούτο συμβαίνει, παρότι η περιουσιακή προστασία της συμμετοχής δε συναντάται γενικότερα στο εταιρικό δίκαιο, αλλά ισχύει εν προκειμένω λόγω του ειδικού βάρους που αποδίδεται στη διαφύλαξη του κύρους του μετασχηματισμού.

²⁸⁶ Για το ότι κρίσιμη είναι η εσωτερική αξία και ότι αυτή δεν είναι κατ'ανάγκη ακριβώς η ίδια, καθώς δεν υφίσταται μια μοναδική ορθή τιμή πρβλ. ΜΠρΘεσ 20413/2014 Επισκ.Ε.Δ 2015, σελ. 555, 560-561.

²⁸⁷ ΜΠρΑθ 6273/2002 ΕΕμπΔ 2003, σελ. 352, Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 158.

²⁸⁸ Λιναρίτη Ι., 2003, σχολιασμός υπ' αριθμόν 6273/2003 απόφασης Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Γ, τεύχος 2003, σελ 50.

²⁸⁹ ΜΠρΘεσ 12260/2017 Νόμος.

²⁹⁰ Το άρθρο 21 επαναλαμβάνει τη διάταξη του άρθρου 77^α του κ.ν. 2190/1920 αιτ. έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 21, χαρακτηριστικές αποφάσεις της νομολογίας πριν την εισαγωγή του ν.4601/2019 για το ζήτημα αυτό ΜΠρΘεσ 122/60/2017 Νόμος, ΜΠρΑθ 6273/2002 ΕΕμπΔ 2003, σελ. 352, ΜΠρΘεσ 20413/2014 ΕπισκΕΔ 2015, σελ. 555, 557.

²⁹¹ ΜΠρΘεσ 12260/2017 Νόμος, Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 77^α αρ.7, Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 157.

Η αποζημιωτική αξίωση γεννάται με την καταχώριση της σύμβασης του μετασχηματισμού στο Γ.Ε.ΜΗ., οπότε και εκκινεί η δωδεκάμηνη παραγραφή²⁹².

Λαμβάνοντας υπόψιν την εγγενή ασυμμετρία στην πληροφόρηση ανάμεσα στον ενάγοντα εταίρο και την ευθυνόμενη εταιρία αναφορικά με την περιουσιακή κατάσταση των εταιριών που συμμετείχαν στο μετασχηματισμό σε συνδυασμό με το προγενέστερο βάρος της εταιρίας να δικαιολογήσει τη σχέση ανταλλαγής²⁹³ και το γεγονός ότι οι αποφάσεις των συνελεύσεων για την υπερψήφιση του μετασχηματισμού δεν δύνανται να νομιμοποιήσουν τη σχετική συναλλαγή, καθότι οι μειωψήφοντες εταίροι δεν ασκούν ουσιαστική επιρροή στη λήψη της απόφασης, ο νόμος αντιστρέφει το βάρος απόδειξης εις βάρος της εναγόμενης εταιρίας. Έτσι λοιπόν ο εταίρος αρκεί να επικαλεστεί την άδικη και άλογη σχέση ανταλλαγής και την υπερβάλλουσα έκταση που έλαβε η απόκλιση της από το σχετικό περιθώριο εκτίμησης, ενώ αντίθετα η εναγόμενη εταιρία φέρει το αντικειμενικό βάρος να πείσει το δικαστήριο για τα αντίθετα²⁹⁴.

Για την εκδίκαση της διαφοράς αρμόδιο είναι το μονομελές πρωτοδικείο της έδρας οποιασδήποτε από τις εταιρίες που μετείχε στο μετασχηματισμό. Επίσης δεν αποκλείεται εξωδικαστική επίλυση ή προσφυγή της διαφοράς σε διαιτησία ή διαμεσολάβηση (άρθρο 5)²⁹⁵.

Αναφορικά με τη φύση της αξίωσης των εταίρων εγείρεται το ζήτημα κατά πόσον αυτή τελεί υπό την επιφύλαξη διατήρησης του κεφαλαίου της οφειλέτριας εταιρίας, αν δηλαδή μπορεί να ικανοποιηθεί στο μέτρο που η εταιρία είναι σε θέση να προχωρήσει εκείνη τη χρονική στιγμή σε διανομή μερίσματος²⁹⁶. Η δικαιολογητική βάση ενός τέτοιου περιορισμού είναι ότι η αξίωση αυτή προκύπτει *causa societatis*, δηλαδή συνδέεται με την εταιρική συμμετοχή και επομένως δε μπορεί να ικανοποιείται εις βάρος των αξιώσεων των εταιρικών πιστωτών υπό το πρίσμα της γενικότερης προστασίας των τελευταίων έναντι των εταίρων²⁹⁷. Κατ' αντίθετη άποψη θα ήταν αντιφατικό, σε βάρος των δικαιούχων εταίρων, να πρέπει αυτοί να αποδεχθούν αφενός την έστω μερική απώλεια συμμετοχής, αφετέρου ότι η αποζημιωτική προστασία τους να περιορίζεται από τη σύνδεση της με την ήδη κατά αυτό το μέρος απολεσθείσα συμμετοχή τους. Σύμφωνα με τον Ψαρουδάκη²⁹⁸ δικαιοπολιτικά συνεπέστερη λύση είναι να συνδεθεί η αξίωση με τη διατήρηση του κεφαλαίου, δηλαδή να δοθεί προτεραιότητα στην προστασία των πιστωτών έναντι των εταίρων. Ειδικότερα, πρωταρχικός σκοπός διατήρησης του κεφαλαίου είναι η προστασία των

²⁹² Άρθρο 21§2 για τη συγχώνευση,

²⁹³ Άρθρο 9§1 για τη συγχώνευση

²⁹⁴ Καραγκουνίδη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 77. αρ. 68.

²⁹⁵ Ο Μούζουλας Ν., 2008, Ν. 3604/2007 για την αναμόρφωση και τροποποίηση του Κ.Ν. 2190/1920 περί ανωνύμων εταιριών, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 633 εκφράζει την ανησυχία του αναφορικά με τη διαφάνεια της εξωδικαστικής διαδικασίας επίλυσης της διαφοράς, πράγμα ωστόσο που μπορεί να συμβεί και αφού επιδιωχθεί δικαστικά η ικανοποίηση της αξίωσης με την κατάθεση αγωγής.

²⁹⁶ Άρθρ. 159 ν.4548/2018, άρ. 35 ν. 3190/1955, άρθρ. 81, 100 ν. 4072/2012.

²⁹⁷ Ψαρουδάκης, 2021, Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.352 -353.

²⁹⁸ Ψαρουδάκης, 2021, Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.352 -353.

πιστωτών με αποτέλεσμα, παρότι η υπόσταση της συμμετοχής των εταίρων θίγεται από την πλειοψηφική απόφαση, αν η αποζημίωση δεν προέρχεται από το διανεμήσιμο ποσό, καταλήγει ως επιστροφή εισφοράς προς βλάβη των αξιώσεων των πιστωτών. Άλλωστε στοιχείο κάθε εταιρικής συμμετοχής είναι ότι υπόκειται σε πλειοψηφικές αποφάσεις, ακόμη και ως προς την ενδεχόμενη συγχώνευση και τη σχέση ανταλλαγής με αυτήν. Με την έννοια αυτή και η σχετική αξίωση αποζημίωσης πράγματι προκύπτει *causa societatis*. Για το λόγο αυτό είναι ορθότερο να φέρουν το σχετικό κίνδυνο αυτοί που αποφάσισαν να αποκτήσουν τη συμμετοχή, και όχι οι πιστωτές. Η θέση αυτή δεν αντιβαίνει την κρίση του ΔΕΕ²⁹⁹ ότι η αποζημίωση που καταβάλλει η εταιρία στο μέτοχο «λόγω παρατυπιών που διεπράχθησαν από την ίδια πριν ή κατά το χρόνο αποκτήσεως μετοχών της» δεν υπόκειται σε περιορισμό βάσει της διατήρησης του κεφαλαίου, γιατί η κρίση αυτή αφορούσε ευθύνη της εταιρίας ως εκδότριας στο «αρχιμήδειο σημείο» της κτήσης συμμετοχής από το μέτοχο, ενώ εν προκειμένω η εταιρική συμμετοχή προϋπάρχει βέβαια της γέννησης της αξίωσης³⁰⁰. Βάσει των παραπάνω η επίκληση εκ μέρους της εταιρίας της ανάγκης διατήρησης του κεφαλαίου αποτελεί αναβλητική ένσταση και η αξίωση ικανοποιείται μόλις η εταιρία διαθέτει διανεμήσιμο ποσό. Τέλος η ίδια προτεραιότητα των πιστωτών έναντι των εταίρων με αξίωση αποζημίωσης από την παρούσα διάταξη σημαίνει ότι η αξίωση αυτή πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι τελευταίας σειράς με την έννοια του άρθρου 96§1 περ. δ'ν.4738/2020. Επομένως, σε περίπτωση πτώχευσης της οφειλέτριας εταιρίας μπορεί μεν να αναγγελθεί, αλλά έπεται των απαιτήσεων των εγχειρόγραφων πιστωτών, πράγμα που πρακτικά οδηγεί σε μη ικανοποίηση της³⁰¹.

Δεδομένου ότι η αξίωση αποζημίωσης γεννάται όταν η σχέση ανταλλαγής εξέρχεται από το περιθώριο εκτίμησης για τον καθορισμό της δίκαιης και λογικής σχέσης, προκύπτει ότι το ποσό της αποζημίωσης θα ισούται με τη διαφορά ανάμεσα στην καθορισθείσας αξίας συμμετοχής και της αξίας συμμετοχής που θα οριζόταν εφαρμοζόμενης της ακραίας τιμής του περιθωρίου εκτίμησης. Για παράδειγμα αν βάσει μιας «δίκαιης και λογικής» σχέσης ανταλλαγής οι μέτοχοι της απορροφώμενης εταιρίας θα έπρεπε να λάβουν 1 μετοχή της απορροφώσας για κάθε 4 έως 6 μετοχές που είχαν στην απορροφώμενη, αλλά έλαβαν μόνο 1 μετοχή για κάθε 8 που είχαν, τότε θα αποζημιωθούν για την αξία που απώλεσαν, αν είχαν λάβει 1 μετοχή για κάθε 6. Δηλαδή στο παραπάνω παράδειγμα δεν αναζητείται μια μοναδική «ορθή» τιμή εντός του πλαισίου των 4 – 6 μετοχών, αλλά τίθεται ως βάση για τον υπολογισμό της αποζημίωσης το έσχατο όριο του περιθωρίου εκτίμησης. Προς επίρρωση της θέσης αυτής χρήσιμη είναι η μελέτη δυο σημαντικών τοποθετήσεων της νομολογίας υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος δικαίου για το ζήτημα του

²⁹⁹ Υποθ. C-174/12, Hirmann, σκ. 32, απόφαση για την οποία βλ. και Σωτηρόπουλο 2020, εις ΔΑΕ ο.π., αρθρ. 159, αρ.24.

³⁰⁰ Ψαρουδάκης, 2021, Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.352 -353.

³⁰¹ Ψαρουδάκης, 2021, Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.352 -353.

υπολογισμού της αποζημίωσης, καθώς και για δυο ακόμη ζητήματα που εξετάζονται ευθύς παρακάτω³⁰².

Το πρώτο εξ αυτών έχει να κάνει με το ότι το ενδεχόμενο αύξησης της εσωτερικής αξίας της συμμετοχής του δικαιούχου της αποζημίωσης, επειδή πλέον αυτός μετέχει έστω και με μικρότερο ποσοστό απ'ότι θα έπρεπε στην προκύπτουσα από το μετασχηματισμό υπεραξία, δεν επιδρά μειωτικά στο ποσό της δικαιούμενης αποζημίωσης. Κατ'εφαρμογή της θεωρίας της διαφοράς συγκρίνεται η περιουσιακή θέση του εταίρου χωρίς «δίκαιη και λογική» σχέση ανταλλαγής με σχέση ανταλλαγής που ανταποκρίνεται σε αυτή την απαίτηση του νόμου. Από ουσιαστική άποψη αυτό σημαίνει ότι η υπεραξία του μετασχηματισμού δε κατανέμεται ελεύθερα. Δηλαδή στο παραπάνω παράδειγμα, αν υπάρχει τόσο υψηλή υπεραξία, τότε αυτό σημαίνει ότι έχει αυξηθεί ακόμα περισσότερο η αξία των συμμετοχών της απορροφώσας και λόγω της υπεραξίας και λόγω της υπέρμετρα ευμενούς για αυτούς σχέσης ανταλλαγής, με αποτέλεσμα οι μέτοχοι της απορροφώσας να έχουν καρπωθεί δυσανάλογο μέρος μιας υπεραξίας που δημιουργήθηκε, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό και με τη συμβολή της απορροφώμενης. Αυτό το ανεπιεικές αποτέλεσμα για το ζημιωθέντα εταίρο αποφεύγεται με την εδώ εκτιθέμενη άποψη. Πάντως, κατά το παρελθόν έχει υποστηριχθεί και η αντίθετη θεώρηση, ότι δηλαδή η σημειούμενη αύξηση της εσωτερικής αξίας μειώνει την αποζημίωση³⁰³.

Το δεύτερο ζήτημα σχετίζεται με το ότι κανονιστικώς δεν αναζητείται μια μοναδική «ορθή» τιμή, με αποτέλεσμα να για τον υπολογισμό της αποζημίωσης να εφαρμόζεται το περιθώριο της εκτίμησης για το οποίο έγινε λόγος παραπάνω. Σε διαφορετική περίπτωση θα επιβαρύνονταν υπέρμετρα η μετασχηματιζόμενη εταιρία και σε τελική ανάλυση η λειτουργία των μετασχηματισμών ως εργαλείο αναδιάρθρωσης του επιχειρηματικού φορέα, καθώς για την καταβολή της αποζημίωσης θα απαιτούνταν κεφάλαια που δεν είχαν προβλεφθεί κατά την οικεία σύμβαση, με αποτέλεσμα η εταιρία να στερείται πολύτιμη ρευστότητα. Τούτο θα ήταν μεν εύλογο μέτρο για την προστασία των εταίρων, θα υπερέβαινε όμως το αναγκαίο μέτρο, καθότι εν προκειμένω λόγος ευθύνης είναι ο εσφαλμένος ορισμός της σχέσης ανταλλαγής που υπερβαίνει το περιθώριο εκτίμησης στη σύμβαση μετασχηματισμού και επομένως η αποζημίωση έχει ως λειτουργία την επαναφορά της περιουσιακής θέσης του εταίρου στο σημείο, όπου θα βρισκόταν αν η σχέση ανταλλαγής είχε οριστεί νόμιμα, ήτοι εντός αυτού του περιθωρίου. Υπό διαφορετική εκδοχή, αν δηλαδή επιδιωκόταν η αποκατάσταση του εταίρου σε μια μοναδική ορθή σχέση ανταλλαγής, θα προέκυπτε το παράδοξο αποτέλεσμα να περιέρχεται τελικά σε ευνοϊκότερη θέση, αν ορίζεται δυσμενής εκτός περιθωρίου σχέση ανταλλαγής, απ'ότι αν ορίζεται ευμενέστερη για τον ίδιο σχέση η οποία όμως βρίσκεται εντός περιθωρίου εκτίμησης, με αποτέλεσμα να μη γεννάται καθόλου αξίωση αποζημίωσης. Σχηματικά αυτό αναδεικνύεται στο ανωτέρω

³⁰² ΜΠρΘεσ 20413/2014 Επισκ.Ε.Δ. 2015, σελ. 552, ΜΠρΘεσ 12260/2017 Νόμος.

³⁰³ ΜΠρΘεσ 20413/2014 Επισκ.Ε.Δ. 2015, σελ. 560.

παράδειγμα με «δίκαιη και λογική» σχέση ανταλλαγής 1:4 έως 1:6 και με την υπόθεση ότι θα εντοπιζόταν εντός αυτού του περιθωρίου ως «ορθή» σχέση ανταλλαγής 1:5, δηλαδή 1 μετοχή της απορροφώσας για κάθε 5 μετοχές της απορροφώμενης. Σε αυτή την περίπτωση, υπό τη θεώρηση του υπολογισμού της αποζημίωσης βάσει μιας μόνης ορθής σχέσης ανταλλαγής, θα βρισκόταν σε καλύτερη θέση ο εταίρος της απορροφώμενης, αν στη σύμβαση της συγχώνευσης η σχέση ανταλλαγής οριζόταν 1:8, γιατί τότε θα είχε αξίωση αποζημίωσης που θα του απέδιδε την αξία που θα είχε υπό το 1:5, απ'ότι αν η σχέση ανταλλαγής οριζόταν σε 1:6, γιατί τότε δε θα του αναγνωριζόταν καθόλου αξίωση αποζημίωσης.

Σύμφωνα με άλλη άποψη ως προς το δεύτερο αυτό ζήτημα³⁰⁴ η εφαρμογή του άρθρου 21 διέρχεται από δυο στάδια, με διαφορετική διαμόρφωση του κριτηρίου ανά στάδιο. Στο πρώτο στάδιο εξετάζεται αν η σχέση ανταλλαγής είναι δίκαιη και λογική ή όχι. Αν δοθεί αρνητική απάντηση, τότε στο δεύτερο στάδιο ποσοτικοποιείται επακριβώς η ζημιά των εταίρων, ώστε να τους αποδίδεται αποζημίωση κατά τη διάκριση που αναπτύχθηκε, ως την ορθή σχέση ανταλλαγής (στο ανωτέρω παράδειγμα 1:5) και όχι απλώς ως το απώτατο όριο αυτού του περιθωρίου εκτίμησης (στο ανωτέρω παράδειγμα 1:6). Η άποψη αυτή είναι επαρκώς θεμελιωμένη και με συστημική συνέπεια, καθόσον εκκινεί από την παραδοχή ότι το περιθώριο εκτίμησης είναι ιδιαίτερα ευρύ και ότι η αξίωση αποζημίωσης αναγνωρίζεται σε σπάνιες περιπτώσεις. Υπό το πρίσμα αυτό περιορίζεται η αποζημίωση, αν υπολογιζόταν βάσει του περιθωρίου εκτίμησης. Στην παρούσα ανάλυση το αποδεκτό περιθώριο εκτίμησης δε γίνεται αντιληπτό ως τόσο ευρύ, με αποτέλεσμα να μην περιορίζεται υπέρμετρα η αποζημίωση, αν αγγίζει το άκρο του.

4.3. Δικαίωμα πληροφόρησης

4.3.1. Συγχώνευση

Στο άρθρο 11 εισάγεται ειδικό δικαίωμα πληροφόρησης των εταίρων κάθε εταιρίας που μετέχει σε συγχώνευση. Σκοπός του δικαιώματος του άρθρου 11 είναι η πληροφόρηση και η προετοιμασία των εταίρων, ώστε να είναι σε θέση να αποφασίσουν υπέρ ή κατά της λήψης της απόφασης για τη συγχώνευση, σύμφωνα με το άρθρο 14, αφού έχουν λάβει προηγουμένως γνώση όλων των κρίσιμων παραμέτρων της συγκεκριμένης συναλλαγής³⁰⁵. Η παροχή πληροφόρησης

³⁰⁴ ΜΠρΘεσ 12260/2017

³⁰⁵ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 11.

αποκρυσταλλώνει τις λεπτομέρειες της συγχώνευσης συνιστώντας μέτρο διαφάνειας και αποσκοπώντας κατεξοχήν στην προστασία των συμφερόντων της εταιρικής μειοψηφίας που διατηρεί επιφυλάξεις έναντι στον προτεινόμενο μετασχηματισμό³⁰⁶.

Ο προβλεπόμενος από το άρθρο 11 μηχανισμός πρόσβασης στην πληροφόρηση περιλαμβάνει τη διάθεση στους εταίρους, ύστερα από σχετικό αίτημα τους, προκαθορισμένων αλλά και πρόσθετων εγγράφων. Από την άλλη πλευρά το άρθρο 11 καθιερώνει υποχρέωση της εταιρίας να θέσει στη διάθεση των εταίρων τα έγγραφα που μνημονεύονται στη διάταξη, είτε σε φυσική μορφή στην έδρα της εταιρίας, είτε με ηλεκτρονικά μέσα³⁰⁷. Επομένως ο εταίρος που επιθυμεί την ενημέρωση του απευθύνεται στην εταιρία προκειμένου να λάβει γνώση των πληροφοριών που εμπεριέχονται στα προβλεπόμενα έγγραφα. Υπό αυτό το πρίσμα συνάγεται ότι η ικανοποίηση του δικαιώματος λήψης πληροφοριών προϋποθέτει την όχληση του εταίρου³⁰⁸.

Από τον παθητικό χαρακτήρα των συγχωνευόμενων εταιριών να παράσχουν πληροφόρηση προκύπτει διακριτικό καθήκον των μελών του διαχειριστικού οργάνου τους να εξασφαλίζουν την πλήρη πληροφόρηση των εταίρων που ασκούν το σχετικό δικαίωμα τους θέτοντας υπόψιν τους τα κάθε είδους έγγραφα και στοιχεία που κρίνονται αναγκαία για τη διαμόρφωση πλήρους εικόνας για την προτεινόμενη συγχώνευση³⁰⁹.

Στο σημείο αυτό υπογραμμίζεται ότι η απarıθμηση των εγγράφων του άρθρου 11 είναι ενδεικτική, όπως προκύπτει από το γράμμα της διάταξης³¹⁰. Επομένως, τα μέλη του Δ.Σ. ή οι διαχειριστές καθεμιάς από τις εταιρίες που μετέχουν στη συγχώνευση οφείλουν να θέσουν υπόψιν των εταίρων όχι μόνο τα ρητώς κατονομαζόμενα έγγραφα, αλλά και πρόσθετα έγγραφα, χωρίς τα οποία δε μπορεί να διαμορφωθεί με ασφάλεια η γνώμη των εταίρων για τη συγχώνευση.

Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 11 τα αναγκαία έγγραφα που συγκροτούν το δικαίωμα πληροφόρησης των εταίρων είναι:

(α) το Σχέδιο της σύμβασης συγχώνευσης

(β) οι ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις των τελευταίων 3 ετών. Σχετικώς σημειώνεται ότι οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις δεν απαιτείται να έχουν εγκριθεί από τη συνέλευση ή τους εταίρους, αρκεί να έχουν συνταχθεί από το Δ.Σ. ή τους διαχειριστές και να έχουν υιοθετηθεί με απόφαση των τελευταίων³¹¹. Τούτο συμβαίνει διότι και μόνη η κατάρτιση των καταστάσεων

³⁰⁶ Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 73 αρ.4.

³⁰⁷ Μούζουλας, 2010, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 73 αρ.1.

³⁰⁸ Μούζουλας, 2010, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 73 αρ.1, Σκαλίδη, ΕΤρΑξΧρΔ 2003, σελ. 578.

³⁰⁹ Λιναρίτη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 213.

³¹⁰ Άρθρ. 11§1: «των εξής τουλάχιστον εγγράφων».

³¹¹ Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 73 αρ.4.

αυτών από το διαχειριστικό όργανο τις καθιστά εταιρικά έγγραφα, ακόμα και πριν λάβει χώρα έγκριση τους από τη συνέλευση ή τους εταίρους.

(γ) τη λογιστική κατάσταση των συγχωνευόμενων εταιριών που πρέπει να είναι ενήμερη και επικαροποιημένη³¹². Στη διάταξη ορίζεται σαφώς ότι η λογιστική κατάσταση περιλαμβάνει τουλάχιστον τον ισολογισμό, τη κατάσταση αποτελεσμάτων καθώς και την περίληψη των λογιστικών μεθόδων που χρησιμοποιήθηκαν για τη σύνταξη τους.

Η επικαιρότητα της λογιστικής κατάστασης (προσωρινού ισολογισμού) εξασφαλίζεται από τον καθορισμό απώτατης ημερομηνίας αναφοράς της, η οποία δε μπορεί να είναι προγενέστερη περισσότερο από 3 μήνες από την ημερομηνία του Σχεδίου Συγχώνευσης, αν οι τελευταίες ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις αναφέρονται σε χρήση που έχει λήξει 6 μήνες τουλάχιστον πριν από την ημερομηνία του σχεδίου σύμβασης συγχώνευσης³¹³. Από το γράμμα της διάταξης προκύπτει ότι η λογιστική κατάσταση μπορεί να φέρει ημερομηνία ακόμη και επόμενη του Σχεδίου, ώστε να βρίσκεται ακόμα πλησιέστερα στην ημερομηνία που πρόκειται να ληφθεί η απόφαση των εταίρων για την έγκριση του³¹⁴. Επομένως ο σκοπός της διάταξης για επικαροποιημένη λογιστική πληροφόρηση των εταίρων επιτυγχάνεται ακόμα και όταν η λογιστική κατάσταση έπεται του σχεδίου. Βάσει της ισότιμης μεταχείρισης των μετόχων (εταίρων) που μετέχουν στη συγχώνευση, υποστηρίζεται σχετικώς ότι εφόσον απαιτηθεί λογιστική κατάσταση (προσωρινός ισολογισμός) για μια από τις συγχωνευόμενες εταιρίες, τότε πρέπει να καταρτιστούν προσωρινοί ισολογισμοί για όλες, ώστε να είναι από κοινού διαθέσιμοι στους εταίρους στον ίδιο χρόνο³¹⁵. Ωστόσο δεν αποκλείεται οι ετήσιες οικονομικές καταστάσεις ορισμένης εταιρίας να λήγουν σε διαφορετική ημερομηνία από τις υπόλοιπες λ.χ. 30/06, με αποτέλεσμα εάν η ημερομηνία του σχεδίου είναι 20/07, τότε να μη χρειαστεί για την ανωτέρω εταιρία σύνταξη λογιστικής κατάστασης κατά το άρθρο 11§1 περ. γ', ακόμα και εάν απαιτηθεί σύνταξη λογιστικής κατάστασης για τις υπόλοιπες εταιρίες που μετέχουν στον ίδιο μετασχηματισμό, των οποίων οι οικονομικές καταστάσεις αναφέρονται σε χρήση που έληξε την 31/12 του προηγούμενου έτους³¹⁶.

Επιπλέον καθεμιά από τις εμπλεκόμενες στη συγχώνευση εταιρίες υποχρεούνται να προβαίνουν σε σύνταξη λογιστικής κατάστασης («προσωρινού ισολογισμού»), αν κρίνεται αναγκαίο για την ορθή πληροφόρηση των εταίρων. Τούτο θα συμβαίνει ιδίως σε περίπτωση κατά την οποία η

³¹² Άρθρ. 97§1 περίπτ. γ' Οδηγίας ΕΕ 2017/1132.

³¹³ Ακριβέστερα, σύμφωνα με το γράμμα του άρθρου 11§1 περ. γ', η ημερομηνία να μην είναι προγενέστερη από την πρώτη ημέρα του τρίτου μήνα πριν από την ημερομηνία του σχεδίου, ώστε εάν π.χ. το Σχέδιο φέρει ημερομηνία 25/07 η λογιστική κατάσταση επιτρέπεται να έχει συνταχθεί με ημερομηνία 01/04.

³¹⁴ Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 73 αρ.4.

³¹⁵ Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 73 αρ.4

³¹⁶ Λιναρίτη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 215.

λογιστική – χρηματοοικονομική εικόνα ορισμένης συγχωνευόμενης εταιρίας έχει μεταβληθεί ουσιωδώς, ακόμα και εάν δεν έχουν παρέλθει 6 μήνες από τη λήξη της χρήσης στην οποία αναφέρονται οι τελευταίες χρηματοοικονομικές καταστάσεις της. Στην ανωτέρω περίπτωση ουσιώδους μεταβολής της περιουσιακής κατάστασης βάσιμα υποστηρίζεται ότι τα μέλη του Δ.Σ. ή οι διαχειριστές της εταιρίας αυτής οφείλουν να συντάξουν τη λογιστική κατάσταση του άρθρου 11§1 περ. γ' ³¹⁷. Το συμπέρασμα αυτό απορρέει από τη γενική υποχρέωση που υπέχουν τα πρόσωπα αυτά για επιμελή άσκηση των καθηκόντων τους και βρίσκει ανταπόκριση στο σκοπό του νόμου που απαιτεί την πλήρη και ενήμερη πληροφόρηση των εταίρων όλων των εταιριών που μετέχουν στη συγχώνευση³¹⁸.

Για τη σύνταξη της λογιστικής κατάστασης ακολουθούνται οι ίδιες μέθοδοι και διάταξη εμφάνισης, όπως έγινε στις προγενέστερες. Μάλιστα, ο σχετικός ενωσιακός κανόνας³¹⁹ προβλέπει ότι δεν είναι απαραίτητο (άρα δεν απαγορεύεται κιόλας) να γίνει νέα πραγματική απογραφή, καθώς και ότι οι επιμετρήσεις που εμφανίζονται στον τελευταίο ετήσιο ισολογισμό δεν πρέπει να μεταβάλλονται, παρά μόνο στο μέτρο που εμφανίζονται σχετικές λογιστικές εγγραφές στον ενδιάμεσο χρόνο. Παρόλαυτα ως προς τις συγκεκριμένες επιμετρήσεις λαμβάνονται υπόψιν οι αποσβέσεις και οι προβλέψεις της ενδιάμεσης περιόδου, καθώς επίσης και τυχόν ουσιώδεις μεταβολές της πραγματικής αξίας των εν λόγω στοιχείων, έστω και εάν δεν εμφανίζονται από την καταγραφή τους ακόμη στα λογιστικά βιβλία³²⁰. Παράλληλα, σε περίπτωση συμμετοχής Α.Ε. στο μετασχηματισμό υποστηρίζεται η άποψη ότι η συνταχθείσα λογιστική κατάσταση πρέπει να συνοδεύεται από πιστοποιητικό ελεγκτή και ότι συνεπώς πρέπει να προηγηθούν σχετικές αποφάσεις Δ.Σ. αφενός για το διορισμό ελεγκτών, αφετέρου για την κατάρτιση και υιοθέτηση της εν λόγω λογιστικής κατάστασης³²¹. Παρά τη συνδρομή των προϋποθέσεων του άρθρου 11§1 περ. γ' δεν απαιτείται κατάρτιση ιδιαίτερης λογιστικής κατάστασης εκ μέρους της εταιρίας όταν: (i) η ίδια εταιρία έχει εκδώσει κινητές αξίες που έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά ή σε πολυμερή μηχανισμό διαπραγμάτευσης (ΠΜΔ), δημοσιεύει εξαμηνιαία οικονομική έκθεση σύμφωνα με τις διατάξεις που αφορούν τις υποχρεώσεις διαρκούς και περιοδικής πληροφόρησης αντίστοιχων εκδοτών εισηγμένων κινητών αξιών και καθιστά αυτή την εξαμηνιαία οικονομική έκθεση διαθέσιμη στους μετόχους κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο

³¹⁷ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 164.

³¹⁸ Σχετικά Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 73 αρ.4 που χαρακτηρίζει τη σύνταξη προσωρινού ισολογισμού υπό αντίστοιχες περιστάσεις ως «στοιχειώδες μέτρο πρόνοιας που οφείλει να λάβει το Δ.Σ. έναντι των μετόχων.

³¹⁹ Άρθρο 97§2 Οδηγίας ΕΕ 2017/1132

³²⁰ Σωτηρόπουλο, ΕΕμπΔ 2016, σελ. 282 για την ενδεδειγμένη αποτίμηση στην εύλογη αξία με βάση τα ΔΠΧΑ και τα ΕΛΠ.

³²¹ Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 73 αρ.4.

11§1^{322,323} και (ii) σε περίπτωση ομοφωνίας των εταίρων ή μετόχων και κατόχων άλλων τίτλων που παρέχουν δικαίωμα ψήφου σε καθεμιά από τις εταιρίες που μετέχουν στη συγχώνευση έχουν ότι η σύνταξη λογιστικής κατάστασης δεν απαιτείται. Η συμφωνία αυτή, αντίστοιχα προς τις προβλέψεις των άρθρων 9§7 και 10§7, πρέπει να είναι έγγραφη και το σχετικό έγγραφο πρέπει να έχει θεωρηθεί από τα πρόσωπα που προβλέπονται στο άρθρο 446 Κ.Πολ.Δ. (δηλ. δημόσιο λειτουργό ή συμβολαιογράφο) ή από δικηγόρο, ώστε να προκύπτουν η βεβαίωση του γνήσιου υπογραφής του κάθε δηλούντος εταίρου και η χρονολογία. Συναφώς με τη χρήση των μέσων τεχνολογίας για τη δημιουργία ατομικής ψηφιακής υπογραφής γίνεται δεκτό ότι η δικαιοπρακτική δήλωση καθενός από τους εταίρους δύναται να περιβληθεί τον τύπο εγκεκριμένης ηλεκτρονικής υπογραφής με χαρτοσήμανση, χωρίς δηλαδή τη σύμπραξη δημόσιου λειτουργού, καθώς η γνησιότητα του ηλεκτρονικού εγγράφου πιστοποιείται με τη μεσολάβηση επαγγελματία προμηθευτή υπηρεσιών βεβαίωσης ηλεκτρονικών υπογραφών και χρονοσήμανσης³²⁴.

Εξάλλου, όσον αφορά το χρονικό διάστημα από την επομένη των ετήσιων χρηματοοικονομικών καταστάσεων ή της λογιστικής κατάστασης μέχρι τη νόμιμη δημοσίευση της εγκριτικής απόφασης της συνέλευσης του άρθρου 16, δεν καθιερώνεται για την απορροφώμενη ή τις απορροφώμενες εταιρίες υποχρέωση σύνταξης και δημοσίευσης οικονομικών καταστάσεων³²⁵.

(δ) τις επεξηγηματικές εκθέσεις των διαχειριστικών οργάνων (Δ.Σ. ή διαχειριστών) καθεμιάς από τις εταιρίες που μετέχουν στη συγχώνευση και

(ε) την έκθεση των εμπειρογνομόνων που απευθύνεται στους εταίρους της συγκεκριμένης συγχωνευόμενης εταιρίας.

Εννοείται ότι σε κάθε φόρα που εκλείπει η έκθεση του διαχειριστικού οργάνου ή η έκθεση των πραγματογνομόνων, τότε οι εταίροι στερούνται των αντίστοιχων πληροφοριών που προβλέπονται στο πλαίσιο του άρθρου 11³²⁶. Αυτό θα συμβαίνει κατά κύριο λόγο σε περίπτωση ομοφωνίας των εταίρων ή μετόχων και των κατόχων άλλων τίτλων με δικαίωμα ψήφου να μην συνταχθούν οι εκθέσεις αυτές ως περιττές³²⁷, καθώς και σε περίπτωση απορρόφησης εταιρίας

³²² Για την τακτική χρηματοοικονομική πληροφόρηση των επενδυτών Αυγητίδη Δ., 2019, Δίκαιο της Κεφαλαιαγοράς, έκδοση 2^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 227, Λιναρίτη, 2020, εις ΔΑΕ ο.π., Εισαγωγή. Η Εισηγμένη Α.Ε., αρ.34 επ.

³²³ Για τη θεσμοθέτηση της εξαίρεσης δυνάμει του άρθρου 2§5 της προϊσχύουσας Οδηγίας 2009/109/ ΕΚ, Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 73, αρ.2.

³²⁴ Άρθρ. 15 -16 ν. 4727/2020 σε συνδ. με άρθρ. 3 εδ. 12 και άρθρ. 25§2-3 Κανονισμού (ΕΕ) 910/2014, Πιτσιρίκο Ι., 2011, Νομική φύση του ηλεκτρονικού εγγράφου και της ηλεκτρονικής υπογραφής κατά το π.δ. 150/2001 και την Οδηγία 1999/93/ΕΚ, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΞΒ, τεύχος 2011, σελ. 310 και Λιναρίτη Ι., 2005, Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 300 επ.

³²⁵ Μούζουλα, 2010, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 73 αρ.4

³²⁶ Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 73 αρ.1

³²⁷ Άρθρ. 9§5, 10§7 και 26§2

από Α.Ε. που κατέχει το σύνολο (100%) των εταιρικών μεριδίων ή μετοχών της³²⁸. Πάντως, εφόσον το διαχειριστικό όργανο της εταιρίας ή οι πραγματογνώμονες συντάξουν συμπληρωματική, αναθεωρημένη ή νεότερη έκθεση, τότε θα πρέπει και αυτές να τίθενται στη διάθεση των εταίρων.

Σε ό,τι έχει να κάνει με τον τρόπο λήψης της πληροφόρησης, η διάταξη προβλέπει δυο τρόπους πρόσβασης και άσκησης του αντίστοιχου δικαιώματος τους. Καταρχάς προβλέπεται η δυνατότητα λήψης έντυπου αντιγράφου από την έδρα της εταιρίας, κατόπιν απλής αίτησης του ενδιαφερόμενου εταίρου προς την εταιρία, η οποία χορηγεί τα έγγραφα ατελώς, δηλαδή με έξοδα της ίδιας. Καθώς ο νόμος δε προβλέπει συγκεκριμένο τύπο για την αίτηση, η τελευταία μπορεί να υποβληθεί στην εταιρία με οποιοδήποτε μέσο, δηλαδή ακόμη και μέσω μηνυμάτων ηλεκτρονικής αλληλογραφίας ή και τηλεφωνικά. Εφόσον μέτοχος ή εταίρος έχει δώσει τη συγκατάθεσή του για τη χρήση, από την εταιρεία, ηλεκτρονικών μέσων για τη διαβίβαση των πληροφοριών, τα εν λόγω αντίγραφα ή αποσπάσματα μπορεί να παρασχεθούν στον συγκεκριμένο μέτοχο ή εταίρο μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Εναλλακτικά προβλέπεται η δυνατότητα πληροφόρησης των εταίρων και χορήγησης των αντιγράφων μέσω της εταιρικής ιστοσελίδας³²⁹. Για την ικανοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης των εταίρων απαιτείται τα προβλεπόμενα έγγραφα του άρθρου 11 §1 να παραμένουν αδιαλείπτως διαθέσιμα στην εταιρική ιστοσελίδα και να υφίσταται δυνατότητα μεταφόρτωσης και εκτύπωσης τους³³⁰.

Το χρονικό περιθώριο για την άσκηση του δικαιώματος πληροφόρησης των εταίρων ρυθμίζεται διαφορετικά, ανάλογα με τον κάθε φορά εμπλεκόμενο εταιρικό τύπο. Έτσι, εφόσον στη συγχώνευση συμμετέχει προσωπική εταιρία το δικαίωμα πληροφόρησης των εταίρων ασκείται για συνεχή χρονική περίοδο τουλάχιστον 10 ημερών πριν από τη λήψη της απόφασης του άρθρου 27 και λήγει με τη λήψη της (άρθρο 26 §1). Το ίδιο χρονικό διάστημα για την άσκηση του δικαιώματος πληροφόρησης ισχύει όταν στη συγχώνευση μετέχει Ε.Π.Ε. (άρθρο 41 §2), Ι.Κ.Ε. (άρθρ.44) ή αστικός συνεταιρισμός (άρθρ.49 §2). Εφόσον στη συγχώνευση μετέχει Α.Ε. προβλέπεται συνεχής χρονική περίοδος τουλάχιστον 1 μήνα πριν από τη συνεδρίαση της Γ.Σ. που αποφασίζει για την έγκριση συμμετοχής της Α.Ε. στη συγχώνευση και λήγει με το τέλος της συνέλευσης αυτής (άρθρο 31). Το ίδιο χρονικό διάστημα ισχύει και στην περίπτωση απορρόφησης εταιρίας από Α.Ε. που κατέχει το 100% των εταιρικών μεριδίων ή μετοχών της, μάλιστα εν προκειμένω σε συνδυασμό με άρθρο 35 §2 για την προϋπόθεση αντίστοιχης δημοσιότητας του σχεδίου είναι δυνατόν να παραληφθεί εντελώς η λήψη της απόφασης Γ.Σ. ή των εταίρων για τη συγχώνευση, εφόσον στον ενδιάμεσο χρόνο δεν ασκηθεί δικαίωμα

³²⁸ Σκαλίδη, ΕΤρΑξΧρΔ 2003, σελ. 578

³²⁹ Για την αυξανόμενη αξιοποίηση του διαδικτυακού τόπου της Α.Ε. για την εκπλήρωση υποχρεωτικών εταιρικών δημοσιεύσεων Λιβαδά, 2020, εις ΔΑΕ ο.π., άρθρ. 14, αρ.3

³³⁰ Για την έννοια της αποθήκευσης Λιναρίτης Ι., 2005, Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 249 επ., 305

μειοψηφίας μετόχων που εκπροσωπούν τουλάχιστον ποσοστό της τάξης του 5% του καταβεβλημένου μετοχικού κεφαλαίου (μικρή μειοψηφία) για τη σύγκληση Γ.Σ. με αντικείμενο τη συζήτηση του συγκεκριμένου θέματος³³¹. Επισημαίνεται ότι ο νόμος δεν προβλέπει ταυτόχρονη συνεδρίαση των Γ.Σ. ή των εταίρων καθεμίας από τις εταιρίες που μετέχουν σε ορισμένη συγχώνευση, με αποτέλεσμα η προβλεπόμενη χρονική περίοδος για άσκηση του δικαιώματος πληροφόρησης να διαφέρει ανά συμμετέχουσα εταιρία.

Τυχόν παράβαση των υποχρεώσεων πληροφόρησης που προβλέπονται στο άρθρο 11 μπορεί να θεμελιώσει αστική ευθύνη των μελών του Δ.Σ. ή των διαχειριστών έναντι των εταίρων ή μετόχων κατ'εφαρμογή του άρθρου 19§1, εάν συνδέεται αιτιωδώς με περιουσιακή ζημία των τελευταίων³³². Ως προς το είδος της παράβασης αυτή μπορεί να συνίσταται σε πλημμελή ή ατελή παρουσίαση των απαιτούμενων εγγράφων της συγχώνευσης, σε καθυστέρηση παροχής των αιτούμενων εγγράφων, σε έλλειψη τεχνικής υποδομής ή πόρων για την έγκαιρη άσκηση του δικαιώματος της ηλεκτρονικής μεταφόρτωσης ή της αυτοπρόσωπης επισκόπησης των εγγράφων στην έδρα της εταιρίας κλπ., και να καταλήγει σε ουσιαστική παρακώλυση της άσκησης του δικαιώματος των εταίρων που αναζήτησαν πληροφόρηση για τη συγχώνευση³³³.

Κομβικής σημασίας κριτήριο για τη διαπίστωση παράβασης του δικαιώματος πληροφόρησης είναι το κατά πόσον επλήγη ο ορθός και έγκαιρος σχηματισμός της βούλησης των εταίρων ή μετόχων που καλούνται να αποφασίσουν για τη συγκεκριμένη συγχώνευση. Έτσι, εφόσον οι εταίροι στερούνται οποιαδήποτε πληροφορία σχετικά με το περιεχόμενο των εγγράφων, τότε θα πρόκειται για ουσιαστική παράβαση του άρθρου 11 που συνεπάγεται ελαττωματικότητα της απόφασης των εταίρων ή της Γ.Σ. συγχωνευόμενης Α.Ε.³³⁴. Παρόλαυτα ακόμα και σε περίπτωση ουσιαστικών παραβάσεων, ο νόμος προβλέπει δυνατότητες ίασης του σχετικού ελαττώματος για τη διαφύλαξη του κύρους του μετασχηματισμού³³⁵. Σε κάθε περίπτωση το γεγονός της πλημμελούς ενημέρωσης των εταίρων θα πρέπει να σταθμίζεται, ώστε να μην οδηγεί αυτόματα σε ανεπιεικείς συνέπειες ως προς την προσβολή του κύρους του μετασχηματισμού, χωρίς πάντως να μπορεί να αποκλειστεί θεμελίωση αξίωσης αποζημίωσης του ζημιωθέντος εταίρου³³⁶. Δηλαδή, μολονότι διαπιστώνονται πλημμέλειες ως προς την τήρηση των υποχρεώσεων του άρθρου 11, ενδέχεται λ.χ. να παρίσταται δυνατή η πρόσβαση των εταίρων στα αναγκαία έγγραφα της συγχώνευσης, επειδή αυτά είναι ήδη δημοσιευμένα στο διαδικτυακό τόπο του Γ.Ε.ΜΗ. ή στο

³³¹ Σκαλίδη, ΕΤρΑξΧρΔ 2003, σελ. 578

³³² Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 163

³³³ Λιναρίτη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 215

³³⁴ Καραγκουνίδη, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ο.π., σελ. 219, 224, 270 επ.

³³⁵ Αυγητίδη, Το νέο δίκαιο ο.π., σελ. 65, και σχετικά άρθρα 20§2,4

³³⁶ Καραγκουνίδη, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ο.π., σελ. 271 όπου ο ίδιος τάσσεται υπέρ της γνώμης ότι η παράβαση των υποχρεώσεων δε θα προκαλεί ελαττωματικότητα των αποφάσεων Γ.Σ. εάν η εναγόμενη Α.Ε. αποδεικνύει συγκεκριμένα ότι τηρήθηκαν όλες οι λοιπές υποχρεώσεις ενημέρωσης και οι μέτοχοι έλαβαν γνώση των απαραίτητων στοιχείων

διαδικτυακό τόπο της ρυθμιζόμενης αγοράς. Οι συμμετέχουσες στη συγχώνευση εταιρίες θα πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξουν ότι η παράλειψη ή η πλημμέλεια τους στην παροχή της πληροφόρησης και η λήψη της απόφασης από τις συνελεύσεις ή τους εταίρους τους δε συνδέονται αιτιωδώς³³⁷.

Χαρακτηριστικά εάν η διαθεσιμότητα των εγγράφων της συγχώνευσης πραγματοποιείται μέσω της εταιρικής ιστοσελίδας και επισυμβεί προσωρινή διακοπή της πρόσβασης στην τελευταία εξαιτίας τεχνικού προβλήματος ή άλλου λόγου, η διακοπή αυτή από μόνη της δεν είναι ικανή να θίξει το κύρος της συγχώνευσης ούτε των εταιρικών πράξεων που έχουν αναρτηθεί σε αυτή (αρθρ. 11§5 εδ. ε').

Σε σχέση με τον προληπτικό έλεγχο νομιμότητας που προβλέπεται στο άρθρο 17 σημειώνεται ότι η μη εκπλήρωση της υποχρέωσης διαθεσιμότητας των εγγράφων της συγχώνευσης δεν είναι ευχερώς διαπιστώσιμη από την εποπτεύουσα Αρχή. Στην πράξη κάθε μία από τις συγχωνευόμενες εταιρίες είτε δηλώνουν ρητώς στη σύμβαση συγχώνευσης (χωρίς να απαιτείται πάντως) ότι ανταποκρίθηκαν πλήρως στην εξεταζόμενη νομοθετική υποχρέωση, είτε προσκομίζουν την ίδια δήλωση σε διακριτό έντυπο υπεύθυνης δήλωσης (επίσης χωρίς να απαιτείται) που συνυποβάλλεται προς την αρμόδια για τον προληπτικό έλεγχο αρμόδια Αρχή³³⁸. Εφόσον πάντως η Διοίκηση (Γ.Ε.ΜΗ. ή αρμόδιος Υπουργός Ανάπτυξης) διαπιστώνει ουσιώδη παραβίαση της εταιρίας στη σχετική υποχρέωση της, η οποία μάλιστα δεν έχει θεραπευτεί έως το χρόνο του προληπτικού ελέγχου, τότε θα πρέπει να εμποδίζει την υποβολή του μετασχηματισμού σε δημοσιότητα ή σε έγκριση της, όπως απαιτείται αντίστοιχα³³⁹.

4.3.2. Διάσπαση

Το άρθρο 63 προβλέπει δικαίωμα ατομικό δικαίωμα πληροφόρησης των εταίρων ή μετόχων των εταιριών που μετέχουν σε διάσπαση. Η ρύθμιση του αντιστοιχεί κατά περιεχόμενο στο άρθρο 11, με αποτέλεσμα να ισχύουν και εδώ τα εκτεθέντα υπό το πρίσμα του άρθρου 11³⁴⁰.

4.3.3. Μετατροπή

³³⁷ Χριστοδούλου, 2020, εις ΔΑΕ ο.π., άρθρ. 137, αρ. 29 επ., 33 επ.

³³⁸ Λιναρίτη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 222

³³⁹ Λιναρίτη εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 222

³⁴⁰ Αιτ. έκθεση ν4601/2019 επί του άρθρου 63

Στο άρθρο 107 προβλέπεται για όλες τις περιπτώσεις μετατροπής ρύθμιση, η οποία αντιστοιχεί κατά περιεχόμενο στο άρθρο 11. Επομένως ισχύουν *mutandis mutandis* όσα αναλύθηκαν παραπάνω³⁴¹.

4.4. Έγκριση της απόφασης για το μετασχηματισμό

4.4.1. Συγχώνευση

Στην προστασία των εταίρων ή μετόχων της εταιρίας που μετέχει σε συγχώνευση αποβλέπουν οι διατάξεις των άρθρων 14§2 και 32, οι οποίες θεσπίζουν υποχρέωση για έγκριση της απόφασης με την οποία εγκρίθηκε η συμμετοχή της εταιρίας σε συγχώνευση από κάθε κατηγορία εταίρων ή μετόχων, τα δικαιώματα των οποίων επηρεάζει η συγχώνευση. Στο πεδίο αυτό ο νόμος επιχειρεί να συγκεράσει το διακύβευμα της προώθησης της επιχειρηματικότητας που εξυπηρετείται μέσω της διενέργειας των μετασχηματισμών με τα εξίσου προστατευτέα έννομα συμφέροντα των τυχόν διαφωνούντων μειοψηφούντων εταίρων.

Στη ρυθμιστική εμβέλεια του άρθρου 14 εμπίπτουν καταρχήν όλες οι προβλεπόμενες μορφές συγχώνευσης ανάμεσα σε όλα τα υποκείμενα εταιρικών μετασχηματισμών κατ'άρθρο 2§1 με επιμέρους αποκλίσεις. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 6§3 περιλαμβάνεται η συγχώνευση με απορρόφηση, ενώ η ίδια διάταξη εφαρμόζεται αναλογικώς στη συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρίας δυνάμει του άρθρου 22§3 για την ενίσχυση της ασφάλειας δικαίου. Στο σημείο αυτό διευκρινίζεται ότι αντικείμενο της εγκριτικής απόφασης αποτελούν τόσο το σχέδιο σύμβασης συγχώνευσης, όσο και το καταστατικό της νέας εταιρίας, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο σαφές ότι παρέλκει η έγκριση των τροποποιήσεων του καταστατικού που απαιτούνται για την πραγματοποίηση της συγχώνευσης, όπως άλλωστε προβλέπεται και στο άρθρο 14§1³⁴².

Η ρύθμιση του άρθρου 14 εφαρμόζεται και στην περίπτωση συγχώνευσης με απορρόφηση κεφαλαιουχικής εταιρίας από Α.Ε., η οποία κατέχει το σύνολο των μετοχών ή εταιρικών μεριδίων ή άλλων τίτλων με δικαίωμα ψήφου στη ΓΣ ή στη συνέλευση των εταίρων της, όπως τούτο συνάγεται από το άρθρο 35§1, το οποίο δεν εξαιρεί τη συγκεκριμένη διάταξη από τον κατάλογο των άλλως εφαρμοζόμενων ρυθμίσεων. Στην πράξη όμως το άρθρο 14 δεν εφαρμόζεται, εφόσον τηρηθούν οι όροι του άρθρου 35§2. Παρόλαυτα, είναι δυνατή η επάνοδος στον κανόνα, δηλαδή

³⁴¹ Αιτ. έκθεση ν4601/2019 επί του άρθρου 107

³⁴² Τζάκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 257

στην εφαρμογή του άρθρου 14, εφόσον ένας ή περισσότεροι μέτοχοι της απορροφώσας Α.Ε., οι οποίοι εκπροσωπούν το 1/20 του καταβεβλημένου μετοχικού κεφαλαίου ζητήσουν, μέχρι τη συντέλεση της συγχώνευσης, τη σύγκληση έκτακτης γενικής συνέλευσης, ορίζοντας ως αντικείμενο ημερήσιας διάταξης τη λήψη απόφασης για έγκριση της συγχώνευσης. Ως προς την ή τις απορροφώμενες εταιρίες ορθά δεν προβλέπεται η σύγκληση έκτακτης Γ.Σ. ή της συνέλευσης των εταίρων ως στερούμενες αντικείμενου, μιας και η απορροφώσα Α.Ε. κατέχει το σύνολο των μετοχών ή των εταιρικών μεριδίων των απορροφώμενων εταιριών³⁴³. Αντίστοιχο περιεχομένου ρύθμιση εμπεριέχει και το άρθρο 36 αναφορικά μόνο με την εγκριτική απόφαση της Γ.Σ. της απορροφώσας για την περίπτωση της συγχώνευσης με απορρόφηση κεφαλαιουχικής εταιρίας από Α.Ε. που κατέχει ποσοστό 90% ή περισσότερο των εταιρικών μεριδίων ή των μετοχών ή άλλων τίτλων με δικαίωμα ψήφου στη Γ.Σ. ή στη συνέλευση των εταίρων των απορροφώμενων εταιριών με τη διαφορά ότι στην περίπτωση αυτή απαιτείται οπωσδήποτε εγκριτική απόφαση της Γ.Σ. της συνέλευσης των εταίρων ως προς την απορροφώμενη. Συναφώς με ό,τι ισχύει και για το άρθρο 35, η επάνοδος στον κανόνα του άρθρου 14 γίνεται εφόσον τούτο ζητηθεί από έναν ή περισσότερους μετόχους της απορροφώσας Α.Ε. με ποσοστό τουλάχιστον το 1/20 του καταβεβλημένου μετοχικού κεφαλαίου³⁴⁴.

Σε ό,τι έχει να κάνει με την περίπτωση της συγχώνευσης δια εξαγοράς, το άρθρο 37 παραπέμπει στις διατάξεις των άρθρων 30 έως 36 που ρυθμίζουν τη συγχώνευση με συμμετοχή Α.Ε. Επομένως, στην εξαγορά δύναται να τύχει έμμεσης εφαρμογής το άρθρο 14 κατόπιν παραπομπής των ειδικών κανόνων των άρθρων 35 και 36, εφόσον η εξαγοράζουσα κατέχει αν όχι το σύνολο τουλάχιστον το 90% των μετοχών ή άλλων τίτλων με δικαίωμα ψήφου στη Γ.Σ. της ή των εξαγοραζόμενων Α.Ε.

Σχετικά με τα υποκειμενικά όρια παρατηρείται ότι το άρθρο 14 αναφέρεται σε όλα τα υποκείμενα εταιρικών μετασχηματισμών του άρθρου 2§1, ακόμη και σε εταιρίες που έχουν λυθεί σύμφωνα με τα άρθρα 3 και 24. Οι ρυθμίσεις του συχνά συμπληρώνονται από τις τυχόν ειδικότερες προβλέψεις ανάλογα με τη νομική μορφή των συμμετεχουσών στην εκάστοτε συγχώνευση εταιριών. Έτσι, επί συμμετοχής προσωπικών εταιριών οι ειδικότερες ρυθμίσεις του άρθρου 27 υποκαθιστούν ουσιαστικά το γενικό κανόνα του άρθρου 14³⁴⁵. Όταν πάλι λαμβάνουν μέρος στη συγχώνευση Α.Ε., εφαρμόζονται οι ειδικότεροι κανόνες των άρθρων 32 και 34 σχετικά προς τους τις ιδιαίτερες κατηγορίες μετόχων ή κατόχων άλλων τίτλων, ενώ οι ίδιοι κανόνες σύμφωνα με τον παραπεμπτικό κανόνα του άρθρου 46 εφαρμόζονται αναλογικά και σε περίπτωση που ορισμένη Ευρωπαϊκή Εταιρία (Societas Europaea – SE) μετέχει στη συγχώνευση. Ακόμη επί συμμετοχής Ε.Π.Ε. προβλέπονται συμπληρωματικού χαρακτήρα διατάξεις στο άρθρο 41, ενώ επί

³⁴³ Αλεξανδρίδου, Εταιρίες ο.π., σελ. 667- 668

³⁴⁴ Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ο.π., σελ. 629 – 630

³⁴⁵ Τζάκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 258

συμμετοχής αστικών συνεταιρισμών και Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρίας (Societas Cooperativa Europaea – SCE) το άρθρο 49§1 ευθέως και αναλογικώς εφαρμοζόμενο αντίστοιχα σύμφωνα με το άρθρο 53 ρυθμίζει ειδικότερα τα ζητήματα της απαρτίας και πλειοψηφίας.

Η αποφασιστική αρμοδιότητα για την έγκριση της συγχώνευσης ανήκει στη συνέλευση ή τους εταίρους, δηλαδή είναι το ανώτατο κάθε φορά όργανο των εμπλεκόμενων εταιριών. Έτσι στην περίπτωση προσωπικών εταιριών καταρχήν απαιτείται ομοφωνία των εταίρων, ενώ κατ' απόκλιση είναι δυνατή η ρήτρα της εταιρικής σύμβασης που απαιτεί ελάχιστη πλειοψηφία $\frac{3}{4}$ του συνολικού αριθμού των εταίρων (άρθρ. 27§1)³⁴⁶. Επί συμμετοχής Α.Ε. ή Ευρωπαϊκής Εταιρίας απαιτείται έγκριση από τη Γ.Σ. των μετόχων με την απαρτία του άρθρου 130§3 και 4 ν.4548/2018, δηλαδή το ήμισυ ($\frac{1}{2}$) του καταβεβλημένου κεφαλαίου και εάν δεν επιτευχθεί η εν λόγω απαρτία έγκυρα συνέρχεται η Γ.Σ. σε επαναληπτική συνεδρίαση, εφόσον παρίστανται ή αντιπροσωπεύονται μέτοχοι που εκπροσωπούν κατ'ελάχιστον το ένα $\frac{1}{3}$ του καταβεβλημένου κεφαλαίου³⁴⁷. Εάν γίνεται λόγος για εισηγμένες εταιρίες το ποσοστό της απαιτούμενης απαρτίας μειώνεται σε ποσοστό τουλάχιστον ενός $\frac{1}{5}$ του καταβεβλημένου κεφαλαίου. Στις παραπάνω περιπτώσεις η εγκριτική απόφαση λαμβάνεται με την πλειοψηφία των δύο τρίτων ($\frac{2}{3}$) των ψήφων που εκπροσωπούνται στη Γ.Σ.³⁴⁸

Στο άρθρο 32 τίθενται οι ίδιες απαιτήσεις απαρτίας και πλειοψηφίας για την έγκριση της συγχώνευσης από την ιδιαίτερη συνέλευση των λοιπών κατηγοριών μετόχων. Στην περίπτωση που υπάρχουν κάτοχοι άλλων τίτλων, εκτός μετοχών, στους οποίους παρέχονται ειδικά δικαιώματα, τότε βάσει των προβλέψεων του άρθρου 34 επιβάλλεται η συγκατάθεση κάθε ενός εξ'αυτών, εφόσον η απορροφώσα εταιρία δεν παρέχει δικαιώματα τουλάχιστον ισοδύναμα με αυτά που ήδη είχαν οι κάτοχοι στην απορροφώμενη εταιρία³⁴⁹.

Σε περίπτωση συμμετοχής Ι.Κ.Ε. για τη λήψη της απόφασης της συνέλευσης των εταίρων απαιτείται αυξημένη πλειοψηφία των $\frac{2}{3}$ του συνολικού αριθμού των εταιρικών μεριδίων, όπως τούτο προκύπτει απ'το συνδυασμό των άρθρων 68§2 περίπτ. στ' και 72§5 ν.4072/2012³⁵⁰. Παρομοίως το άρθρο 41§1 για τη συμμετοχή Ε.Π.Ε. απαιτεί για την απόφαση της συνέλευσης των εταίρων την πλειοψηφία που προκύπτει απ'το άρθρο 38§1 ν.3190/1955. Κατ' ορθή εκτίμηση η εν λόγω παραπομπή είναι δυνατή μόνο για την περίπτωση α' της διάταξης, η οποία απαιτεί πλειοψηφία μεγαλύτερη του $\frac{1}{2}$ του συνολικού αριθμού των εταίρων με μερίδια τουλάχιστον 65% του εταιρικού κεφαλαίου³⁵¹.

³⁴⁶ Αυγητίδη, το νέο δίκαιο ο.π., σελ. 69, πρβλ. υπό το προϊσχύον καθεστώς ΠΠρΑθ 9362/1990 ΕΕμπΔ 1991, σελ. 442

³⁴⁷ Τζάκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 258

³⁴⁸ Άρθρο 132§ 3 ν. 4548/2018, Διακόπουλο, ΔΕΕ ο.π., σελ. 686 -687

³⁴⁹ Αλεξανδρίδου, Εταιρίες ο.π., σελ. 667

³⁵⁰ Αυγητίδη, το νέο δίκαιο ο.π., σελ. 69, Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ό.π. σελ. 632

³⁵¹ Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ό.π., σελ. 631

Σε ό,τι έχει να κάνει με τη συμμετοχή αστικών συνεταιρισμών ή Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρίας απαιτείται εγκριτική απόφαση της Γ.Σ. του συνεταιρισμού με τα ποσοστά απαρτίας και πλειοψηφίας που ορίζονται στις παρ. 4 και 6 του άρθρου 5 ν.1667/1986. Επομένως για την έγκυρη λήψη απόφασης πρέπει να παρίστανται καταρχήν τουλάχιστον τα 2/3 των μελών του συνεταιρισμού, ή επί επαναληπτικής ψηφοφορίας ή επί πιστωτικών ή καταναλωτικών συνεταιρισμών η απαιτούμενη απαρτία ορίζεται στην παρουσία τουλάχιστον των μισών συν ενός μελών, ενώ στην περίπτωση επαναληπτικής συνέλευσης καταναλωτικών ή πιστωτικών συνεταιρισμών απαιτείται η παρουσία τουλάχιστον 1/3 των μελών. Για καταναλωτικούς ή πιστωτικούς συνεταιρισμούς με πάνω από 1.000 μέλη προβλέπεται και δεύτερη επαναληπτική συνέλευση με απαιτούμενη απαρτία τουλάχιστον 400 μελών. Ως προς την αναγκαία πλειοψηφία το άρθρο 5§6 εδ. β' ν. 1667/1986 απαιτεί αρχικά την απόλυτη πλειοψηφία των παριστάμενων μελών του συνεταιρισμού, ενώ για τους καταναλωτικούς ή πιστωτικούς συνεταιρισμούς απαιτείται πλειοψηφία τουλάχιστον των 4/5 των μελών που συγκροτούν την απαρτία της Γ.Σ.³⁵².

Υπό το πρίσμα του ισχύοντος δικαίου που θέτει ως κεντρικό πυλώνα του τη προώθηση των μετασχηματισμών, ιδίως με τη διεύρυνση του υποκειμενικού φάσματος των επιτρεπόμενων περιπτώσεων υποστηρίζεται ότι το καταστατικό των εταιριών δεν επιτρέπεται να απαγορεύει τη συμμετοχή σε μετασχηματισμό³⁵³. Έτσι η προστασία της μειοψηφίας των διαφωνούντων εταίρων θα πρέπει να επιτευχθεί με τη χρήση άλλων εργαλείων, όπως για παράδειγμα το άρθρο 27§3 επί προσωπικών εταιριών, και όχι με καταστατικές ρυθμίσεις που ματαιώνουν ab initio τους εταιρικούς μετασχηματισμούς³⁵⁴. Η λύση αυτή προκρίνεται στην περίπτωση δεσμευμένων μετοχών της απορροφώμενης Α.Ε. (άρθρο 43 ν.4548/2018) ή επί περιορισμών σχετικά με την είσοδο νέων εταίρων στην απορροφώσα, αφού η εγκριτική απόφαση του ανώτατου εταιρικού οργάνου εκάστης μετέχουσας εταιρίας οφείλει να αξιολογηθεί ως θέτουσα εκποδών τους συγκεκριμένους περιορισμούς³⁵⁵. Εξάλλου συνήθως οι τιθέμενοι περιορισμοί εξαρτώνται από την έγκριση συγκεκριμένου εταιρικού οργάνου, το οποίο είτε θα δεσμεύεται (π.χ. Δ.Σ. ή διαχειριστές), είτε θα ταυτίζεται με τη συνέλευση ή τους εταίρους που θα λαμβάνουν εν προκειμένω εγκριτική απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 14. Ακόμη όμως και ο ίδιος ο νόμος στο άρθρο 50§2 παρέχει τη δυνατότητα στο διαφωνούντα εταίρο ή μέτοχο της απορροφώμενης από συνεταιρισμό εταιρίας άλλης μορφής να μεταβιβάσει να μεταβιβάσει τις μετοχές ή τα μερίδιά του σε τρίτους κατά παρέκκλιση καταστατικών όρων που εισάγουν απαγορεύσεις ή δεσμεύσεις

³⁵² Τζάκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 259

³⁵³ Τζάκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 259, Για τη σχετική συζήτηση που είχε αναπτυχθεί στο πλαίσιο του προϋσχύσαντος αρθρ. 72 κ.ν. 2190/1920 Μούζουλα, ΔικΑΕ, άρθρ. 72 αρ. 18

³⁵⁴ Αποστόλου Π., 2008, ΧρΙΔ ο.π., σελ. 188-189

³⁵⁵ Τζάκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 259, ομοίως στο πλαίσιο του άρθρου 74 κ.ν. 2190/1920 Μούζουλα, 2010, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 72, αρ.19 – 20

αναφορικά με τη δυνατότητα μεταβίβασης, ώστε ευκόλως συνάγεται ερμηνευτικό επιχείρημα για την υιοθέτηση της παραπάνω λύσης.

Από το λεκτικό του άρθρου 14 προκύπτει ότι αντικείμενο της εγκριτικής απόφασης είναι κατά πρώτον το σχέδιο συγχώνευσης του άρθρου 7 και μάλιστα στο σύνολο του, όπως δηλαδή έχει καταρτιστεί από το αρμόδιο διαχειριστικό όργανο. Το γεγονός αυτό δεν αποκλείει την εξουσιοδότηση του συγκεκριμένου οργάνου για τη ρύθμιση λεπτομερειών αναφορικά με την υλοποίηση της συγχώνευσης³⁵⁶. Σε κάθε περίπτωση, η εγκριτική απόφαση δεσμεύει την εμπλεκόμενη εταιρία και να τα όργανα της να εκτελέσουν τους όρους της σύμβασης, όπως αποτυπώνονται στο σχέδιο. Ακόμη και οι τυχόν δεσμεύσεις που αναλαμβάνονται από το διαχειριστικό όργανο κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων του σχεδίου συγχώνευσης τελούν υπό την προϋπόθεση της εν θέματι έγκρισης³⁵⁷. Σε περίπτωση που το υποβληθέν σχέδιο δεν εγκριθεί από τους εταίρους οποιασδήποτε μετέχουσας εταιρίας ή τεθούν όροι που επίσης δεν εγκριθούν από το οικείο όργανο των εταιριών, τότε η συγχώνευση ματαιώνεται και η μόνη αξίωση που μπορεί βάσιμα να εγερθεί κατά της εταιρίας που απέρριψε το σχέδιο είναι η ευθύνη από διαπραγματεύσεις ή του άρθρου 919 Α.Κ.

Συναφώς σημειώνεται ότι η Γ.Σ. ως το ανώτατο εταιρικό όργανο με την απόφαση της για το σχέδιο και τους όρους της συγχώνευσης δεσμεύει το Δ.Σ., το οποίο δε νομιμοποιείται να προβαίνει σε αλλαγές. Ωστόσο εκφράζεται και η αντίθετη άποψη³⁵⁸.

Η εγκριτική απόφαση καταλαμβάνει και τις τυχόν τροποποιήσεις του καταστατικού που απαιτούνται για την πραγματοποίηση της συγχώνευσης (αρθρ. 14§1 εδ. β'). Ορισμένες τέτοιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις αποτελούν η διεύρυνση του σκοπού ή του αντικειμένου της απορροφώσας, καθώς και οι τροποποιήσεις που επιβάλλονται από τον τύπο της απορροφώσας εταιρίας. Κατά λογική ακολουθία η λήψη της απόφασης για την τυχόν αύξηση του κεφαλαίου της απορροφώσας εντάσσεται στο περιεχόμενο για την έγκριση των τροποποιήσεων του καταστατικού της, δίχως ωστόσο να συνιστά πάντοτε αναγκαία προϋπόθεση για την υλοποίηση της συγχώνευσης, καθώς μπορεί λ.χ. να γίνεται απορρόφηση από Α.Ε. που κατέχει το σύνολο του κεφαλαίου των απορροφώμενων εταιριών ή τα εισφερόμενα στην απορροφώσα περιουσιακά στοιχεία να μην προσθέτουν αξία στην περιουσία της³⁵⁹.

³⁵⁶ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 90

³⁵⁷ Παπαχρήστου Γ., 2019, Συμφωνίες περί προστασίας της συναλλαγής στο πλαίσιο εξαγορών και συγχωνεύσεων, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, τόμος 12, τεύχος 12/2019 σελ. 1248 – 1252

³⁵⁸ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 92 -93

³⁵⁹ Αναλυτικότερα για τη θεματική αυτή, Σωτηρόπουλος Γ., 2007, Η χρησιμοποίηση ιδίων μετοχών ως αντάλλαγμα στο πλαίσιο της συγχώνευσης με απορρόφηση (γνμδ.), Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 13, τεύχος 8-9/2007, σελ. 885

Σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε στο προϊσχύσαν δίκαιο³⁶⁰, ο ν. 4601/2019 περιορίζει τον κύκλο των ενεργητικά νομιμοποιούμενων προσώπων για την προσβολή του κύρους των εγκριτικών αποφάσεων επιτρέποντας στους δανειστές να ζητήσουν την ακύρωση του μετασχηματισμού μόνο στις περιπτώσεις απουσίας εγκριτικής απόφασης ή εφόσον υπήρξε μεν απόφαση της συνέλευσης των εταίρων κάποιας από τις εμπλεκόμενες εταιρίες αλλά αυτή είναι ανυπόστατη ή άκυρη (άρθρο 20§3 εδ. γ')³⁶¹. Η τήρηση της προδικασίας αξιολογείται ως ζήτημα ακυρωσίας της ληφθείσας απόφασης και μπορεί να προβληθεί μόνο από τους εταίρους ή μετόχους της εταιρίας όπου έλαβε χώρα το σφάλμα, εφόσον δεν έλαβαν μέρος στη λήψη της απόφασης της εταιρείας αυτής για την έγκριση της συγχώνευσης ή αντιτάχθηκαν στη λήψη της (άρθρο 20§3).

Στη συνέχεια εφόσον υπάρχουν περισσότερες της μίας κατηγορίες εταιρικών συμμετοχών, η έγκριση του σχεδίου σύμβασης συγχώνευσης του άρθρ.7 πρέπει να γίνει απ' όλες τις κατηγορίες εταίρων ή μετόχων (άρθρ. 14§2). Στο ρυθμιστικό πεδίο της διάταξης δεν εμπίπτουν μόνο οι κάτοχοι προνομιούχων μετοχών, αλλά και οι κάτοχοι κάθε μορφής εταιρικών μεριδίων ή συμμετοχών που αποκλίνουν από τη βασική κατηγορία της «κοινής μετοχής» ή «κοινής εταιρικής συμμετοχής»³⁶².

Στις προσωπικές εταιρίες, λόγω της δεσμευτικής αρχής της ισότητας των εταιρικών συμμετοχών³⁶³, δε φαίνεται να καταλείπεται περιθώριο για την εφαρμογή του άρθρου 14§2. Εξάλλου η δυνατότητα ύπαρξης αποκλίσεων που γίνονται δεκτές σε θεωρητικό επίπεδο είναι εξαιρετικά περιορισμένες και χρίζουν ειδικής αιτιολόγησης, όπως π.χ. η απόληψη κερδών αναλογικά με την αξία της εισφοράς των εταίρων. Η ίδια αρχή εφαρμόζεται και επί συμμετοχής αστικών συνεταιρισμών ή Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρίας. Ωστόσο ως προς τους τελευταίους λαμβάνεται υπόψιν η ισχύουσα ειδική πρόβλεψη για τους πιστωτικούς συνεταιρισμούς που λειτουργούν ως πιστωτικά ιδρύματα, στα οποία επιτρέπεται η έκδοση προαιρετικών μεριδίων, το οποίο συνίσταται σε δικαίωμα απόληψης μερίσματος πολλαπλάσιου

³⁶⁰ Πριν την εισαγωγή του ν.4601/2019 υποστηριζόταν από μερίδα της θεωρίας ότι η παράβαση της προθεσμίας του άρθρ. 70§2 κ.ν. 2190/1920, την τήρηση της οποίας επέβαλε το προϊσχύσαν άρθρ. 72§2 του ίδιου νόμου, συνιστούσε περίπτωση ελαττωματικότητας που μπορούσε να προβληθεί και από τους δανειστές, καθώς το περιεχόμενο της ληφθείσας απόφασης ήταν αντίθετο στο νόμο (Δρυλλεράκη Ι., 2001, Κύρος απόφασης Γ.Σ. μετόχων, η οποία εγκρίνει συγχώνευση, προ της παρόδου διμήνου από τη δημοσίευση του ΣΣΣ, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΝΒ, τεύχος 2001, σελ. 397, Χρυσάνθη, 2013, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 77, αρ. 11). Πάντως μετά την τροποποίηση των παραπάνω διατάξεων από το π.δ. 86/2011 είχε υποστηριχθεί και το αντίθετο, ότι δηλαδή οι δανειστές δεν είχαν τέτοιο δικαίωμα με το σκεπτικό ότι ο νομοθέτης επεδίωξε να περιορίσει τα μέσα προστασίας των δανειστών στην παροχή επαρκών εξασφαλίσεων και στην έγερση αποζημιωτικών αξιώσεων σε βάρος των υπαιτίων μελών Δ.Σ. των εμπλεκόμενων εταιριών (Καραγκουνίδη, 2010, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 77, αρ. 71-2, του ίδιου, Ανώμαλη συγχώνευση, σελ. 261 – 264.). Σε κάθε περίπτωση, δεδομένου του κλειστού αριθμού των προϋποθέσεων που επιτρέπουν την υποβολή αίτησης για την κήρυξη της ακυρότητας της συντελεσθείσας συγχώνευσης αλλά και τη στενή ερμηνεία που ακολουθείται, η δεύτερη άποψη φαινόταν ορθότερη (Πρβλ. και ΑΠ 2176/2013 ΕΕμπΔ 2014, σελ. 617

³⁶¹ Σχετικά Τζάκα, εις «Αγωγές & Αιτήσεις Ανώνυμης Εταιρίας», αρ. 19, αρ. 26-27

³⁶² Για τους τίτλους που εκδίδει η Α.Ε., Μούζουλα, 2019, ΧρΙΔ, σελ. 565 -566

³⁶³ Για το δεσμευτικό χαρακτήρα της αρχής, Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ό.π., σελ. 628

εκείνου που αντιστοιχεί σε κάθε συνεταιριστική μερίδα³⁶⁴. Ως προς την ειδική συνέλευση των κατόχων εισηγμένων ομολόγων και προαιρετικών μεριδίων, ισχύει η ειδική ρύθμιση του άρθρ. 7§3 περίπτ. στ' ν. 1667/1986.

Τα παραπάνω γίνονται δεκτά και σε περίπτωση συμμετοχής Ε.Π.Ε., καθώς όλες οι αποφάσεις των εταίρων λαμβάνονται σε συνέλευση (άρθρ.41§1 ν. 4601/2019 σε συνδ' με άρθρ. 10 ν.3190/1955). Ωστόσο σε θεωρητικό επίπεδο γίνεται ομόφωνα δεκτό ότι για τις Ε.Π.Ε. η αρχή της ισότητας δεν είναι αναγκαστικού δικαίου, με αποτέλεσμα να επιτρέπονται αποκλίσεις με καταστατική πρόβλεψη ή κατόπιν ομόφωνης απόφασης των εταίρων³⁶⁵. Έτσι, είναι δυνατή η ύπαρξη προνομιούχων εταιρικών μεριδίων με δικαίωμα προνομιακής απόληψης των κερδών ή του προϊόντος της εκκαθάρισης ή ακόμη και πρόβλεψη πρόσθετων παροχών σε βάρος των κατόχων συγκεκριμένων εταιρικών μεριδίων. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις θα ενεργοποιηθεί η πρόβλεψη του άρθρ. 14§2, οπότε θα ισχύσουν τα κατωτέρω εκτιθέμενα για το δίκαιο της Α.Ε.

Τέλος επί συμμετοχής Ι.Κ.Ε. δε φαίνεται να προκύπτει η ανάγκη έγκρισης από επιμέρους συνελεύσεις, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 76 ν. 4072/2012 τα εταιρικά μερίδια αντιπροσωπεύουν όλα τα είδη εισφορών των εταίρων. Συνεπώς δε φαίνεται να καταλείπεται πεδίο εφαρμογής για το άρθρο 14§2. Παρά τούτα στη θεωρία γίνονται δεκτές αποκλίσεις από την αρχή της ισότητας τόσο ως προς το δικαίωμα ψήφου που επιτρέπει καταστατικές προβλέψεις σχετικά με το μέγιστο όριο αριθμού ψήφων (άρθρ. 72§2 ν. 4072/2012), όσο και ως προς τα τυχόν ειδικά δικαιώματα που προβλέπει το καταστατικό για ορισμένους εταίρους, στα οποία περιλαμβάνεται και το δικαίωμα απόληψης πρόσθετων κερδών (άρθρ. 66 ν. 4072/2012). Σε αυτές τις περιπτώσεις θα μπορούσε να γίνει λόγος για ειδική κατηγορία εταιρικής συμμετοχής κατά την έννοια του άρθρου 14§2, οπότε θα ισχύσουν τα κατωτέρω εκτιθέμενα για το δίκαιο της Α.Ε.³⁶⁶

Στο πλαίσιο της Α.Ε. και της Ευρωπαϊκής Εταιρίας εφαρμόζονται οι ειδικότεροι κανόνες των άρθρων 32 έως 34 που ρυθμίζουν τους όρους έγκρισης από τις περισσότερες κατηγορίες μετόχων, από τους ομολογιούχους δανειστές και τους κατόχους λοιπών τίτλων³⁶⁷.

Ενόψει των παραπάνω η ρυθμιστική εμβέλεια του άρθρου 14§2 φαίνεται πως είναι εξαιρετικά περιορισμένη και για τον πρόσθετο λόγο, ότι η έγκριση από κάθε κατηγορία εταίρων ή μετόχων επιβάλλεται μόνο όταν επηρεάζονται τα δικαιώματα τους από τη συγχώνευση. Σύμφωνα με την αιτ. έκθεση³⁶⁸ το λεκτικό του άρθρου 14 «επηρεάζει» ενδεικνύει ότι η διάταξη εφαρμόζεται,

³⁶⁴ Τζάκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 263

³⁶⁵ Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ό.π., σελ. 522-523

³⁶⁶ Τζάκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 263

³⁶⁷ Αλεξανδρίδου, Εταιρίες ο.π., σελ. 667

³⁶⁸ Επί του άρθρου 14

ακόμη και όταν η επιρροή της συγχώνευσης στις ειδικές κατηγορίες των μετόχων ή εταίρων είναι έμμεση και τοποθετείται σε μακρινό ορίζοντα.

Αντίστοιχου περιεχομένου με το άρθρο 14§2 είναι η διάταξη του άρθρου 32 για τις ιδιαίτερες κατηγορίες μετόχων στις εταιρίες που μετέχουν στη συγχώνευση. Χαρακτηριστική εντούτοις είναι η διαφοροποίηση της ορολογίας ανάμεσα στις διατάξεις, καθώς η διάταξη του άρθρου 32 χρησιμοποιεί τον όρο «θίγονται» απαιτώντας για την εφαρμογή της δυσμενή επηρεασμό της συμμετοχής των μετοχών αυτών από την επιγενόμενη συγχώνευση. Δυσμενής επιρροή θα συντρέχει κατά κύριο λόγο όταν οι μέτοχοι της απορροφώμενης εταιρίας λάβουν εταιρικές συμμετοχές μικρότερης αξίας στην απορροφώσα ή όταν στο πλαίσιο τροποποιήσεων του καταστατικού της απορροφώσας εταιρίας μετά τη συγχώνευση θίγονται τα μετοχικά τους δικαιώματα λόγω π.χ. της απώλειας ειδικών δικαιωμάτων τους πέραν των προβλέψεων του άρθρου 34. Υποστηρίζεται μάλιστα ότι η διάταξη εφαρμόζεται, ακόμη και όταν τα αποτελέσματα της δυσμενούς επιρροής γίνονται αντιληπτά στο απώτερο μέλλον, καθώς η διάταξη χρησιμοποιεί «ήπια» διατύπωση δίχως να θέτει αυστηρούς περιορισμούς³⁶⁹.

Για τη λήψη της απόφασης από τις ιδιαίτερες συνέλευσης, ελλείπει ειδικότερης καταστατικής ρύθμισης που προβλέπει υψηλότερα ποσοστά, εφαρμόζεται ο ν. 4548/2018 και ειδικότερα το άρθρο 130§4 που ορίζει αυξημένη απαρτία 1/2 για την αρχική συνέλευση και 1/3 ή 1/5 για την επαναληπτική και το άρθρο 132 που απαιτεί αυξημένη πλειοψηφία με συγκέντρωση ποσοστού 2/3 των ψήφων. Εφόσον υπάρχουν περισσότερες κατηγορίες μετοχών (κοινές, εξαγοράσιμες, προνομιούχες κτλπ) η απόφαση για τη συγχώνευση με τα προαναφερθέντα ποσοστά απαρτίας και πλειοψηφίας πρέπει να εγκριθεί από κάθε μια εξ αυτών.

Επομένως, για τη συμμετοχή της εταιρίας σε συγχώνευση πραγματοποιούνται δυο συνελεύσεις: μια γενική, στην οποία μετέχει το σύνολο του μετοχικού κεφαλαίου και εφόσον ληφθεί η απόφαση αυτή πραγματοποιείται και μια δεύτερη (ή περισσότερες ανάλογα με το πλήθος των ξεχωριστών κατηγοριών μετοχών) από την κατηγορία των μετόχων που θίγονται από τη συγχώνευση. Κατά τα λοιπά ισχύουν όσα αναφέρθηκαν στο πλαίσιο του άρθρου 14, δηλαδή η ιδιαίτερη συνέλευση πρέπει πρώτα να αποφασίσει για τη λήψη της απόφασης συγχώνευσης και να εγκρίνει τη συμμετοχή της εταιρίας αφού αξιολογήσει το περιεχόμενο των εκθέσεων του άρθρου 9, χωρίς όμως να έχει το δικαίωμα τροποποίησης του σχεδίου της σύμβασης συγχώνευσης. Αντίστοιχα εγκρίνονται και οι τυχόν τροποποιήσεις του καταστατικού της εταιρίας αυτής που είναι απαραίτητες για την πραγματοποίηση της συγχώνευσης και αναφέρονται στην απόφαση για τη συγχώνευση. Στις τελευταίες περιλαμβάνεται και η αύξηση του κεφαλαίου της απορροφώσας, ώστε να καταστεί δυνατή η ανταλλαγή των εταιρικών συμμετοχών³⁷⁰.

³⁶⁹ Μαστρομανώλη Ε./Γεωργιάδη Ι.,2021, ΔΕΕ ο.π., σελ. 472

³⁷⁰ Παναγιώτου Π.,2019, ΝοΒ ο.π., σελ. 1195

Η αυστηρή διατύπωση που επιλέγει ο νομοθέτης «τελεί υπό την έγκριση» σηματοδοτεί την εξάρτηση του ενεργού της απόφασης για τη συγχώνευση από τις αποφάσεις των ιδιαίτερων συνελεύσεων των μετόχων όλων των εταιριών, έτσι ώστε σε περίπτωση που η ιδιαίτερη συνέλευση έστω και μίας από τις εταιρίες αυτές δεν προβεί στην έγκριση της συγχώνευσης ή δεν εγκρίνει αυτή με τους ίδιους όρους, ο μετασχηματισμός ματαιώνεται.

Με τον ίδιο τύπο και τις ίδιες απαιτήσεις απαρτίας και πλειοψηφίας είναι δυνατή η ανάκληση της απόφασης για τη συγχώνευση από την ιδιαίτερη συνέλευση μέχρι και τη σύναψη της σχετικής σύμβασης δίχως να μπορεί να αποκλειστεί όμως δικαίωμα αποζημίωσης υπερ των άλλων εταιριών, καθώς μετά το στάδιο αυτό η συμμετοχή στη διαδικασία συγχώνευσης είναι νομικά δεσμευτική για την εταιρία³⁷¹. Αν πάντως κρίνεται ότι η πραγματοποίηση της συγχώνευσης προάγει σημαντικά το εταιρικό συμφέρον, τυχόν άρνηση των μετόχων της ιδιαίτερης συνέλευσης να συμπράξουν με τη θετική ψήφο τους στην έγκριση συμμετοχής της εταιρίας στη συγχώνευση ενδέχεται να είναι καταχρηστική και να καθιστά την απόφαση ακυρώσιμη, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 137 ν.4548/2018³⁷².

Τέλος επισημαίνεται ότι ο ν.4601/2019 διέπει μόνο τις συγχωνεύσεις που λαμβάνουν χώρα στην ημεδαπή. Ως εκ τούτου το άρθρο 14 δε καταλαμβάνει εταιρίες με στοιχεία αλλοδαπότητας, αλλά τις εταιρίες του άρθρου 2§1 που έχουν συσταθεί κατά το ελληνικό δίκαιο με καταστατική και πραγματική έδρα στην Ελλάδα. Κατά συνέπεια ενόψει και της αρχής της πραγματικής έδρας (άρθρ. 10 Α.Κ.), οι εν λόγω ρυθμίσεις δε τυχάνουν εφαρμογής επί αλλοδαπών εταιριών, ακόμα και εάν συγχωνεύονται με ελληνική εταιρία. Οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις διέπονται από το άρθρο 1§3 ν.3777/2009 και επ' αυτών εφαρμόζεται η λεγόμενη «ενωτική ή συνδυαστική θεωρία», σύμφωνα με την οποία καλούνται σε εφαρμογή όλες οι έννομες τάξεις που διέπουν τις μετέχουσες εταιρίες σε επιμεριστική βάση, με αποτέλεσμα να προκύπτει σωρευτική εφαρμογή κανόνων από διαφορετικές έννομες τάξεις και τελικώς σε περίπτωση διαφοροποίησης να επικρατεί η αυστηρότερη εξ αυτών³⁷³. Η εν λόγω θεωρία υιοθετείται από τη νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΕ³⁷⁴ και από τη δέκατη εταιρική Οδηγία³⁷⁵ αναφορικά με το καθεστώς και τη διαδικασία που ρυθμίζει τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις Α.Ε., Ε.Π.Ε. και ετερόρρυθμών κατά μετοχές εταιριών.

³⁷¹ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 91

³⁷² Βαρελά, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 410

³⁷³ Πρβλ. σχετικά Τζάκα Δ.-Π./Ρόκα Αλ., 2007, Κινητικότητα εταιριών και ειδικότερα διασυνοριακοί μετασχηματισμοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Ζ, τεύχος Σεπτεμβρίου 2007, σελ. 682, Παμπούκη Χ., 2002, Νομικά πρόσωπα και ιδίως εταιρίες στις συγκρούσεις νόμων, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 170-174

³⁷⁴ ΔΕΕ απόφ. της 7.4.2016, υποθ. C-483/14 KAFinanz AG, ECLI:EU:C:2016:205, σκ. 60-2 ΔΕΚ, απόφ. της 12.7.2012, υποθ. C-378/10 VALE Epitesikft, ΔΕΕ 2012, σελ. 769 με παρατ. Κινινή, ΕΕμπΔ 2012, σελ. 636, ιδίως σκέψη 44 έως 52

³⁷⁵ Οδηγία 2005/56/ΕΚ και πλέον τα άρθρα 118 έως 134 της Οδηγίας 2017/1132

4.4.2. Διάσπαση

Η χορήγηση της απαιτούμενης έγκρισης από τη συνέλευση ή τους εταίρους και τις ιδιαίτερες κατηγορίες μετόχων στη διάσπαση ρυθμίζεται από τα άρθρα 66 και 85 του νόμου, τα οποία αντιστοιχούν κατά περιεχόμενο στα άρθρα 14 και 32 αντίστοιχα. Συνεπώς, ισχύουν εν προκειμένω όσα αναφέρθηκαν παραπάνω³⁷⁶.

4.4.3. Μετατροπή

Στην προστασία των εταίρων και των μετόχων της υπό μετατροπή εταιρίας αποβλέπει το άρθρο 108 με περιεχόμενο όμοιο προς εκείνο του άρθρου 14. Επομένως ισχύουν και εδώ αναλογικά όσα αναφέρθηκαν παραπάνω³⁷⁷.

4.5. Δικαιώματα εξόδου, εξαγοράς μετοχών και μεταβίβασης εταιρικών μεριδίων

4.5.1. Συγχώνευση

Οι διατάξεις των άρθρων 27 και 50 αποβλέπουν στην προστασία των μειοψηφούντων εταίρων ή μετόχων που είτε δεν ενέκριναν τη συμμετοχή της εταιρίας τους στη συγχώνευση, είτε ψήφισαν μεν υπέρ αλλά υπό τον όρο ότι θα λάβουν θέση ετερόρρυθμου εταίρου στην απορροφώσα προσωπική εταιρία και ο όρος αυτός δεν έγινε δεκτός από τους υπόλοιπους εταίρους, παρέχοντας τους ο νόμος δικαιώματα εξόδου, εξαγοράς μετοχών και μεταβίβασης εταιρικών μεριδίων ή μετοχών.

Το άρθρο 27§1 εκκινεί από τη θέση, ότι για τη λήψη της απόφασης έγκρισης της συγχώνευσης του άρθρου 14 απαιτείται ομοφωνία των εταίρων. Ακολουθείται επομένως ο κανόνας του γενικού εταιρικού δικαίου, ότι οι αποφάσεις στις προσωπικές εταιρίες απαιτούν τη σύμφωνη γνώμη όλων

³⁷⁶ Αιτιολογική έκθεση επί των άρθρων 66 και 85

³⁷⁷ Αιτιολογική έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 108

των εταίρων, εκτός και εάν υπάρχει αντίθετη καταστατική πρόβλεψη (άρθρ. 253 ν.4072/2012)³⁷⁸. Επίσης, παρά τον κανόνα της κατ' αρχήν άτυπης λειτουργίας της συνέλευσης των εταίρων, η απόφαση πρέπει να αποτυπωθεί γραπτά, ώστε να υποβληθεί σε δημοσιότητα³⁷⁹.

Η λήψη της απόφασης για την έγκριση της συγχώνευσης μπορεί να γίνει κατά πλειοψηφία εφόσον εξασφαλισθούν οι ψήφοι τουλάχιστον των 3/4 του συνολικού αριθμού των εταίρων (άρθρ. 27§1 εδ. β'). Από τη λέξη «τουλάχιστον» συμπεραίνεται ότι μπορεί να προβλέπεται μεγαλύτερο ποσοστό στην εταιρική σύμβαση ή να απαιτείται επιπλέον και ποσοστό εταίρων βάσει ποσοστού συμμετοχής, ή ακόμη να απαιτείται η συναίνεση ορισμένου εταίρου³⁸⁰. Σημειώνεται ότι επί συμμετοχής Ε.Ε. κατά μετοχές εφαρμόζονται οι κανόνες της Α.Ε³⁸¹. Επομένως, το άρθρο 27§1 τυγχάνει εφαρμογής μόνο ως προς την απαιτούμενη συναίνεση των ομόρρυθμων εταίρων της για κάθε τροποποίηση του καταστατικού, δηλαδή και για τους μετασχηματισμούς (άρθρ. 284§6 ν. 4072/2012).

Επιπλέον, για να εφαρμοστεί η αρχή της εξειδίκευσης, θα πρέπει να ορίζεται σαφώς στην εταιρική σύμβαση ότι η συγχώνευση εμπίπτει στα θέματα που λαμβάνονται με πλειοψηφία³⁸². Σχετικώς υποστηρίζεται ότι, ύστερα από την εισαγωγή του ν.4601/2019, συνάγεται ερμηνευτικά ότι η τυχόν υπάρχουσα πλειοψηφική ρήτρα καταλαμβάνει και τους μετασχηματισμούς³⁸³.

Εφόσον ληφθεί η απόφαση του άρθρου 14 χωρίς να συντρέχει η ομοφωνία ή η απαιτούμενη πλειοψηφία του άρθρου 27§1, τότε η απόφαση πάσχει από ακυρότητα καθώς παραβιάζεται ουσιώδης διάταξη νόμου που έχει τεθεί για την προστασία των μειοψηφούντων εταίρων. Κατ'εξάιρεση όμως, όταν η συγχώνευση είναι απαραίτητο μέτρο για την εξυγίανση και την επιβίωση της εταιρίας, τότε η υπερψήφιση της συγχώνευσης μπορεί να είναι επιβεβλημένη λόγω της υποχρέωσης πίστης των εταίρων απέναντι στην εταιρία. Σε μια τέτοια περίπτωση, δεδομένου ότι πρόκειται για δημοσιευτέα τροποποίηση του καταστατικού, η παροχή ψήφου μπορεί να επιτευχθεί και με καταδίκη σε δήλωση βουλήσεως³⁸⁴.

Για τη διευκόλυνση λήψης της απόφασης για το μετασχηματισμό, το άρθρο 27§2 παρέχει το εξής δικαίωμα στον προσωπικά ευθυνόμενο εταίρο της απορροφώμενης ή απορροφώσας εταιρίας. Να παράσχει τη συγκατάθεση του για τη συγχώνευση υπό την προϋπόθεση ότι λαμβάνει θέση

³⁷⁸ Ο κανόνας της ομοφωνίας αφορά το σύνολο των εταίρων, όχι μόνο τους παριστάμενους στη συνέλευση

³⁷⁹ Για την άτυπη λειτουργία της συνέλευσης των εταίρων βλ. Μαρίνο, 2017, εις ΔικΠροσΕτ ο.π., άρθρ. 253, αρ. 17 επ., για τις διατυπώσεις δημοσιότητας άρθρ. 16§2-3, 93§1 περίπτ. γ' ν. 4635/2019

³⁸⁰ Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 383

³⁸¹ Παναγιώτου Π., 2015, Η οργάνωση και λειτουργία της Ε.Ε. κατά μετοχές κατά τα ισχύοντα στο Ελληνικό και Γερμανικό Δίκαιο, Αρμενόπουλος 2015, τεύχος 6°, σελ. 934 επ.

³⁸² Περισσότερα για την αρχή αυτή, Μαρίνο, 2017, εις ΔικΠροσΕτ ο.π., άρθρ. 249 αρ. 48, Αποστόλου Π., 2008, ΧρΙΔ ο.π., σελ. 189

³⁸³ Πρβλ. Διακόπουλο, ΔΕΕ ο.π., σελ. 687 κατά τον οποίο υπό το ν.4601/2019 αμβλύνεται η νομική βαρύτητα της στηριζόμενης στην αρχή της εξειδίκευσης προσέγγισης

³⁸⁴ Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 384

ετερόρρυθμου εταίρου στην απορροφώσα εταιρία. Άλλωστε η νομική θέση των τυχόν ετερόρρυθμων εταίρων της απορροφώσας εταιρίας δε μεταβάλλεται, καθώς ούτε η διάταξη του άρθρου 25§2, ούτε εκείνη του άρθρου 27§2 προνοεί κάτι γι αυτούς. Δεν αποκλείεται βέβαια να έχουν το δικαίωμα εξόδου του άρθρου 27§3.

Η διάταξη της παρ.2 εφαρμόζεται όταν η απορροφώσα εταιρία είναι προσωπική, καθότι θέση ετερόρρυθμου εταίρου μόνο σε προσωπικές εταιρίες νοείται. Η απορροφώμενη εταιρία θα πρέπει να είναι και αυτή προσωπική, όταν το δικαίωμα το ασκεί ομόρρυθμος εταίρος αυτής. Ωστόσο δεν αποκλείεται το δικαίωμα της παρ.2 να το ασκεί ομόρρυθμος εταίρος της απορροφώσας εταιρίας, ενώ η απορροφώμενη να είναι κεφαλαιουχική. Ακόμη, στη συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρίας (άρθρ. 22), το δικαίωμα του άρθρου 27§2 ασκούν ομόρρυθμοι εταίροι των απορροφώμενων προσωπικών εταιριών, οι οποίοι λαμβάνουν θέση ετερόρρυθμου εταίρου στη νέα εταιρία, η οποία σε κάθε περίπτωση είναι προσωπική. Επιπρόσθετα, το δικαίωμα του άρθρου 27§2 έχουν και οι ομόρρυθμοι εταίροι σε Ε.Ε. κατά μετοχές, η οποία μετέχει σε συγχώνευση. Τέλος σε περίπτωση που η απορροφώσα εταιρία έχει τη νομική μορφή Ο.Ε. και ασκηθεί το δικαίωμα του άρθρου 27§2, τότε η συγχώνευση έχει ως επιπρόσθετο αποτέλεσμα ότι η απορροφώσα Ο.Ε. μετατρέπεται σε Ε.Ε. (άρθρ. 126§1), στην οποία θα πρέπει να διατηρείται τουλάχιστον ένας ομόρρυθμος εταίρος μετά τη συγχώνευση.

Από το περιεχόμενο της παρ.3 και της αιτιολογικής έκθεσης προκύπτει ότι η άσκηση του δικαιώματος του άρθρου 27§2 εξαρτάται από την έγκριση των υπόλοιπων εταίρων υπό τους όρους της παρ.1. Έτσι μόνο εάν γίνει δεκτή η άσκηση του δικαιώματος, ο ασκών το δικαίωμα γίνεται ετερόρρυθμος εταίρος, διαφορετικά προβλέπεται δικαίωμα εξόδου από την εταιρία (άρθρ.27§3)³⁸⁵. Επιπλέον η άσκηση του δικαιώματος, ενδέχεται να καταστήσει το σχέδιο σύμβασης συγχώνευσης ανακριβές ως προς ποιοι εταίροι θα εξακολουθήσουν να ευθύνονται προσωπικά για τα χρέη της απορροφώσας εταιρίας, με αποτέλεσμα αυτό να πρέπει να τροποποιηθεί επί τη βάση των νέων δεδομένων και να εγκριθεί εκ νέου από τη συνέλευση των εταίρων στην οριστική του μορφή, εκτός αν κατά την αρχική σύνταξη του ήταν ήδη γνωστό ποιος ή ποιοι εταίροι πρόκειται να ασκήσουν το δικαίωμα του άρθρου 27§2.

Αναφορικά με το καθεστώς της ευθύνης τους δυνάμει του άρθρου 27§2, ο ομόρρυθμος εταίρος της απορροφώμενης εταιρίας που κατέστη ετερόρρυθμος εταίρος, συνεχίζει να ευθύνεται για τα μέχρι τη συγχώνευση εταιρικά χρέη υπό τους όρους του άρθρου 29 που εφαρμόζεται αναλογικά. Ο δε ομόρρυθμος εταίρος της απορροφώσας εταιρίας εξακολουθεί να ευθύνεται για τα εταιρικά χρέη υπό τους όρους του άρθρου 127§2-3 όταν η άσκηση του δικαιώματος επιφέρει τη μετατροπή

³⁸⁵ Αιτ. έκθεση ν.4601/2019 επί του άρθρου 27

της Ο.Ε. σε Ε.Ε., ή υπό τους όρους του άρθρου 269 ν.4072/2012 όταν η απορροφώσα είναι Ε.Ε³⁸⁶.

Κατ' επιλογή του νομοθέτη ο ν.4601/2019 δεν εισήγαγε γενικό δικαίωμα εξόδου για τους διαφωνούντες με τον εταιρικό μετασχηματισμό εταίρους, σε κάθε εταιρική μορφή, αλλά ειδικά δικαιώματα εξόδου, εκεί όπου κρίθηκε ότι η θέση τους χρήζει μεγαλύτερης προστασίας³⁸⁷. Βάσει της παραδοχής αυτής χορηγείται δικαίωμα εξόδου στους διαφωνούντες εταίρους αποκλειστικά στις προσωπικές εταιρίες, είτε αυτοί ανήκουν στην απορροφώσα, είτε στην απορροφώμενη εταιρία. Ειδικότερα, ο κίνδυνος για τον εταίρο στην απορροφώμενη εταιρία, είναι μετέχει μετά την ολοκλήρωση της συγχώνευσης σε μια διαφορετική εταιρία, με διαφορετική σύνθεση εταίρων και ποσοστό συμμετοχής. Λόγω ακριβώς του προσωποπαγούς χαρακτήρα των προσωπικών εταιριών, αλλά και της αναλαμβανόμενης προσωπικής ευθύνης από τους ομόρρυθμους εταίρους, ο νομοθέτης επέλεξε να εισαγάγει σε αυτές τις εταιρίες το δικαίωμα εξόδου³⁸⁸.

Επομένως, ο εταίρος που διαφώνησε με τη συγχώνευση έχει δικαίωμα εξόδου από την απορροφώμενη ή την απορροφώσα προσωπική εταιρεία (άρθρ.27§3). Το ίδιο δικαίωμα χορηγείται και όταν δε γίνεται δεκτός ο τρόπος συμμετοχής («Bereiligungsart») του εταίρου στην εταιρία, με την απόρριψη του όρου συμμετοχής του από τους υπόλοιπους εταίρους.

Ως προς τον τρόπο και τις συνέπειες άσκησης του δικαιώματος εξόδου, εφαρμόζονται οι διατάξεις του ν.4072/2012 για την εκούσια έξοδο εταίρου με τις αναγκαίες προσαρμογές³⁸⁹. Συγκεκριμένα η άσκηση του δικαιώματος εξόδου γίνεται με δήλωση του εταίρου, η οποία απευθύνεται στην εταιρία και τους υπόλοιπους εταίρους³⁹⁰. Η δήλωση του εταίρου έχει διαπλαστικό χαρακτήρα και επιφέρει άμεσα αποτελέσματα³⁹¹, εκτός εάν συνάγεται από τη βούληση του ασκούντος το δικαίωμα ότι τελεί υπό την αναβλητική αίρεση της επέλευσης των αποτελεσμάτων της συγχώνευσης κατά το άρθρο 18³⁹². Στον εξερχόμενο εταίρο καταβάλλεται η πλήρης αξία της συμμετοχής του, δίχως να ασκεί επιρροή εάν η εταιρία είναι ορισμένου ή αορίστου χρόνου³⁹³, καθότι ο ν. 4601/2019 θεμελιώνει το δικαίωμα εξόδου για τον εταίρο προσωπικής εταιρίας καθολικά. Η αξία της συμμετοχής υπολογίζεται βάσει αποτίμησης της εταιρικής περιουσίας πριν τη συγχώνευση. Εφόσον υπάρξει διαφωνία ως προς την αξία συμμετοχής, αυτή ανευρίσκεται από

³⁸⁶ Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 385

³⁸⁷ Ψαρουδάκη Γ., 2019, Το δικαίωμα εξόδου του εταίρου στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών (ν. 4601/2019), Νομικά Χρονικά, τεύχος 102 ((διαθέσιμο σε <http://www.nomikaxronika.gr/article.aspx?issue=102>)

³⁸⁸ Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 386

³⁸⁹ Βλ. άρθρ.261 ν.4072/2012 και 23§3 ν. 4601/2019

³⁹⁰ Άρθρ. 261 ν. 4072/2012, βλ. και Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 110

³⁹¹ ΜΠρΘεσ 8343/2014 ΕλλΔνη 2015, σελ. 563 με παρατ. Βερβεσού

³⁹² Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 385.

³⁹³ Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ο.π., σελ. 110 και τα άρθρα 261§2-3 και 264§2 εδ' α ν. 4072/2012.

το δικαστήριο υπό τους όρους του άρθρ. 264 ν. 4072/2012³⁹⁴. Πάντως η έξοδος του εταίρου και τα αποτελέσματα της συγχώνευσης επέρχονται, ανεξαρτήτως εάν έχει καταβληθεί η αξία της συμμετοχής³⁹⁵. Η υποχρέωση καταβολής της αξίας συμμετοχής βαρύνει την απορροφώσα εταιρία (άρθρ. 18§2 περίπτ. α').

Λόγω του δικαιώματος που εισάγει το άρθρ. 27§3 και της συναφούς υποχρέωσης καταβολής της αξίας συμμετοχής, είναι δυνατό ένας μετασχηματισμός να μη πραγματοποιηθεί εν τέλει ως οικονομικά ασύμφορος³⁹⁶. Βεβαίως οι εταίροι, ήδη κατά την εισαγωγή της πλειοψηφικής ρήτηρας του άρθρ. 27§1 στην εταιρική σύμβαση αποδέχονται τον κίνδυνο άσκησης του δικαιώματος εξόδου, αν όμως δεν πράξουν τούτο και παραμείνουν στον κανόνα της ομοφωνίας, ελλοχεύει ο κίνδυνος απόρριψης του μετασχηματισμού, εφόσον δεν είναι σύμφωνοι όλοι οι εταίροι.

Ένα άλλο ζήτημα είναι ότι η έξοδος του εταίρου μπορεί να συνιστά ουσιώδη μεταβολή επί του σχεδίου της σύμβασης συγχώνευσης, κατά ανάλογο τρόπο με ό,τι αναφέρθηκε παραπάνω για την παρ.2 εφόσον κατά τη σύνταξη του σχεδίου δεν ήταν γνωστό ή δεν είχε προβλεφθεί η άσκηση του εν λόγω δικαιώματος. Τούτο συμβαίνει διότι μπορεί να μεταβάλλεται το περιεχόμενο του σχεδίου (άρθρ. 25§1) αν το δικαίωμα το ασκεί ομόρρυθμος εταίρος της απορροφώμενης εταιρίας ή λ.χ. δύναται να αυξάνει το ρίσκο ευθύνης για τους εναπομείναντες εταίρους, να μεταβάλλονται τα ποσοστά συμμετοχής ή λόγω της υποχρέωσης της απορροφώσας εταιρίας για καταβολή της αξίας συμμετοχής στον εξερχόμενο εταίρο. Για τους λόγους αυτούς υποστηρίζεται ότι όταν προκύπτουν τέτοιες μεταβολές μετά την άσκηση του δικαιώματος εξόδου θα πρέπει, με επιμέλεια των διαχειριστών της εταιρίας, να τροποποιείται αναλόγως το σχέδιο συγχώνευσης και οι συνελεύσεις των εταίρων που συμμετέχουν στη συγχώνευση να το εγκρίνουν στην τελική του μορφή³⁹⁷.

Σε κάθε περίπτωση η ευθύνη του εξερχόμενου εταίρου εξακολουθεί υπό τους όρους του άρθρου 269 ν.4072/2012. Εφόσον αποχωρεί εταίρος απορροφώμενης εταιρίας και η απορροφώσα είναι κεφαλαιουχική, υποστηρίζεται στην περίπτωση αυτή η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 29 για τον εξερχόμενο εταίρο με το σκεπτικό ότι θα ήταν ανεπιεικές για τους συναινούντες εταίρους της απορροφώμενης εταιρίας να εμπίπτουν στην ευνοϊκή πρόβλεψη του άρθρου 29§2 και να μη συμβαίνει το ίδιο για τον εταίρο που εξήλθε δυνάμει του άρθρου 27§3³⁹⁸.

Τέλος, σε αντίθεση με την εκούσια έξοδο του άρθρ. 261 ν. 4072/2012 που υπόκειται σε καταστατικές διαμορφώσεις, το δικαίωμα του άρθρου 27§3 δε μπορεί να περιοριστεί από την

³⁹⁴ Για ζητήματα του χρόνου και των μεθόδων αποτίμησης βλ. Ψαρουδάκη Γ., 2017, Ζητήματα της αποδέσμευσης του εταίρου από την προσωπική εταιρία, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΞΗ, τεύχος 2017,σελ. 279 επ.

³⁹⁵ Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 387

³⁹⁶ Σχετικά για το θέμα αυτό, Ψαρουδάκη, Νομ.Χρ. 2019, τ. 102

³⁹⁷ Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 387

³⁹⁸ Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 388

εταιρική σύμβαση (άρθρ. 27§3). Το ίδιο ισχύει και για το δικαίωμα καταβολής στον εξερχόμενο εταίρο της πλήρους αξίας συμμετοχής του, διότι διαφορετικά θα περιοριζόταν υπέρμετρα η σημασία του δικαιώματος εξόδου³⁹⁹. Υποστηρίζεται πάντως ότι το δικαίωμα εξόδου μπορεί να περιορίζεται από την εταιρική σύμβαση, εφόσον ο ασκών το δικαίωμα είχε συναινέσει στην εν λόγω ρήτρα της εταιρικής σύμβασης⁴⁰⁰. Ενδεικτικά η εν λόγω ρήτρα θα μπορούσε να προβλέπει ποσό αποζημίωσης καθορισμένο από πριν⁴⁰¹.

Παράλληλα η ρύθμιση του άρθρου 50 επεκτείνει το ίδιο δικαίωμα εξόδου στους διαφωνούντες συνεταίρους καθώς και το δικαίωμα εξαγοράς, εξόδου ή μεταβίβασης μετοχών ή μεριδίων και στους διαφωνούντες εταίρους απορροφώμενης από συνεταιρισμό κεφαλαιουχικής ή άλλης εταιρίας, αντίστοιχα.

Ειδικότερα προβλέπονται δυο δικαιώματα εξόδου, αναφορικά με τη συμμετοχή συνεταιρισμού σε συγχώνευση. Το δικαίωμα εξόδου του συνεταίρου ανεξαρτήτως εάν ο συνεταιρισμός λαμβάνει θέση ως απορροφών ή του απορροφώμενος (άρθρ.50§1), και το δικαίωμα εξόδου του μετόχου ή εταίρου εταιρίας άλλης μορφής που δεν ευθύνεται προσωπικά για τα χρέη της και απορροφάται από συνεταιρισμό (άρθρ. 50§2). Παρατηρείται, σε σχέση και με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για το δικαίωμα εξόδου που προβλέπεται στο άρθρο 27§3, ότι ο ν.4601/2019 δεν εισάγει γενικό δικαίωμα εξόδου, αλλά ρυθμίζει επιμέρους δικαιώματα εξόδου για ειδικούς λόγους, όπως αυτά της παρούσας διάταξης. Και στις δυο αυτές περιπτώσεις κομβικής σημασίας είναι ο προσωποπαγής χαρακτήρας αυτών των εταιρικών μορφών και η επίδραση του μετασχηματισμού στη διαμόρφωση της νέας νομικής θέσης του εταίρου. Βέβαια επισημαίνεται ότι ο συνεταίρος ούτως ή άλλως μπορεί να αποχωρήσει από το συνεταιρισμό (άρθρ.2§7 ν. 1667/1986), ως εκ τούτου η κανονιστική αξία του άρθρου 50§1 έγκειται εν προκειμένω στην απαλλαγή του δικαιώματος αυτού από τους ουσιαστικούς περιορισμούς που μπορούν να εισαχθούν στο πλαίσιο του ν.1667/1986⁴⁰². Επομένως για την άσκηση του δικαιώματος δεν ισχύει ο χρονικός περιορισμός ή η παρακώλυση της εξόδου κατ'εφαρμογή καταστατικού όρου περί ελάχιστης παραμονής. Από την άλλη όμως πλευρά όχι η ίδια η έξοδος, αλλά η απόδοση της αξίας της μερίδας μπορεί να εμποδιστεί κατά το άρθρο 2§7 εδ. γ' ν. 1667/1986, όταν πρόκειται για συνεταιριστική τράπεζα, καθώς αυτό προκύπτει από «ειδικές διατάξεις του νόμου» με την έννοια του άρθρου 50§1 εδ' γ και έχει ειδικό δικαιοπολιτικό λόγο, αναγόμενο στη φερεγγυότητα του συνεταιρισμού που λειτουργεί ως εποπτευόμενο πιστωτικό ίδρυμα⁴⁰³.

³⁹⁹ Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ό.π., σελ. 628, υποσημ. 53

⁴⁰⁰ Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ό.π., σελ. 628, υποσημ. 53

⁴⁰¹ Ρόκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 388

⁴⁰² Γενικότερα για τη μεταβλητότητα των συνεταίρων, Τζίβα Ε.2009, Η εταιρική συμμετοχή στο συνεταιρισμό, έκδοση 2^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 87-89 και Τσιμπανούλη Δ., εις αναμνηστικό τόμο Γεωργακόπουλου, τόμος 2^{ος}, εκδόσεις ΚΕΠΟΕΤ, Αθήνα σελ. 1104-1109

⁴⁰³ Ψαρουδάκη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 514

Τέλος το δικαίωμα εξόδου επί ανεπιθύμητης συμμετοχής σε συνεταιρισμό από μη ευθυνόμενο προσωπικά για τα χρέη της απορροφώμενης εταιρίας μέτοχο ή εταίρο αναγνωρίζεται, προκειμένου να αποφύγει ο ασκών το δικαίωμα να καταστεί συνεταίρος. Επομένως, τέτοιο δικαίωμα εξόδου δεν έχει ο ομόρρυθμος, ούτε ο ετερόρρυθμος εταίρος που ευθύνεται προσωπικά ή ο εταίρος Ι.Κ.Ε. με εγγυητική εισφορά, του οποίου το ποσό της ευθύνης δεν έχει αναλωθεί και επομένως εξακολουθεί να ευθύνεται έναντι των εταιρικών δανειστών. Για τον ετερόρρυθμο εταίρο πάντως, υποστηρίζεται ότι αποκλείει το δικαίωμα της εξόδου της παρ. 2 η ευθύνη του έναντι των εταιρικών δανειστών που μπορεί να προκύψει από τη μη καταβολή της εισφοράς του ή από τη συμπερίληψη του στην επωνυμία (άρθρ. 279§1, 272§2 ν. 4072/2012 αντίστοιχα) και όχι η ευθύνη του από πράξη εκπροσώπησης, καθώς η τελευταία αναφέρεται μόνο στο αντίστοιχο χρέος (άρθρ. 278§2 ν.4072/2012)⁴⁰⁴. Εφόσον λοιπόν η ευθύνη δεν έχει την απαιτούμενη γενικότητα, δεν έχει καταρχήν σημασία η ακριβής έκταση της, ούτε προβλέπεται σύγκριση με την αναμενόμενη ευθύνη στον συνεταιρισμό. Ωστόσο, εάν πρόκειται περί ευθύνης αμελητέου βαθμού (π.χ. επειδή δεν έχει αναλωθεί μικρό τμήμα του ποσού της ευθύνης εταίρου Ι.Κ.Ε.) γίνεται δεκτό (de minimis) ότι η περίπτωση εξομοιώνεται με έλλειψη ευθύνης και η απόκρουση της δήλωσης εξόδου από την εταιρία είναι καταχρηστική.

Βάσει των ανωτέρω, το δικαίωμα της εξόδου της παρ.2 εξυπηρετεί την αρχή, ότι δε μπορεί συνεπεία της συγχώνευσης, να μεταβάλλεται σε προσωπική η ευθύνη του εταίρου, που δεν είχε τέτοια ευθύνη πριν το μετασχηματισμό, ούτε συναινεί σε αυτή την αλλαγή. Αντίστοιχη λειτουργία με διαφορετική μέθοδο έχει το άρθρο 25§2 στην απορρόφηση από προσωπική εταιρία, σύμφωνα με το οποίο οι εταίροι της απορροφώμενης εταιρίας χωρίς προσωπική ευθύνη γίνονται ετερόρρυθμοι εταίροι της απορροφώσας, οπότε δεν ευθύνονται έναντι των δανειστών ούτε κατά το άρθρο 279§1 εδ. β' ν. 4072/2012 διότι αποκτούν συμμετοχή στο πλαίσιο της συγχώνευσης, με αποτέλεσμα να μην ανακύπτει ζήτημα μη καταβολής εισφοράς στην προσωπική εταιρία, εκτός εάν συγκατατίθενται να γίνουν ομόρρυθμοι. Στο συνεταιρισμό δεν υπάρχει κατά το ν. 1667/1986 τέτοιο μόρφωμα συνεταίρου χωρίς προσωπική ευθύνη, γι αυτό και μόνη μέθοδος προστασίας είναι το δικαίωμα εξόδου⁴⁰⁵.

Η παρούσα διάταξη ιδρύει σπουδαίο λόγο εξόδου ή λόγο εξαγοράς των μετοχών από την εταιρία σε ό,τι αφορά Α.Ε., το δε δικαίωμα εξόδου ή εξαγοράς ασκείται κατά τα λοιπά όπως προβλέπεται για κάθε εταιρική μορφή. Εναλλακτικά, ο μέτοχος ή εταίρος μπορεί να μεταβιβάσει τη συμμετοχή του, χωρίς να περιορίζεται από τυχόν όρο περί δέσμευσης της.

4.5.2. Διάσπαση

⁴⁰⁴ Ψαρουδάκη, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 514

⁴⁰⁵ Ψαρουδάκης, Νομικά Χρονικά ο.π. 2019, τ. 102

Στην κοινή και τη μερική διάσπαση οι ρυθμίσεις των άρθρων 80 και 100 περιέχουν ρυθμίσεις που αντιστοιχούν στα άρθρα 27 και 50. Όπως συμβαίνει και στη συγχώνευση, έτσι και στη διάσπαση η ομοφωνία αποτελεί τον κανόνα. Ο ομόρρυθμος εταίρος μπορεί να εξαρτήσει τη συγκατάθεση του στη διάσπαση, από το εάν θα λάβει θέση ετερόρρυθμου εταίρου, ενώ για τους διαφωνούντες εταίρους προβλέπεται δικαίωμα εξόδου. Το δικαίωμα εξόδου δεν παρέχεται σε περίπτωση απόσχισης κλάδου, καθώς αυτή δε θίγει με όμοιο τρόπο τη νομική θέση των συνεταίρων ή εταίρων. Δηλαδή ο εταίρος της διασπώμενης εταιρίας σε απόσχιση κλάδου με επωφελούμενο συνεταιρισμό δεν αποκτά ο ίδιος την ιδιότητα του συνεταίρου και συνεπώς ευθύνεται προσωπικά για τα χρέη του συνεταιρισμού.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 66§3, εφόσον οι εταιρικές συμμετοχές των επωφελούμενων εταιρειών δεν κατανέμονται στους μετόχους ή στους εταίρους της διασπώμενης εταιρείας κατ' αναλογία προς τα δικαιώματά τους σε αυτήν ή στο κεφάλαιο της, οι μειοψηφούντες μέτοχοι ή εταίροι της διασπώμενης εταιρείας μπορούν να απαιτήσουν από αυτήν να εξαγοράσει τις συμμετοχές τους στην ίδια, έναντι ανταλλάγματος που αντιστοιχεί στην αξία των συμμετοχών τους. Σε περίπτωση διαφωνίας ως προς τον καθορισμό ανταλλάγματος ανάλογου προς την αξία των μετοχών αποφασίζει το δικαστήριο⁴⁰⁶.

Για την εφαρμογή της εν λόγω διάταξης κομβικής σημασίας αναδεικνύεται η ανεύρεση της «αναλογίας» ανάμεσα στις χορηγούμενες εταιρικές συμμετοχές των επωφελούμενων και τα υφιστάμενα δικαιώματα των μειοψηφούντων στο κεφάλαιο της διασπώμενης. Κρατούσα θέση είναι ότι δεν αρκεί απλή μείωση του ποσοστού στην επωφελούμενη εταιρία ή το κεφάλαιο της, αλλά επιπλέον απαιτείται η «αποδυνάμωση της θέσης του εταίρου στη δομή εξουσίας της επωφελούμενης εταιρίας» σε σύγκριση προς τη θέση του στη διασπώμενη⁴⁰⁷. Τέτοια περίπτωση θα συντρέχει ιδίως όταν «χάνεται» ορισμένο δικαίωμα μειοψηφίας λόγω μείωσης του εξεταζόμενου ποσοστού συμμετοχής ή όταν υπάρχει απώλεια δικαιωμάτων που απορρέουν από το καταστατικό της διασπώμενης.

Το δικαίωμα εξαγοράς που χορηγεί το άρθρο 66§3 στους μειοψηφούντες εταίρους εξαρτάται από την αρνητική ψηφοδοσία, την αποχή ή ακόμα και την απουσία τους κατά τη λήψη της απόφασης της συνέλευσης ή των εταίρων βάσει του άρθρου 66§1. Για την ταυτότητα του νομικού λόγου, το ίδιο δικαίωμα θα πρέπει να αναγνωριστεί και για την περίπτωση πολλών κατηγοριών

⁴⁰⁶ Η εν λόγω διάταξη αποτυπώνει τη ρύθμιση του προϊσχύσαντος άρθρ.84§2 εδ. γ' και δ' κ.ν. 2190.1920 ορίζοντας ως αρμόδιο δικαστήριο το Μονομελές Πρωτοδικείο κατά τη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας

⁴⁰⁷ Μούζουλα, 2010, εις ΔικΑΕ ο.π., άρθρ. 84, αρ.21

εταιρικών συμμετοχών υπέρ όσων μειωθήσαν κατά τη λήψη της εγκριτικής απόφασης του άρθρ. 66§2⁴⁰⁸.

Σχετικώς υποστηρίζεται ότι η αίτηση εξαγοράς έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα για την πρόοδο της διάσπασης, γιατί η ευόδωση του αιτήματος συνεπάγεται μείωση του εταιρικού κεφαλαίου της διασπώμενης⁴⁰⁹ και την τροποποίηση του σχεδίου σύμβασης διάσπασης που τίθεται προς έγκριση από τη συνέλευση ή τους εταίρους καθεμίας από τις εταιρίες που μετέχουν στη διάσπαση σύμφωνα με το άρθρο 66§1⁴¹⁰. Σε κάθε περίπτωση η πρόοδος της διάσπασης δεν αναστέλλεται από την απόρριψη του αιτήματος ή την αντιδικία αναφορικά με το τίμημα της εξαγοράς. Ωστόσο η ολοκλήρωση της διάσπασης συνεπάγεται την παθητική νομιμοποίηση μόνο της επωφελούμενης εταιρίας (άρθρ. 70§2 περίπτ. α').

Κατά παραπομπή του άρθρου 5§1 αρμόδιο δικαστήριο για την επίλυση διαφορών σχετικά με την υπόσταση του δικαιώματος εξαγοράς, είτε ως προς το ύψος του τιμήματος είναι το Μονομελές Πρωτοδικείο της έδρας οποιασδήποτε από τις μετέχουσες εταιρίες στη διάσπαση, το οποίο ελλείψει ειδικής πρόβλεψης δικάζει την υπόθεση κατά την τακτική διαδικασία. Η εν λόγω διαφορά δύναται να υπαχθεί σε διαιτησία ή διαμεσολάβηση τηρουμένων των διατυπώσεων ενημέρωσης του άρθρου 3 ν.4640/2019, ενώ υπάγεται και στην υποχρεωτική αρχική συνεδρία, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 6 ν.4640/2019, ιδίως εάν η αξία του αντικειμένου της διαφοράς υπερβαίνει το ποσό των τριάντα χιλιάδων (30.000) Ευρώ.

Σε δικονομικό επίπεδο υποστηρίζεται ότι η απόφαση που διατάσσει την εξαγορά εμπεριέχει καταδίκη σε δήλωση βούλησης του αιτούντος σύμφωνα με το άρθρο 949 Κ.Πολ.Δ., ώστε με την ολοκλήρωση της μεταβίβασης των εταιρικών συμμετοχών αυτού, αποκτάται δικαίωμα εκτέλεσης της εν λόγω απόφασης σε βάρος είτε της διασπώμενης, είτε της καθολικής διαδόχου αυτής κατά το άρθρο 70§2 περίπτ. α' ως προς το προσδιορισθέν τίμημα⁴¹¹. Επομένως η παραγωγή εννόμων αποτελεσμάτων και περαιτέρω η εκτέλεση της απόφασης που διατάσσει την εξαγορά των μετοχών του ενάγοντος, προϋποθέτει την τελεσιδικία αυτής σύμφωνα με το άρθρο 949 Κ.Πολ.Δ.. Σε διαφορετική περίπτωση, η εκτέλεση της εν λόγω απόφασης θα διενεργηθεί μόνο βάσει του άρθρου 946 Κ.Πολ.Δ..⁴¹²

4.5.3. Μετατροπή

⁴⁰⁸ Τζάκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 388

⁴⁰⁹ Εξαιτίας της καταβολής του τιμήματος εξαγοράς και της ακύρωσης των αποκτώμενων εταιρικών συμμετοχών με ταυτόχρονη μείωση του κεφαλαίου

⁴¹⁰ Λεβαντή Ε., 1989, το δίκαιον των εμπορικών εταιριών, τόμος 4^{ος}, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα σελ. 272, αντίθετα Καραγκουνίδης, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ο.π., σελ. 268

⁴¹¹ Τζάκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 745

⁴¹² Τζάκα, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ο.π., σελ. 745

Στην προστασία της μειοψηφίας των εταίρων ή των μετόχων που διαφώνησαν με τη λήψη της απόφασης για τη μετατροπή της εταιρίας τους με την παροχή δικαιωμάτων εξόδου, εξαγοράς μετοχών και μεταβίβασης εταιρικών μεριδίων ή μετοχών αποβλέπουν οι διατάξεις των άρθρων 121§3, 130§4 και 136§2, οι οποίες κατά περιεχόμενο αντιστοιχούν στα άρθρα 27 και 50 του ίδιου νόμου, οπότε ισχύουν όσα εκτέθηκαν στο οικείο σημείο⁴¹³.

4.6. Ακύρωση Μετασχηματισμού

Στις προστατευτικές ρυθμίσεις του νόμου συγκαταλέγεται η δυνατότητα της μειοψηφίας των εταίρων ή μετόχων να επιδιώξουν την ακύρωση του μετασχηματισμού, ώστε να ανατραπούν τα βλαπτικά για τους ίδιους αποτελέσματα του. Οι προϋποθέσεις ακύρωσης ενός μετασχηματισμού είναι κοινές για τους πιστωτές και τους εταίρους, συνεπώς ισχύουν όσα αναφέρθηκαν παραπάνω⁴¹⁴.

4.7. Δικαίωμα αποζημίωσης έναντι των μελών Δ.Σ., των διαχειριστών και των εμπειρογνομόνων

Η ευθύνη και η αντίστοιχη υποχρέωση προς αποζημίωση των μελών Δ.Σ., των διαχειριστών και των εμπειρογνομόνων έναντι των εταίρων ή μετόχων των εταιριών που μετέχουν σε μετασχηματισμό είναι ίδια με εκείνη έναντι των πιστωτών της εταιρίας. Συνεπώς ισχύουν όσα αναφέρθηκαν στο οικείο μέρος⁴¹⁵.

4.8. Συμπεράσματα

Για την άμβλυνση των δυσχερών αποτελεσμάτων που μπορεί να έχει ένας μετασχηματισμός στα συμφέροντα των εταίρων ή μετόχων των εταιριών που συμμετείχαν σε αυτόν, ιδιαίτερα όσων μειοψήφησαν κατά την έγκριση της σχετικής απόφασης ο νόμος λαμβάνει προστατευτικά μέτρα. Τα μέτρα αυτά σκοπούν στην κατά το δυνατόν πληρέστερη πληροφόρηση των εταίρων ή μετόχων πριν τη λήψη της σχετικής απόφασης επί του μετασχηματισμού, την τήρηση της συμβατικής ισορροπίας κατά τη σχετική συναλλαγή με ζητούμενο η προκύπτουσα σχέση ανταλλαγής των εταιρικών συμμετοχών να είναι δίκαιη βασιζόμενη σε οικονομικά δεδομένα, στην παροχή

⁴¹³ Αιτ. Έκθεση ν.4601/2019 επί των άρθρων 121, 130 και 136

⁴¹⁴ Για το ζήτημα αυτό έγινε λόγος στο προηγούμενο κεφάλαιο, ενότητα υπό 3.6.

⁴¹⁵ Για το ζήτημα αυτό έγινε λόγος στο προηγούμενο κεφάλαιο, ενότητα υπό 3.7.

αποζημιωτικής προστασίας ή ακύρωσης του μετασχηματισμού σε περίπτωση άκυρης ή καθόλου απόφασης συμμετοχής στο μετασχηματισμό, μέχρι και την αποχώρησή τους από την εταιρία, προκειμένου να μη συμμετάσχουν αναγκαστικά στη νέα μετασχηματιζόμενη εταιρία.

4.9. Βιβλιογραφία

- Αλεξανδρίδου Ελ., 2019, Δίκαιο εμπορικών εταιριών, έκδοση 3^η, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Αυγητίδης Δ., 2019, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Αυγητίδης Δ., 2019, Δίκαιο της Κεφαλαιαγοράς, έκδοση 2^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Γρηγοριάδης Λ., 2020, Το Δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Καραγκουνίδης Απ., 1997, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ανωνύμων εταιριών, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Λεβαντής Ε., 1989, το δίκαιον των εμπορικών εταιριών, τόμος 4^{ος}, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Λιναρίτης Ι., 2005, Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Μαρίνος Μ.–Θ./ Τριανταφυλλάκης Γ. (επ. ύλ.), 2017, Δίκαιο Προσωπικών Εταιριών, έκδοση 2017, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Μασούρος Π. (επ. ύλ.), 2019, Αγωγές και Αιτήσεις Ανώνυμης Εταιρίας, έκδοση 2^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Μούζουλας Ν., 2008, Ν. 3604/2007 για την αναμόρφωση και τροποποίηση του Κ.Ν. 2190/1920 περί ανωνύμων εταιριών, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Παμπούκης Χ., 2002, Νομικά πρόσωπα και ιδίως εταιρίες στις συγκρούσεις νόμων, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Περάκης Ε. (επ. ύλ.), 2010 - 2013, Το δίκαιο της ανώνυμης εταιρίας, έκδοση 2^η, τόμοι 11, έκδοση 3^η, τόμοι 2, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Ρόκας Ν., 2019, Εμπορικές Εταιρίες, έκδοση 9^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Σωτηρόπουλος Γ. (επ. ύλ.), 2021, Δίκαιο εταιρικών μετασχηματισμών, 1^η έκδοση, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Σωτηρόπουλος Γ. (επ. ύλ.), 2020, Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρίας, έκδοση 1^η, τόμοι 1^{ος} και 2^{ος}, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Τζίβα Ε. 2009, Η εταιρική συμμετοχή στο συνεταιρισμό, έκδοση 2^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Τσιμπανούλης Δ (επ. ύλ. Τράπεζα της Ελλάδος), 2016, εις αναμνηστικό τόμο Γεωργακόπουλου, τόμος 2^{ος}, εκδόσεις ΚΕΠΟΕΤ, Αθήνα

Αρθρογραφία

- Αποστόλου Π., 2008, Μετασχηματισμοί προσωπικών εταιριών υπό το πρίσμα της προστασίας των εταιρικών δανειστών και των συμφερόντων της μειοψηφίας, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Η, τεύχος 2008
- Διακόπουλος Δ., 2019, Εισαγωγή στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών - Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25 τεύχος ΔΕΕ 5/2019
- Δρυλλεράκης Ι., 2001, Κύρος απόφασης Γ.Σ. μετόχων, η οποία εγκρίνει συγχώνευση, προ της παρόδου διμήνου από τη δημοσίευση του ΣΣΣ, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΝΒ, τεύχος 2001
- Μαστρομανώλης Ε./Γεωργιάδης Ι., 2021, Νομοθεσία των εταιρικών μετασχηματισμών (Ν 4601/2019) και προστατευτέα συμφέροντα ενδιαφερόμενων τρίτων (stakeholders), ιδίως στο παράδειγμα της συγχώνευσης εταιριών, Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 27, τεύχος 4/2021
- Μούζουλας Σπ., 2019, Το σύστημα των εκδιδόμενων από την ανώνυμη εταιρία τίτλων κατά τον ν.4548/2018 – (Κριτική) αξιολογική προσέγγιση στο πεδίο των αρχών, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος ΙΘ, τεύχος 2019
- Παναγιώτου Π., 2019, Η συγχώνευση επιχειρήσεων στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, Νομικό Βήμα, τόμος 67^{ος}, τεύχος 6^ο
- Παναγιώτου Π., 2015, Η οργάνωση και λειτουργία της Ε.Ε. κατά μετοχές κατά τα ισχύοντα στο Ελληνικό και Γερμανικό Δίκαιο, Αρμενόπουλος 2015, τεύχος 6^ο
- Παπαχρήστου Γ., 2019, Συμφωνίες περί προστασίας της συναλλαγής στο πλαίσιο εξαγορών και συγχωνεύσεων, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, τόμος 12, τεύχος 12/2019
- Πιτσιρίκος Ι., 2011, Νομική φύση του ηλεκτρονικού εγγράφου και της ηλεκτρονικής υπογραφής κατά το π.δ. 150/2001 και την Οδηγία 1999/93/ΕΚ, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΞΒ, τεύχος 2011
- Σκαλίδη Χ., 2003, Ζητήματα απ' τη συγχώνευση ανωνύμων εταιριών (ΑΕ) κατά το άρθρο 78 κωδ. Ν. 2190/1920 σε συνδυασμό με το ν. 2166/93, Επιθεώρηση Τραπεζικού Αξιογραφικού Χρηματοπιστηριακού Δικαίου, τόμος 2 τεύχος 2003
- Σωτηρόπουλο Γ., 2016, Το νέο δίκαιο των ενοποιημένων λογαριασμών σύμφωνα με τα ελληνικά λογιστικά πρότυπα, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΞΖ, τεύχος 2016
- Σωτηρόπουλος Γ., 2007, Η χρησιμοποίηση ιδίων μετοχών ως αντάλλαγμα στο πλαίσιο της συγχώνευσης με απορρόφηση, Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 13, τεύχος 8-9/2007
- Τζάκα Δ.-Π./Ρόκα Αλ., 2007, Κινητικότητα εταιριών και ειδικότερα διασυννοριακοί μετασχηματισμοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Ζ, τεύχος Σεπτεμβρίου 2007
- Λιναρίτη Ι., 2003, σχολιασμός υπ' αριθμόν 6273/2003 απόφασης Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Γ, τεύχος 2003
- Ψαρουδάκης Γ., 2017, Ζητήματα της αποδέσμευσης του εταίρου από την προσωπική εταιρία, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΞΗ, τεύχος 2017
- Ψαρουδάκης Γ., 2019, Το δικαίωμα εξόδου του εταίρου στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών (ν. 4601/2019), Νομικά Χρονικά, τεύχος 102 (διαθέσιμο σε <http://www.nomikaxronika.gr/article.aspx?issue=102>)

Συγκεντρωτική Βιβλιογραφία*

- Αντωνόπουλος Β., 2016, Δίκαιο προσωπικών εταιριών, έκδοση 5^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Αλεξανδρίδου Ελ., 2019, Δίκαιο εμπορικών εταιριών, Προσωπικές, έκδοση 3^η, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (Αλεξανδρίδου, Εταιρίες ...)
- Αυγητίδης Δ., 2019, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (Αυγητίδη, Το νέο δίκαιο ...)
- Αυγητίδης Δ., 2019, Δίκαιο της Κεφαλαιαγοράς, έκδοση 2^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Γεωργιάδης Απ., 2023, Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, έκδοση 2^η, τόμος 2^{ος}, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα
- Γεωργακόπουλος Λ., 1996, Εγχειρίδιο εμπορικού δικαίου, τομ. 2^{ος}, έκδοση 2^η, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα
- Γρηγοριάδης Λ., 2020, Το Δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα (Γρηγοριάδη, ΔικΕτΜετ ...)
- Δούβλης Β., 1986, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Δρίτσας Σ./ Λιβαδά Χ./ Περάκης Ε./ Σωτηρόπουλος Γ., 2017, Το δίκαιο της λογιστικής, έκδοση 1^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Ζερδελής Δ, 2019, Εργατικό Δίκαιο, έκδοση 4^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Θεοδόσης Γ./Φράγκος Ν., 2012, Η απόσχιση κλάδου, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Καραβάς Κ., 1962, Εγχειρίδιο εμπορικού δικαίου, έκδοση 2^η, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη
- Καραγκουνίδης Απ., 1997, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ανωνύμων εταιριών, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα (Καραγκουνίδη, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ...)
- Κοντός – Μάναλης Λ., 2007, Η φορολογία των επιχειρήσεων, τόμος Α΄, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Κριμπάς Δ., 1961, Η συγχώνευση εμπορικών εταιριών, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη
- Λεβαντής Ε., 1989, το δίκαιον των εμπορικών εταιριών, τόμος 4^{ος}, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Λεβέντη Α., 2016, Μεταβίβαση Επιχείρησης και Συλλογικές Σχέσεις Εργασίας διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Λεβέντη Α., Μεταβίβαση Επιχείρησης ...)
- Λεβέντης Γ./Παπαδημητρίου Κ, 2011, Ατομικό Εργατικό Δίκαιο, έκδοση 8^η, εκδόσεις Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας, Αθήνα
- Λιακόπουλος Θ., 1993, Η άρση της αυτοτέλειας του νομικού προσώπου στη νομολογία, έκδοση 2^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

- Λιακόπουλος Θ., 1989, Μελέτες προς τιμήν Ν.Α. Δελούκα: η μετατροπή ομόρρυθμης ή ετερόρρυθμης εταιρίας σε ανώνυμη εταιρία, αφιερωματικές έκδοση Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
- Λιναρίτης Ι., 2005, Η πρόσβαση στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Μαρίνος Μ.–Θ./ Τριανταφυλλάκης Γ. (επ. ύλ.), 2017, Δίκαιο Προσωπικών Εταιριών, έκδοση 2017, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (π.χ. Καραμανάκου εις ΔικΠροσΕτ 2017 ...)
- Μασούρος Π. (επ. ύλ.), 2019, Αγωγές και Αιτήσεις Ανώνυμης Εταιρίας, έκδοση 2^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Μεταλληνός Αλ. (επ. ύλ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών), 2019, «Οι αναμορφώσεις του εταιρικού δικαίου 2018-2019», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (Μεταλληνό, εις Οι αναμορφώσεις του εταιρικού δικαίου ...)
- Μιχαλόπουλος Γ., 1985, η τύχη της μειοψηφίας κατά τη συγχώνευση των ανώνυμων εταιριών, Τμητικός Τόμος Ρόκα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Μούζουλας Ν., 2008, Ν. 3604/2007 για την αναμόρφωση και τροποποίηση του Κ.Ν. 2190/1920 περί ανωνύμων εταιριών, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Παμπούκης Χ., 2002, Νομικά πρόσωπα και ιδίως εταιρίες στις συγκρούσεις νόμων, έκδοση 1^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Παμπούκης Κ., 1991, Δίκαιο ανώνυμης εταιρίας, έκδοση 1^η, τόμος 1^{ος}, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Παναγιώτου Π., 2021, Το δίκαιο των μετασχηματισμών επιχειρήσεων, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Παπαστερίου Δ./Κλαβανίδου Δ., 2021, Δίκαιο της Δικαιοπραξίας, έκδοση 2^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Περάκης Ε. (επ. ύλ.), 2010 - 2013, Το δίκαιο της ανώνυμης εταιρίας, έκδοση 2^η, τόμοι 11, έκδοση 3^η, τόμοι 2, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (π.χ. Χρυσάνθη εις ΔικΑΕ ...)
- Ρόκας Ν., 2019, Εμπορικές Εταιρίες, έκδοση 9^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα (Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες ...)
- Ρόκας Ν. (επ. ύλ.), 2001, Το δίκαιο των προσωπικών εταιριών, έκδοση 1^η, τόμος 2^{ος}, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Σινανιώτη – Μαρούδη Α., 2021, Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες, έκδοση 4^η, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (Σινανιώτη, Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες ...)
- Σπυριδάκη Ι., 1980, Εγχειρίδιο Κληρονομικού Δικαίου, έκδοση 5^η, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα
- Σπυρίδωνος Α., 2020, Δίκαιο ΙΚΕ και ΕΠΕ, έκδοση 4^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Σωτηρόπουλος Γ. (επ. ύλ.), 2021, Δίκαιο εταιρικών μετασχηματισμών, 1^η έκδοση, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (π.χ. Λιναρίτης, εις Δίκαιο Εταιρικών Μετασχηματισμών ...)

Σωτηρόπουλος Γ. (επ. ύλ.), 2020, Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρίας, έκδοση 1^η, τόμοι 1^{ος} και 2^{ος}, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (π.χ. Ψαρουδάκης εις ΔΑΕ ...)

Τζίβα Ε.2009, Η εταιρική συμμετοχή στο συνεταιρισμό, έκδοση 2^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Τριανταφυλλάκης Γ., 2018, Εισηγήσεις Εμπορικού Δικαίου, 2η Έκδοση, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Τσιμπανούλης Δ (επ. ύλ. Τράπεζα της Ελλάδος), 2016, εις αναμνηστικό τόμο Γεωργακόπουλου, τόμος 2^{ος}, εκδόσεις ΚΕΠΟΕΤ, Αθήνα

Ψαρουδάκης Γ., 2020, Η θέση του εταίρου στην εξυγίανση, έκδοση 1^η, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Ψυχομάνης Σ., 2018, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, έκδοση 3^η, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα (Ψυχομάνης, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών ...)

Αρθρογραφία*

Αληφαντής Γ., 2020, Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου, Η Ναυτεμπορική

Αντωνόπουλος Β., 2002, Ειδικές Μέθοδοι Εξαγορών Επιχειρήσεων, Αρμενόπουλος, τόμος ΝΣΤ, τεύχος 3^ο

Αποστόλου Π., 2008, Μετασχηματισμοί προσωπικών εταιριών υπό το πρίσμα της προστασίας των εταιρικών δανειστών και των συμφερόντων της μειοψηφίας, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Η, τεύχος 2008 (Αποστόλου, ΧρΙΔ ...)

Αυγητίδης Δ., 2019, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, ο ν.4601/2019 (ΦΕΚ Α'44/9.3.2019) Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 2/2019 (Αυγητίδη, ΔΕΕ ...)

Βερβεσός Ν., 2020, Το σχέδιο Mauracher για τον εκσυγχρονισμό του γερμανικού δικαίου των προσωπικών εταιριών – Βασικά γνωρίσματα του σχεδίου και συμπεράσματα για το ελληνικό δίκαιο των προσωπικών εταιριών, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΚΣΤ, τεύχος Δ/2020

Βύζα Β., 2019, Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου: δύο ενδιαφέρουσες προσθήκες στο νέο δίκαιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς, Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 25 τεύχος ΔΕΕ 6/2019 (Βύζα, ΔΕΕ ...)

Διακόπουλος Δ., 2019, Εισαγωγή στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών - Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25 τεύχος ΔΕΕ 5/2019 (Διακόπουλο, ΔΕΕ ...)

Δρυλλεράκη Ι., 2002, συγχώνευση ΑΕ με απορρόφηση κατά το ν.2166/1993, χρόνος μεταφοράς συναλλαγών στα βιβλία της απορροφούσας, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΝΓ, τεύχος 2002

Δρυλλεράκης Ι., 2001, Κύρος απόφασης Γ.Σ. μετόχων, η οποία εγκρίνει συγχώνευση, προ της παράδου διμήνου από τη δημοσίευση του ΣΣΣ, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΝΒ, τεύχος 2001

Ιωακειμίδης Απ., 1980, Η εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου της συγχωνεύσεως ανωνύμων εταιριών προς το ευρωπαϊκόν δίκαιον, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΛΑ, τεύχος 1980

Καραγκουνίδης Απ., 2019, εισήγηση στην ημερίδα με θέμα « Το νέο Δίκαιο της ΑΕ και των εταιρικών μετασχηματισμών», η οποία διοργανώθηκε από την Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος και τη Μακεδονική Ένωση Εμπορικού Δικαίου τον Απρίλιο του 2019

Λιακόπουλος Θ., 1986, Η ρύθμιση των εμπορικών προσωπικών εταιριών στο ΣχΕμπΚ, Νομικό Βήμα, τόμος 34, τεύχος 7-8/1986

Λιναρίτη Ι., 2003, σχολιασμός υπ' αριθμόν 6273/2003 απόφασης Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Γ, τεύχος 2003

Μαρίνος Μ.-Θ., 2020, Ενοχικές συμβάσεις στη συγχώνευση και τη διάσπαση εταιριών κατά το νέο δίκαιο των μετασχηματισμών (ν.4601/2019) – Συγχρόνως διερεύνηση των ορίων της ελευθερίας διασπάσεως, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Κ, τεύχος 2020 (Μαρίνο, ΧρΙΔ ...)

Μάζης Π., 1971, Τίνα περί μετατροπής εταιριών, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΚΒ, τεύχος 1971 (Μάζη, ΕΕμπΔ ...)

Μαστρομανώλης Ε./Γεωργιάδης Ι., 2021, Νομοθεσία των εταιρικών μετασχηματισμών (Ν 4601/2019) και προστατευτέα συμφέροντα ενδιαφερόμενων τρίτων (stakeholders), ιδίως στο παράδειγμα της συγχώνευσης εταιριών, Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 27 τεύχος 4/2021 (Μαστρομανώλη Ε./Γεωργιάδη ΔΕΕ ...)

Μούζουλας Σπ., 2019, Το σύστημα των εκδιδόμενων από την ανώνυμη εταιρία τίτλων κατά τον ν.4548/2018 – (Κριτική) αξιολογική προσέγγιση στο πεδίο των αρχών, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος ΙΘ, τεύχος 2019

Μπεχλιβάνης Αχ., 1999, Η απαγόρευση επιστροφής της εταιρικής περιουσίας στους μετόχους, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος Ε, τεύχος 1999

Παμπούκης Κ., 1996, Τύχη της μίσθωσης στη συγχώνευση της μισθώτριας εταιρίας, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος Β, τεύχος 1996

Παναγιώτου Π., 2019, Η συγχώνευση επιχειρήσεων στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, Νομικό Βήμα, τόμος 67^{ος}, τεύχος 6^ο (Παναγιώτου, ΝοΒ ...)

Παναγιώτου Π., 2015, Η οργάνωση και λειτουργία της Ε.Ε. κατά μετοχές κατά τα ισχύοντα στο Ελληνικό και Γερμανικό Δίκαιο, Αρμενόπουλος 2015, τεύχος 6^ο

Παπαχρήστου Γ., 2019, Συμφωνίες περί προστασίας της συναλλαγής στο πλαίσιο εξαγορών και συγχωνεύσεων, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, τόμος 12, τεύχος 12/2019

Πιτσιρίκος Ι., 2011, Νομική φύση του ηλεκτρονικού εγγράφου και της ηλεκτρονικής υπογραφής κατά το π.δ. 150/2001 και την Οδηγία 1999/93/ΕΚ, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΞΒ, τεύχος 2011

Σκαλίδη Χ., 2003, Ζητήματα απ' τη συγχώνευση ανωνύμων εταιριών (ΑΕ) κατά το άρθρο 78 κωδ. Ν. 2190/1920 σε συνδυασμό με το ν. 2166/93, Επιθεώρηση Τραπεζικού Αξιογραφικού Χρηματοπιστηριακού Δικαίου, τόμος 2 τεύχος 2003 (Σκαλίδη, ΕΤρΑξΧρΔ ...)

Σκανδάλης Ι., 2019, Η ανάλυση της νομολογίας του ΔΕΕ για το “outsourcing”: Με αφορμή την υπόθεση C-60/17 (Somoza Hermo), Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 3/2019

Σωτηρόπουλο Γ., 2016, Το νέο δίκαιο των ενοποιημένων λογαριασμών σύμφωνα με τα ελληνικά λογιστικά πρότυπα, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΞΖ, τεύχος 2016

Σωτηρόπουλος Γ., 2008, Οι νέες ρυθμίσεις του δικαίου της ανώνυμης εταιρίας σχετικά με την αύξηση και τη μείωση του μετοχικού κεφαλαίου μετά το Ν. 3604/2007, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΙΔ, τεύχος 2008

Σωτηρόπουλος Γ., 2007, Η χρησιμοποίηση ιδίων μετοχών ως αντάλλαγμα στο πλαίσιο της συγχώνευσης με απορρόφηση, Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 13, τεύχος 8-9/2007

Σωφρονά Α.-Ε., 2019, Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών - Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 5/2019

Τζάκα Δ.-Π./Ρόκα Αλ., 2007, Κινητικότητα εταιριών και ειδικότερα διασυνοριακοί μετασχηματισμοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, τόμος Ζ, τεύχος Σεπτεμβρίου 2007

Ψαρουδάκη Γ., 2021, εταιρικοί μετασχηματισμοί, παυλιανή αγωγή και πτωχευτική ανάκληση: με αφορμή την απόφαση Ι.Γ.Ι. του ΔικΕΕ, Αρμενόπουλος, τόμος ΟΕ , τεύχος 2/2021

Ψαρουδάκης Γ., 2019, Η τυπολογία της διάσπασης στο ν.4601/2019, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 25, τεύχος ΔΕΕ 7/2019 (Ψαρουδάκη, ΔΕΕ ...)

Ψαρουδάκης Γ., 2017, Ζητήματα της αποδέσμευσης του εταίρου από την προσωπική εταιρία, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου, τόμος ΞΗ, τεύχος 2017

Ψαρουδάκης Γ., 2019, Το δικαίωμα εξόδου του εταίρου στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών (ν. 4601/2019), Νομικά Χρονικά, τεύχος 102 (διαθέσιμο σε <http://www.nomikaxronika.gr/article.aspx?issue=102>)

Schmidt Karsten, 2002, Το δίκαιο των μετασχηματισμών επιχειρήσεων ανάμεσα στα δόγματα και την πολιτική του δικαίου, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, τόμος 8 τεύχος ΔΕΕ 6/2002

* Σε παρένθεση τίθεται ο τρόπος παραπομπής του έργου